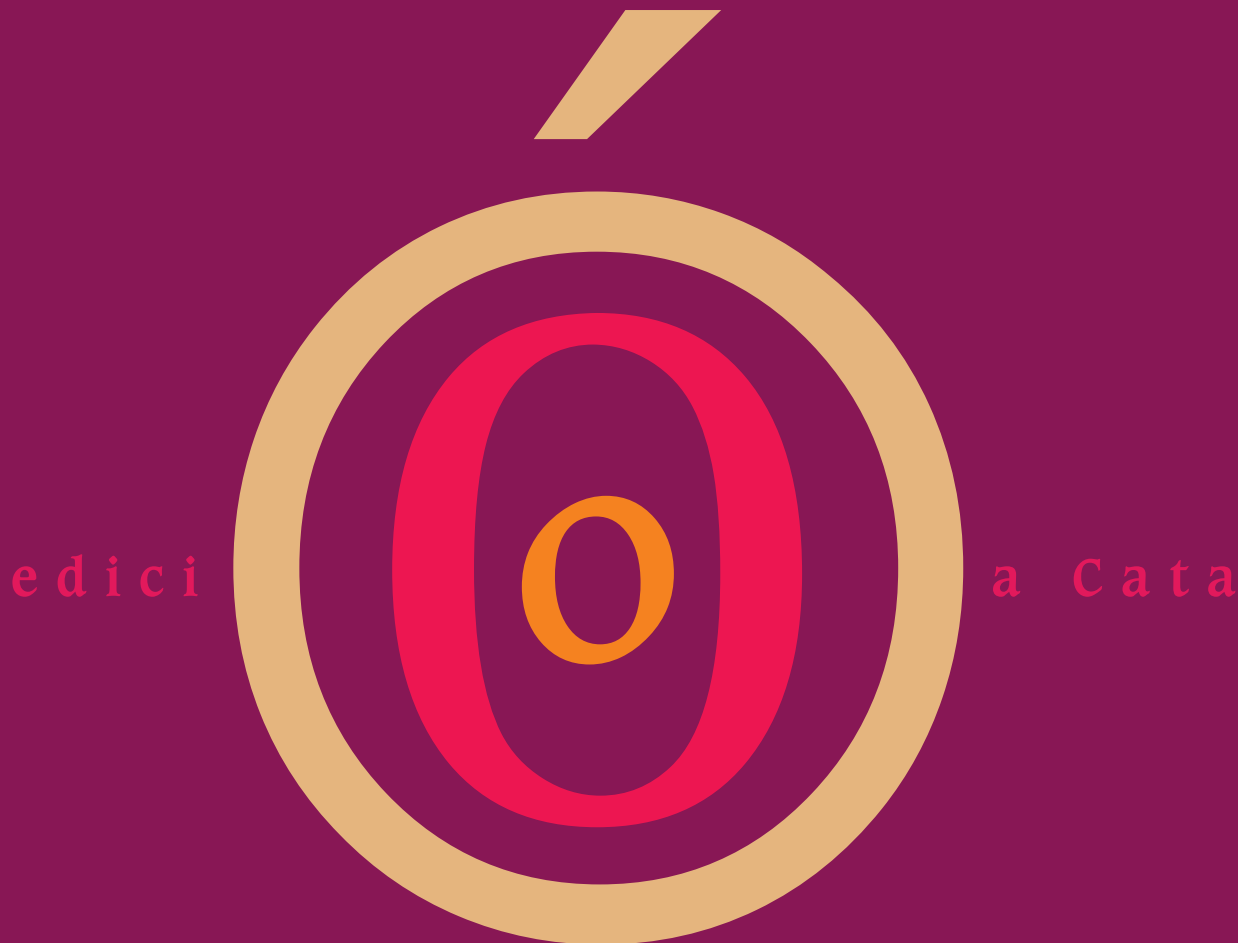

HISTÒRIA DE L'EDICIÓ A CATALUNYA

L'edició a Catalunya:
el segle XX
(1939-1975)

Manuel Llanas

GREMI D'EDITORS DE CATALUNYA

HISTÒRIA DE L'EDICIÓ A CATALUNYA

L'edició
a Catalunya:
el segle XX
(1939-1975)

HISTÒRIA DE L'EDICIÓ A CATALUNYA

L'edició a Catalunya:
el segle XX
(1939-1975)

Manuel Llanas

(Amb la col·laboració de Montse Ayats)

GREMI D'EDITORS DE CATALUNYA

2006

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment –incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

“Aquesta obra ha comptat amb el patrocini de CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos)”

© 2006 Manuel Llanas i Pont
© 2006 per la present edició
Gremi d'Editors de Catalunya
València, 279 - 08009 Barcelona

Coordinació, realització i producció: KOSMOS, S.L.

ISBN: 84-932300-9-X

D.L.: B-34698-2006

Primera edició: Setembre 2006

Sumari

Pròleg	9
Dictadura rima amb censura	13
1939, any zero (amb permís de Rossellini)	13
La depuració de fons editorials. El cas de la Barcino	19
La persecució de la llengua catalana en el món de l'edició: un apunt	22
La llei de premsa i impremta de 1966	24
La virulenta bibliofòbia de la ultradreta	31
Organismes corporatius i gremials	33
Del final de la guerra a la creació de l'INLE	33
L'Instituto Nacional del Libro Español (INLE): uns quants apunts	38
Gustau Gili i Roig i la política del llibre	48
Aspectes econòmics, comercials i professionals de l'edició	54
Santiago Salvat, els editors i la producció editorial	54
Josep Zendera i els <i>best sellers</i>	59
Germán Plaza i el llibre de consum	61
Joaquim Sopena, l'edició i la impressió	63
Josep Menal i el negoci de la indústria editora	66
La bibliofília, entre el subterfugi, la clandestinitat, el mecenatge i l'estraperlo	67
Una novetat: els clubs del llibre	70
Dues notes sobre la represa i la continuïtat de l'edició en català	72

Editorials generalistes	78
Salvat: tot un imperi	78
Sopena o la difícil permanència	84
Planeta: la primera etapa d'un gegant	88
De Vergara a Argos Vergara	91
De Noguer a NoguerCaralt	96
Danae: l'embrió del grup Océano	99
Nauta i el llibre de consulta	101
Les tres vides de Pòrtic	104
Martínez Roca i el <i>best seller</i> de consum	107
Editorials d'arrel o inspiració religiosa	112
Publicacions de l'Abadia de Montserrat: els fonaments d'una gran expansió	112
Nova Terra, entre el cristianisme progressista i l'obrerisme	116
Estela: <i>aggiornamento</i> i compromís	120
Claret: tradició i renovació	124
El llibre tècnic i científic i de ciències socials	127
Gustavo Gili: més de cent anys d'història	127
Labor: un gran catàleg truncat	130
Luis Miracle: narrativa, psicologia, filosofia	136
Ariel o el llibre universitari	138
Les quatre etapes de Rafael Dalmau	143
Marcombo: la nissaga dels Boixareu	146
CEAC: formació professional, oci i educació	149
Reverté: una altra nissaga	152
Omega, Medici i Iberia: la trinitat de la família Paricio	155

El llibre de text	158
La Casals, contemplada per 136 anys	159
Edebé: la tradició educativa salesiana	162
Teide o l'esforç sostingut	164
Vicens Vives: una herència fecunda	168
El llibre infantil i juvenil	171
Bruguera: una indústria cultural	171
Molino o l'adaptació a l'evolució dels temps	178
Les dues cares de Toray	182
La Galera, didàctica i lúdica	184
L'edició literària	189
Alpha o el prestigi cultural	189
Juventud/Joventut, literatura per a adults i joves	192
Barcino, entre l'alta cultura i la divulgació	197
Seix Barral i l'obertura a l'exterior (amb un incís sobre Barral Editores)	200
Destino: un punt cardinal	206
Josep Janés, en castellà des de 1939: un nom de llegenda	212
De Germán Plaza a Plaza&Janés	217
Aymà: vocació i activisme cultural	222
Miquel Arimany o la tenacitat	226
Luis de Caralt i la selecció intel·lectual	228
La Selecta (amb Aedos de torna): el combat per refer el públic lector	233
Albertí: novel·les i diccionaris	240
La Mateu, entre la ficció, la història i les obres de referència	242
Edhasa: el retorn d'un gran editor	246

Grijalbo, de Mèxic a Barcelona	250
Lumen, que neix dos cops	252
Edicions 62: un abans i un després	256
Un altre retorn: Proa (falcada amb Aymà)	261
Anagrama i Tusquets, collita del 69: tot just els primers passos	264
Apèndix	271
Bibliografia	283
Índex onomàstic	291

Pròleg

El present volum, que s'havia programat perquè arribés fins a l'actualitat més recent i, doncs, que fos el darrer de la sèrie, en serà al capdavant el penúltim. Ho aconsellava, per damunt de tot, la riquesa i l'abundància de novetats del nostre món editorial en els darrers anys, que, incorporat dins un estudi panoràmic massa general, s'hauria descrit de forma massa superficial i incompleta i, per torna, exempta de matisos. Així, doncs, l'edició dels darrers trenta anys, densa i complexa, serà objecte d'estudi en el volum següent. En aquest que aquestes paraules encapçalen, tancat de forma convencional en una data clau del segle XX, no es pot pas dir, però, que no n'hi hagi hagut també, de complexitat, per damunt de tot metodològica.

En efecte: un cop feta la tria d'editorials –una cinquantena–, procés que comporta haver-les considerades prèviament les més fecundes, significatives o representatives del període, ha calgut, en segon lloc, classificar-les en branques temàtiques, classificació que no sempre reflecteix amb exactitud el conjunt de l'activitat de cadascuna. D'aquí que l'adscripció d'alguna en un apartat concret, aquell que he considerat predominant en els anys compresos pel present volum, resulti més aviat vacil·lant i, doncs, no m'acabi de satisfer (aquest és el cas, entre altres, de Bruguera, de Mateu, de Juventud, de Pòrtic, de Molino). Així mateix he hagut de resoldre, en tercer lloc, el trencacolls que representava la sèrie d'editorials la trajectòria de les quals depassa els límits cronològics del volum. No em refereixo pas a les que (com Bruguera, Argos Vergara o Labor), s'extingien per sempre en les dècades de 1980 i 1990 (i que ressegueixo globalment), sinó a les

que continuen plenament actives en l'actualitat. Després de donar-hi unes quantes voltes, m'he decidit a analitzar l'itinerari sencer de les que (com Ariel, Destino, Gustavo Gili, Casals, Teide o Lumen) no presenten variacions sensibles en el catàleg; i interrompre en una franja cronològica situada entre 1975 i 1980 l'examen de les que, nascudes pocs anys abans (Anagrama i Tusquets) o protagonistes de mudances transcendents (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Proa, Planeta, Plaza&Janés, Edicions 62 i Grijalbo) em reclamaran l'atenció en el volum següent.

Per si en calguessin més proves, de la radical ruptura amb el passat que representa el desenllaç de la guerra civil en dóna fe també la variada i de vegades contradictòria tipologia de les iniciatives editorials aquí consignades. Algunes neixen en sintonia amb el règim sorgit del conflicte bèl·lic (Destino, Caralt, Planeta); d'altres es vinculen, per contra, a represaliats pels vencedors, que recorren a l'edició com un mitjà de vida que, en ocasions, els permet aflorar la dissidència de forma més o menys camuflada (Reverté, Ariel, Teide); un altre grup el componen les fundades per exiliats que, en un moment determinat, emprenen el retorn, en persona o mitjançant una diguem-ne delegació (Edhasa, Martínez Roca, Grijalbo, Proa); en quart lloc hi figuren les sorgides des de la militància antifranquista (Nova Terra, Estela, Anagrama), probablement les més castigades per l'acció repressora de la dictadura; i no són gaires, en darrer lloc, les que sobreviuen al daltabaix de 1936-1939, algunes amb canvis sensibles (Salvat, Juventud, Sopena, Gustavo Gili, Labor, Casals, Alpha, Barcino, Janés). No em sé estar de posar en relleu, finalment, la inexistència d'estudis sobre la gran majoria de segells editors, circumstància deplorable de la qual la nostra història cultural se'n continua ressentint de manera greu.

Per primer cop, he pogut enriquir la informació recollida de les fonts escrites amb el testimoniatge de diferents protagonistes de la nostra història editorial, que han tingut la gentilesa d'atendre les

meves consultes. D'aquí que el capítol d'agraïments (que inclou també els noms de qui m'ha facilitat documents de tota mena) resulti més extens que en els volums anteriors: Josep M. Boixareu, Segimon Borràs, Àlex Botella, Ramon Casals Lamarca, Ramon Casals Roca, Sebastià Fàbregas, Ramon Gómez Farrerons, Josep Lluís i Monreal, Isabel Martí-Castro, Manuel Martínez Alsinet, Joaquim Miñano, Mercè Miracle, Antoni Paricio Larrea, Ramon Pinyol i Torrents, Xavier Reverté, Manuel Sanglas, Llorenç Soldevila, Jordi Úbeda i Sergio Vila-Sanjuán. Com en els volums precedents, Montse Ayats, bàcul permanent d'aquest projecte, m'ha resolt, amb plena solvència, encàrrecs de la mena més variada. Un projecte que confio culminar l'any vinent, coincidint amb una edició de la fira del llibre de Frankfurt que té Catalunya de país convidat.

Manuel Llanas

Caldes d'Estrac (Caldetes),
juliol de 2006

Dictadura rima amb censura

1939, any zero (amb permís de Rossellini)

Pocs mesos després d'esclatada la guerra per ells desencadenada, els militars insurrectes contra el govern legítim de la República feien públiques les primeres disposicions restrictives en matèria bibliogràfica. Així, el 23 de desembre de 1936 la presidència de l'anomenada Junta Técnica del Estado decretava la prohibició de la “*producción y comercio de libros pornográficos*”, denominació que encobria, abusivament i enganyosament, una gran varietat de temes:

Se declaran ilícitos la producción, el comercio y la circulación de libros, periódicos, folletos y de toda clase de impresos y grabados pornográficos de literatura socialista, comunista, libertaria y, en general, disolvente.

Encara en plena guerra, i ja amb un govern constituït, el Ministerio del Interior amb seu a Burgos donava a conèixer el 29 d'abril de 1938 una ordre sobre censura prèvia de llibres que estarà en vigor fins a 1966. Convé remarcar-ho: la normativa legal que regula la publicació de llibres a Espanya durant vint-i-set anys es promulga en plena contesa bèl·lica. En transcripció els dos primers articles, reveladors (especialment el segon) del control omnímode i incontestable que la dictadura exercirà sobre els textos impresos:

Artículo 1.º Independientemente de las normas a que está sometida la prensa periódica, queda sujeta al requisito de autorización del Ministerio encargado de los Servicios de Prensa y Propaganda la producción comercial y circulación de libros, folletos y toda clase de impresos y grabados,

tanto españoles como de origen extranjeros. Dicha facultad se ejercerá a través [sic] del Servicio Nacional de Propaganda y de los organismos dependientes de él.

Artículo 2.º La presentación de originales para que se autorice su impresión en España se hará indefectiblemente antes de que ésta se verifique, bajo la responsabilidad solidaria de autores y editores. El organismo encargado de la censura podrá denegar la autorización de impresos, no sólo por razones de índole doctrinal, sino también cuando se trate de obras que, sin estimarse necesarias ni insustituibles, puedan contribuir en las actuales circunstancias de la industria del papel a entorpecer la publicación de otros impresos que respondan a atenciones preferentes.

Cinc mesos després de la fi de la guerra, el 7 de setembre de 1939 la Cambra del Llibre barcelonina feia arribar als llibreters afiliats un ofici que, destinat a fer conèixer els fons que calia depurar, il·lumina generosament les fòbies ideològiques dels vencedors. Les prohibicions abracen un ventall tan extens de temes i autors que probablement la Cambra hauria enllestit molt abans enumerant les obres autoritzades:

Los libros prohibidos pueden dividirse en dos grandes grupos:

- 1) Los prohibidos de un modo definitivo y permanente.*
- 2) Los prohibidos temporalmente.*

A los primeros pertenecen las obras contrarias al Movimiento Nacional, las anticatólicas, teosóficas, ocultistas, masónicas; las que ataquen a los países amigos; las escritas por autores decididamente enemigos del nuevo régimen; las pornográficas y pseudo-científicas-pornográficas y las de divulgación de temas sexuales; las antibelicistas, antifascistas, marxistas, anarquistas, separatistas, etc.

Al segundo grupo pertenecen los libros de tipo no político o religiosos, escritos por autores contrarios al Movimiento o cuya situación respecto al mismo no ha quedado definida aún.

A la vista del precedent enfilall de prohibicions i en el context legal descrit, la transferència, el maig de 1941, dels serveis de premsa i propaganda (i, doncs, dels tràmits de censura) a un organisme dependent (la Vicesecretaría de Educación Popular de FET y de las JONS) o la presència d'un

NOMBRE REGISTRADO
SIN CENSURA
TBO

CAPERUCITA ENCARNADA

MORALEJA: Existen muchas personas que sólo tienen de tales la apariencia. Los niños deben guardarse mucho de ellas, pues sólo daño les puede resultar de su peligroso trato.

1 Erase una vez una niña aldeana, hermosa entre las más hermosas. Su madre la quería mu-

2 cho y su abuelita más aún. Esta le regaló un día una caperucilla de color encarnado. Tan contenta estaba la niña con su caperuza que siempre

3 la llevaba puesta, por lo que las gentes del lugar la designaban con el nombre de Caperucita Encarnada. Un día la madre de Caperucita hizo unas tor-

4 tas muy ricas y dijo a su hija: — Vete a ver cómo sigue tu abuela, que está enferma, y llévale esta torta y este pote de manteca. — La niña dirigióse

5 a casa de su abuelita, que vivía en otra aldea. Cuando llegó a un bosque que había entre ambos lugares encontró al Lobo, el cual, aunque sintió de-

6

7

Una mostra d'un temps d'iniquitat. No podia ser roja ni la caputxeta

responsable polític o un altre al capdavant (com Gabriel Arias-Salgado, paradigma dels mastegarosaris cavernícoles) tendien a l'anècdota més o menys amena. Hi tendien també algunes operacions de maquillatge sofertes per l'ordre de 1938, com les de març de 1944, en virtut de les quals quedaven excloses de censura prèvia (en part probablement a causa de l'excessiu nombre d'originals a examinar) les publicacions següents:

- a) *Las de carácter litúrgico y los textos latinos usados por la Iglesia católica.*
- b) *Las de la Literatura española, anteriores a 1800.*
- c) *Las exclusivamente musicales y las que, poseyendo letra, sean anteriores a 1900.*
- d) *Las de carácter técnico y científico.*

De les publicacions infantils i escolars se n'ocupen específicament dos oficis de la Vicesecretaria de Educación Popular datats el 1943. El primer subratlla que d'aquest gènere de llibres, subjectats a temàtiques "*rigurosamente edificantes y pedagógicas*",

Solamente deben publicarse aquellos cuadernos en los que se reconozca un notable valor educativo, para lo cual los editores deberán seguir la tendencia de buscar argumentos en la literatura popular española o de la antigüedad clásica y, en general, sobre temas heroicos y morales.

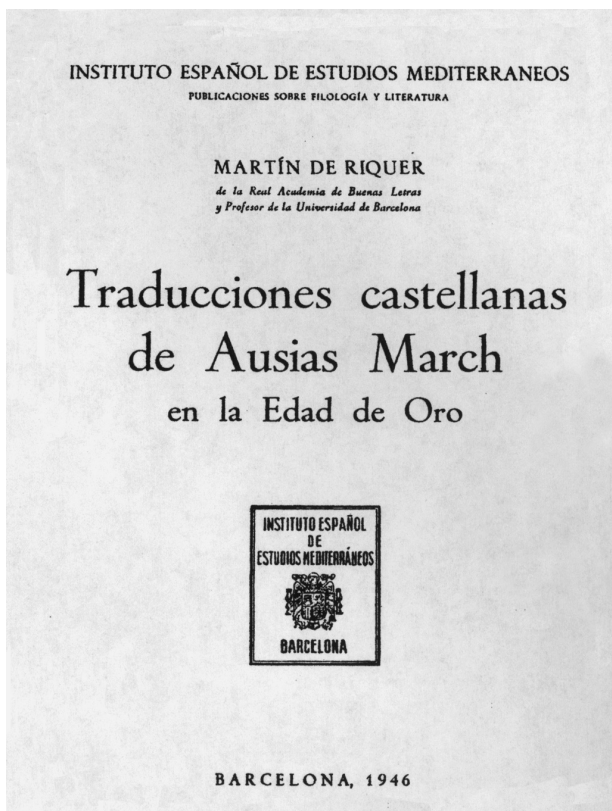
I el segon, centrat en els llibres de text, accentua la contundència de les consignes a seguir:

- a) *Libros de iniciación a la lectura y escritura.-*
Habrán de desenvolver, en sus ejemplos, temas religiosos, patrióticos y del Movimiento, sin exclusión de ninguno de ellos. La parte gráfica corresponderá a lo expuesto, no

debiendo faltar la bandera de España, las del Movimiento y los retratos del Caudillo y de José Antonio. El autor tendrá en cuenta la edad de los niños para graduar esta medida.

M

La reglamentació més detallada sobre publicacions infantils i juvenils, però, la desplega un decret de juny de 1955 que reproduceix Fernando Cendán Pazos. Un decret que, després de classificar-les, exposa tots els

L'Institut Espaniol
de Estudios
Mediterráneos neix
per supplantar l'Institut
d'Estudis Catalans

A

continguts que cal que evitin en matèria religiosa, moral, psicològica, patriòtica, política, literària, artística i tècnica.

Heus aquí els sis apartats sobre el contingut dels llibres que calia emplenar en ens informes redactats pels lectors de censura:

¿Ataca al Dogma?

¿A la Iglesia?

¿A sus Ministros?

¿A la moral?

¿Al Régimen y a sus instituciones?

¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen?

Aportaré per acabar el testimoniatge d'un editor, Josep Lluís i Monreal, que explica així els tràmits que les editorials havien de passar amb la censura prèvia i que s'allargaven entre dos i tres mesos en el cas de llibres d'un cert compromís:

El llibre ens arribava de dues maneres: el manuscrit directament d'un autor espanyol o la traducció d'una obra estrangera. Un cop feta la correcció d'estil, el fèiem arribar a la censura. Encara que la censura ens donés el vistiplau, l'experiència ens deia *que havíem* d'enviar unes primeres galerades, que eren uns rotllos de paper llarguíssims. Si els censors feien correccions, aleshores havíem de tornar a compaginar amb aquests canvis. De vegades, si vèiem que el tema era molt conflictiu, enviàvem una segona prova de galerades compaginades amb les correccions de la censura introduïdes sobre les primeres galerades. Això ho fèiem perquè no sempre hi havia el mateix censor i de vegades els criteris variaven d'un censor a l'altre. Era millor anar amb una certa cura en llibres que nosaltres vèiem polèmics o una mica atrevits per a l'època.

La depuració de fons editorials. El cas de la Barcino

En la reunió del 23 de febrer de 1939, la Cambra del Llibre es fa ressò de les disposicions de les noves autoritats sobre depuració dels fons editorials:

La Cámara ha aconsejado a todos los editores que le han dirigido consultas sobre este particular, el envío inmediato al Servicio Nacional de Propaganda de un ejemplar de las obras publicadas y en venta a fin de que dicho Servicio señale aquellas que deben ser destruidas. Son varias las editoriales que han seguido el consejo de la Cámara. El Secretario añade que en breve plazo se trasladará a nuestra ciudad el Jefe de los Servicios de Censura y Depuración de publicaciones, el cual no dejará de ponerse en contacto con la Cámara a fin de comunicarle las normas a que deben sujetarse sus asociados y las orientaciones que deben seguirse.

Ara bé: per pal·liar el previsible daltabaix econòmic que tal mesura podia representar a alguns editors,

El Sr. Presidente [l'editor Joaquim Sopena] sugiere que determinados títulos cuya venta la Superioridad estimara inoportuna dentro del territorio Nacional, podrían ser destinados a la exportación, obteniéndose así un rendimiento económico adecuado. El Consejo acuerda formular esta sugestión a la Superioridad.

En la reunió següent, del 6 de març, un altre editor membre de la Junta reprèn la idea expressada en l'anterior per Joaquim Sopena i li dóna forma definitiva:

Obras censuradas.- A propuesta del Sr. Zendreras se acuerda que la Cámara sugiera al Departamento de Censura del Servicio Nacional de Propaganda, de la posibilidad de que una parte de las obras cuya venta no

se autoriza en España pueda ser exportada al extranjero, siempre que los motivos de la prohibición no sean de tal naturaleza que la venta de la obra incluso en el extranjero fuera incompatible con el buen nombre y el prestigio de la Nación.

Les noves autoritats semblen acollir el suggeriment de forma favorable, però no triguen a desdir-se'n. Així, l'acta de la reunió del 22 de juny d'aquell 1939 consigna el següent:

Saldo en América de obras prohibidas.- Se da lectura de una comunicación de la Jefatura Provincial de Propaganda en la que se manifiesta que ha sido denegada la autorización que se había concedido para saldar en América las obras prohibidas. Se acuerda comunicarla a los editores interesados.

Un d'aquests editors interessats era Josep M. de Casacuberta, que, al capdavant de l'Editorial Barcino, havia vist com li trituraven el catàleg a còpia de prohibir-li títols. (Trec totes aquestes informacions de l'estudi essencial de Maria Josepa Gallofré.) Va provar de salvar-los de la condemna a convertir-se en pasta de paper acollint-se de seguida a aquella proposta de la Cambra i, així, el mes de maig hi enviava una "*Relación de las obras prohibidas que la Editorial Barcino destina a la exportación con la autorización del Servicio Nacional de Propaganda*". Una relació que al final adjuntava una declaració jurada segons la qual es comprometia a no vendre a Espanya cap dels títols inventariats, a dur-ne un registre detallat i, en fi, "*a evitar que se haga público por ningún concepto ante los lectores que el Estado ha prohibido en España la circulación de dichas obras*". Ben aviat desenganyat, Casacuberta no té més remei que facturar tones de

llibres a un fabricant de cartró. Així ho recull i detalla l'albarà següent, digne de figurar a la borgiana història universal de la infàmia:

EDITORIAL BARCINO

Barcelona

Entrega a Jaime Argelich

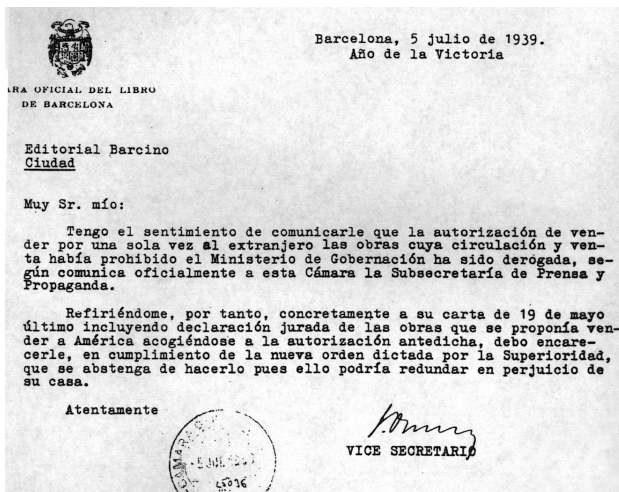
Fabricante de cartón. Barbará

7.845 Kg (siete mil ochocientos cuarenta y cinco) de papel de rama y encuadernado, de diversas obras destinado a su conversión en primera materia para la fabricación de cartón A 0,18.....1.412,10

(Mercancía entregada en varias remesas)

Barcelona, 27 de septiembre de 1939

L'albarà, que servia de comprovant, Casacuberta l'envia a la Cambra tot especificant, per neutralitzar eventuais malentesos, que “*Esta remesa corresponde a la existencia de obras prohibidas por el Departamento de Censura del Servicio Nacional de Propaganda [...]*”.

La Cambra del Llibre comunica a Josep M. de Casacuberta la revocació del permís de comercialitzar els llibres prohibits al mercat americà. L'escrit va firmat per Santiago Olives

La persecució de la llengua catalana en el món de l'edició: un apunt

El genocidi cultural franquista, curiosament planificat, perseguia també, en el terreny del llibre, la destrucció del públic lector en la llengua del país. D'aquí que, a les dràstiques mesures restrictives sofertes per l'edició en general, l'expressada en català n'hi afegís d'altres d'específicament lingüístiques. Les proves d'aquest propòsit s'acumulen amb tanta abundància i cruesa (la monografia de Maria Josepa Gallofré sobre aquest particular resulta decisiva) que l'única dificultat que es planteja és *l'embarras du choix*. No serà ociós potser reiterar aquí la peripècia viscuda, abans de fundar l'Editorial Selecta, per Josep M. Cruzet, desitjós de publicar les obres completes de Jacint Verdaguer. Iniciats els tràmits el 1941, Cruzet no n'obtenia el permís fins dos anys després i amb una condició humiliant imposada pel lingüista (i aleshores també jerarca de la dictadura) Antonio Tovar: que el text s'edités amb ortografia prenormativa. Una segona edició del mateix llibre, sortida el 1946, encara conservava idèntica anomalia, de manera que fins a la tercera, de 1949, l'ortografia no podia ajustar-se a les normes de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. La condició imposada a aquesta edició verdagueriana adquiria un simbolisme transparent de la dura realitat. En paraules de Jordi Verrié, equivalia a "reconèixer el valor arqueològic de la literatura catalana i afirmar-ne la falta de vitalitat" o, com diu Maria Josepa Gallofré, a "rabejar-se en la derrota de la societat culta catalana".

La ruptura amb el passat provocada pel desenllaç de la guerra és tan radical que després de 1939 només subsisteixen quatre col·leccions editorials publicades abans: la Fundació Bernat Metge (Editorial Alpha), Els Nostres Clàssics i Col·lecció Popular Barcino (Editorial Barcino) i Catalunya Teatral (Editorial Millà). Com sol passar, les xifres resulten d'una eloqüència insuperable. Entre 1939 i 1943, per exemple, tan sols es publiquen 99 títols en català, la majoria clandestins. En aquestes condicions, guanya versemblança el testimoniatge de Josep Pla, segons el qual el 1946 no hi havia al mercat “cap llibre català que no hagués estat editat com a mínim deu anys abans”. Aquell de 1946, per cert, marca un punt d'inflexió en l'actitud censora, a partir d'aleshores no tan asfixiant. Un punt d'inflexió que, anomenat l'“escletxa” i conseqüència (si us plau per

« Perquè avui és Santa Llúcia,
dia de l'any gloriós,
pels volts de la Plaça Nova... »

J. M. DE SAGARRA

Inicie el ciclo navideño concurriendo a la tradicional cena de los

“Premis de Santa Llúcia”
1957

AEDOS, DE BIOGRÁFAS
JOANOT MARTORELL, DE NOVELA
VÍCTOR CATALÀ, DE NARRACIONES
JOSEP YXART, DE ENSAYOS
JOSEP CLARAMUNT, DE TEATRO
JOVENTUTS MUSICALS, DE COMPOSICIÓN

con un total de
110.000 Ptas.

La convocatòria dels premis de Santa Llúcia havia de fer-se preceptivament en castellà encara el 1957

força) de la victòria aliada en la Segona Guerra Mundial, es tradueix en les primeres concessions regulars de permisos per editar en la llengua del país. A l'empara d'aquesta conjuntura, l'Editorial Selecta inicia l'activitat i sorgeixen col·leccions noves, per bé entre 1946 i 1951 la producció bibliogràfica no va gaire més enllà dels dos-cents títols. (En realitat, per recuperar els 865 títols publicats el 1936 va caldre esperar el 1977: quaranta-un anys!) Entre els pocs autoritzats (una bona part de costumisme, folklore i algun clàssic escadusser), a més, n'hi havia ben pocs que poguessin satisfer les expectatives del lector mitjà, sotmès a un procés de desavesament progressiu de la lectura en català. Ara: més que en la difusió d'obres literàries de ficció d'autors autòctons, les interdiccions censors afecten de forma especialment severa i intransigent l'assaig, la història i, en especial, les traduccions, que no comencen a esdevenir moneda corrent fins entrada la dècada de 1960.

La llei de premsa i impremta de 1966

La promulgació de la llei de premsa i impremta del 18 de març de 1966, coneguda universalment per la llei Fraga perquè Fraga Iribarne era aleshores el titular del Ministerio de Información y Turismo, que l'elabora, comporta sobre el paper el pas de la censura prèvia obligatòria a la consulta voluntària d'originals o al dipòsit previ d'exemplars ja impresos als organismes censors. I significa, en síntesi, la substitució d'unes mesures altament restrictives, aparegudes en temps de guerra, per unes altres pròpies d'una dictadura que, vint-i-set anys després d'acabada la guerra que li havia

donat el poder, considerava que, en aquest terreny, li convenia rentar-se la cara. La fal·làcia de la maniobra la posa al descobert la simple lectura dels dos primers articles. Si el primer reconeixia emfàticament la llibertat d'expressió i d'informació escrita de les idees, el segon s'afanyava a detallar-ne no pas menys que sis limitacions:

La libertad de expresión y el derecho a la difusión de informaciones, reconocidas en el artículo 1º, no tendrán más limitaciones que las impuestas por las leyes. Son limitaciones: el respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales; las exigencias de la defensa nacional, de la seguridad del Estado y del mantenimiento del orden público interior y la paz exterior; el debido respeto a las Instituciones y a las personas en la crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los tribunales y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar.

En l'ampli marge interpretatiu que permetia aquest article segon descansava l'ambigüitat de la llei, que fixava una frontera deliberadament borrosa entre la llibertat tolerada i l'anomenat, en la fraseologia de l'època, llibertinatge sancionable. A aquesta calculada ambigüitat s'hi sumava, per torna, l'arbitrarietat dels criteris dels lectors de censura, que condemnava els editors a la més absoluta indefensió. En dóna fe anecdòtica la forma de procedir d'un delegat provincial a Barcelona d'Información y Turismo, Demetrio Ramos (conegut per Demetrio y medio a causa de la curta talla), que, segons confessió pròpia, judicava la moralitat de les novel·les a partir del grau de rubor observat en la seva dona, a qui les llegia en veu alta.

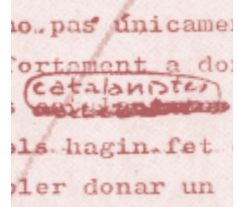
Si l'article tercer de la llei obria la porta encara a la censura prèvia (en cas de guerra o d'estat d'excepció, com el viscut el 1969, durant el qual, a més, la policia escorcolla les seus de Nova Terra, Edicions 62 i Gran Enciclopèdia Catalana), el quart oferia la possibilitat de la denominada "consulta voluntària" d'originals:

[...] la Administración podrá ser consultada sobre el contenido de toda clase de impresos por cualquier persona que pudiera resultar responsable de su difusión. La respuesta aprobatoria o el silencio de la Administración eximirán de responsabilidad ante la misma por la difusión del impreso sometido a consulta.

En la pràctica, aquesta consulta es converteix en obligatòria per a les editorials sense número de registre (m'hi refereixo una mica més avall) i hi acudeixen sovint moltes que, proveïdes del tal número, no volien arriscar-se. *De facto*, doncs, la censura prèvia distava d'haver-se extingit, per bé que, en teoria, la voluntària no prohibia mai cap llibre. Així s'explica en l'informe de Cisquella, Erviti i Sorolla:

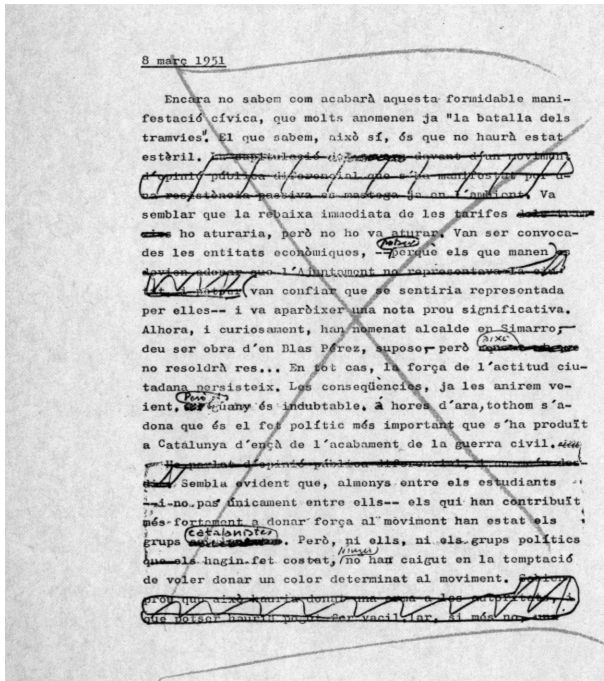
Un libro presentado a consulta voluntaria podía recibir de la censura cuatro respuestas: "desaconsejada" su publicación, autorización íntegra, petición de que se suprimieran ciertos pasajes o páginas enteras y exigencia de que se presentara el texto traducido cuando se trataba de originales en lengua extranjera. Nunca se prohibiría la publicación de un libro que pasara por consulta voluntaria. Simplemente, se "desaconsejaba a la editorial que lo imprimiera y difundiera, y mediante este eufemismo la censura trataría de mostrar su benevolencia. Al editor le quedaba todavía la posibilidad de presentar un recurso pidiendo que se revisara la lectura y, en algunos casos, conseguía que se autorizara el texto. Pero estos trámites podían llegar a costar numerosas visitas al Ministerio.

Ocurría otras veces que que un libro llevado a consulta era "desaconsejado" en el primer intento, pero, al presentarlo unos meses después, se autorizaba su publicación sin dificultad alguna.

Si els originals no es presentaven voluntàriament a consulta, de sis dels exemplars ja impresos calia fer-ne, abans de difondre'ls, un dipòsit previ, tal com especificava el primer paràgraf de l'article 12:

[...] a los efectos de lo prevenido en el artículo 64 de la presente ley [es referia a la responsabilitat eventualment fixada pels tribunals de justícia], antes de proceder a la difusión de cualquier impreso sujeto a pie de imprenta,

Pàgina censurada de les memòries de Maurici Serrahima, publicades el 1974. S'hi descriu la vaga de tramvies de 1951

deberán depositarse seis ejemplares del mismo con la antelación que reglamentariamente se determina, que nunca podrá exceder de un día por cada cincuenta páginas o fracción.

Transcorregut el temps de dipòsit, la censura aprovava la circulació del llibre per dues vies: el silenci administratiu o l'emissió d'una targeta de lliure circulació. Per contra, la denegació es realitzava per la via del segrest de l'edició sencera, que perjudicava greument l'economia de les empreses. Aquesta circumstància afecta greument, posem per cas, l'Editorial Anagrama, el propietari de la qual, Jorge Herralde, decideix arriscar al màxim davant el fet que, entre 1968 i 1969, la consulta voluntària li havia desaconsellat la publicació de no pas menys que 39 títols:

En vista de estos impedimentos, que frustraban de forma sistemática buena parte del proyecto editorial, intenté una vía menos transitada por más peligrosa. Existía la posibilidad de presentar el libro ya editado al Ministerio y quedar a la espera de su reacción. Una vez cumplido el plazo de un día por cada cincuenta páginas del libro, podía empezarse la distribución, a menos que en el intervalo se produjera el secuestro del mismo y el correspondiente proceso por el Tribunal de Orden Público.

El editor jugaba así más fuerte que con la "consulta voluntaria". Por una parte, arriesgaba el coste económico de la edición, pero por otra ampliaba el campo de maniobra.

En efecto, los libros "desaconsejados" quedaban silenciados ante la opinión pública. Por el contrario, los medios de comunicación daban cuenta de los secuestros, lo que no favorecía la imagen del régimen. Por tanto, el Ministerio prefería evitarlos, con lo que las arbitrariedades eran algo menos flagrantes.

En penúltim lloc, la manca de llibertat en la creació d'indústries culturals la reflectia l'article 51, que, per poder publicar, exigia a les editorials la inscripció en un registre del Ministeri de Informació i Turisme –el ja citat número de registre. Per obtenir-lo, calia facilitar una colla d'informacions, financeres i programàtiques,

L'anomenada llei Fraga provoca que els segrestos de llibres esdevinguin una trista rutina, constatada per aquest acudit de Jaume Perich

que, en els casos d'editorials ideològicament incòmodes, eren requerides també a la policia. A l'habitual arbitrarietat s'hi va afegir, en la concessió de números de registre, el xantatge pur i simple: l'adjudicació del número imprescindible a canvi del compromís escrit de fer passar tots els llibres per la consulta voluntària. Aquesta és la situació que viu, per exemple, Edicions 62, que havia sol·licitat el cobejat número el 1966 i que, després d'innombrables entrevistes i dilacions, no l'obté fins a 1972 (amb la insòlita i infamant obligació d'haver de passar, així i tot, el tràmit de la consulta voluntària). Per part seva, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat van haver d'esperar que el dictador fos ben mort i enterrat per poder disposar de número de registre.

Finalment, la llei preveia també, en l'article 29 i per diversos motius, la supressió d'empreses editores (anomenada eufemísticament "cancel·lació d'inscripcions"), com el que afecta l'Editorial Estela el 1971. El 29 de maig d'aquell any, en efecte, el ministre del ram en decreta el tancament basant-se en la flagrant discrepància entre el projecte editorial presentat (que anunciava obres d'espiritualitat, bíbliques, litúrgiques, infantils i de formació religiosa) i la realitat dels títols presentats a censura (de caire marcadament marxista la majoria), "*que sobrepasan los límites que impone el artículo segundo de la Ley de Prensa e Imprenta*". Al capdavant, Estela presenta contra la dràstica resolució un recurs contenciós administratiu, que retira quan rep del ministeri la seguretat de reaparèixer l'any següent amb un altre nom (que acaba sent Laia).

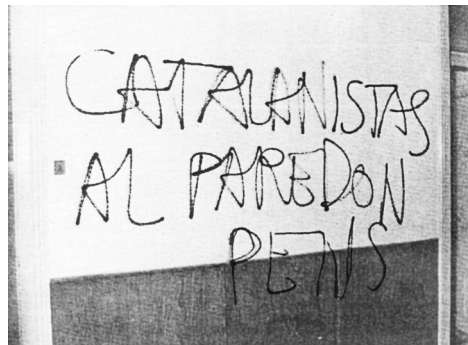
Diré encara que les publicacions destinades al públic infantil i juvenil reben un tractament propi, descrit en un decret del 19 de febrer de 1967 i, doncs, posterior a la promulgació de la Llei de premsa i impremta. Entre les prohibicions de continguts detallades per l'article novè destacaré les següents (que copio del volum de Cisquella, Erviti i Sorolla):

Exaltación o apología de hechos o conductas inmorales; exposición, admisión o estímulo del ateísmo o tratamiento o presentación de temas que puedan suponer o sugerir error, equívoco o menosprecio acerca de cualquier religión o confesión religiosa; atentado a los valores que inspiran la tradición, la historia y la vida española; narraciones fantásticas imbuidas de superstición científica que puedan conducir a sobrestimar el valor de la técnica frente a los valores espirituales; desviación en el uso correcto del idioma o deformación estética, cultural o educacional de los lectores.

La virulenta bibliofòbia de la ultradreta

A les acaballes de la dictadura es produeix un altre fenomen d'hostilitat contra el món del llibre: els grups violents d'extrema dreta que, amb consentiment, tolerància i/o complicitat de la policia, atempten contra llibreries i editorials de signe antifranquista. El règim, incapaç de frenar el creixent dinamisme dels moviments opositors, recorria a mitjans que vulneraven fins i tot la pròpia legalitat.

Una de les primeres víctimes és, l'abril de 1973, l'Editorial Nova Terra, el magatzem de la qual sofreix greus pèrdues arran d'un incendi provocat. La seguia, l'agost del mateix any, la redacció de la *Gran*

“El separatismo no pasará” i “Catalanistas al paredón”: rastre dels assaltants a la redacció de l'Enciclopèdia Catalana l'agost de 1973

Enciclopèdia Catalana, aleshores instal·lada a un pis del número 104 de la Rambla de Catalunya. Els assaltants se'n van endur diners i quatre màquines IBM, van destruir material electrònic, van impregnar de líquid corrosiu els fitxers dels subscriptors de l'obra (que aleshores havia publicat tot just quatre volums) i, com a colofó, van empastifar les parets amb pintades que posaven al descobert la ideologia i la filiació. La mateixa banda d'ultradreta, especialment activa aleshores, actua, encara el mateix mes i any, contra la Central del Llibre Català, secció de venda a crèdit propietat d'Edicions 62 i establerta al número 26 del carrer Regàs, dins la qual un incendi causa moltes destrosses. L'any següent, 1974, toca el rebre a les instal·lacions de Distributions de Enlace (número 49 del carrer d'Ausiàs March), objecte d'un incendi intencionat que causa molts danys al fons de llibres del magatzem. Es tractava d'una distribuïdora fundada i gestionada per vuit editorials, set de catalanes (Anagrama, Barral Editores, Edicions 62, Fontanella, Laia, Lumen i Tusquets) i una de madrilenya (Cuadernos para el Diálogo).

Organismes corporatius i gremials

Del final de la guerra a la creació de l'INLE

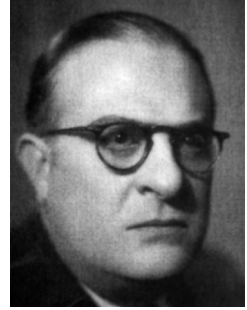
Poques reunions de la Cambra del llibre barcelonina deuen haver estat tan transcendents i denses com la que té lloc el 3 de febrer de 1939 (vegeu-ne l'acta íntegra a l'apèndix). Feia tot just una setmana que les tropes franquistes havien ocupat la capital de Catalunya. En relació a la reunió immediatament anterior, celebrada el 23 de desembre de 1938, només repetia una persona, Santiago Olives Canals, que havia assumit el càrrec de secretari de l'organisme en plena guerra a causa de l'evasió a Sant Sebastià del titular, August Matons. Els catorze assistents restants miraven de començar a passar pàgina del període bèl·lic, en el qual les empreses respectives, col·lectivitzades, les havien representat, dins la Cambra, empleats més o menys compromesos políticament. Investit del prestigi i de la força moral que li donava ostentar la presidència honorària de la Cambra, l'editor Gustau Gili i Roig va agafar la batuta de la reunió (per convocar la qual havia calgut demanar permís a les autoritats d'ocupació) i va fer un seguit de propostes sobre la composició del consell directiu, acceptades unànimement. Així, dels cinc grups de professionals de què es componia la Cambra (editors, llibreters, arts gràfiques, fabricants de paper i cooperadors i organismes oficials), el primer quedava integrat de la manera següent: Josep M. Balaguer per l'editorial Labor, Joaquim Sopena per l'editorial Ramón Sopena, Santiago Salvat per l'editorial Salvat, Gustau Gili i Roig per l'editorial homònima, Josep

M. Álvarez per l'editorial Molino, Josep Zenderera per l'editorial Juventud, Alfred Gallard per l'editorial Montaner y Simón, Francesc Elias per Hymssa i Eduard Barral per les Industrias Gráficas Seix y Barral Hnos. Ahora, la Junta de Govern quedava constituïda així: president, Joaquim Sopena, que ja ho era abans de la guerra; vicepresident primer, Manuel Borràs de Quadras (Llibreria Catalònia); vicepresident segon, Arcadi de Bobes (Gràfiques Bobes); tresorer, Josep Zenderera; comptador, Pere Benavent (Fàbrica de paper de Salvador Torras Domènech); i dos vocals: Josep M. Álvarez i Emili Salvat (Fotolitografia Bargañó).

Arribada la reunió a aquest punt, es produeix un cop d'efecte. Hi compareixen, tot d'una, dues personalitats del nou règim: el Jefe del Servicio Nacional de Propaganda i el Jefe de Ediciones del mateix Servicio. Qui eren? Doncs dos falangistes conspicus: Dionisio Ridruejo i Pedro Laín Entralgo. Heus aquí com l'acta de la reunió transcriu la intervenció del primer, clara i categòrica:

El Sr. Ridruejo dirige un saludo a los reunidos y expresa su satisfacción ante el hecho de la espontánea y entusiasta adhesión de la Cámara al Movimiento Nacional de España. Comunica a los reunidos que el Servicio cuya Jefatura ostenta, está expresamente encargado de entender en todo lo que directa e indirectamente se refiera al libro. Estima necesario señalar que el nuevo Estado, fiel a las directivas que le informan, interviene no sólo en el aspecto económico del libro, sino en su aspecto político y moral, reservándose las funciones rectoras que un tiempo estaban en manos de la iniciativa individual o bien de organismos constituidos democráticamente. El Sr. Ridruejo, seguro de que la Cámara apreciará el cambio profundo operado en España a partir del levantamiento de Julio de 1936, no duda que dicha corporación, acomodándose al nuevo orden, se sujetará a las normas que dicte el Servicio Nacional de Propaganda

y le prestará su colaboración más entusiasta renunciando a procedimientos de gobierno actualmente desechados como incompatibles con la orientación dada por el Caudillo para la reconstrucción y el engrandecimiento de España. El Sr. Ridruejo invita al Pleno a que someta una relación de los componentes que lo integran a la superior aprobación del Servicio Nacional de Propaganda, el cual está llamado a resolver en definitiva sobre la suerte de la corporación. Con este gesto el Consejo acreditará de un modo patente su acatamiento a la jerarquía, que constituye la piedra angular de la España Nacional. A partir de esta fecha la Cámara debe renunciar a toda acción autónoma; los organismos competentes del nuevo Estado se encargarán de dictar normas y fijar la orientación a seguir.

Com en el període bèl·lic, doncs, la Cambra quedava intervinguda pel poder polític i sense marge de maniobra. Ara depenia de la Jefatura Provincial de Prensa y Propaganda. D'aquí que, ja sense la presència de Ridruejo, s'aprofités la de Laín per demanar-li informacions relatives a la política del govern sobre dues qüestions peremptòries: els preus de venda dels llibres i el subministrament de paper a la indústria editorial, consultes que l'interpel·lat respon amb evasives més o menys fonamentades. Aquella reunió s'acabava amb la constatació feliç que, després de prop de tres anys de guerra, la tresoreria de la Cambra presentava un superàvit més elevat (69.793 pts) que al juliol de 1936 (44.898 pts), circumstància atribuïda pels reunits a l'eficaç gestió de Santiago Olives, unànimement felicitat.

Fins al març de 1941, les novetats més rellevants de què donen fe les actes de les successives reunions de la Cambra són les següents: 1) reincorporació com a

Joaquim Sopena
Domper, president
de la Cambra
del Llibre entre
1939 i 1943

secretari de l'evadit August Matons; 2) censura i depuració de fons de les editorials (afer que tracto en un altre capítol); 3) clausura de llibreries de vell per part de les autoritats ocupants; 4) depuració del personal de la corporació; 5) afiliació "recomanada" de tots els agremiats de la Cambra als sindicats oficials (CNS); 6) paralització del servei postal; 7) altes i baixes d'associats; 8) repartiment del paper racionat als editors; 9) constatació que s'havia prohibit, des del 26 de novembre de 1939, la distribució de paper als impressors; 10) increments autoritzats de preus dels llibres; 11) celebració d'actes destinats a fomentar el llibre; i 12) represa de la publicació de la *Bibliografía general española*. El tema recurrent de totes les reunions és l'escassetesa de paper; pel que es dedueix de les actes, només hi tenien accés els editors, que se'l repartien segons el volum de producció. D'aquí que nombrosos industrials d'arts gràfiques, impulsats només pel desig d'obtenir-ne, es donessin d'alta en l'activitat editorial. L'anòmala situació, i la reacció contundent de la Cambra, les reflecteixen així l'acta del 16 de febrer de 1940:

El Secretario comunica que visto el incremento desusado que se observa en el grupo de editores de la Cámara, debido a las actuales restricciones en el suministro de papel, se ha dirigido una comunicación a la Delegación General de Industria preguntando si la industria editorial no está sujeta a las restricciones fijadas por la vigente ley de implantación de nuevas industrias en el territorio nacional.

Altrament, alguns editors nostres salvaven el dèficit crònic d'aquesta matèria primera amb enginyosos recursos. És el cas de Josep Zendrera, com ho testimonia si més no el seu hereu:

Hi havia una quota de paper. A Madrid hi havia més facilitat per obtenir-lo, el meu pare es va donar d'alta com a editor de revistes. I va començar a publicar la *Novela rosa* que editava a Juventud com a llibre, però com si es tractés d'una revista. Només calia afegir-hi alguna entrevista a l'autor, un encreuat i uns quants anuncis. D'aquesta manera transformava un llibre en una revista i així s'aprofitava de dos "cupos": un com a editorial de llibres i un altre com a editorial de publicacions periòdiques. Les revistes tenien més facilitat per aconseguir paper.

El 15 de març de 1941, el BOE donava a conèixer una ordre de la Subsecretaría de Prensa y Propaganda que dóna la mesura exacta del grau d'intervencionisme de la dictadura en la producció bibliogràfica. Els tres articles de l'ordre (no derogada fins a 1944), en efecte, interfereixen directament i sense embuts en la planificació de les editorials privades:

Artículo 1.º Los editores y casas editoriales vienen obligados a presentar semestralmente sus planes de trabajo a la Dirección general de Propaganda para su aprobación.

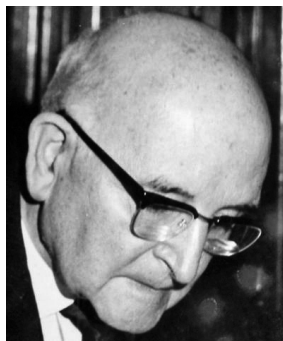
Artículo 2.º La Dirección general de Propaganda, por su Sección de Ediciones y Publicaciones, examinará dichos planes y a su vista y a propuesta de dicha Sección podrá adoptar cualquiera de estas tres soluciones:

- a) Aprobarlos tal y como se presenten, en cuyo caso el editor o casa editorial correspondiente quedan obligados a atenerse estrictamente a él.*
- b) Modificar el orden de publicación de las obras presentadas, teniéndose que atener el editor o casa editorial respectiva en este caso al que marque la Dirección general de Propaganda.*
- c) Dejar en libertad al editor o casa editorial en cuanto a la prelación de las obras presentadas con lo que durante los seis meses correspondientes podrán editar las obras proyectadas según su criterio.*

Artículo 3.º Con objeto de facilitar a los editores la posible publicación de alguna obra que por su actualidad no hubiera sido comprendida dentro del plan semestral elevado a la Dirección general de Propaganda, podrá solicitar, razonando su oportunidad y su no inclusión en el ya fijado plan, que se les sitúe la edición de la nueva obra en el orden ya establecido, lo cual se hará en la forma que corresponda a las conveniencias de esta ordenación política que se establece.

L'Institut Nacional del Libro Español (INLE): uns quants apunts

Per un costat, l'INLE neix amb el desig que el nou Estat, antiliberal i intervencionista per definició, arrabassi a la iniciativa privada la regulació de la producció i de la difusió del llibre; per l'altre, adscrit a premsa i propaganda, esdevé un organisme d'un ministeri, el de Governació, no gaire sensible, en principi, a qüestions culturals; en tercer lloc es proposa, amb esperit jacobí, centralitzar a Madrid totes les funcions i serveis. Heus aquí com recullen aquests propòsits i circumstàncies el

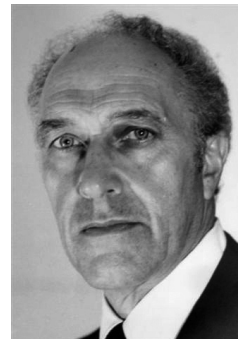
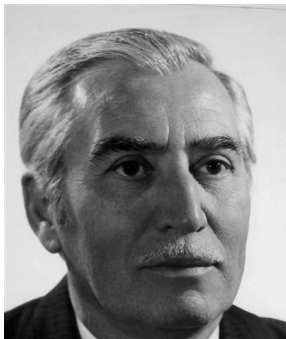
preàmbul, saturat d'ideologia, i l'article primer de l'ordre del 23 de maig de 1939 del Ministeri de la Governació que, firmada per Ramón Serrano Suñer, li atorga naturalesa jurídica:

La participación del Estado liberal en el problema del libro quedó limitado, simplemente, a la defensa de los intereses de productores y comerciantes. Sólo el empeño de difundir el libro español en la América Hispana determinó en algún momento que el Estado dictase ciertas disposiciones. Sin embargo, ni la competencia ni el procedimiento de ninguno de los organismos existentes bastan para suplir la misión a que ahora se siente llamado el Estado Español. Su carácter totalitario y la necesidad de que la producción y el comercio del libro dejen de ser considerados como tareas meramente privadas, obligan a plantear con medios y fines distintos cuanto a la intervención del Estado en la vida editorial se refiere.

En consecuencia, este Ministerio dispone:

Artículo 1º. Se crea el Instituto Nacional del Libro, dependiente de la Subsecretaría de Prensa y Propaganda del Ministerio de la Gobernación, como único organismo central de consulta y dirección de

En la pàgina anterior i en aquesta, i d'esquerra a dreta, presidents del Gremi d'Editors: Josep Zendera Fecha (1943-1945), Santiago Salvat Espasa (1946-1958), Gustau Gili i Esteve (1959-1962), Santiago Salvat Dalmau (1962-1966), Francesc Bruguera Grané (1967-1971) i Frederic Rahola i d'Espona (1971-1975)

todos los problemas relativos a la producción y difusión del libro español. Tendrá su sede en la capital del Estado y jurisdicción en toda España.

Tan sols dos dies després, en la reunió del 25 de maig, la Cambra es feia ressò d'aquella ordre, que en comportava la desaparició pura i simple, i acordava mirar de salvar els mobles:

El Secretario da cuenta de una orden aparecida en el Boletín Oficial creando el Instituto Nacional del Libro, destinado a absorber a las Cámaras.

Se celebra un cambio de impresiones y se acuerda apoyar la creación de dicho Instituto procurando conseguir que se cree una Delegación en Barcelona a fin de que pueda continuarse la labor que la Cámara viene realizando.

Sis mesos després, en la reunió del 18 de desembre s'aborda una altra vegada la qüestió "y se acuerda defender en lo posible el criterio de que las Cámaras deben continuar subsistiendo". Els daus, però, ja estaven llançats, per bé que el decret que reglamenta les funcions de l'INLE no es fa públic fins al 19 d'abril de 1941. De bon començament, i perquè no quedés ni una ombra de dubte, el decret del cas estatuïa (primer apartat de l'article 5) que el primer fi de l'organisme consistia a "Ejecutar las consignas que su Presidencia reciba de la Dirección General de Propaganda". Econòmicament, en segon lloc, l'INLE havia de rebre ingressos de set procedències (article 9):

Primero.- Una subvención anual del Estado.

Segundo.- Todos los recursos que obtenga en concepto de donaciones, cesiones o legados.

Tercero.- Las cuotas de sus asociados voluntarios y de los que pertenezcan al INLE con carácter obligatorio [...].

Cuarto.- El importe de las publicaciones del Instituto y de los Aranceles por los servicios que establezca.

Quinto.- El importe de las multas impuestas por la Presidencia.

Sexto.- El arbitrio sobre todo el papel de fabricación nacional con destino a edición que actualmente perciben las Cámaras Oficiales del Libro de los fabricantes de papel [...], a razón de un céntimo y medio por kilo.

Séptimo.- El arbitrio conferido [...] a las Cámaras Oficiales del Libro sobre la importación de papel extranjero [...] a razón de un céntimo y medio por kilo. Este arbitrio habrá de ser satisfecho por los importadores.

Pel que fa al patrimoni, es feia constar explícitament, en tercer lloc (article 10), que el de l'INLE l'integraven "los bienes resultantes de la liquidación de las Cámaras Oficiales del Libro de Madrid y Barcelona", que havien de quedar dissoltes en un termini màxim de sis mesos. En quart lloc (article 26), el funcionament del nou organisme es repartia en tres seccions: política cultural, ordenació bibliogràfica i política comercial. Destacaré també, en cinquè lloc, que estaven subjectes obligatòriament a la disciplina de l'INLE els professionals i les activitats següents (primer apartat de l'article 8):

a) Editores de obras; b) Editores de obras propias; c) Libreros de nuevo; d) Libreros de ocasión; e) Artes Gráficas (máquinas planas y máquinas de componer); f) Talleres mecánicos de encuadernación y encuadernadores de libros a mano; g) Fábricas de papel editorial; h) Aquellos industriales que por razón de su cuota tributaria al Tesoro no aparezcan en los gremios especificados y se dediquen a la confección y comercio de libros.

1967

Tant de detallisme, en sisè lloc, potser s'explicava pel fet que més endavant (article 56) s'advertia que “*Todos los acuerdos del INLE tendrán fuerza obligatoria para cuantas personas físicas y jurídicas intervienen en la producción del libro y su comercio*”. Faré notar, finalment, que la delegació de Barcelona es constituïa a l'empara de l'article 37, que obria la porta, si us plau per força, a una situació de *facto*: “*La Junta de Gobierno del INLE podrá acordar la constitución de Delegaciones en las zonas cuya intensa vida editorial y librería lo hagan conveniente*”. De fet, i segons la documentació exhumada per Eduardo Ruiz Bautista, la Cambra barcelonina continua funcionant de manera autònoma fins al desembre de 1942 a causa de les dificultats inicials de funcionament de l'INLE.

Si al capdavant de la delegació barcelonina hi figuren, durant molts anys, August Matons i Santiago Olives, en la presidència de l'INLE s'hi van succeint una colla de personatges, tots els quals de provada fidelitat ideològica al partit únic. El primer, Julián Pemartín, falangista d'una peça i, com tots els altres, acreditat doctrinari, publicava al número de març-abril de 1942 del butlletí *Bibliografía General Española e Hispanoamericana* un article, *Misión y voluntad del Instituto Nacional del Libro Español*, del qual extracto un parell o tres d'immortals principis:

Contra el democrático principio de el libro debe llegar a todas partes, hemos de implantar este otro: el libro debe llegar adonde haga falta.

[...]

América, Filipinas, África, esperan que cumplamos nuestros intransferibles deberes imperiales.

[...] contamos con la ayuda de Dios, la confianza del Caudillo y la inteligente y diligente colaboración de una escuadra escogida de falangistas.

Atès el caire d'una tal declaració d'apriorismes ideològics, no es fa estrany que el 1943, en la inauguració de la primera fira del llibre madrilenya de postguerra, els visitants haguessin de presenciar una pràctica que el nazisme havia posat de moda deu anys enrere: la crema de llibres. Devorats per una foguera es consumien, en efecte (trobe la informació a Eduardo Ruiz Bautista), *“los libros prohibidos, la literatura de la canalla, sus perniciosísimas obras. [...] A la entrada del paseo un par de falangistas ofrecían combustible a los asistentes”*.

Cesc, un dels artistes més sol·licitats per als cartells del dia del llibre

b

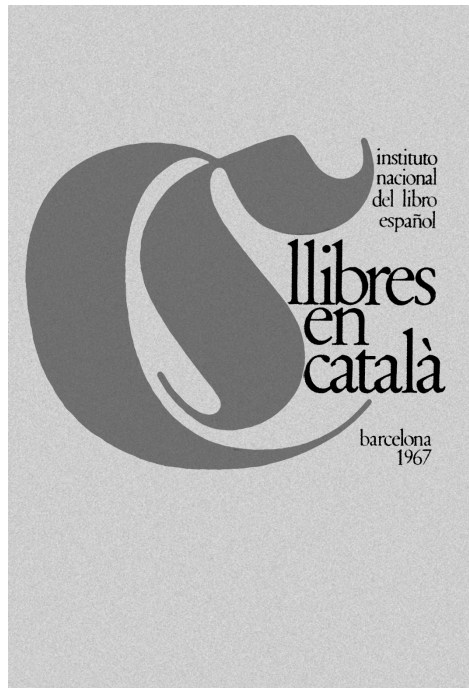
Amb el temps, l'INLE va anar rodant d'una dependència oficial a una altra. Així, del ministeri de Gobernación, el 1943 passava a la Secretaría General del Movimiento, el 1945 queia sota la jurisdicció del ministeri d'Educación Nacional i el 1951 acabava recalant al d'Información y Turismo, tot just creat. Entre les seves activitats, sobresurt l'organització d'exposicions del llibre, la celebració anual, des de 1943, d'una Feria Nacional del Libro (que se celebra pràcticament sempre a Madrid), l'elaboració d'una llei de protecció del llibre espanyol (1946), la represa de la publicació de butlletins bibliogràfics (*Bibliografía Hispánica*, *El libro español* i, des de 1967, *Libres en català*, iniciativa, aquesta darrera, sembla que atribuïble a Frederic Rahola i duta a terme gràcies al tremp de Maria Ballester) o, en fi, la convocatòria, el 1944, d'una assemblea del llibre espanyol. Una assemblea que, entre altres coses, determinava els deures dels editors en el termes següents:

[...] los editores vienen obligados, por un imperativo nacional, a contribuir por todos los medios a su alcance al enaltecimiento y prestigio de los valores espirituales tradicionales del pueblo español, debiendo no sólo acatar y cumplir lealmente cuantas disposiciones se dicten en orden a la difusión de doctrinas religiosas, morales y políticas, sino también ejercer espontáneamente su industria como un altísimo magisterio.

Afeixugats per tantes i tan elevades responsabilitats, els editors, per part seva, amb prou feines gosaven sol·licitar a l'autoritat un seguit de mesures, entre les quals una rebaixa d'impostos, la reducció de l'activitat editora dels organismes oficials i una modificació lenitiva de l'estrict control governatiu sobre la

planificació de l'edició privada establert per l'ordre del 15 de març de 1941 (transcrita més amunt). Sobre el llibre, en fi, tothom semblava veure's amb cor de legislar, circumstància que generava una constant manca de coordinació. L'INLE a banda, en efecte, moltes institucions van acabar tenint-hi competències: des del Sindicato Nacional del Papel, Prensa y Artes Gráficas al Ministerio de Asuntos Exteriores, passant pel Ministerio de Educación Nacional, el Consejo de la Hispanidad i la Vicesecretaría de Educación Popular. Gustau Gili i Roig posava en relleu el 1944 aquesta descoordinació amb les paraules següents:

à

Primer repertori
bibliogràfic difós
per l'INLE de la
producció en català

No es extraño que la acción de cada una de estas entidades pierda mucho en eficacia por falta de coordinación. Urge, por tanto, lograr de un modo efectivo lo que se perseguía al refundir las Cámaras Oficiales del Libro e integrarlas en un solo organismo [...] llamado a dirigir todo lo que concierne a nuestro libro, bajo cualquier aspecto que se considere.

Molts anys després, el 1971, quan en feia quatre que dirigia l'INLE, Guillem Díaz-Plaja pronunciava una breu conferència que girava al voltant de les funcions i la naturalesa de l'organisme. Entre les funcions val la pena de consignar, em sembla, les publicacions que en aquella data difonia regularment, començant pel catàleg d'*El libro español* (ja esmentat), el de llibres en català (també esmentat), el de la fira del llibre anual (la de Madrid), el de llibres infantils i juvenils, el de llibres d'ensenyament, el de llibres tècnics i el de llibres de regal. A costat d'aquests títols encara n'hi figuraven quatre més: l'anuari d'editors i llibreters, un qui és qui a les lletres espanyoles i dos llistats, en francès i en anglès i de cent llibres cadascun, amb cent llibres espanyols traduïbles. Molt més incòmode es trobava el director de l'INLE a l'hora d'explicar-ne la subordinació al poder polític (en aquells moments a la Dirección General de Cultura Popular, que controlava aleshores els mecanismesensors). Tan incòmode s'hi devia trobar (o tan absurd ho devia considerar), que en un moment determinat denuncia la contradicció flagrant en què vivia l'organisme, contradicció que en determinava decisivament la trajectòria i les limitacions:

Es materia en extremo delicada aquella en la que puede producirse una unión confusa entre la actividad promotora de la cultura y la obligada y penosa tarea de punición que

corresponde en ocasiones al Estado, bien a través de la vía gubernativa, bien a través de la vía judicial.

Es evidente un aparente contrasentido que el propio Ministerio reúna en la mano de una sola figura –la del Presidente del Consejo de Administración– a un Director general en cuya mano están, aunque parezca contradictorio, ambas actitudes.

En fi: per rematar aquest apartat relacionaré, per ordre cronològic, la totalitat de presidents del Gremi d'Editors fins a la fi del franquisme. De 1939 a 1946 se succeeixen al capdavant de l'organisme Joaquim Sopena (1939-1943) i Josep Zandrera (1943-1945). I a partir de 1946, any en què l'aleshores anomenat Gremio Sindical de Editores és adscrit obligatòriament al Sindicato del Papel, Prensa y Artes Gráficas, la relació és la següent: Santiago Salvat Espasa (1946-1958), Gustau Gili Esteve (1959-1962), Santiago Salvat Dalmau (1962-1966), Francesc Bruguera Grané (1967-1971) i Frederic Rahola d'Espona (1971-1975). Afegiré per acabar que Santiago Salvat Espasa presideix, de 1962 a 1965, la Unió Internacional d'Editors; es feia càrrec de la responsabilitat a Barcelona, la ciutat que aquell 1962 albergava el XVI congrés d'aquest organisme internacional.

Gustau Gili i Roig i la política del llibre

Els 1.650 exemplars no venals del *Bosquejo de una política del libro*, que Gustau Gili i Roig publica el 1944 (un any abans de morir) sense reservar explícitament cap *copyright*, constitueixen sens dubte el seu testament professional. I la formulació darrera d'una permanent obsessió seva, la necessitat que els poders públics disposessin d'una política del llibre, que, com s'explica en el volum anterior d'aquesta història, l'editor ja defensava en públic el 1917. Així, el valor d'aquesta contribució giliana al coneixement del món de l'edició descansa, per un costat, en el fet que

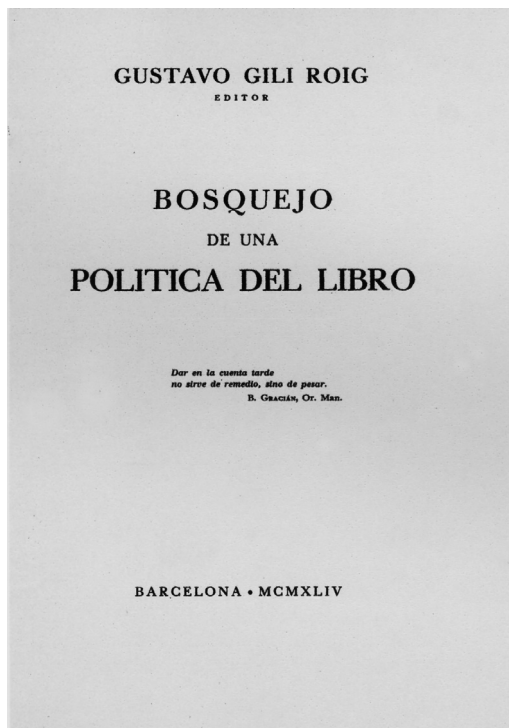
con mis cincuenta años de vida editorial y de trato asiduo con mis colegas de Madrid y Barcelona, he adquirido una experiencia profesional y un conocimiento tan directo de los problemas de nuestro libro en el momento presente, que aun a riesgo de ser tachado de inmodesto, juzgo un deber de patriotismo ofrecerlos [...].

Per un altre costat, Gili, escrupolós a l'hora de documentar-se, recorre, segons pròpia declaració, a una pila de fonts informatives, des del testimoniatge d'una munió de col·legues a arxius i biblioteques d'organismes vinculats al llibre. Tot plegat confereix al *Bosquejo* no tan sols garanties de veracitat en els diagnòstics, sinó també crèdit i versemblança a les propostes. De bon començament, Gili posa de manifest que subscriu uns principis que, en plena sintonia amb alguns de la dictadura, s'han encomanat de l'arnada retòrica imperialista del falangisme rampant:

[...] *estamos convencidos de que no puede haber política imperial si se prescinde del vehículo más eficaz para su expansión y no se considera el libro como el instrumento más precioso para hacer llegar el sentir de España y de nuestra inveterada civilización a todos los países que han heredado el tesoro de nuestra lengua, que es tanto como decir de nuestra alma.*

[...] *Si buscamos la raíz que vivifica todos los ideales del Nuevo Estado, descubrimos una sola y nobilísima ambición: la de salvar y transmitir a las generaciones futuras el acervo de la civilización hispánica. Casi es ocioso añadir que la lengua constituye naturalmente el instrumento capital para ejecutar tan magna obra.*

J

Per abordar els problemes que afectaven el llibre, Gili els divideix en tres blocs: producció, expansió i foment. L'examen dels aspectes productius, en primer lloc, abraça, sovint comparant-los amb Europa, un conjunt de cinc factors: a) les minses xifres de tiratges i de títols publicats anualment a Espanya; b) la necessitat d'incrementar el nombre de traduccions (en contra de certes veus oficialistes que en denunciaven, sense cap fonament, un presumpte excés); c) el baix índex de lectura, atribuït a una demografia poc concentrada en nuclis urbans, a un ensenyament esdevingut la ventafocs dels pressupostos de l'Estat, a una política inexistent de creació de biblioteques públiques, a l'encara elevada taxa d'analfabetisme i, en fi, a un nombre irrisori de llibreries; d) la constatació de l'escassa professionalització dels escriptors i una descripció de la tasca de l'editor que dignifica l'ofici farcint-lo de responsabilitats i que, partint d'un obligat pragmatisme en la marxa del negoci, requereix, a parer seu, un feix de qualitats personals:

El editor, al acometer la empresa de publicar libros, arriesga un capital y tiene en sus manos la subsistencia de varias familias que directa o indirectamente dependen de él. Su primer deber moral es no arruinarse, porque arruinándose arrastra consigo a muchos más. Es necesario, pues, que una a sus ideales un sentido práctico del negocio que realiza. Sus actividades son de tal complejidad que exigen cualidades poco comunes en una misma persona. Ha de escoger sus obras procurando que sean buenas, y además que se vendan. Ha de buscar a sus autores, y en muchos casos descubre sus verdaderas aptitudes y orienta su producción. Ha de tener, en

suma, conocimientos enciclopédicos para abarcar el vastísimo campo de la producción intelectual. Y ha de saber rodearse de asesores y colaboradores que suplan con sus conocimientos todo lo que el editor necesariamente no alcanza a saber.

P

El darrer aspecte productiu analitzat, la necessitat d'abaratir el preu del llibre, s'emmarca dins la missió primordial dels editors espanyols: fer que els llibres *"lleguen a todos los ámbitos del país y más allá de sus fronteras, hasta los más remotos confines donde resuena el habla castellana"*. A partir de l'experiència personal (confessa sense embuts, per exemple, que un terç dels títols del seu catàleg el considera un fracàs econòmic), Gili declara que el preu de venda d'un llibre ha de ser el quàdruple del cost de publicació. Un cost que tot seguit desglossa entre les despeses de distribució i, sobretot, les de producció, les més elevades de les quals corresponen al paper –l'autèntica obsessió dels editors en aquells anys. A fi que la compra de tal matèria no resultés tan onerosa i, doncs, no repercutís de manera tan decisiva en l'encariment del llibre, l'editor proposa a l'administració la implantació de mesures proteccionistes sota la forma de fórmules compensatòries per al paper editorial (de forma paral·lela al tracte que rebia el destinat a la premsa diària). En conclusió, Gili tanca aquesta secció defensant que el llibre (*"uno de los instrumentos más poderosos y sin duda el más eficaz para la proyección de España en América"*) mereix que l'Estat li dispensi una atenció especial, concretable tant en reformes aranzelàries com en reduccions de la fiscalitat que gravava l'adquisició d'indispensables matèries primeres.

En segon lloc, els problemes d'expansió se centren, com és natural, en el mercat americà, sobre el qual comença per igualir les expectatives triomfalistes. I les aigualeix amb dades objectives, com ara una elevadíssima taxa d'analfabetisme, l'escassa presència de nuclis urbans de pes demogràfic, el desemparament legal de les edicions (factor que es troba en l'origen de la pirateria editorial) i, en fi, l'aparició d'una competència professional terrible, sorgida als països americans mateixos (singularment a l'Argentina). A aquestes dificultats d'ordre estructural se n'hi afegien altres de circumstancials, que perjudicaven sobretot la distribució: la guerra mundial i les deficiències dels serveis postals, que, de més a més, no feien sinó incrementar imparablement les tarifes. En aquest punt, Gili situa les noves vies d'expansió del llibre espanyol en l'accés a mitjans de difusió no explorats o no aprofitats com caldria (premsa, ràdio, cinema i fires internacionals) i en l'obertura de nous mercats que, com el portuguès i el brasiler, oferien clares oportunitats.

En el tercer i darrer bloc, l'autor enumera un seguit de mesures de foment del llibre, que encapçala amb la petició que se simplifiquin els tràmits burocràtics exigits per poder publicar, que se suprimeixi l'obligatorietat (ja ressenyada en un capítol precedent) de presentar els plans editorials a cada editor i que millori el registre de la propietat intel·lectual. És més: Gili, adherit sense fissures al règim imperant des de 1939, no s'està per això (o precisament gràcies a això) de discutir-ne certes directrius referents al món del llibre. És el cas, per

exemple, de la denúncia oberta de descoordinació (ho hem vist en un capítol previ) entre els diferents organismes oficials amb competències sobre l'edició. O de la crítica de la forma de procedir de la censura (no pas de la censura mateixa, considerada necessària), que creu perjudicial per als editors perquè, a parer seu, actuava amb desorganització, incoherència, lentitud, excés de burocratisme i desmesurat rigor. Per tot plegat reclamava, d'una banda, el dret dels editors a rebre, per escrit, una resposta ràpida, en el sentit que fos, a les sol·licituds presentades a censura; i, de l'altra, la garantia que una edició autoritzada no pogués ser retirada o prohibida més endavant. En relació als llibres importats calia, per evitar represàlies dels editors americans en espanyol (“*nuestros más temibles competidores*”), passar-hi un sedàs no gaire tupit: “*Sólo debería prohibirse la importación de obras pornográficas, sectarias, subversivas o marcadamente antidogmáticas*”. (Davant d'afirmacions com aquesta, hom queda amb les ganes de saber quina mena d'obres hauria permès importar.)

En conclusió: la proposta de Gili, sintetitzada en onze actuacions d'un “*plan de realización inmediata*”, afectava tots els protagonistes de l'àmbit del llibre (creadors, editors, llibreters, industrials gràfics i distribuïdors) i requeria la implicació decidida i a fons de l'administració, a qui, al capdavall, corresponia la iniciativa en la majoria de mesures. Una administració que, poc després de feta pública aquesta proposta, el desembre de 1946 promulgava una llei de protecció del llibre espanyol, qualificada de “*lleí giliana*”. Es reconeixia així obertament la influència que hi havia tingut el nostre editor.

Aspectes econòmics, comercials i professionals de l'edició

Aplego en aquest calaix de sastre un feix de consideracions, alienes i pròpies, que pretenen contribuir a dibuixar alguns dels trets més sobresortints del període. Les contribucions alienes aquí descrites i valorades procedeixen de conferències anuals impartides per diferents editors, tal com es consigna en la bibliografia final.

Santiago Salvat, els editors i la producció editorial

L'any 1950, catorze després de la conferència de 1936 exhumada en el volum anterior, Santiago Salvat perseverava en el mateix tema en una altra conferència, amanida amb algunes notes distintives que val la pena de posar en relleu. En totes dues avinenteses, però, l'editor, allunyat de formulacions teòriques, aportava el testimoniatge de la pròpia experiència professional, que tot seguit sintetitza en els aspectes més substantius tot dividint-los en tres blocs: la figura de l'editor, la producció del llibre i la comercialització al mercat americà.

En primer lloc, descartat el perfil de l'intel·lectual com el més adient per exercir l'ofici (*"quizá el pretender saber demasiado pueda ser un obstáculo para el ejercicio de nuestra profesión"*), Salvat detalla les virtuts que han d'adornar l'editor per sortir-se'n:

¿Qué condiciones ha de reunir, pues, el editor para triunfar? Según mi entender, ha de ser inteligente, frío, desapasionado, ecuánime, dinámico; un poco artista y un mucho calculador; un poco aventurero y un mucho emprendedor; con mucha experiencia del negocio, y sobre todo y por encima de todo ha de poseer una gran dosis de sentido común. Y a estas cualidades hay que añadir la de la visión clara del presente y aun de mucho más allá del horizonte.

De fet, el seu model d'empresa editora és aquella sorgida, no pas d'una forta capitalització inicial, sinó de la intel·ligència, l'esforç, el treball i la tenacitat personals. Així, tot referint-se a la magnitud de firmes com la Brockhaus (de Leipzig), la McGraw-Hill i la Dutton (totes dues dels EUA), recapitula amb aquesta conclusió, d'un calvinisme perfecte:

Todas estas empresas se han desarrollado gracias a un cerebro editorial rector, que las ha iniciado y las dirige. Los capitales que estas grandes empresas significan han sido la resultante de un trabajo personal. Yo no sé de ninguna en que el germen inicial haya sido un gran capital y el complemento la dirección editorial.

RTV

Aquesta direcció exigeix, abans de res, una programació editorial prèvia, que inclogui la predilecció per uns temes i l'exclusió d'altres, tot plegat sense immobilisme ni sovintejades mudances. Més encara: quan l'editor opta per publicar una línia determinada pot, com els professionals de la moda, descobrir gèneres i imposar gustos entre el públic:

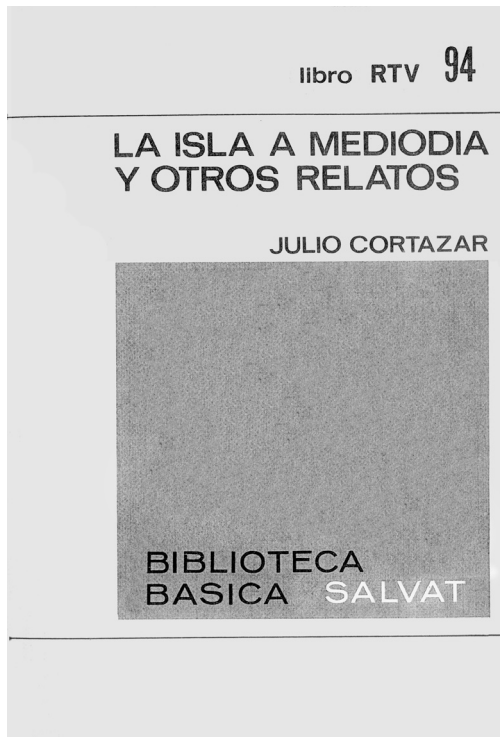
Tan suicida puede ser, desde el punto de vista editorial, la obstinación, casi diríamos la terquedad, en seguir una línea de producción inflexible y rígida, como la flexibilidad exagerada en el intento de adivinar qué quiere el público hoy, qué se le antojará mañana y qué pretenderá pasado mañana. En cambio, muchas veces es el editor quien impone una corriente o un gusto, podríamos decir incluso una moda, si acierta a seguir su línea de predilección mediante obras de cierta elevación, encanto y atractivo para el público. ¿Se nos permitiría comparar, en cierto aspecto, al editor creador del libro, con el modisto creador de modas?

Dels diferents caires de la producció del llibre el conferenciant destaca, en segon lloc, la recepció d'originals no demanats per part de l'editor, les dificultats de realització de les grans obres d'autor col·lectiu, l'abundància de traduccions dins els catàlegs editorials, les relacions econòmiques entre autors i editors, els correctors o les dificultats que, en plena postguerra, entrebancaven seriosament la tasca editora: del preu del paper a l'obsolescència de la maquinària dels tallers d'arts gràfiques, passant per les restriccions elèctriques i per una llei de protecció del llibre que, sorgida de l'INLE, "*hasta ahora nos da, sobre todo, casi más quebraderos de cabeza que ventajas*". Una experiència personal completa aquest segon bloc: per bé que, a causa de l'elevat cost del

paper, els tiratges llargs (“única defensa del editor”) havien esdevingut impossibles, aquesta circumstància li havia facilitat un èxit editorial impensable:

Por una de tantas paradojas de la vida, esta contrariedad ha sido la clave, para mí, de un sorprendente éxito editorial. Me refiero al Diccionario Salvat. La operación estaba concebida y calculada a base de una tirada de decenas de miles de ejemplares. Al precio que regía entonces y aun ahora para el papel, era económicamente imposible. Hice entonces una tirada corta de cada tomo y guardé la composición. En conjunto sesenta mil

94

Aquesta col·lecció, dels primers anys 70 i coeditada amb la ràdio i televisió espanyola oficial, és una de les de més projecció pública de la casa Salvat

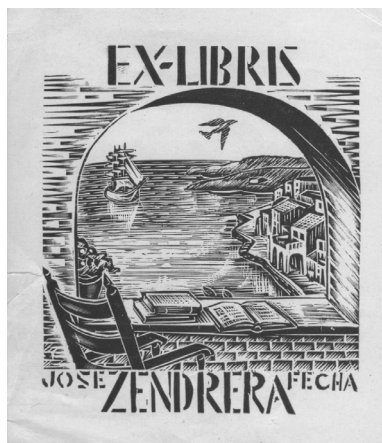
kilogramos de plomo. Llegó el momento de la primera reimpresión y procedí a corregir las erratas y ponerlo al día, con tan feliz resultado que he ido continuando el procedimiento, y en el día de hoy todos los tomos llevan fechas que oscilan entre el 1948 y 1950. El procedimiento es costoso, pues se necesita un cuerpo de redacción y un equipo de linotipistas exclusivamente para este fin, pero el resultado ha sido el de un prestigio tal para esta publicación, que ya no pienso variar de sistema.

En tercer i darrer lloc, Salvat constata una lenta recuperació del mercat americà després de la guerra espanyola i de la segona mundial, un període durant el qual argentins i mexicans creen editorials de nova planta que no sols satisfieien la demanda continental, desatesa per Espanya, sinó que també hi aconseguien introduir clandestinament molts llibres prohibits per la censura. Alhora, el conferenciant enumera, en ordre decreixent, els sis principals països importadors de llibres (Argentina, Mèxic, Cuba, Xile, Colòmbia i Veneçuela) i celebra que la gradual depreciació de la pesseta enfront del dòlar en faciliti les transaccions. Per acabar, augura per a un futur no gaire llunyà el que anomena emancipació espiritual d'Amèrica (homòloga a la dels EUA respecte a la metròpolis britànica), que editorialment comportarà la desaparició d'aquell mercat per a Espanya:

Quando Sudamérica tenga el doble o el triple de los habitantes que actualmente tiene, con un mínimo de analfabetos por añadidura, creo que habrá llegado el momento de tener que renunciar definitivamente a sus mercados. Pero no seamos pesimistas: ¿es que cuando llegue ese momento, España, por su parte, no contará también con 40 o 50 millones de habitantes, que sostendrán por sí solos todo el negocio editorial?

Josep Zendrera i els *best sellers*

En una conferència de 1952, l'editor Josep Zendrera Fecha examinava els factors que intervenien en la promoció del llibre a propòsit del fenomen dels *best sellers*. Uns *best sellers* que, a escala estatal, exemplificava aleshores per cert en les novel·les i els tiratges següents, que ordeno de forma decreixent: *El Rosario* (160.000 exemplars), *La historia de San Michele* (110.000), *María Antonieta* (85.000), *Lo que el viento se llevó* i *Cuerpos y almas* (70.000). En aquella avinentesa, Zendrera partia d'uns percentatges sobre l'ús de les hores d'oci del públic general segons els quals un 49% escoltava la ràdio, un 21% llegia diaris, un 11% anava al cinema, un altre 11% llegia revistes i només un 8% final consumia llibres. Atesa aquesta posició subalterna i marginal, l'editor considerava indispensable que el llançament de les novetats editorials anés acompanyat per una operació de màrqueting en tota regla:

Una evocació de Cadaqués

una publicidad previa, prospectos y noticias a los libreros y al público para preparar el ambiente a favor del libro, una publicidad más o menos intensa a la salida de libro, según su importancia, y una buena distribución.

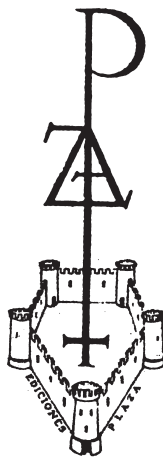
La Novela Rosa, una de les col·leccions més representatives de les ideades pel fundador de Juventud

Ara: lector fervent de les tesis de Stanley Unwin, comprovades en la pròpia estratègia empresarial, Zendera formula la convicció que la publicitat intensiva, per si sola insuficient, té altrament un cost tan elevat que no hi ha cap llibre que, per més ingressos que generi, la pugui suportar. En aquestes circumstàncies, la millor publicitat d'un llibre està en mans dels llibreters, exactament dels bons llibreters:

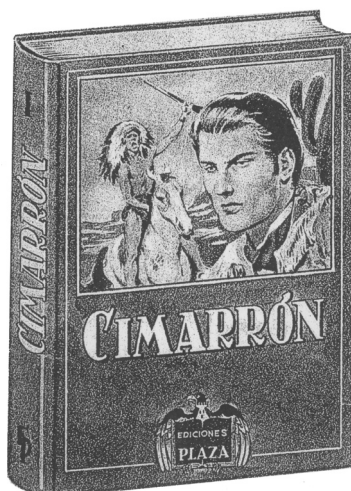
El buen librero recibe un libro de la editorial. Lo hojea, lee algunos trozos, lo anota en sus registros, pone ejemplares en los escaparates y mostradores y envía algunos a aquellos de sus clientes a quienes puede interesar el libro. Si la obra ha logrado conquistar al librero, sabe recomendarla con entusiasmo a su clientela. Y ésta es la mejor propaganda que puede hacerse de un libro.

Germán Plaza i el llibre de consum

El 1956, Germán Plaza coincidia amb Zendera en el fet que una edició corrent, xifrada en tres o quatre mil exemplars, tolerava marges d'inversió publicitària ben magres. Per contrast, sostenia que els anuncis en els mitjans de comunicació constituïen el camí de difusió més eficaç. Passava, però, que les tarifes publicitàries, massa elevades, el duïen a reclamar que una corporació oficial, l'INLE, contribuís a reduir-les. De fet, Plaza es movia en el terreny de l'edició de consum (ell en deia el

Logotip de
l'editorial de
Germán Plaza
amb un anagrama
del seu cognom

llibre popular), de manera que les seves preocupacions diferien de les de l'editor de Juventud. Per començar, lamentava el preu excessiu del paper, l'obsolescència de la maquinària dels tallers gràfics i la manca d'una organització distribuïdora comuna per a les editorials exportadores a Amèrica. Tot seguit, exhortava els col·legues a esforçar-se en la millora de les presentació i de l'atractiu extern de les col·leccions barates en rústica. En tercer lloc, encoratjava a rebaixar el preu de venda tant com fos possible en un context en què els lectors de llibres, com hem vist que més amunt també constatava Zendrera, davallaven cada dia:

Un dels títols
més difosos
d'Ediciones Plaza

En esas condiciones no queda otro remedio que dar la batalla de los precios y ofrecer al lector ediciones que no sobrepasen el precio de una localidad de cine barato. Si en España el libro es un lujo del que se prescinde a la primera de cambio, nuestra obligación es hacer este lujo lo menos gravoso posible y no desesperar antes de tiempo.

Havent finalment formulat l'axioma que el lector majoritari “busca en el libro un vehículo de enseñanza, de conocimiento, de distracción y documentación”, Plaza es manifestava alhora convençut que

los editores debemos tener confianza en el público, y arriesgarnos sin temor a realizar tiradas cuantiosas, con la seguridad de que si éstas alcanzan cifras que permitan rebajar los precios de cubierta y si la organización de venta llega positivamente a todos los mercados, el lector comprará.

Joaquim Sopena, l'edició i la impressió

Dins el període cronològic comprès pel present volum desapareix, segurament de forma irreversible, la figura de l'editor desdoblant d'impressor; és a dir, de l'editor propietari simultàniament d'un taller d'arts gràfiques. Per aquest motiu resulta d'interès posar en relleu les reflexions sobre aquest particular d'un editor paradigmàtic d'aquesta doble activitat, Joaquim Sopena, que el 1957 destina la major part d'una conferència a passar revista a una colla d'elements externs en l'elaboració del llibre

Logotip de l'Editorial Sopena als anys 50

(classe de tipus i cos, paper, enquadernació, procediments d'impressió). No és aquesta, sinó la part final, la que ens reclama l'atenció. D'una banda perquè fa públics percentatges de costos en la producció d'un llibre propi (*Átomos de hoy y del mañana*) que, gairebé 50 anys després, permeten instructives comparacions amb els actuals. Són aquests:

Composició i planxes.....	8%
Gravats	4%
Impressió	9%
Enquadernació.....	37%
Paper	31%
Tela.....	1%

VALE LA PENA...

TENER UN

SOPENA

85 diccionarios a su servicio.
Mas información
en su contenido.

Full publicitari
dels diccionaris
Sopena

En segon i darrer lloc, Sopena enumera inconvenients i avantatges que per a un editor representa el fet de disposar d'impremta. Així, partint del principi que la convivència entre els dos negocis sempre reverteix en benefici de la impressió, els inconvenients els resumeix en dos, de signe exactament invers, en funció de la manca o de l'excés de feina dels tallers gràfics:

[...] cuando las dos industrias se hallan ligadas, es la imprenta la que habitualmente acaba predominando. Ello se traduce en un perjuicio para la editorial, ya que si ésta, según sus planes, habría de publicar solamente tres obras mensuales, fuerza su producción para asegurar el trabajo de la imprenta, publicando unos libros que seguramente no publicaría. [...]. El mismo problema puede presentarse con idénticas características, aunque con las personalidades invertidas, cuando la imprenta, por exceso de trabajo, no puede llevar a cabo el plan editorial previsto, con la consiguiente disminución de su catálogo. Este aspecto de la cuestión suele ser el más corriente, puesto que el Editor-impresor, influido por sus cifras de coste comparadas con las del exterior, se resiste a encargar a otras imprentas sus trabajos.

Pel que fa als avantatges, Sopena cita el doble benefici, la possibilitat de forçar més fàcilment la data de sortida dels llibres i les facilitats de millorar-ne la qualitat formal. Comptat i debatut, però, els primers pesen més que els segons:

Resumiendo, por lo que hemos visto los inconvenientes son tal vez más grandes que las ventajas, sin contar, además, con que es muy difícil en nuestra industria la autonomía total, autonomía que ni el propio impresor Editor puede lograr.

Edifici de l'Editorial Ramón Sopena, emplaçat als números 93-97 del carrer de Provença i demolit el 1996.

Josep Menal i el negoci de la indústria editora

Al llarg del franquisme, l'examen més obertament econòmic que conec de l'activitat editora es deu a Josep Menal, que en una documentada i estructurada conferència de 1972, de caire marcadament tècnic, examina de forma sintètica els factors que intervenen en l'edició, “*mucho más complejos*” –afirma– “*que en otros sectores comerciales e industriales*”. Amb propòsit didàctic, Menal analitza les característiques de la indústria editorial des del punt de vista del producte (el llibre) i de l'editor (l'empresa). En el primer cas, l'element que el conferenciant posa més en relleu, el risc de venda de cada llibre (“*cada libro es un nuevo producto*”), obliga a reforçar la comercialització a través de dos canals, el terminis i l'exportació, que incrementen els problemes de finançament. En el segon cas, el funcionament de les empreses editores, més complex i, doncs, exposat amb més detall, parteix de dues observacions generals (el nombre excessiu d'empreses i la deficient xarxa de comercialització) per passar a abordar tot seguit les variables i les peculiaritats dels costos: costos de producció, costos d'immobilització d'estocs i costos de venda. Mentre que, pel que fa als primers i als segons, facilita aguts consells sobre la forma de determinar els tiratges i enumera els agents que repercuteixen en el

Tres logotips de CEAC, cofundada per Josep Menal

manteniment de llibres emmagatzemats, pel que fa als tercers, els de venda, Menal els divideix entre els de promoció, distribució i cobrament en quatre canals diferents: venda a llibreries i quioscos, venda per correu, venda a crèdit i exportació (la qual considera, per cert, la via amb més dificultats). Tot recapitulant, i ja en l'apartat dels beneficis, el conferenciant sosté que, a causa d'una estructura financera singular, l'edició es distingeix de totes les altres activitats industrials. Així,

en la industria editorial, por su peculiar estructura en el ciclo de producción-venta-cobranza, en la mayor parte de empresas su participación en el beneficio la hacen efectiva al socio-Estado y al socio capital-ajeno (créditos), y la retribución al capital propio queda, en su mucha mayor parte, inmovilizado en productos y en créditos a cobrar, con lo que se hace una autofinanciación forzada.

I és que en comptes de negoci editorial, conclou Menal, més aviat caldria parlar de la “*bella y apasionante industria de hacer libros*”.

La bibliofília, entre el subterfugi, la clandestinitat, el mecenatge i l'estraperlo

En paraules de Pilar Vélez, autora d'una síntesi de la bibliofília del segle XX, la de postguerra,

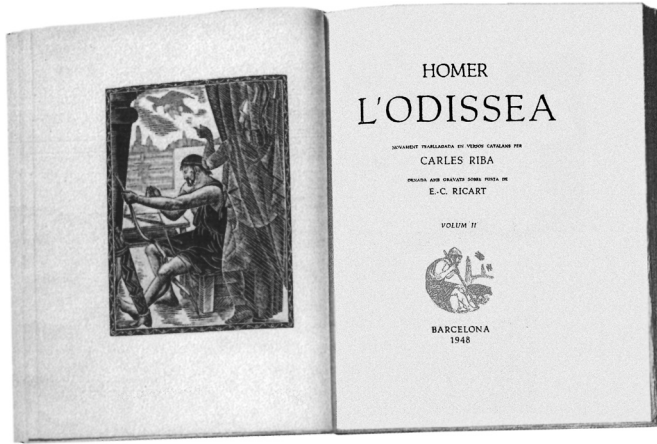
ja sigui la clandestina, culta o més popular, o la “bibliofília de l'estraperlo”, impulsada per gent sobtadament enriquida i amb necessitat d'ennoblir-se culturalment [...], adquireix una gran volada i ens porta a poder parlar d'un moviment bibliofílic considerable, i encara per analitzar i estudiar a fons.

En aquest context, destaquen dues iniciatives col·lectives: les associacions de bibliòfils de Barcelona i Tarragona, fundades respectivament el 1944 i el 1945.

La primera, oberta a 100 membres individuals més 25 de col·lectius, organitza exposicions i congressos, programa dues conferències anuals a càrrec dels socis mateixos i publica 27 títols fins a 2001. Uns títols que tracten de complementar els refinaments formals amb les excel·lències del contingut. Pel que fa a l'associació tarragonina, compta amb vint socis, cadascun dels quals es compromet a quedar-se cinc exemplars, per vendre'n quatre, dels 101 de tiratge de cada volum.

En la bibliofília en català en la immediata postguerra els corredors esdevenen una peça clau atès que, segons Albert Manent, el 80% de les vendes es feien al domicili o a la feina dels compradors. La primera edició clandestina de bibliòfil es remunta a 1941, data en què Josep M. de Casacuberta posa en circulació un títol tan subversiu com les *Poesies* de Joaquim Rubió i Ors; el segueixen dos llibres de Carles Riba (*Elegies de Bierville*, de 1943, i *Versions de Hölderlin*, de 1944), en els quals intervé Josep Palau i Fabre. Impulsor de les clandestines Edicions de La Sirena, Palau dona a conèixer altres volums de poesia, propis o de Salvador Espriu. Sens dubte, però, la iniciativa editorial bibliòfila més ambiciosa la patrocina Fèlix Millet i Maristany a partir de 1942 amb obres originals i traduccions de Josep M. de Sagarra. El mecenatge de Millet permet, així, l'aparició aquell mateix any d'una edició de bibliòfil d'*Entre l'equador i els tròpics*, amb data falsa de 1938; segueixen aquesta obra els tres volums de la traducció de la *Divina Comèdia* (1948-1950) i els quatre, monumentals, del *Poema de Montserrat* (1950-1955). Menció a part mereixen, encara en l'òrbita de Millet, les Edicions Calíope,

BARCELONA
1948

marca registrada per publicar, entre 1945 i 1953, set volums (el primer amb data falsa de 1935) amb les traduccions sagarrianes de bona part del teatre de Shakespeare.

En conjunt, la bibliofília d'aquest període deu molt a personatges com els llibreters i editors Millà (impulsors de col·leccions com Edicions Selectes Catalanes o L'Ocell de Paper), Joaquim Estrems i Borràs, Josep M. Vall i Perdigó (responsable de la col·lecció Els 55), Torrell de Reus o els Aymà pare i fill (que endeguen la Biblioteca Guió d'Or). Al seu costat brillen amb llum pròpia les edicions de La Rosa Vera, obra personalíssima del pintor, gravador i xilògraf Jaume Pla i Pallejà, que comença a treballar dins l'àmbit de la clandestinitat i que concep el llibre de bibliòfil com una obra d'art integradora d'una colla d'ingredients formals i de contingut indestruïbles. Per contrast, un altre gran professional, Lluís Jou, deixeble d'Eudald Canibell, desplega la seva activitat a França.

La segona traducció
de *L'Odíssea*
empresa per Carles
Riba es dona a
conèixer en aquesta
edició de bibliòfil

Una novetat: els clubs del llibre

A la primavera dels anys 50 obre a Barcelona Círculo Literario, el club del llibre pioner. Pertanyia a l'Editorial Èxito, la filial espanyola de la nord-americana Jackson (més endavant comprada per Grolier), que, dirigida literàriament per Rafael Santos Torroella, implanta el sistema de la venda per correu i per catàleg a partir d'una experiència prèvia a Buenos Aires.

Una de les edicions (1968) del Círculo de Lectores

Círculo de Lectores, el club de lectors més important a Espanya, sorgeix el 1962 de la mà del grup alemany Bertelsmann i de l'Editorial Vergara, que dos anys després se'n separa per incapacitat de mantenir el ritme d'inversió que la iniciativa exigia. A l'aleshores Alemanya Federal (la de l'oest), el sistema, en funcionament des de 1950, havia permès constatar que, lluny de perjudicar els altres canals de venda i de competir amb les editorials convencionals, els clubs de lectors en realitat complementaven la comercialització del llibre pel fet d'arribar a un segment de públic fins aleshores desatès o indiferent. Un públic que esdevenia soci del club i que, captat per equips de visitadors a domicili, rebia també a casa catàlegs bimestrals amb una selecció d'ofertes.

A Espanya el 1968 ja eren mig milió, els socis, i un milió dos anys després. En diferents etapes, l'editor Hans Meinke ha resultat un gestor decisiu en la trajectòria del Círculo, que presenta un contingut falcat en els *best sellers*, les edicions especials i de gran format i la biblioteca de fons, integrada sobretot per narrativa, memòria i testimoni i obres de divulgació. Compta igualment amb una secció de música i vídeo i amb una de juvenil i infantil i edita sèries en gallec i en basc. Des de finals dels 80 funciona un segell paral·lel, Cercle de Lectors, de llibre en català, dins la qual una part del catàleg, batejada amb el nom de Petit Cercle, s'adreça al lector més menut. Sumant tot aquest ventall d'ofertes, en l'actualitat ven més de tretze milions de llibres i discos a més d'un milió i mig de socis.

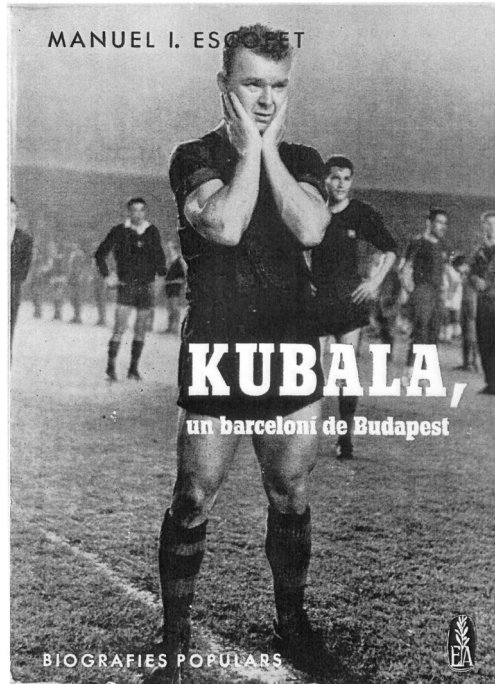
A El Club del Llibre, fundat el 1973, m'hi referiré en el volum següent.

A

Dues notes sobre la represa i la continuïtat de l'edició en català

Al marge de les diferents iniciatives (com Selecta o Aymà) examinades individualment en el present volum, crec just i instructiu consignar aquí, ni que sigui a vol d'ocell, les que, des de la immediata postguerra, malden per conquerir o recuperar lectors en català i per guanyar espai i presència pública, objectius que contribuïen a contrarestar el genocidi cultural franquista. Em refereixo, per exemple, a l'Editorial Estel, nascuda el 1942 i (juntament amb l'Editorial Lucero, en castellà) impulsada per Maria Montserrat Borrat, que, fins que plega el 1952, publica 71 títols en dues sèries, tots literaris, la majoria poètics i alguns clandestins; a Salvador Torrell i Eulàlia, llibreter i editor, que a partir de 1943 difon, amb els segells d'Editorial Arca i Torrell de Reus, una producció en català d'uns 200 títols, sovint de poesia religiosa, sense comptar un miler llarg de goigs; a les edicions Rosa de Reus, que des de 1952, impulsades per Torrell mateix i amb Salvador Vilaseca d'home fort, formen un catàleg d'obres d'història, lingüística i crítica literària que, vinculat sempre per temes o autors a la capital del Baix Camp, avui sobrepassa llargament el centenar de títols; a l'Editorial Millà, propietat de la família de llibreters i d'editors d'aquest nom, que a partir de 1939 reprenen l'activitat editorial, forçosament en castellà i acollint-se al subterfugi del barcelonisme com a succedani del catalanisme (com palesa la col·lecció *Monografías Históricas de Barcelona*), i així que es pot, donen a conèixer diferents col·leccions en la llengua del país, com ara Biblioteca Popular,

Monografies Històriques de Catalunya o la represa de la cèlebre Catalunya Teatral; a Els Llibres de l'Óssa Menor, de poesia, benemèrita col·lecció que, fundada per Josep Pedreira (empleat a can Janés), a partir de 1949 es difon bàsicament per subscripció, convoca un premi d'acreditada trajectòria (transformat el 1959 en el Carles Riba) i acaba absorbida el 1966 per Proa, on continua; al Club Editor, segell nascut el 1959 per aixopugar una única col·lecció, El Club dels Novel·listes, que, desaparegut del catàleg d'Aymà aquell any i dirigit per Joan Sales, als anys 60 publica títols cabdals de, per exemple, Mercè Rodoreda (com

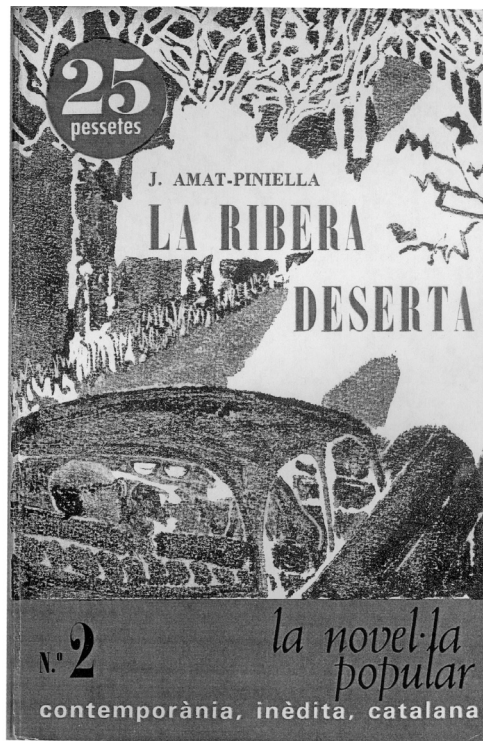
Manuel Ibáñez
Escofet és l'autor
d'aquesta biografia,
publicada per
l'Editorial Alcides

K

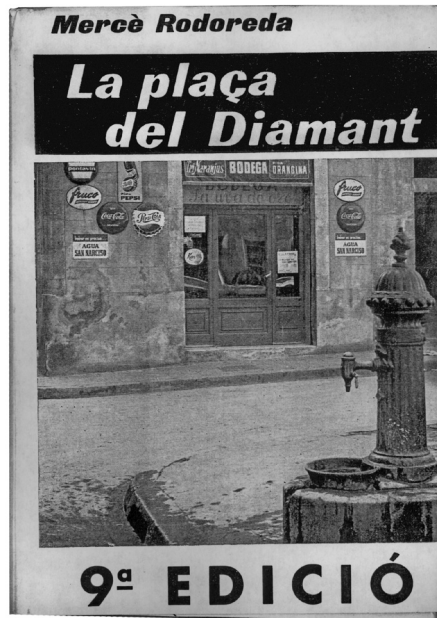
La plaça del diamant i Mirall trencat) i Llorenç Villalonga (com *Bearn*) i que, després d'integrar-se uns quants anys a Columna, avui continua actiu en associació amb Edicions de 1984; a l'Editorial Alcides, segell en principi propietat dels Aymà que el 1961, emparat pel mecenatge de l'Agrupació Cultural Minerva, controlat per l'advocat i activista Pere Puig Quintana i dirigit literàriament per Joan Oliver dona a conèixer, fins a 1964, obres col·lectives de tant alè com *Un segle de vida catalana* (1814-1930) al costat de col·leccions amb voluntat de difusió massiva, com almanacs (*El llibre de tothom*) i la sèrie de Biografies Populars, integrades al capdavant en el segell Aymà-Proa; o, en fi, als opuscles de les Edicions d'Aportació Catalana, que, des dels anys 60, difon l'activista Joan Ballester Canals (propietari alhora de la llibreria Públia).

Tot aquest feix d'iniciatives, susceptible de ser incrementat, adquireixen un valor afegit pel fet que sorgeixen i treballen a contracorrent, enmig d'infinites dificultats de tot ordre. De mica en mica, l'edició en la llengua del país va guanyant espai públic, assoliment indèstriable del ressò dels premis literaris, el pioner dels quals a la postguerra, el Joanot Martorell de novel·la (transformat més endavant en el Sant Jordi), inaugura, el 1947, la tradició de concentrar-los per santa Llúcia (13 de desembre). La creixent resposta del públic explica que, de 1962 a 1970, es visquin uns anys de moderada expansió. Una expansió demostrable, xifres a banda, pel fet que una colla d'editorials que publicaven bàsicament o exclusivament en castellà (i fins i tot algunes no catalanes) obren línies i col·leccions en la nostra llengua: Destino, Ariel, Bruguera o Alfaguara.

Entre els obstacles que entrebanquen la difusió del llibre en català els de caire comercial no eren pas els de menor transcendència. Durant molts anys, per exemple, no va haver-hi cap distribuïdora dedicada en exclusiva al llibre en català, circumstància que el condemnava a naufragar enmig del mar bibliogràfic en castellà de les distribuïdores generals. Sobre aquest particular, un dels nostres editors dels temps heroics, Jaume Aymà i Mayol, feia balanç de l'activitat pròpia en una entrevista de 1985 i exposava uns punts de vista que molts col·legues seus haurien sens dubte compartit:

Als anys 60 publiquen col·leccions en català fins i tot editorials no catalanes. Aquesta d'Alfaguara n'és una mostra

Quan l'editor no té diners propis, quan ha de comptar amb els diners d'altri i, per acabar-ho d'adobar, tampoc no té una secció de vendes sinó que s'ha de refiar dels distribuïdors, és gairebé fatal que les coses no rutllin.

Un quadre final il·lustra expressivament el lentíssim procés de recuperació de l'edició en català, un esforç sostingut i memorable. Un quadre que procedeix de la monografia del binomi Güell-Reixach citada a la bibliografia i del qual només convé advertir que, com és lògic, inclou els títols en la nostra llengua apareguts en la totalitat de l'àrea lingüística. (Els requadres en blanc equivalen a inexistència de dades.) A primer cop d'ull s'hi observa una realitat que faig notar en un altre lloc, però que convé retenir: per recobrar les xifres de 1936 (865

Un dels títols més memorables dels publicats pel Club dels Novel·listes

títols) va caldre esperar a 1976. No pas menys que quaranta anys. Està vist, doncs, que, com s'ha dit sovint, l'única cosa que no es pot fer en les guerres és perdre-les. I, d'això, els catalans en sabem un niu.

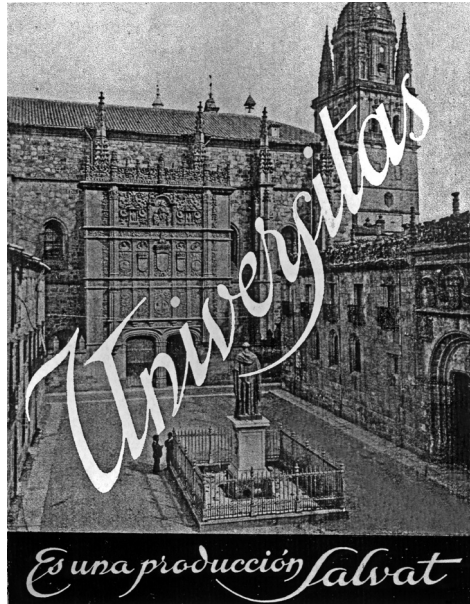
Anys	Vallverdú	INLE	Güell-Reixach	Altres fonts
1936	865			
1942				4
1944	5			
1946				12
1947	53			53
1948				60
1949				59
1950	43			43
1951				48
1953	137			
1954				96
1960	183			
1961		57		
1962	270	122		
1963	309	208		208
1964	368	294		294
1965	430	453		453
1966	548	488		488
1967	469	465	447	465
1968	460	370	459	500
1969	393	413	364	
1970	450	426	493	
1971	452	326	410	
1972	444	307	411	
1973		483	513	
1974		577	594	
1975		590	611	
1976		855	872	
1977		1015	1021	

Editorials generalistes

Salvat: tot un imperi

L'editorial Salvat afronta la postguerra en mans dels dos germans, Ferran i Santiago Salvat i Espasa, que, com s'explica en el volum anterior, entre 1912 i 1914 fan un viatge comercial per Amèrica, base de l'expansió de la casa en aquell mercat. A partir de 1948, any del traspàs de Ferran Salvat, Santiago n'assumeix la direcció única i crida a costat seu tres fills, Santiago, Manuel i Joan Salvat i Dalmau, que de mica van ocupant-ne llocs de responsabilitat. Al llarg dels anys 40, l'empresa explota bàsicament el fons de preguerra, cosa que equival a dir que el pes decisiu del catàleg continua recaient en el llibre mèdic i tècnic. I si als anys 50 llança algunes iniciatives noves, 1962 sembla marcar un punt d'inflexió decisiu en la formidable expansió posterior de l'editorial. Aquell any, en efecte, se celebra a Barcelona el XVI congrés de la Unió Internacional d'Editors, que presideix Santiago Salvat i Espasa (1891-1971). Un Santiago Salvat que feia molts anys que s'havia erigit en la imatge pública de l'empresa, que s'havia guanyat molt de prestigi personal, que havia presidit el gremi dels editors catalans durant dotze anys (1946-1958) i que, com a colofó, presidirà durant tres anys (1962-1965) la mateixa Unió Internacional d'Editors. Aquell 1962, la casa Salvat comercialitzava encara les històries d'Espanya i d'Amèrica dirigides per Antonio Ballesteros, les de Josep Pijoan i reeditava el *Diccionario Enciclopédico*, però n'havia afegit de

nous en el ram de les obres enciclopèdiques (*Universitas*, *El mundo de los niños*, *La vida*, *Historia de la cultura*) i fins i tot en el de bibliòfil (*Costumari català*, de Joan Amades); i, pel que fa a les obres mèdiques, havia renovat el fons amb els 7 volums del *Tratado de patología y clínica médicas*, d'Agustí Pedro i Pons, amb la *Cirugía ocular* d'Hermenegild Arruga, amb el *Diccionario terminológico de ciencias médicas* o, en fi, amb els 5 volums de l'*Enciclopedia Salvat de ciencias médicas*.

A partir d'aquell 1962, els germans Salvat i Dalmau prenen les decisions que convertiran Salvat en l'editorial en espanyol més forta del món. Per començar, es relega el protagonisme de la secció

a

mèdica i tècnica en benefici de les grans obres, venudes a crèdit o per fascicles (i aleshores comercialitzades a través dels quioscos), de manera que es tendeix a prescindir del canal de les llibreries. Segonament, es revoluciona la distribució amb empreses pròpies (com ara Midesa, que arriba a tenir 18.000 punts de venda a Espanya) i en crea tres d'arts gràfiques de gran magnitud (Imprenta Hispanoamericana a Catalunya, Gráficas Estella a Navarra i una tercera a la ciutat mexicana de Querétano). En el mercat americà, en tercer lloc, s'estableixen, més que no pas sucursals, distribuïdores i centres d'activitat i producció pròpia a Buenos Aires, Mèxic D.F., Caracas i Rio de Janeiro. I en quart lloc, es falca el llançament de cada nova obra, precedida per estudis de mercat, amb intenses campanyes publicitàries, que ben aviat recorren a un nou mitjà de masses: la televisió. Aquest còctel de factors explica els centenars de milers d'exemplars de vendes de molts títols, que, en els moments de màxima producció, la plantilla sobrepugés les quatre mil persones i, que, doncs, Salvat esdevingui una de les empreses catalanes més potents, amb molta presència també a Europa (especialment a França).

Al llarg dels anys 60 i 70 les novetats editorials se succeeixen a un ritme tan vertiginós que es fa difícil identificar-les. Entre diccionaris enciclopèdics, enciclopèdies, obres monogràfiques dels temes més heterogenis i atles són capaços de comptar-ne prop de quaranta, totes en diversos volums i amb graus diferents, és clar, d'incidència pública. Una de les primeres i de les més difoses, *Monitor. Enciclopedia Salvat para todos*, s'enquadrava, segons el format,

en 12 o 29 volums i supera els 200.000 exemplars de vendes; un altre gran èxit, *Fauna*, es basava en bona part en la popularitat de l'autor, Félix Rodríguez de la Fuente; en altres casos, socis externs avalaven la qualitat del producte ofert (la BBC un curs d'anglès o la Kodak un altre de fotografia). Enmig d'aquest oceà de lletra impresa, la nostra llengua també hi treia el cap (amb un diccionari enciclopèdic en 8 volums, *Salvat català*, o amb una *Història de Catalunya* en 6), i si bé la llista completa de títols es faria inacabable, no

f

em puc estar de citar-ne alguns, sovint traduccions i adaptacions d'obres en altres llengües: *Enciclopedia Visual*, *Enciclopedia Salvat del estudiante*, *El mundo de los niños*, *Historia de la Segunda Guerra Mundial*, *Enciclopedia Salvat de labores*, *Enciclopedia Salvat de la mujer y el hogar*, *Flora (Enciclopedia Salvat de la Jardinería)*, *Guía médica*, *El cine (Enciclopedia Salvat del 7º arte)*, *Enciclopedia Salvat del bricolaje* o *La gran cocina Salvat*. Per arrodonir el panorama, a la primavera dels 70 la casa Salvat guanya (juntament amb la madrilenya Alianza Editorial) un concurs convocat per televisió espanyola (aleshores única) a fi de publicar cent títols de cultura general (la majoria literaris) en edició de butxaca i a preu reduït. De l'èxit de vendes de la iniciativa, batejada amb el nom de Biblioteca Básica Salvat de Libros RTVE i anunciada amb reiteració pel mitjà televisiu, en donen fe els 700.000 exemplars de tiratge del primer volum.

Si el 1969 la casa havia passat un moment amarg (Manuel Salvat i Dalmau, implicat en l'anomenat cas Matesa, és empresonat i el germà Joan passa a exercir funcions executives en solitari), a partir de 1982 rep de ple l'impacte de la gran crisi del mercat llatinoamericà, que des de Mèxic (m'hi referiré en el volum següent) s'escampa a tots els altres països en virtut de l'anomenat efecte tequila. Tinc la impressió que Salvat ja no es refà del perjudici econòmic sofert, fins al punt que les onze col·leccions que, sota els segells Salvat Libros i Ultramar, anuncia a bombo i platerets el 1987 per accedir a la comercialització de llibreria no passen de ser res més que una fugida endavant. Entre 1988 i 1989 el grup Hachette compra el 100% de Salvat (on Joan Salvat continua de

president fins a 1992) amb el propòsit d'aprofitar-ne les xarxes de distribució per accedir al mercat hispanòfon americà. Un any després, el 1990, els nous propietaris es desprenen del fons mèdic del catàleg de la casa, comprat per Masson. I és que, d'un bon principi, pretenen que el 70% de la producció de Salvat siguin coedicions, amb Hachette mateix i amb la nord-americana Grolier, també integrada al grup. Actualment, la producció de Salvat, centrada en llibre infantil, còmics, DVD, CD, maquetes de construcció i *gadgets* dels més variats, té ben poc a veure amb el fons tradicional, del qual amb prou feines conserva un parell o tres d'enciclopèdies.

Sopena o la difícil permanència

Recuperada la propietat de l'editorial i dels tallers gràfics el febrer de 1939, Joaquim Sopena Domper (1894-1964) afronta l'escassetat de paper de la immediata postguerra fent funcionar, per al mercat americà i espanyol i si més no fins a 1945, el segell Sopena Argentina, radicat a Buenos Aires (i dins el qual apareix, per exemple, la col·lecció infantil Topacio). Tinc la impressió afegida que, amb el temps, el negoci editorial de Sopena es va subordinant al de la secció gràfica (Gráficas Ramón Sopena), que durant molts anys (1932-1990), per exemple, imprimeix per contracte totes les guies telefòniques d'Espanya (i les paperetes i llistats electorals oficials entre 1977 i 1990). De fet, comparat amb l'opulència del catàleg de 1936, el de 1954 (el primer posterior a 1939 que he pogut localitzar, en realitat una "*Lista de obras disponibles*"), només amb uns 250 títols, fa un efecte pobre. N'havien desaparegut algunes de les col·leccions literàries de consum que l'havien distingit i s'estava operant una transformació cap a una editorial de publicacions molt més heterogènies, compostes per un còctel d'enciclopèdies, diccionaris, obres de divulgació cultural i llibres infantils. Una editorial, a més, que viu massa del passat i que, doncs, renova el fons amb comptagotes.

L'esmentada transformació sembla estar presidida pel desig de satisfer les expectatives de cultura i formació d'un lector mitjà o, en qualsevol cas, d'un lector no gaire exigent des del punt de vista intel·lectual. La Biblioteca Antorcha, per exemple, una de les col·leccions de divulgació, anava destinada a

Diccionario Enciclopédico Ilustrado Sopena

3.850 páginas, 17'5 x 22 cm., 180.000 artículos, 9.000 grabados, 205 mapas en negro y 7 en color, 21 láminas en negro y 29 en color y un Compendio de Gramática Española.

Verdadero oratorio de datos y monumental de enseñanzas, que abarcan los más recientes descubrimientos e innovaciones en todos los sectores de la técnica y de la ciencia.

Nueva Enciclopedia Sopena

7.800 páginas, 25'4 x 17'5 cm., 400.000 artículos, 25.900 grabados, 211 mapas en negro y 12 en color, 43 láminas en negro y 57 en color.

Todos los voces del léxico, con sus correspondientes etimologías y gran variedad de acepciones, y muchas ilustraciones más de difícil acceso, constituyen por sí solo varios diccionarios especializados de Medicina, Historia Natural, Artes e Industrias, Música, etc., etc.

¿CONOCE USTED

- la historia de todos los países, con su situación geográfica, su política, su economía, sus guerras, su literatura. ?
- los mapas de los países últimamente constituidos y de los que han tenido reformas administrativas. ?
- el significado de las nuevas voces incorporadas al idioma, ya del léxico, ya de las ciencias y de las técnicas. ?
- las biografías de los personajes últimamente destacados en el mundo. ?
- las últimas investigaciones astronómicas. ?

Todo ello lo hallará en estas obras

Solicite información y folletos a su librero, o a

EDITORIAL RAMON SOPENA, S. A.
 Provenza, 95 Barcelona · 15

Cuantos aspiran a recorrer el camino de una superación individual en el terreno que no les es más propicio; cuantos sueñan recrear el pensamiento en el campo primaveral de la ciencia, la técnica y las letras, fuera de los dominios por ellos conocidos [...].

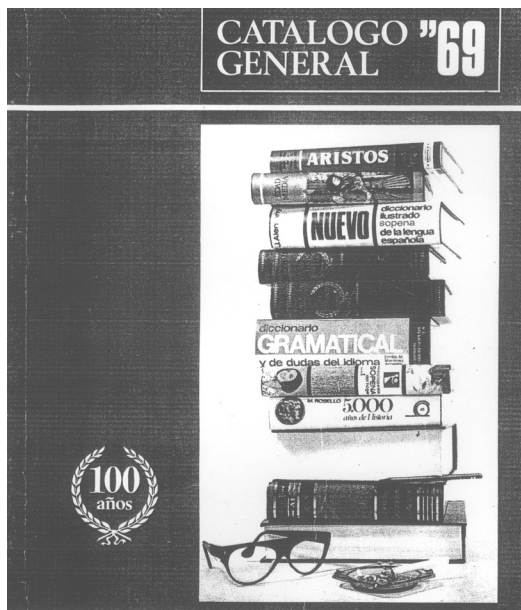
El catàleg de 1962 certifica que el capgirament ja s'havia produït. Aleshores ja regia els destins de la casa Ramon Sopena Rimblas (1934), fill de Joaquim, que quan mor (1964) ocupava la vicepresidència de l'INLE (i que havia presidit la Cambra del Llibre en dues etapes: 1935-1936 i 1939-1943). Deixant de banda la producció enciclopèdica i lexicogràfica, decisiva ja dins el conjunt de l'oferta, aquell 1962 l'editorial només incorporava dues novetats

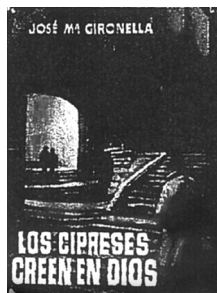
en relació a 1936: *Speculum Artis* (una història de l'art universal en 20 volums que, deguda a J. F. Ràfols, Alexandre Cirici i J. Selva, no sé trobar en catàlegs posteriors) i la col·lecció *La Ciencia Moderna* (Biblioteca de Iniciación Científica), amb 15 títols traduïts. Tretze anys després, el 1975, Sopena difonia el catàleg més nodrit de tots els seus posteriors a la guerra. Un catàleg que comença reconeixent que s'havia convertit "*en sinónimo de diccionarios para el mundo de habla hispana y de todos aquellos que se interesan por el español*" i que presumeix d'haver-ne publicat no pas menys que vuitanta-cinc de diferents. Jo no en compto tants, però val a dir que el conjunt fa patxoca i que l'editorial en devia vendre centenars de milers d'exemplars. L'encapçalen cinc enciclopèdies (amb l'*Enciclopedia Universal Ilustrada Sopena* com a estendard i amb edicions manuals), seguides per diccionaris de format i gruix variable (monolingües d'espanyol i bilingües de moltes llengües modernes i de les clàssiques), organitzats sovint en sèries (Amador, Iter, Lexicón Sopena). Per nombre de col·leccions seguien les que podríem batejar, per entendre'ns, de cultura general: Biblioteca Hispania, *La Ciencia Moderna*, Biblioteca Antorcha i Magna, acompanyades per dues històries universals, de l'Edat Mitjana i de l'Edat Moderna (totes dues traduïdes i la segona iniciada abans de 1936). Les publicacions infantils, en tercer lloc, integrades bàsicament per reedicions dels mateixos contes il·lustrats de sempre, incloïen aleshores també una sèrie en català i una altra en basc. I al marge de l'inevitable apartat de vària (on sorprenc, posem per cas, una *Enciclopedia Sopena del Hogar*), quedava només una col·lecció literària, la Biblioteca Sopena, que, formada per una rastellera de

títols de la literatura universal (uns 250) classificats per gèneres, no feia sinó reeditar el fons de ficció que la casa havia anat constituint des dels orígens.

Els anys 80, tan difícils per a totes les editorials amb interessos en el mercat americà, repercuteixen molt negativament a can Sopena, que, afectada a més per una crisi dels tallers gràfics, fa una suspensió de pagaments. S'hi anava incorporant la quarta generació familiar (els germans Ramon i Joaquim Sopena Egusquiza), que assisteix a la venda obligada del grandios edifici del número 93-95 del carrer Provença (enderrocat el 1996 per aixecar-hi pisos) i al trasllat a la seu, molt més discreta, del número 60 del carrer Còrsega. Res ja no era com havia estat.

El centenari que commemorava el 1969 l'Editorial Sopena no era pas el de l'empresa, sinó el del fundador

L'Editorial Planeta es consolida gràcies a aquesta novel·la, tot un èxit de vendes

Planeta: la primera etapa d'un gegant

El que havia de convertir-se en el grup multimèdia més important d'Espanya i en una multinacional de l'edició de gran magnitud neix en un bressol modestíssim l'any 1949. En feia deu que el seu fundador i propietari, José Manuel Lara Hernández (1914-2003), un andalús arribat a Barcelona amb les tropes franquistes i tot seguit desmobilitzat, rodava per la capital provant una gran diversitat d'oficis. En feia cinc que havia comprat al falangista Fèlix Ros l'Editorial Tartessos, aviat traspassada. I en feia quatre (o potser tres) que havia creat l'Editorial L.A.R.A., de la qual un catàleg de 1947-1948 inventaria una vuitantena llarga de títols (un en català, per cert), gairebé tots novel·les d'autors coetanis, la immensa majoria traduïdes i amb protagonisme sobresortint de W. Somerset Maugham (18 obres), seguit de P.C. Wren. (L'Editorial L.A.R.A., per cert, acaba al capdavant en mans de la xarxa editorial de Josep Janés, de manera que la marca registrada pertany avui a Plaza&Janés.)

Amb el nom de Planeta, a partir de 1949 Lara continua en la línia de publicar, aquí caic i allà m'aixeco, traduccions de novel·la, sobretot anglesa i nord-americana (Frank Yerby, Vicky Baum i Pearl S. Buck entre els autors més destacats), fins que el 1952, per una cadena de caramboles, li cau a les mans l'original de *Los cipreses creen en Dios*, de Josep Maria Gironella, l'èxit que, seguit quatre anys després pel del segon títol de la trilogia sobre la guerra civil (*Un millón de muertos*) capitalitza l'editorial (sembla que de la primera novel·la se n'han arribat a vendre més de quatre milions d'exemplars) i li permet emprendre

ambiciosos iniciatives. (En tots dos casos, Lara eludeix els entrebancs amb la censura gràcies a contactes directes amb nuclis de poder de la dictadura.) Per començar, la iniciativa del premi Planeta, convocat per primer cop el 1952 amb quaranta mil pessetes per a la novel·la guanyadora i que, probablement a causa de la competència d'un premi Nadal consolidat, fins a 1958 es concedeix a Madrid. Dins el període comprès pel present volum, Planeta convoca des de 1969 un altre premi literari, l'Ateneo de Sevilla. Tothom coincideix a afirmar que un altre dels perns de l'èxit de Planeta es troba en la venda a crèdit, inaugurada el 1956 amb el nom de Crédito Internacional del Libro (més endavant Planeta Crédito) i tot seguit confiada a Manuel Lombardero, una figura crucial en la trajectòria de l'empresa. Un dels productes estrella en els primers anys de la venda a crèdit és la *Gran Enciclopedia Larousse* (inicialment en vuit volums), que, previ acord amb la matriu francesa, es comença a redactar a partir de 1963. Un tercer punt fort de la casa, en fi, és l'exportació als països hispanòfons americans, iniciada cap a 1970.

Amb tot, encara el 1962 Planeta només publicava novel·les (i secundàriament biografies), de manera que he dubtat fins al darrer moment si incloure-la o no dins l'edició literària. Amb una política editorial inspirada en la de Janés, solia reaprofitar uns mateixos títols en diferents col·leccions, totes enquadernades luxosament en tela estampada amb or, sovint amb sobrecoberta i de vegades en paper de fabricació especial. Per a un editor que aspirava a col·locar, venudes a crèdit, col·leccions senceres, destinades habitualment a decorar menjadors, la presentació externa dels llibres

Aquesta enciclopèdia és un dels primers títols que l'Editorial Planeta comercialitza a crèdit

resultava essencial. Les traduccions hi continuaven tenint un pes decisiu (col·leccions Ómnibus, Goliat, Luyve, Obras Selectas, Maestros Rusos, Maestros Ingleses i Maestros Italianos), amb autors (a banda dels ja citats) com Giovanni Papini, John Steinbeck, Daphne du Maurier, G.K. Chesterton, John Dos Passos, Frank G. Slaughter, Sinclair Lewis, Lajos Zilahy, Aldous Huxley o Nikos Kazantzaki, però dues col·leccions (Autores Españoles Contemporáneos i Las Mejores Novelas Contemporáneas) albergaven monogràficament obres originals.

Cap a 1975, la literatura conservava molt de pes específic al catàleg, però altres temes, com les enciclopèdies generals i temàtiques i la història, li disputaven l'hegemonia. Dins les col·leccions literàries, la més nodrida, Autores Españoles e Hispanoamericanos (ja mencionada i ara rebatejada), acollia els premis Planeta i comptava amb autors diguem-ne de plantilla (com Álvaro de Laiglesia, Torcuato Luca de Tena o Gironella), mentre que se n'havia obert alguna de nova, com Clásicos Planeta, Clásicos Universales Planeta i, en especial, Grandes Narradores Universales, que acull una selecció d'escriptors i obres de primera fila (Faulkner, Camus, Brecht, Borges o el *Pedro Páramo* de Juan Rulfo). Per part seva, dins les obres enciclopèdiques en gran format i en diferents volums abundaven la història (de la ciència, de la humanitat, de la literatura universal, de la Segona Guerra Mundial), les arts (plàstiques i musicals) i la geografia. I completava l'oferta una col·lecció (Paideia) de psicologia i pedagogia infantil. Abordaré la formidable expansió posterior de Planeta en el volum següent.

De Vergara a Argos Vergara

En els orígens de Vergara s'hi troba una llibreria i petita distribuïdora barcelonina d'aquest nom, propietat de Josep M. Esteve, que cap a 1949-1950 esdevé també editorial gràcies a l'aportació econòmica d'un grup financer que, entre moltes altres, controlava l'empresa Aiscondel. La nova editora comença a publicar grans obres per vendre a terminis i aviat obre cases a Amèrica: a Mèxic, a Montevideo i a Buenos Aires. Un intercanvi d'accions d'Aiscondel fa que la propietat de Vergara passi, a finals dels 50, a Nicolau Surís. És aleshores quan Vergara, fent societat amb Bertelsmann, participa en la creació dels tallers gràfics Printer i de Círculo de Lectores, iniciatives que acaba abandonant perquè li exigien un esforç inversor que no vol afrontar.

G

ENCICLOPEDIA VERGARA

UNIVERSAL • DIDÁCTICA • ILUSTRADA

3.ª edición

Obra que ha batido todos los récords de venta y ha merecido los mayores elogios de las más destacadas personalidades, es una verdadera Enciclopedia para todos, un manantial de conocimientos y un auténtico compendio de cuanto constituye la cultura universal. 1568 páginas. 3.000 ilustraciones, entre fotograbados directos y a pluma. 80 láminas en negro. 54 mapas en negro. 11 mapas a todo color (8 tintas) a doble página. 180 tablas, cuadros sinópticos y resúmenes estadísticos. 50.000 voces. Un solo tomo, impreso en papel especial printing.

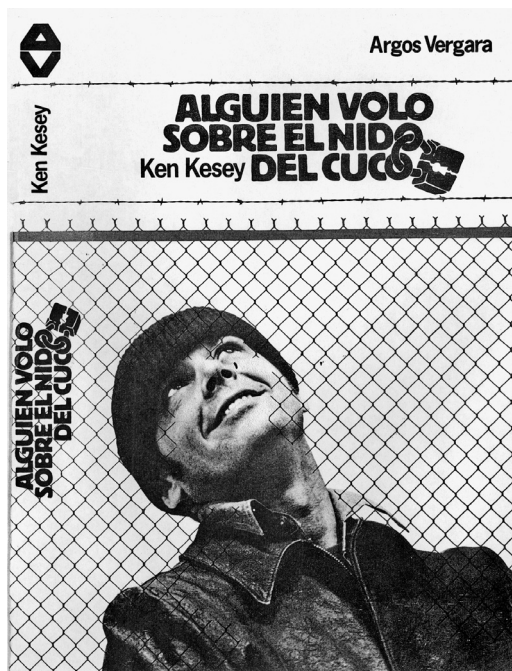
Formato 21'5x14'5 cm.

Ptas. 290

El primer catàleg localitzat, de 1962, prova que l'editorial neix amb molta empena i explotant tres vetes temàtiques: les obres il·lustrades de gran format, la literatura i la història. Un altre propòsit inicial, publicar en coedició, es materialitza en dues obres sobre art molt il·lustrades, que surten a la llum en col·laboració amb l'editorial parisenca Nathan. Algunes col·leccions dels orígens, com ara Velero i Abedul (totes dues de narrativa), Verdad y Vida (d'espiritualisme catòlic) o Mapamundi (assaig sobre aspectes del món contemporani), tenen una existència efímera i els títols que les integren es reciclen dins d'altres creades més tard.

De fet, el catàleg de 1971 conté el panorama més complet de l'oferta de l'editorial en aquesta primera etapa, que, sota la direcció literària de l'escriptor Josep Maria Boix i Selva, presentava ja un ventall consolidat de temes i col·leccions. En primer lloc, nou obres enciclopèdiques, entre les quals el *Diccionario enciclopédico Vergara*, en 6 volums, *Mente Sagaz*. *Enciclopedia temática ilustrada*, en 9, *Los animales*, en 5, *Enciclopedia de la caza* i *Enciclopedia de la pesca*, en 2 cadascuna, o les dues dedicades explícitament a la dona: l'*Enciclopedia de la mujer*, en 3, i *Eva*. *Enciclopedia gráfica femenina*, en 5. En segon lloc, una trentena de traduccions de monografies de divulgació que, albergades per la col·lecció Nuevos Horizontes, despleguen continguts d'art, ciència i tècnica, història, literatura, sociologia o economia. L'art i la història formen un tercer bloc; l'art l'integren vuit títols, set dels quals traduïts i la majoria relatius a museus cèlebres; dins l'apartat històric, obres il·lustrades sobre mitologies i episodis i protagonistes

del passat recent fan costat a altres de generals en diferents volums, com ara una *Historia universal* i una *Historia del comercio* en 3 volums cadascuna, una *Historia contemporánea* en 4 o, encara, la *Historia general de las literaturas hispánicas*, que en 7 volums i dirigida per Guillem Díaz-Plaja, sembla que finança el mecenes Albert Puig Palau. El quart lloc correspon a una secció de vària, dins la qual hi tenen cabuda cursos d'idiomes amb discos, una Pequeña Biblioteca Infantil, una col·lecció d'autoajuda, Los Caminos del Éxito, i alguna guia turística multilingüe. He reservat el cinquè i darrer lloc a la secció més nodrida, la literària,

Un best seller
falcat en una versió
cinematogràfica

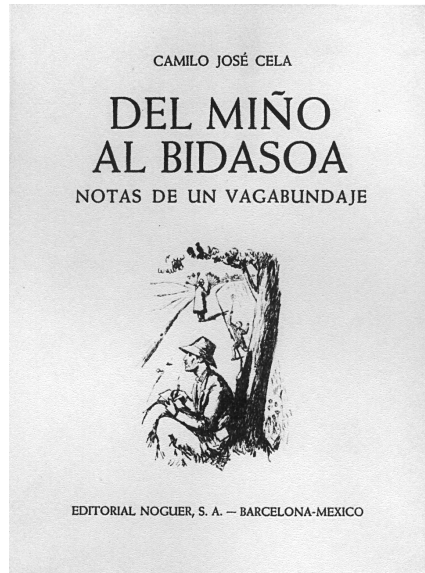
que agrupa quatre col·leccions: Clásicos Vergara, amb una trentena de títols, incorpora edicions prologades i anotades d'escriptors de renom universal, classificats per literatures (espanyola, alemanya, francesa, anglesa, italiana, grega i llatina, àrab i russa); per part seva, Autores de Siempre, consta de les obres completes de Balzac i Dostoievski, mentre que Caudal y Cauce reuneix, en volums de més de 1.000 pàgines, diferents títols de grans narradors de tots els temps i, *last but not least*, Isard, l'única en la nostra llengua, aixopluga una trentena llarga de títols "dels autors de més gran prestigi, antics i moderns", distribuïts per gèneres (assaig i reportatge, clàssics, narrativa, religió) i amb gran predomini de traduccions. Afegiré encara que, en aquests mateixos anys, Vergara inaugura un segell discogràfic homònim que, dirigit artísticament per Oriol Martorell, té en cartera, entre altres èxits, els monòlegs de Joan Capri i que, adquirit més endavant per Bertelsmann, acaba transformant-se en Ariola.

Cap a finals dels 70, Vergara passa a mans d'Argos, llibreria i editorial que, fundades per Ignasi Agustí arran de la seva sortida de Destino, eren aleshores del Banc de Madrid, propietat primer del financier Jaume Castells i, més endavant, del Banc Espanyol de Crèdit. Esdevinguda, doncs, Argos Vergara, i posada sota la direcció literària d'un Mario Lacruz sortit de Plaza&Janés, el 1984 el catàleg de l'editorial ja havia sofert una transmutació. Havia obert una secció de grans obres, dins la qual algunes de les esmentades més amunt conviuen amb altres de nova incorporació i considerable

extensió, com ara *Argos. Enciclopedia temática*, en 22 volums, una *Geografía universal ilustrada*, en 7, un *Diccionario universal del arte*, en 6 o una *Nueva Enciclopedia Juvenil*, també en 6 (i amb versió catalana: *Nova enciclopèdia per a la joventut*). Una segona i darrera secció, la que podríem anomenar d'edició corrent, la integrava una trentena de col·leccions, no gaire ben definides (o no gens), molt desiguals en nombre de títols i temàticament dominades per la narrativa contemporània (sobretot traduïda), per la divulgació i el reportatge o la crònica periodística de la guerra civil o de l'actualitat i, en tercer lloc, per la literatura infantil i juvenil. Al primer bloc, el de més gruix, hi pertanyen col·leccions com *Libros Vivos* (amb més de 250 títols i autors, entre els de més renom, com Eugenio Montale, Vladimir Nabokov, André Malraux, Graham Greene, Doris Lessing i John Le Carré), *En Cuarto Mayor* (amb una setantena de títols, entre els quals alguns d'Ignazio Silone i de Philip Roth), *Libros DB* (amb uns 60 títols, la majoria d'escriptors de primera línia: Thomas Mann, García Márquez o Günter Grass), *Bibliotheca del Fenice*, *Alternativa* o *Comodín*. Dins el segon bloc sobresurt *En Línea*, seguida, amb més de 60 títols, per *Primera Plana*. I en el tercer, *El Dragón Rojo* (edicions en castellà, català, gallec i basc), *Cuentos Barbapapa* o *Troquelados Kit-Kit*. Per bé que protagonitza grans i reeixides campanyes de difusió publicitària (com ara *Las Cuatro Estaciones*, que promovia una novel·la cada estació de l'any), *Argos Vergara* desapareix, com *Labor* o *Toray*, arran d'haver caigut, en el tombant de les dècades 80 i 90, sota el control del grup madrileny *Telepublicaciones*.

De Noguer a NoguerCaralt

Empresaris del ram del sucre, els germans Noguer creen l'editorial del seu nom el 1951 i en confien la direcció a José (àlies Pepín) Pardo, un gallec que, curiosament, al final de la guerra civil havia esdevingut delegat de censura a Barcelona. L'editorial tenia la seu al número 96 del passeig de Gràcia i amb el temps hi entren altres accionistes, com els Carner dels sucres Ebro o el constructor Josep M. Figueres. El primer catàleg que n'he pogut veure, de 1954, ja en marca les línies mestres, que detallo per ordre quantitatiu decreixent: guies turístiques de ciutats d'Espanya, enciclopèdies en un volum de tècniques, oficis i aficions, novel·les coetànies, manuals de llengua i literatura (com ara la *Gramàtica històrica catalana*, d'Antoni Badia i Margarit) i fins i tot monografies mèdiques. Quinze anys després, el 1969, a la vetlla del primer gran canvi accionarial, Noguer presentava una oferta madura i consolidada. La secció literària, amb més protagonisme, constava de quatre col·leccions: Galería Literaria (amb una cinquantena d'obres narratives, originals i traduïdes, d'escriptors com Juan Antonio de Zunzunegui, Ignacio Aldecoa, Camilo José Cela, Elena Quiroga, Karen Blixen, Boris Pasternak, Truman Capote, Giuseppe Tomasi di Lampedusa o Fernando Namora); El Espejo y la Pluma, consagrada en exclusiva a l'obra de Cela; Esfinge, d'espionatge i intriga (amb presència destacada de John Le Carré); i Biografías y Memorias, amb títols de César González-Ruano, Anthony Eden o Josep M. de Sagarra (les memòries en versió castellana). Disputant l'hegemonia a la literatura hi figurava l'art, amb coedicions internacionals de

B

monografies d'art mundial (com ara Phaidon), amb els tres volums de la *Historia universal del arte*, de G. Pischel, i amb la col·lecció Clásicos del Arte Noguer-Rizzoli, integrada per títols monogràfics sobre artistes. I si la crònica d'actualitat i la història comptaven amb col·leccions com *El Documento Vivo* (integrada per tres sèries: divulgació, grans reportatges i viatges), *Pequeña Crónica* o *El Mensaje de la Historia*, per part seva les guies turístiques hispàniques, s'havien agrupat en dues col·leccions: *Andar y Ver* (migpartida entre la sèrie *Guías de España*, centrada en ciutats, deguda a plomes de renom i en edició tripla espanyol, francès i anglès, i *Aspectos de España*) i *Belvedere*. La novetat la constituïa un bloc de publicacions infantils i juvenils, il·lustrades i la gran majoria traduïdes.

Cela és un dels escriptors de plantilla de Noguer durant un quant temps

A la primavera dels anys 70, Noguer s'integra dins una societat que, formada per les multinacionals Rizzoli i Larousse, adopta el nom de Norildis (editora i distribuïdora) i li dóna un considerable impuls. Un impuls basat sobretot en l'edició d'un reguitzell d'obres de temes heterogenis i de gran format, sovint amb presentació de luxe i en diversos volums i destinades, ben segur, a la venda a crèdit. És el cas, per exemple, d'*El mundo de los animales* (en 9 volums), d'*El gran Larousse de la medicina* (en 4), d'*El hombre en el mundo* (en 7), d'una *Geografía Universal Ilustrada* (en 4), d'una *Historia Universal Ilustrada* (en 5), d'una *Historia universal del arte* (en 3), d'*Así fue la Segunda Guerra Mundial* (en 6) o d'*El mundo de lo oculto* (en 4). La resta del catàleg es manté bàsicament igual al descrit de 1969, per bé que les col·leccions, remodelades, s'agrupen o es divideixen i acreixen el nombre de títols. Així, Galería Literaria, amb tres sèries, s'acosta als noranta volums (dels quals *Miedo a volar*, d'Erica Jong, és el més venut), mentre que Esfinge sobrepasa els 50; Documento Vivo, amb més de 40, acull, sens dubte, el gran èxit de la casa, *¡Viven! La tragedia de los Andes*, amb no pas menys que 92 edicions; en darrer lloc, i al marge de la posada en marxa d'una col·lecció de butxaca, el bloc de publicacions infantils consta de set col·leccions. Pel que sigui, l'experiència de Norildis (que el 1976, i en nom de Noguer, havia comprat l'Editorial Luis de Caralt) no funciona: el 1978 presenta suspensió de pagaments, prèvia a la fallida i a la liquidació.

Finalment, i ja en mans de l'actual propietari, Emili Ardèvol, el 1993 Noguer es fusiona amb Caralt (a la qual em refereixo en el capítol sobre l'edició literària)

per donar pas a Noguer y Caralt Editores S.A. (avui domiciliada a Lliçà de Vall). El nou segell ha dividit el catàleg en dos apartats, que a grans trets podríem denominar obres per al públic adult i per a l'infantil i juvenil. Si en el primer s'han tractat de mantenir col·leccions significatives dels fons de les editorials d'origen (com Gigante, de Caralt, o Galería Literaria i Documento Vivo, de Noguer), el segon s'ha reforçat considerablement (i l'integren vuit col·leccions, una de les quals en tripla edició català-gallec-basc).

R

Danae: l'embrió del grup Océano

L'editor gandesà Josep Lluís i Monreal (1931) comença a professionalitzar-se en l'edició a partir de 1950, de primer amb Josep Janés i nou anys després, el 1959, a Danae, que funda amb dos socis (i domicilia al número 81 del carrer de Muntaner). Al cap

Logotip i volum (obra d'un gran escriptor) d'una col·lecció de l'Editorial Noguer

M

de poc acceptava una oferta de l'editorial Vergara que consistia a dur-ne, des de la seu de Buenos Aires i per al mercat americà, la direcció comercial, responsabilitat que Josep Lluís exerceix durant dos anys. És l'etapa en què neix, segons confessió pròpia, la seva vocació americana. Un cop tornat, compra la part dels dos socis i es queda sol al capdavant de l'Editorial Danae, caracteritzada des dels orígens pel llibre de coneixements generals o paradidàctic, destinat a un ampli ventall d'edats, i per l'acurada presentació formal d'algunes col·leccions que, com la Biblioteca de la Cultura, oferia els volums dins unes capses o fundes decorades amb la coberta.

En conjunt, la producció de l'editorial, no gaire extensa i sempre en castellà, es reparteix entre diccionaris, enciclopèdies (encapçalades pel *Diccionario enciclopèdico Danae*, en 12 volums), geografies en gran format de països i continents, monografies sobre artistes plàstics i museus del món, llibres pràctics, manuals de divulgació cultural i edicions tècniques (bàsicament sobre electrònica, ràdio i televisió). Dues col·leccions, Biblioteca de la Cultura i Biblioteca Danae, amb molts títols copiosament reeditats, apleguen alguns dels èxits més notoris de la casa. Dins la primera (subtitulada "*Consultor temático. Imprescindible para todos los estudiantes*"), composta per panorames generals redactats per autors autòctons, hi apareix, per exemple, *La literatura universal* (de Guillem Díaz-Plaja), *El arte universal* (d'Alexandre Cirici Pellicer) o *Pueblos y razas del mundo* (d'August Panyella); dins la segona (batejada de "*consejera imprescindible para la familia*"), s'hi troba, posem per cas, *El libro de la cocina española*

(degut a Nèstor Luján i Joan Perucho) o *El libro de la vida sexual*, que l'editor havia encarregat al ginecòleg Juan José López Ibor i del qual se'n venen cinc milions d'exemplars. Un altre èxit ressonant, la *Historia ilustrada de la guerra civil española*, de Ricardo de la Cierva, pot sortir sense mutilacions gràcies a gestions directes de l'autor amb el dictador en persona.

Entre 1974 i 1975, Josep Lluís funda Ediciones Océano i, dos anys després, adquireix l'Editorial Éxito –propietat de la nord-americana Grolier, que al seu torn l'havia comprada a la també novaiorquesa Jackson–, dins la qual s'hi trobava una vella editorial nostra, l'Instituto Gallach de Librería y Ediciones. Éxito i Gallach compartien la seu de la segona (el 24-26 del passeig de Gràcia), un palauet que passa a hostatjar el naixent grup Océano. Me n'ocuparé en el volum següent.

Nauta i el llibre de consulta

Fundada el 1962 per José Luis Ruiz de Villa Macho, Nauta orienta des del principi la major part del catàleg, integrat pels temes més heterogenis, a la venda a crèdit. D'aquí que el seu fons se centri en obres de gran format, en diferents volums i profusament il·lustrades i que, com en alguns títols de la col·lecció Ancho Camino (de literatura universal), no desdenyi l'edició de bibliòfil. Paral·lelament a aquesta orientació predominant, i decidida a obrir-se camí també en llibreries, l'editorial contracta el 1967 Rafael Borràs Betriu, que fins a 1973 dirigeix una col·lecció de narrativa i

Tres volums
de la col·lecció
Enciclopedia Danae

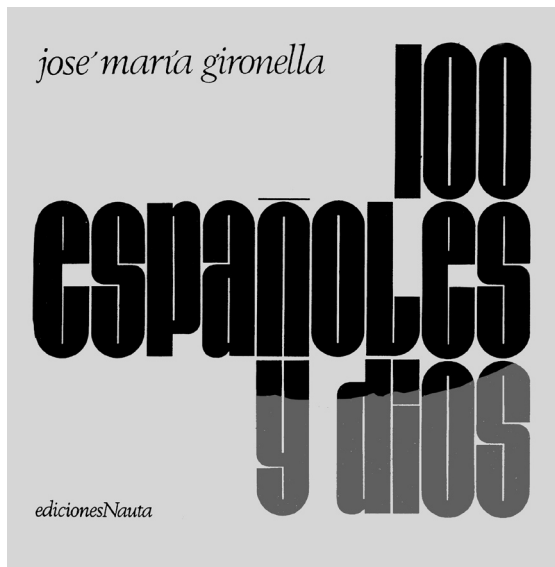
assaig, *Los Libros de la Veleta*, que hauria passat sense pena ni glòria si no hagués estat per una sèrie anomenada *Documentos* que, a mig camí de la crònica periodística i de la divulgació històrica, acaba albergant alguns dels títols de més impacte públic de la dècada. Al primer, *Cien españoles y Dios*, encarregat a Josep M. Gironella, n'hi segueixen uns quants més que, amb el propòsit de forçar la permissivitat censora en el tema de la guerra civil, van constituir aleshores ressonants valoracions de la contesa bèl·lica (vull dir de les publicades a Espanya): *Por qué perdimos la guerra* (de Carlos Rojas), *Los que no hicimos la guerra* (de Rafael Borràs mateix) o *¿Así fue? Enigmas de la guerra civil española* (de José Luis Vila-Sanjuán).

L'oferta de Nauta més característica i duradora era, però, una altra. Era una oferta que, manllivant paraules d'un catàleg de 1983-1984, aspirava a

facilitar al individuo, a la familia y –por qué no– también a la sociedad, el libro de consulta, el libro práctico, el libro documentado y bien hecho, que resuelve los variados problemas que surgen en las circunstancias del quehacer cotidiano.

Amb aquests objectius, i amb la vista posada en obres de gran extensió, l'editorial (que el 1973 havia adquirit la major part del fons de l'extingida Editorial Mateu i que el 1985 absorbia el d'Ediciones Garriga) llença dotzenes d'obres monogràfiques i d'enciclopèdies, diria que en bona part traduïdes i més o menys adaptades i de vegades reeditades amb formats diferents. La present descripció n'ofereix tan sols un tast. Algunes es dirigeixen a un públic lector indeterminat: *Gran enciclopedia universal* (en 20

volums), *Enciclopedia de la técnica y de la mecánica* (en 9), *Geografía universal* (en 12), *Historia universal* (en 12), *Gran tesoro del arte universal* (en 4), *Enciclopedia médica* (alfabètica i temàtica, cadascuna en 4 volums), *Historia ilustrada de la primera guerra mundial* (en 12), *Grandes maestros del siglo XX* (monografies sobre artistes) o diferents volums d'atles de països americans. Altres estan concebudes, implícitament o explícitament, per a les dones: *Enciclopedia del hogar* (en 8 volums), *El arte de la repostería* (en 6), *Enciclopedia femenina Nauta* (en 6) o *El arte de la decoración* (en 5). Altres, encara, es destinen a estudiants i professors: *Enciclopedia de la educación* (en 6 volums), *El consultor didáctico* (en 4) o *Áreas* (enciclopèdia temàtica, en 8). Nodrit resulta

Un qüestionari
de gran ressò en
l'opinió pública

també el bloc literari, integrat per sèries de nombrosos volums amb luxosa enquadernació i presentació: les obres de Verne, Salgari, Zola, Víctor Hugo, Dumas (pare) i Balzac o la col·lecció Clásicos Nauta (de literatura universal). Diré també que, en la nostra llengua, dóna a conèixer una col·lecció literària de curta vida, Paraula Viva, i una enciclopèdia de topònims (*Arrels*), en 5 volums. I acabaré ressenyant, en fi, una secció de llibre jurídic, financer i empresarial, present des dels orígens.

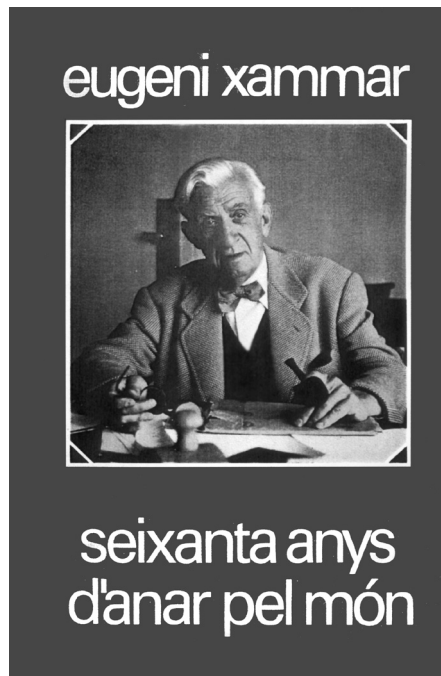
Les tres vides de Pòrtic

En els orígens, l'Editorial Pòrtic, nascuda el 1963, és una obra personal de Josep Fornas, militant d'Esquerra Republicana de Catalunya i representant a l'interior de l'aleshores exiliat Josep Tarradellas. En la vessant d'activista cultural, Fornas, que obre també la llibreria Claris el 1965, concep l'editorial com un mitjà de difondre biografies i memòries de personatges que, per diferents motius, estaven situats extramurs de la dictadura. Així neix la col·lecció Memòries, iniciada amb les de Claudi Ametlla i integrada per una trentena de títols, a la qual fa companyia, a partir de 1969, una segona col·lecció, Llibre de Butxaca, molt heterogènia (textos periodístics, divulgació històrica, narrativa, assaig, petits diccionaris bilingües), que sobrepassa amb escreix el centenar de volums i que compta amb la sovintejada presència de tres autors: Víctor Alba, Artur Bladé i Desumvila i Josep M. Poblet. A partir de 1975 Fornas cedeix la gestió de l'editorial a la seva filla Núria, que reforça la línia dels diccionaris i crea noves col·leccions: El Blat Tendre (narrativa juvenil), El Brot

(de narrativa, que es complementa amb un premi homònim), Cristalls (d'autors catalans coetanis, amb destacada presència de poesia), Pòrtic 71 (de divulgació i d'assaig, històric, polític o combatiu) o Nàrtex (de biografia, història i textos polítics).

La segona vida de Pòrtic comença el 1986, quan Fornas traspasa l'editorial i el fons a Jordi Úbeda i un grup de socis, que posen Pilar Rahola al capdavant de la direcció literària. Es tracta d'una autèntica refundació, falcada en la narrativa més actual, original i traduïda, i materialitzada en el replanteig de col·leccions anteriors i en el sorgiment

g

Un dels llibres
de memòries
més celebrats de
l'Editorial Pòrtic

O

d'algunes de noves. Així, El Brot acull títols d'Antonio Tabucchi, Alberto Moravia o Raymond Queneau, mentre que El Brot Jove i Pòrtic Aventures es destina al públic adolescent; per part seva, Els Maleïts alberga, al costat de John Kennedy Toole, escriptors tinguts per marginals (Charles Bukowski, Jean Genet), La Bogeria s'especialitza en textos humorístics, sobretot traduïts, i La Piga s'afegeix a una moda d'aleshores, la literatura eròtica, i convoca un premi de novel·la homònim. L'oferta editorial la completaven altres gèneres, com el manteniment d'una secció de diccionaris, la represa dels llibres de memòries (col·lecció Vides i Memòries, dins la qual apareixen les de Tísner), l'assaig (Pòrtic Assaig i Pòrtic Mèdia), guies de la flora i la fauna del país (col·lecció Conèixer la Natura), els premis Recull de narrativa, l'Arxiu Gavín d'inventari d'esglésies o el teatre (coedicions amb el Centre Dramàtic i el Departament de Cultura de la Generalitat).

En tercer i darrer lloc, el 1997 l'editorial s'integra dins el Grup Enciclopèdia Catalana, on continua i on el contingut del catàleg ha sofert una transformació radical. En l'actualitat, Pòrtic ha renunciat a publicar ficció (confiada, dins el grup, a Edicions Proa) i es decanta a l'anomenat llibre pràctic, com ho palesen la col·lecció Cuina, les guies d'art, turisme, lleure i natura o els manuals d'autoajuda i de salut (col·leccions Pòrtic Viure o Pòrtic Salut) i d'informàtica. Al seu costat cal destacar la col·lecció Imatges, de llibre il·lustrat de gran format (d'història i art, principalment), una sèrie d'assaig i llibre universitari (integrada per

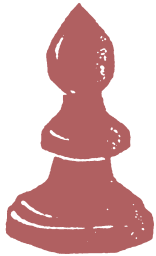
Una mostra dels
títols més recents
de Pòrtic

col·leccions com Pòrtic Visions, Biblioteca Universitària, Àgora, Pòrtic Mèdia, Eines de Periodista o Clàssics de la Ciència) i una segona sèrie d'ampli ventall temàtic i dita de divulgació (dins la qual conviuen les col·leccions Pòrtic Panorama, Pòrtic Temes, Pòrtic Instant, Pòrtic Muntanya i Dones del XX).

Martínez Roca i el best seller de consum

Fruit de la iniciativa de dos germans, l'Editorial Martínez Roca (de vegades, també, Ediciones MR) neix el 1965 aprofitant l'experiència en el món del llibre d'un d'ells, Manuel Martínez Roca (1920-2005), experiència adquirida a Mèxic, on s'exilia el 1939, treballant de gerent per a l'Editorial Grijalbo en aquell país. Per part seva, l'altre germà, Francesc Martínez Roca (1923-1998), exercia d'alt responsable d'una

empresa tèxtil. A la nova editorial, instal·lada a un pis del número 322 bis de l'avinguda Diagonal, hi treballa també, en diferents moments, Ramona Alsinet, esposa del segon germà, i hi entra, cap a 1968, Manuel Martínez Alsinet (1949), fill de tots dos. El catàleg general de 1970 presentava un acusat caire miscel·lani, protagonitzat per les traduccions i presidit potser per les col·leccions de divulgació de coneixements de tota mena, com ara la *Microcosmos* (que posava “*al alcance de nuestro gran público lector los conocimientos, inventos y descubrimientos del mundo actual*”), *Pensamiento e Historia*, *Enciclopedias M|R* (“*sobre grandes cuestiones de la historia, de la ciencia, del arte y de la cultura en general*”) i la 2000. Dins la secció literària s'hi incloïen dues col·leccions: *Nueva Fontana*, integrada en bon part per novel·la històrica (i amb títols que, com *El día más largo*, de Cornelius Ryan, donen peu a versions cinematogràfiques d'èxit), i *Sol ixent*, l'única en català, concebuda per publicar diferents títols d'Agustí Bartra (que coneix Manuel Martínez Roca a l'exili mexicà). I si les col·leccions *Manuales M.R.* i *Novocurso* alberguen monografies de ciències experimentals i humanes de nivell universitari, la darrera, *Escaques*, especialitzada en el joc dels escacs, viu una etapa d'auge espectacular quan, el 1972, el nord-americà Fischer i el rus Spassky es disputen la corona mundial de la disciplina.

Vint anys després, el catàleg de l'editorial comptava amb més de 30 col·leccions i sobrepassava els 800 títols, alguns d'èxit massiu. Al mercat americà, on tenia distribuïdors exclusius, arriba també a editar-hi (a Argentina i a Veneçuela). La narrativa, amb un terç aproximat del total, havia rebut un fort impuls i

cultivava la novel·la juvenil (Fontana Joven i Fontana Joven y Romántica), la sentimental (Grandes Autoras Románticas), la de ciència ficció (Gran Super Ficción), amb presència sovintejada d'Isaac Asimov), la de terror (Gran Super Terror, amb autors com Stephen King), la de fantasia (Gran Fantasy) i la negra (Crim); de l'enorme difusió de la col·lecció Fontana Joven, que despatxa en conjunt milions d'exemplars, n'és prova el títol de més èxit, *Pregúntale a Alicia*, de Beatrice Sparks, que en ven un milió i mig tot sol; o *Nacida inocente*, que supera el milió (i que inaugura una sèrie al voltant del personatge de Chris Parker). Un segon bloc de col·leccions el formen les

S

Ediciones M.R. és el nom alternatiu de Martínez Roca

consagrades a esoterisme, ciències ocultes, psiquisme o astrologia, algunes de les quals assessorades per un reputat expert, Emili Sales: Enigmas de la Historia, Enigmas del Cristianismo, Nueva Era, Fontana Fantástica, La Otra Ciencia o Hermes. Figura en tercer lloc el llibre pràctic, que de vegades alterna amb el de divulgació de temes variis; dins aquesta línia sobresurten la col·lecció Fontana Práctica (dividida en una colla de sèries: salut i naturisme, cuina, mètodes autocuratius, sexualitat, educació dels fills o jocs d'intel·ligència) i Guías Prácticas (amb més de cent títols sobre muntanyisme, alpinisme, aventures i esports). I deixant de banda Escaques (ja mencionada, i aleshores amb prop de 90 volums), la darrera secció, ni de bon tros subalterna (té més de 150 títols, bastants dels quals heretats del fons de l'Editorial Fontanella) la integrava el llibre universitari: de pedagogia, psicologia, psiquiatria i pensament i ciències socials (amb autors del relleu de B.F. Skinner, A.J. Ayer, Jean Piaget o Samir Amin).

Dos dels grans èxits de la col·lecció Fontana Joven, de l'Editorial Martínez Roca

Quan el 1990 el Grup Planeta entra a Martínez Roca, Manuel Martínez Alsinet (a qui dec diferents informacions sintetitzades aquí) triga dos anys a sortir-ne (i des de 1992 regenta una altra editorial: Robinbook). Avui en dia, l'editorial, denominada habitualment MR Ediciones i amb un catàleg reduït, conserva col·leccions d'espiritualitat, d'esoterisme i misteri o de novel·la històrica de consum (gènere per al qual convoca, des de 2001, el premi Alfonso X el Sabio) i n'ha obert altres de biografies o reportatges periodístics sobre temes actuals, sovint escabrosos i truculents.

Editorials d'arrel o inspiració religiosa

Publicacions de l'Abadia de Montserrat: els fonaments d'una gran expansió

A la primera dècada posterior al final de la guerra, l'activitat editora del monestir, minsa, es limita a alguna revista lligada a l'Escolania i a algun volum escadusser, de contingut litúrgic i benedictí. Per contrast, el decenni següent, marcat per la represa, amb molta empenta, de l'edició de la Bíblia iniciada el 1926, presenta un volum de producció sensiblement més substantiu. Per un costat, hi neixen tres revistes d'acreditat prestigi i dilatada trajectòria, *Qüestions de vida cristiana* (1958), *Serra d'Or* (1959) i *Studia Monastica* (1959), i se'n reprèn una altra de caire erudit, *Analecta Montserratensia*. Per un altre, s'obren tres col·leccions: la primera, *Scripta et Documenta* (1954), essencialment d'estudis i textos bíblics, monàstics o històrics, i les dues següents, *Biblioteca Montserrat* (1955-1958) i *Biblioteca Vida Cristiana* (1956-1959), amb tres i sis títols respectivament, dins els quals val a citar la *Corona literària oferta a la Mare de Déu de Montserrat* (1957).

Aquesta fase d'expansió, sembla que no gaire ben sustentada econòmicament, desemboca en una crisi en els anys 60. Una crisi que du a publicar *Qüestions de vida cristiana* a l'Editorial Estela i, sobretot, a publicar els volums solts de l'Antic Testament, del Nou i de la Bíblia a l'editorial andorrana Casal i Vall.

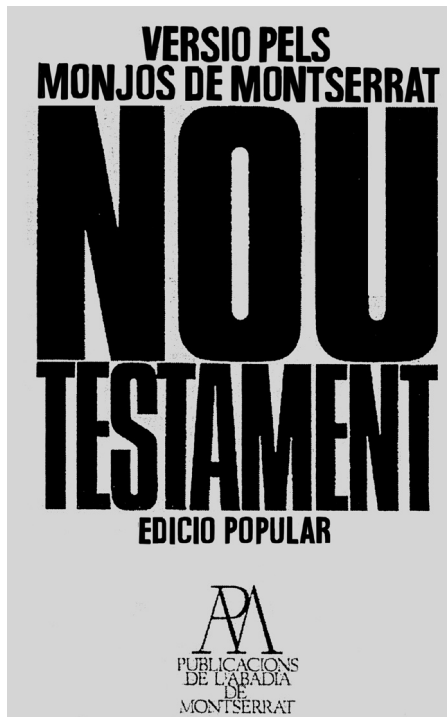
En la pàgina següent, una gran revista cultural publicada per l'Abadia de Montserrat

Així i tot, es continuen publicant diferents llibres bíblics i neixen en aquesta etapa una revista nova, Documents d'Església (1966) i dues col·leccions en coedició: Llibres de Litúrgia (amb l'Editorial Balmes) i Saurí (amb la Facultat de Teologia i l'Institut Catòlic de Ciències Socials de Barcelona). En la mateixa dècada, però, la revista *Serra d'Or*, dirigida pel pare Maur M. Boix, es consolida com la publicació periòdica en català més influent i prestigiosa.

Si fins aleshores les edicions del monestir s'havien posat sota la direcció de Teodor Inglés, Justí Bruguera, Maur M. Boix i Martí Roig, des de 1971 se'n fa càrrec, fins avui mateix, Josep Massot i Muntaner, l'entrada del qual coincideix amb la conversió de l'editorial en societat anònima, bo i adoptant la denominació actual, i amb el trasllat a Barcelona de la redacció i l'administració. De l'impuls que reben les noves Publicacions de l'Abadia de Montserrat en dona fe el catàleg de 1980, que frega els 400 títols i que presenta una varietat temàtica del tot desconeguda a la casa. Amb uns 180 títols, la secció de religió i espiritualitat continuava tenint un pes decisiu, però ja no era majoritària. La integrava un total de 10 col·leccions, encapçalades per Saurí, amb 46 volums, Scripta et Documenta, amb 24 (entre els quals tres amb l'arxiu Vidal i Barraquer), la Bíblia de Montserrat i Llibres Litúrgics, amb 18; totes quatre venien ja d'etapes anteriors. Entre les col·leccions de nova planta sobresurten El Gra de Blat i L'Espiga, que alberguen assaig, història i textos d'aspectes teològics i socials. Numèricament ocupava el segon lloc un àmbit fins aleshores només insinuat, el llibre infantil i juvenil, que sobrepassava els 80 títols distribuïts en mitja dotzena

de col·leccions: L'Ocell de Paper (còmics i narrativa original i traduïda), La Xarxa (narrativa original coetània, amb autors com Joaquim Carbó, Jordi Sarsanedas, Carme Suqué, M. Lluïsa Solà), Llibres del Sol i de la Lluna (llibre infantil il·lustrat o Llibres de Música per a Infants (amb obres d'Ireneu Segarra, monjo director de l'Escolania durant molts anys). El tercer lloc requeria dins una àrea, la llengua, la literatura, la història i geografia de les terres de llengua catalana, que, de mica en mica, anirà guanyant terreny fins a esdevenir protagonista

Aquesta edició, apareguda el 1972, marca l'inici del segell Publicacions de l'Abadia de Montserrat

del catàleg. Aleshores comptava amb una seixantena curta de títols i amb quatre col·leccions, amb la Biblioteca Abat Oliba i la Biblioteca Serra d'Or d'estendard. Significativa era també la presència de temes montserratins (història, literatura o art, amb col·leccions com Aspectes de Montserrat), de l'excursionisme (Cavall Bernat, Llibre de Motxilla) o del grup de publicacions periòdiques: a les ja esmentades s'hi afegia *Tretzevents (L'Infantil)*. Es tractava, en suma, d'uns fonaments sòlids per assentar la trajectòria futura, que serà examinada en el volum següent.

Nova Terra, entre el cristianisme progressista i l'obrerisme

Originàriament inspirada en la ideologia de les Joventuts Obreres Catòliques i emmirallada en el model de les parisenques Éditions Ouvrières, Nova Terra la funda el 1958 un grup de religiosos i laics integrat per Josep Artigal, Joan Carrera, Josep Castaño, Josep Comas, Josep Espinàs, Miquel Juncadella, Antoni Munné, Lleonard Ramírez i Josep Verdura, equip al qual se sumen, amb el temps, altres noms com Oriol Badia, Anton Cañellas, Alfons Carles Comín, Sebastià Fàbregues o Josep M. López Llaví. Proveïda d'un nom, procedent d'un text de l'Apocalipsi bíblic ("Vaig veure un cel nou i una terra nova"), que constituïa tot un auguri de la línia editorial, la nova empresa formula una explícita declaració de principis en una assemblea de 1961, de la qual extracto unes quantes afirmacions, saturades de l'esperit solidari i col·lectiu del cristianisme social i progressista de l'època:

Nova Terra és una entitat dedicada a la publicació de llibres nascuda per l'esforç d'uns homes, militants, relligadors, linotipistes, traductors, escriptors, dibuixants, lectors, comptables, etc., que tots plegats han fet que aquest servei existeixi. [...]. Nodrida per tants treballadors i oberta a un servei a la comunitat dels homes, en especial aquells que avui són més explotats, sentim autèntica repugnància de fer-ne un tipus d'empresa capitalista. [...]. Nova Terra és per nosaltres [...] una riquesa cultural i espiritual, fruit de la rica experiència obrera i de l'esperit cristià.

Amb aquestes premisses, no es pot pas dir que els vint anys d'existència de Nova Terra fossin gaire plàcids, precisament. Al marge de constants debats ideològics interns i de cròniques dificultats econòmiques, viu assetjada per la censura, per grups violents d'extrema

Un dels títols
de l'Editorial
Nova Terra

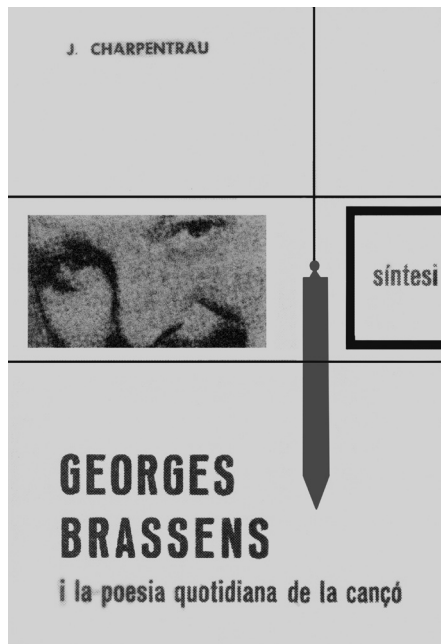

dreta (que l'abril de 1973 cremen el magatzem de l'editorial) i per l'espasa de Dàmocles de la concessió del número de registre, que el Ministerio de Información no es digna assignar-los fins al 1974, després d'haver aconseguit, a base de pressions de tota mena, que Comín i Verdura (acollits al capdavall per Estela) pleguessin el 1970 de l'editorial. Els prop de 750 títols publicats (*grosso modo*, 400 en castellà i 350 en català), originals i traduïts a parts molt semblants, es distribueixen en col·leccions que, sovint desdoblades segons la llengua, incideixen en tres àmbits temàtics: 1) sindicalisme, sociologia, economia, política i literatura; 2) religió (concili, fe, ecumenisme, diàlegs entre cristians i marxistes, teologia); i 3) pedagogia, educació, família i temps lliure. En consonància amb aquest triple eix d'interessos, l'editorial convoca tres premis, concedits durant la nit de Santa Llúcia: Nova Terra, sobre el món del treball (1964-1972), Carles Cardó, d'assaig religiós (1967-1971), i Antoni Balmanya, sobre educació i ensenyament (1964-1972).

Com a col·leccions més significatives i rellevants, consignaré, dins el primer bloc de temes, Síntesis/ Síntesi, els 80 títols de les quals pretenen "introduir el lector mitjà en problemes claus de l'època moderna" (industrialisme, socialisme, capitalisme, racisme, moviment obrer); Actitudes/Actituds, que reflecteix les "actituds més vigents de l'home d'avui a través de novel·les, testimoniatges, biografies i assaig"; i J. M., de novel·la (les inicials són les de Joanot Martorell), que, dirigida per Maria Aurèlia Capmany, alberga sobretot originals (compta amb una presència destacada de Manuel de Pedrolo) al costat d'alguna

traducció destacada de Virginia Woolf. Dins el segon bloc temàtic sobresurt El Hombre Nuevo / L'Home Nou, “una cita dels teòlegs més vigents amb el poble d'avui” amb títols de Teilhard de Chardin, Joan XXIII, Giulio Girardi, Joan Leita o Lluís M. Xirinacs; i, a costat seu, Tiempo de Concilio / Temps de Concili, que dóna fe del “dinamisme” i de l’“estil nou” introduïts en l'església catòlica arran del concili Vaticà II. Enllestriré aquesta síntesi amb el tercer i darrer bloc, en el qual destaca Navidad/Nadal, amb “assaig, documentació, teoria i orientació pràctica al servei dels educadors”, i El Grano de Mostaza / El Gra de Mostassa, cada títol de la qual, amb autors com Maxence Van der

G

Un volum de la col·lecció Síntesi, de l'Editorial Nova Terra

Meersch, Antoine de Saint-Exupéry i Joseph Conrad, “és una llavor nova d'esperança per als nois i noies de Catalunya, una finestra oberta al futur, un pas més cap a un món distint”. En fi: l'editorial acaba extingint-se el 1979, quan el fons i la marca registrada passen a mans de l'Hogar del Libro / Llar del Llibre, que n'havia estat la distribuïdora a Catalunya. Avui dia, la documentació generada per Nova Terra es troba a l'Arxiu Nacional de Catalunya: un exemple que reclama imitadors.

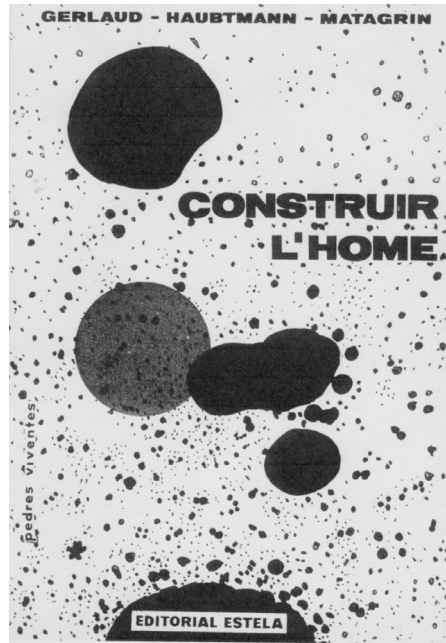
Estela: *aggiornamento* i compromís

Nascuda el 1958 (el mateix any que Nova Terra) d'un nucli inquiet de seglars i religiosos de les diòcesis de Barcelona i Tarragona (entre els quals Marià Vila d'Abadal i mossèn Ramon Muntanyola), l'Editorial Estela sorgeix per plantar cara de forma oberta als fonaments ideològics del nacionalcatolicisme aleshores vigent. En el fons, i en paraules d'un dels seus fundadors, Josep M. Pinyol i Font, perseguia el propòsit de

recuperar el temps perdut i publicar en català obres que cobrissin la temàtica religiosa tot sintonitzant amb l'evolució del pensament cristià europeu a partir de la Segona Guerra mundial.

Alhora, el mateix testimoni afegeix que

cal destacar la relació de la novella editorial amb els moviments d'avantguarda religiosa i, sobretot, amb els editors francesos i la convicció que existia una demanda d'obres progressistes per part de les noves llevs de militants cristians.

Dirigida successivament per Joan Misser i, a partir de 1960, per Maria Martinell, l'editorial, a desgrat d'una economia precària, publica un total de 575 títols (325 en castellà i 250 en català) i coedita, amb l'Abadia de Montserrat, una colla de números de la revista *Qüestions de vida cristiana*.

Dos catàlegs de 1966 palesen, en primer lloc, la vitalitat de l'editorial, que aleshores tenia obertes, en català i en castellà, prop d'una quarantena de col·leccions, vuit de les quals compartides i amb acusat equilibri quantitatiu; en segon lloc, confirmen el pes decisiu de les traduccions del francès, aclaparadorament majoritàries, que posen en

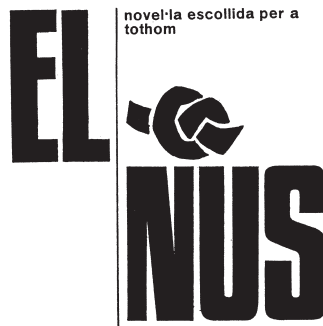
circulació autors com Yes M. Congar (el més freqüent), Jacques Maritain, Emmanuel Mounier o Michel Quoist (un dels més habituals i, sens dubte, el de més èxit); en tercer i darrer lloc, els continguts s'adrecen al públic adult, religiós i seglar, però també a l'infantil i juvenil.

Així, entre les col·leccions més significatives es troba *Espiritualitat* (“Textos d'espiritualitat contemporània al servei de la renovació cristiana de Catalunya”), *Biblioteca Teològica*, *Concili Vaticà II*, *Documents del concili Vaticà II*, *El Món Avui* (“Informes i testimoniatges sobre els drames i esperances del segle XX”, amb títols sobre racisme, colonialisme, nacionalisme o la tortura), *Conèixer la Bíblia* (“Iniciacions a la lectura directa dels llibres sagrats”), *Pastoral i Litúrgia* (orientada a “promocionar una pastoral encarnada i una litúrgia vivent”) o *La Vida i l'Amor*, amb dues branques: la sèrie família (“Obres de metges, educadors, psicòlegs i sacerdots necessàries per a comprendre i resoldre els problemes de l'amor i la família”) i la sèrie adolescència (“Per a iniciar la joventut en els misteris de l'amor humà i de la vida cristiana”). I si *Llibres Infants Estela*, *Àlbums Bíblics Estela* i *Iniciació Cristiana dels Infants* s'adreçaven als més menuts, els adolescents comptaven amb la col·lecció de narrativa *El Nus*, d'acció i aventura, amb traduccions i obres originals (de Josep Vallverdú o Joaquim Carbó, el qual hi dóna a conèixer *La casa sota la sorra*, avui avalada per més de setanta edicions i, doncs, un dels *best sellers* de la narrativa juvenil en la nostra llengua). De les col·leccions en castellà amb personalitat pròpia sobresurten *Ecclesia* (on trobo un títol de Hans Küng), *Theologia* i la més nodrida,

Cristianismo y Tiempo, amb 33 títols i tres sèries, i la revista *Phase* (del Centre de Pastoral Litúrgica de Barcelona).

El 1970, amb Josep M. Vilaseca i Marcet presidint una nova societat propietària i amb Alfons Carles Comín (procedent de Nova Terra) de director literari, Estela reorienta el catàleg, que dóna entrada al pensament marxista i a una literatura de caire combatiu que topa molt sovint amb la censura. Aquesta circumstància, afegida a la publicació de la versió castellana d'una biografia del cardenal Vidal i Barraquer, determina les represàlies fulminants del Ministerio de Informació, que el maig de 1971 cancel·lava la inscripció d'Estela en el registre d'empreses editorials, cosa que n'implicava la desaparició immediata. Un any després reapareixeria amb un altre nom, Editorial Laia, a la qual em referiré en el volum següent.

Volum i logotip de la col·lecció de novel·la de l'Editorial Estela

G

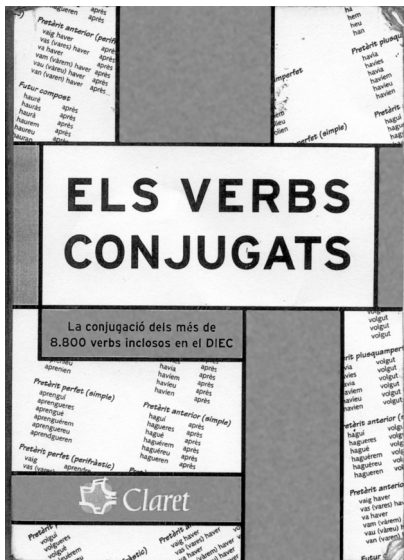
Claret: tradició i renovació

Fundada a la primavera dels anys 20 amb el nom de Tipografia Claret, represa el 1940 amb el de Gráficas Claret, l'editorial dels missioners claretians sembla que no es constitueix formalment com a tal fins a 1966. Abans d'aquesta data, el catàleg, migpartit en la secció religiosa i la de filologia grega i llatina, s'ajustava de ple a la definició i objectius de la casa, tal com els trobo expressats en un text de 1962: "*Gráficas Claret es un centro de propaganda religiosa y cultural, que está al servicio de todos, pero en especial de los sacerdotes y religiosos, desde hace 40 años*". Servien l'àmbit religiós una seixantena de títols que, de vegades en doble edició (castellà i català), s'adscrivien als gèneres habituals (catequesi, hagiografies, litúrgia, devocionaris) i hi afegien la propaganda ideològica (com el full parroquial *La fiesta santificada*, del qual se'n tiraven 200.000 exemplars setmanals per a tot Espanya). Per part seva, la col·lecció Palaestra la integraven dues dotzenes de textos literaris grecs i llatins (amb l'original sol o acompanyat de traducció al castellà), destinats a l'ensenyament, i la complementava *Palaestra latina*, una revista de caire erudit.

A partir dels anys 70, i coincidint amb l'obertura d'una llibreria pròpia, una forta embranzida du l'editorial a multiplicar les col·leccions i a explorar un terreny, l'audiovisual, que aleshores constituïa tota una novetat. Així, un catàleg de 1989-1990 inventaria, en català i en castellà, a la vora de 150 publicacions en cintes de casset i diapositives i dividides per temes (bíblia, església i testimoni, paràboles, cultura i reflexió i escola). Paral·lelament, l'oferta bibliogràfica, que el

En la pàgina següent a l'esquerra, un dels títols més difosos de la col·lecció Pompeu Fabra

1995 reunia uns 600 títols, exclusivament en català, obre una línia de llengua (la col·lecció Pompeu Fabra), reforça l'escolar i educativa i ofereix una constel·lació de vint-i-sis col·leccions de religió i espiritualitat. Així, l'escolar no tan sols la integren llibres de text (de formació catòlica per a l'educació infantil i primària i de geografia, història i matemàtiques per a la secundària) i agendes, sinó també per col·leccions de pedagogia (Fer Escola) i per altres concebudes per a l'animació i les colònies de vacances (Pleniluni, Esplai i Animació Sociocultural). Per contingut i per gruix, encapçala les religioses la col·lecció Els Daus, que aquell 1995 sobrepassava els 150 títols (avui frega els 230) i que als inicis, en la línia d'un cristianisme compromès

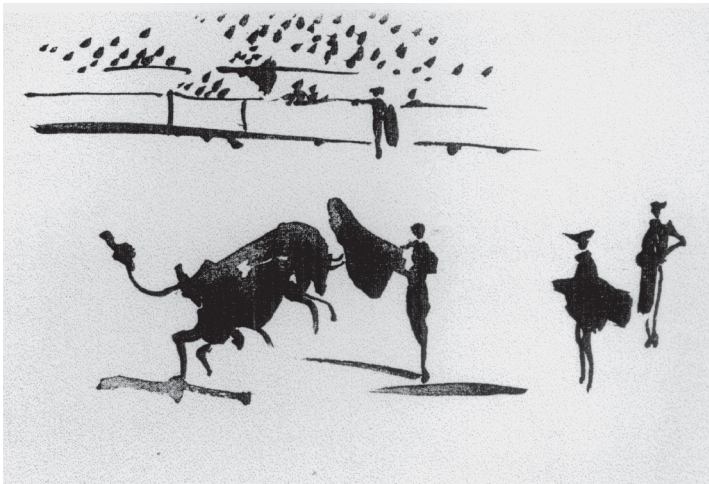
Ú

socialment, del diàleg amb el marxisme i de la teologia de l'alliberament (publica autors tan significatius com Leonard Boff, Roger Garaudy, Ernesto Cardenal, Erich Fromm, Lluís M. Xirinacs o Pere Casaldàliga, aquest darrer omnipresent), sembla recollir el llegat de Nova Terra i Estela; més endavant, la col·lecció, no tan marcada ideològicament, ha derivat a l'anàlisi cristiana de diferents realitats socials, sense defugir les més punyents. Per una raó o una altra, a costat seu mereixen ser destacades altres col·leccions: El Bri (textos bíblics i litúrgics i pregàries), Horitzons (assaigs, estudis i textos teològics), Eines (catequesi), Documents del Magisteri (recull de textos conciliaris, papals i episcopals) o els Quaderns Cristianisme i Cultura (una coedició amb la Fundació Joan Maragall, en l'actualitat amb una setantena de volums). Acabaré aquesta síntesi esmentant dues obres del catàleg de Claret que brillen amb llum pròpia: la *Bíblia catalana interconfessional* (1993) i els tres volums, coeditats amb la Generalitat, del documentat i utilíssim *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya* (1998-2001). Amb estatge al número 5 del carrer de Llúria (seu també de la Llibreria), avui l'editorial, que manifesta sentir-se hereva de la Llibreria Religiosa del binomi Caixal-Claret, s'ha integrat dins una xarxa mundial de publicacions de l'orde (Claretian Publishers International).

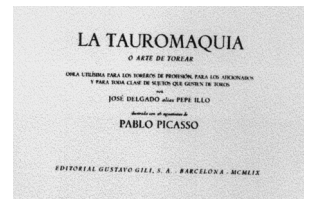
El llibre tècnic i científic i de ciències socials

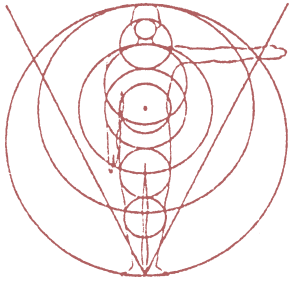
Gustavo Gili: més de cent anys d'història

Traspassat Gustau Gili i Roig el 1945, de l'editorial se'n fa càrrec un seu fill, Gustau Gili i Esteve (1906-1992), que s'havia format en arts gràfiques a Leipzig i a Londres abans de 1936, que hereta del pare, entre altres coses, el gust per la bibliofília més refinada i que, situat al capdavant de l'empresa, opta per reduir-ne l'ampli ventall temàtic del catàleg suprimint-ne, sobretot, la secció religiosa i la literària. Per contra, manté i enriqueix el fons, tan important (i ja examinat en el volum anterior), de llibre tècnic, que continua assessorant el científic Eduard Fontserè i que, bo i

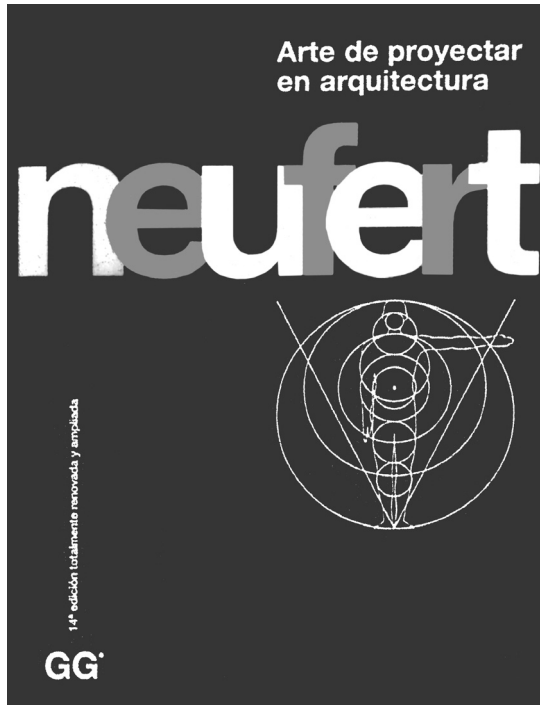
Aquesta obra mestra de la bibliofília catalana de tots els temps, il·lustrada amb vint-i-sis aigüatintes de Picasso, la publica l'Editorial Gustavo Gili el 1959

revisat, es reordena en sis seccions: química i indústries químiques, electricitat, mecànica i indústries tèxtils, arquitectura, construcció i mineria, marina, aviació i art militar i, en darrer lloc, matemàtiques i topografia. Paral·lelament, Gili i Esteve impulsa pulcres col·leccions d'art, molt il·lustrades, com *Los Mejores Dibujos del Mundo* o *Minia* (estudis sobre diferents artistes en petit format), amb atenció preferent a monografies sobre Picasso. En tercer lloc, reprèn la col·lecció de bibliofília *La Cometa*, que transforma en carpetes de litografies originals de diferents artistes, sense text, i dins la qual es dona a conèixer, el 1959, una autèntica fita: la *Tauromaquia*, de Pepe-lllo, amb 26 aiguatintes de Picasso. Finalment, i dins un apartat de vària, l'editorial enllesteix la publicació de títols amb molts volums (com les obres completes de Balmaes o la història dels papes, de Von Pastor) i acull la història de la literatura espanyola de Valbuena Prat i, tot un èxit, el *Diccionario ideológico de la lengua española* (universalment conegut pel Casares).

Si el 1961, la casa es trasllada al carrer Rosselló, a una nova seu, l'actual (que, per cert, rep un premi FAD), entrada la dècada s'hi incorpora la tercera generació, representada per Gustau Gili i Torra (1935), que, per afinitat personal i per convicció de la necessitat de "ser forts en alguna cosa", decideix especialitzar el catàleg en tres àrees: arquitectura, disseny i comunicació. La reorientació, un encert, va seguida d'una obligada reestructuració i del tancament de moltes sucursals a Amèrica (avui només es manté oberta la de Mèxic, per bé que les

vendes a aquell mercat representaven el 2002 un 40% de la facturació). Amb més d'un segle a l'esquena, l'editorial, avui dirigida pels germans Mònica i Gabriel Gili i Galfetti (fills de Gili i Torra i, doncs, pertanyents a la quarta generació familiar), ha anat ajustant l'oferta a la demanda, de manera que actualment publica sobretot en espanyol, però també en anglès (arquitectura i disseny) i en portuguès (arquitectura, disseny, art i fotografia). En totes tres llengües ha esdevingut, dins el seu àmbit, una editorial de referència internacional. Falcat per

Un dels títols més reeditats del catàleg de l'Editorial Gustavo Gili

9

una revista trimestral, 2G, que apareix des de 1997, i per centenars de títols, el bloc temàtic més nodrit és l'arquitectònic, integrat per una dotzena llarga de sèries o col·leccions, que alternen monografies sobre professionals cèlebres, catàlegs, guies, projectes tècnics, textos teòrics o estudis històrics; el segueix el de disseny i moda, que inclou manuals, tractats teòrics o monografies visuals; i completa el ventall la secció d'art i fotografia, on alternen els assaigs i els catàlegs. La producció anual sembla haver-se estabilitzat entre 45 i 50 títols i s'ha incrementat la presència d'autors autòctons en detriment de les traduccions.

Labor: un gran catàleg truncat

Recuperada la propietat de l'empresa el 1939 per part dels accionistes, la represa de l'activitat de Labor topa amb dificultats derivades del context bèl·lic mundial. Així, a partir d'octubre de 1941, i a causa dels ciutadans alemanys presents al consell d'administració de l'editorial, el consolat britànic de Barcelona la inclou a la llista negra i, en conseqüència, denega el permís perquè les embarcacions amb destinació a Amèrica i amb llibres de Labor entre la càrrega puguin recalar a Gibraltar. La guerra ja s'havia acabat quan, el 1951, mor un dels fundadors, Josep Fornés. Aquesta circumstància, sumada a successives ampliacions del capital social, explica els continuats canvis en la composició del consell d'administració, que renova sucursals a Espanya i obre filials a Portugal (1942) i a Amèrica: Montevideo (durant la guerra civil

ENCICLOPEDIA LABOR

MODERNA ENCICLOPEDIA POR LA IMAGEN, redactada en forma clara y fácilmente comprensible. Contiene todas las materias que el hombre necesita para su formación integral, y está completamente al día. Sus 9 tomos equivalen a una biblioteca de cientos de volúmenes. Millares y millares de espléndidas ilustraciones en negro y en color ofrecen a los ojos las maravillas de la Naturaleza, del Arte y de la Ciencia

9 TOMOS EN 10 VOLUMENES

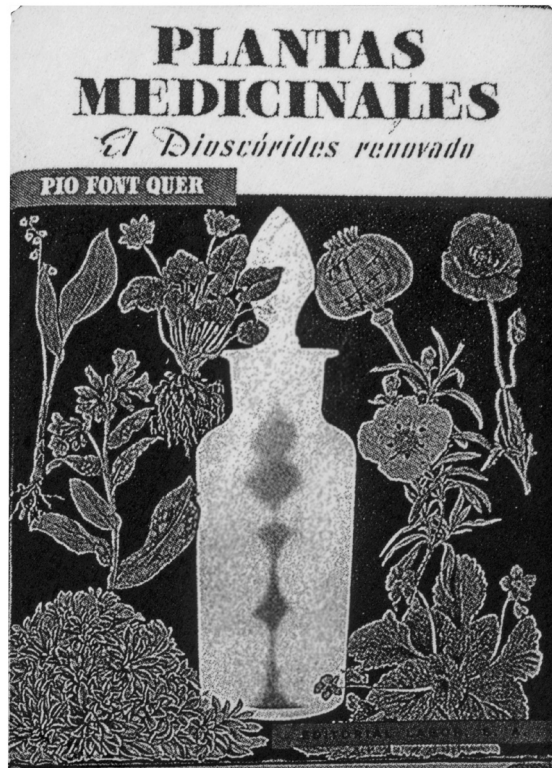
solicite folleto explicativo a su librero o bien a

EDITORIAL LABOR, S. A. - Rda. Universidad, 23 - BARCELONA

espanyola), Mèxic D.F. (1947) o Veneçuela (1956). La mort (1961) del segon fundador, Georg W. Pfleger, marca un final d'etapa, dins la qual, per cert, havien entrat a treballar a la casa redactors de la talla de Pius Font i Quer o Joan Vinyoli. Labor entra a la dècada dels 60 amb una política expansiva, centrada en la commemoració del 30è aniversari de la casa (1965), amb motiu del qual s'inaugura una nova seu (als números 235-239 del carrer Calàbria), complementada cinc anys després amb uns tallers gràfics (Talleres Gráficos Iberoamericanos) a Sant Joan Despí.

El catàleg d'aquell 1965, que voreja els 1.200 títols, monolíticament en castellà, el presideix numèricament la celebrada i prestigiosa col·lecció Labor, de monografies de divulgació cultural, que havia atès els 508 volums (per bé que n'hi havia molts que ja no es reeditaven). La seguia, amb més de 320 títols, un aclaparador reguitzell de col·leccions científiques i tècniques, integrades bàsicament per traduccions i encapçalades per prop de 150 de tema mèdic, odontològic, farmacèutic i veterinari, molts dels quals en diversos volums, com una cirurgia i una tècnica operatòria de Kirschner que en tenen, respectivament, 7 i 13. Van seguides per obres de ciències naturals (com ara, en lloc destacat, *Plantas medicinales*, de Pius Font i Quer, un dels *long sellers* de la casa), matemàtiques, física i química (amb els vuit volums dels *Métodos de análisis químico industrial*, de Berl-Lunge), enginyeria (amb una seixantena de títols, entre els quals *La escuela del técnico electricista* i *La escuela del técnico mecánico*, totes dues de

Holzt, amb 14 i 8 volums respectivament, i *La escuela del radiotécnico*, de Sánchez-Cordovés, amb no pas menys que 15), aviació, tècnica (amb manuals de taller) i construcció (arquitectura i urbanisme). Un tercer bloc, compost pel que en podríem dir ciències socials i humanes, l'integren obres de comerç i economia, psicologia i pedagogia, dret, divulgació cultural, art (amb la *Historia del Arte Labor*, en 16 volums, al capdavant) i, com a novetat, col·leccions

Un dels manuals
més venuts i
prestigiosos de
l'Editorial Labor

estrictament literàries (Grandes Antologías Labor, Lo Que Tú Debes Leer o Clásicos Labor). Integren un quart bloc col·leccions de ciència recreativa (Libros de Hoy), de viatges i de monografies religioses (Pro Ecclesia et Patria). Finalment, *last but not least*, cal esmentar la secció de diccionaris i enciclopèdies, dins la qual sobresurten l'*Enciclopedia Labor*, temàtica i en 10 volums, i el *Diccionario Enciclopédico Labor*, alfabètic, que havia de constar de 8 volums, dels quals aleshores n'havien aparegut tan sols dos.

Després d'un parell d'experiències fugaces i no gaire reeixides (una aliança financera amb l'editorial britànica Thomson per editar revistes i la creació d'una segona marca, Ediciones Clío), i quan la casa comptava amb una setantena d'accionistes, el 1970 entra al consell d'administració l'empresa Unión de Explosivos Río Tinto, que quatre anys després ja controlava el 51% de les accions. Amb la nova injecció de capital, Labor compra les madrilenyes Ediciones Guadarrama el 1972 i Barral Editores el 1973, i el 1976 forma societat (Prensa Científica, S.A.) amb Scientific American per publicar en espanyol la revista homònima, que surt amb el nom d'*Investigación y Ciencia*. De la seriositat i professionalitat de l'empresa en dona fe, per exemple, unes *Normas de trabajo* (1979), un autèntic llibre d'estil amb observacions, ben vigents encara, sobre presentació i composició d'originals. Els anys 80 assisteixen a nous i transcendentals canvis en l'accionariat (i en el domicili, que del carrer Calàbria passa al 103 del carrer Escolles Pies i al 390 del carrer Aragó). Així, el 1986 Diego Hidalgo (accionista

principal d'Alianza Editorial, de Madrid) n'esdevé el soci majoritari; tres anys després (a punt de complir-se, el 1990, el 75è aniversari de l'editorial), mentre les accions d'Alianza Editorial les comprava el grup Anaya les de Labor queien en els tentacles del grup madrileny Telepublicaciones, vinculat a l'Opus, que s'apodera també d'altres editorials com Argos Vergara o Toray. En mans d'aquest grup, mogut segons sembla per un afany exclusivament especulatiu, Labor suspèn pagaments i tanca definitivament les portes cap a 1995.

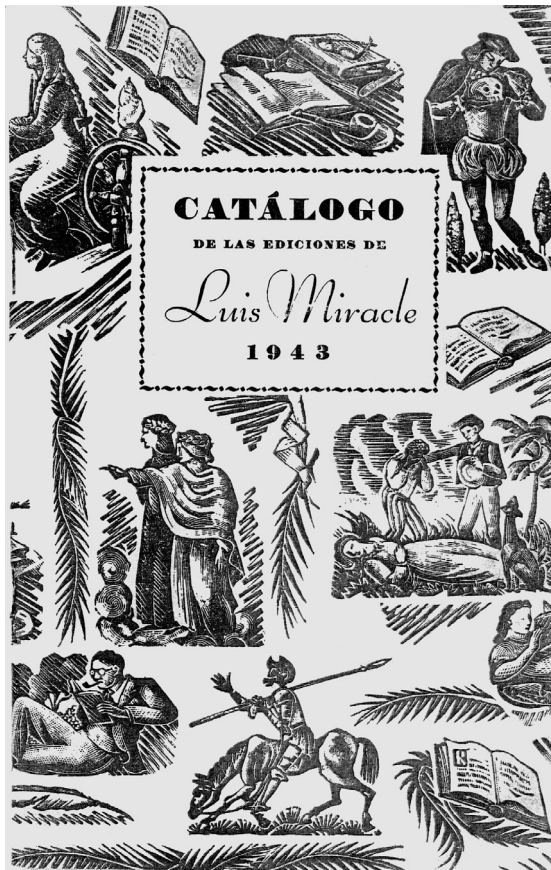
Si en el catàleg de 1977 es descobrien línies inexplorades fins aleshores (com la filologia, la filosofia o el llibre infantil, representades respectivament per col·leccions com Textos Hispánicos Modernos, Maldoror o Barco de Papel), el darrer que he pogut consultar, de 1993, retorna en certa manera als orígens concedint el protagonisme indiscutit a les obres tècniques i científiques, moltes de les quals renovades o noves de trinca atesa l'obsolescència inherent al gènere i ampliades a matèries com la biologia, la zoologia o el disseny. A costat seu, la història literària (com els tractats d'Arnold Hauser) o la d'Espanya (representada sobretot pels 14 volums dirigits per Manuel Tuñón de Lara) alternaven amb col·leccions d'antropologia, de psicologia, d'educació, de música, de monografies sobre art (Hauser una altra vegada), de biografies, de religió i mitologia de literatura infantil i juvenil o, en fi, de les dues úniques en la nostra llengua al llarg de la història de l'editorial (Gent Nostra i Terra Nostra, volums breus amb biografies i temes catalans). En suma: la Labor s'extingeix conservant encara el fulgor de les millors èpoques.

Luis Miracle: narrativa, psicologia, filosofia

Quan, a la dècada dels 70, l'Editorial Luis Miracle tanca les portes per sempre, el seu catàleg, especialitzat en filosofia i psicologia, no tenia res a veure amb el dels orígens, situables als anys 30. Emplaçada al número 179 del carrer d'Aribau, el seu fundador i primer propietari, Lluís Miracle i Arrufó (1897-1980), pren contacte amb el món del llibre per primer cop de ben petit, treballant de meritori a l'Editorial Gustavo Gili. De la primera etapa de l'editorial que al capdavant du el seu nom, de modestes dimensions, en tinc dos catàlegs separats per sis anys, de 1937 i de 1943, que mostren una decidida inclinació per la narrativa europea, pels clàssics espanyols del segle d'or, per la història i per la psicologia. En aquesta orientació hi devia pesar el parer del psiquiatre Ramon Sarró i de Joan Ramon Masoliver, assessors de l'editor. Així, mentre la col·lecció Centauro donava cabuda a novel·listes com Aldous Huxley (*Los escándalos de Crome* i *Un mundo feliz*, títol, aquest darrer desaparegut en el catàleg de 1943), Maurice Baring, Pierre Benoit o Camilo Castello Branco, una segona col·lecció, Merges, acollia obres de Fray Luis de León, Gracián, santa Teresa de Jesús o Quevedo i en tercer lloc la Biblioteca de Psicoanálisis y Caracterología, explícitament dirigida pel Dr. Sarró, difonia Alfred Adler, Carl G. Jung o Fritz Künkel. Finalment, la secció històrica la protagonitzaven les obres de síntesi d'història universal de Hendrik W. van Loon, acompanyades d'alguna d'Enric Bagué o d'una molt venuda *Vida de Jesucristo*, deguda a Giuseppe Ricciotti.

A finals de la dècada dels 40, Lluís Miracle deixa l'editorial en mans de dos fills, Jordi i Lluís, i es trasllada a l'Argentina, on continua treballant en el sector del llibre. Quinze anys després, el 1965, el catàleg de la casa, sempre i exclusivament en castellà, s'havia capgirat temàticament. Superava aleshores els 120 títols, la immensa majoria traduïts

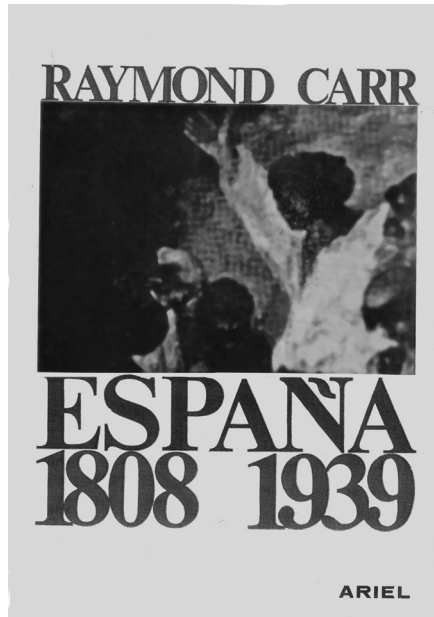

i encapçalats per la col·lecció Paideia (de pedagogia, psicologia i psicopatologia infantils), amb 34, a la qual seguia la Biblioteca de Antropologia (dirigida encara per Ramon Sarró i integrada sobretot per obres de psicologia i psiquiatria), la Biblioteca Filosòfica (amb textos de sobre l'existencialisme i obres de Michele Federico Sciacca), la Biblioteca de Ciencias Sociales (amb 10 títols d'economia i sociologia), la Biblioteca de Técnica Comercial o, en fi, la Biblioteca Life, composta per 4 obres molt il·lustrades i luxosament presentades que la Miracle havia traduït d'una col·lecció de la coneguda revista nord-americana d'aquest títol.

Ariel o el llibre universitari

Els orígens de l'editorial d'aquest nom es troben en una impremta que, el 1941, posen en marxa dos universitaris, Alexandre Argullós i Josep Calsamiglia, coneguts durant la República i el segon depurat de l'ensenyament per la dictadura el 1939. Els contactes que tots dos conservaven amb la universitat barcelonina determinen, però, la trajectòria de la nova raó social, que comença imprimint textos facilitats per catedràtics i aviat es dedica paral·lelament a tasques d'edició. Amb el temps, pels despatxos de la casa s'hi mouen professors universitaris de gran influència en el catàleg, encapçalats per Manuel Sacristán, Fabià Estapé i Manuel Jiménez de Parga, als quals s'hi afegeixen, més endavant, Josep Fontana o Jordi Nadal i futurs editors com Gonzalo Pontón o Xavier Folch.

N

Tradicionalment, a Ariel hi han predominat les ciències humanes: dret, sociologia, economia, filosofia, ciència política, història i geografia. Unes línies temàtiques que, arran de l'entrada en la casa de Joan Sales, tot just tornat de l'exili, s'amplien amb incursions en llibres d'espiritualitat cristiana i, sobretot, amb llibres infantils, dels primers de la postguerra en la nostra llengua. Per bé que incipient, el catàleg de 1953 reflecteix amb fidelitat tots aquests continguts, començant per una col·lecció de caire jurídic i filosòfic i per publicacions científiques i tècniques (que inclouen títols de matemàtiques i tres revistes) i continuant per un cicle complet (secundària-universitat) de textos per a l'ensenyament del grec, per una col·lecció, Rondalles,

en català, per una altra anomenada igual que l'editorial (on Carles Cardó conviu amb les poesies de Màrius Torres) i per una secció vària final, dins la qual alternen, en castellà i en català, biografies, poesies i manuals de geografia i història. En aquest darrer apartat hi figura l'obra de més empenta i projecció de les publicades aleshores per la casa, els vuit volums de la *Historia de España* de Ferran Soldevila, que s'acaba d'enllestir el 1957.

L'expansió de l'editorial es deu, en part, a l'aportació de capital que hi fa, el 1963, el polític socialista Joan Reventós i Carner (de la família dels Carner del sucre), que utilitza Iber-Amer (Publicaciones Hispanoamericanas), una distribuïdora participada per Ariel on treballa Rafael Borràs, com a plataforma de conspiracions polítiques. A partir d'aleshores, en efecte, sorgeixen les col·leccions més conegudes i les obres ideològicament més incisives, com ara textos de filosofia marxista i obres d'història contemporània. No es fa estrany, doncs que sovintegessin les topades amb la censura, alertada davant el cau comunista en què l'editorial s'havia convertit. A l'empara de Reventós, en efecte, s'hi aixopluguen una pila d'intel·lectuals del partit socialista i del PSUC. Paral·lelament, la casa emprèn l'edició d'obres il·lustrades de gran format i en diferents volums, com ara la *Història dels catalans*, dirigida per Ferran Soldevila, o la *Història de la literatura catalana*, de Martí de Riquer (completada al final dels anys 80, quan Ariel ja pertanyia al grup Planeta).

Paradoxalment, Ariel viu els moments de màxima producció i venda (primeria dels anys 70) coincidint amb els problemes financers de la secció gràfica, uns

problemes que arrosseguen l'empresa a una forta crisi. Els cinc centenars llargs de títols es distribuïen aleshores en una vintena de col·leccions, la majoria destinades al consum universitari: Obras Básicas (una seixantena d'obres de dret, sociologia, economia i ciències experimentals), Ariel Quincenal (un centenar llarg de volums d'una col·lecció de butxaca), Ariel Historia (dirigida per Josep Fontana), Demos (de sociologia, política i economia), Horas

8

RIQUER/COMAS/MOLAS
**HISTORIA
DE LA LITERATURA
CATALANA**
8

Ariel

R

de España i Hores de Catalunya (consagrades a les obres d'història contemporània als llibres de memòries), Letras e Ideas (col·lecció de filologia amb tres sèries dirigida per Francisco Rico), Zetein (assaig acadèmic i erudit), Elcano (de geografia), Libros del Nopal/Llibres del Nopal (de religió i espiritualitat), Convivium (de filosofia i història literària), Laureano Figuerola (d'economia), Nuestro Siglo por Dentro (biografies i assaigs de temes contemporanis), Cosmos (biologia i física divulgatives, en català i en castellà), Biblioteca de Ciencia Jurídica, Economía y Sociedad, Manuales Prácticos de Seguros, Textos de Enseñanza (sobretot de llengua i literatura), Recerques o Cinc d'Oros (d'assaig i poesia), mentre que una setantena llarga de títols heterogenis s'aixoplugaven fora de col·lecció.

Com he dit, la crisi dels tallers gràfics d'Ariel, sobrevinguda cap a 1971, precipita la de l'editorial, que tres anys després es fusiona amb Seix Barral sota la direcció de Gonzalo Pontón, que se'n desvincula quan el 1976, associat amb Joan Grijalbo, funda l'Editorial Crítica. Arran de la suspensió de pagaments de 1978, les accions de la societat Ariel/Seix Barral les compra íntegrament, el 1982, el grup Planeta, on cadascun dels dos segells continua pel seu compte. En síntesi, sota la nova propietat l'oferta d'Ariel ha conservat l'orientació universitària, ha rebaixat sensiblement la presència d'obres en català i ha remodelat a fons el catàleg suprimint algunes col·leccions (com la de religió) i incorporant-ne de noves. De les 33 col·leccions actuals (amb un total de set centenars llargs de títols), les novetats se cenyeixen especialment als àmbits de les ciències

experimentals (medicina i neurologia incloses) i de la comunicació. Pel que fa a les altres, sobresurten els blocs temàtics d'història (fragmentat en cinc col·leccions), d'economia i empresa, de dret i política, de lingüística i literatura i de filosofia i antropologia.

Les quatre etapes de Rafael Dalmau

Quan, tornat clandestinament de l'exili un any abans, el 1941 obre al número 80 del passeig de Gràcia una llibreria tot seguit activa també com a editorial, Rafael Dalmau i Ferreres (1904-1976) ja duia al darrere un bagatge d'experiències en el món del llibre. En efecte: militant d'Estat Català i fundador del setmanari *Nosaltres Sols* (1931-1934), abans de la guerra havia treballat a la llibreria i editorial Casulleras i a la de Francesc Puig i Alfonso i havia creat (1935) les Edicions Mediterrània, dins les quals apareixen contes infantils, les *Visions de Catalunya* de Joan Santamaria o un llibre de viatges d'Aurora Bertrana. La represa editorial, forçosament en castellà, Dalmau la tenyeix visiblement del barcelonisme que fa de succedani tolerat de la cultura catalana, defensa i perseguida. Així, dins la col·lecció *Barcelona y su Historia* dona a conèixer títols de Joaquim M. de Nadal, Carles Soldevila, Aureli Capmany, Josep F. Ràfols o Agustí Esclasans, fins que el 1946, amb prou feines insinuat el tímid aixecament de la veda de l'edició en la nostra llengua, fa sortir una col·lecció, la Biblioteca Nova Renaixença, que es veu obligada

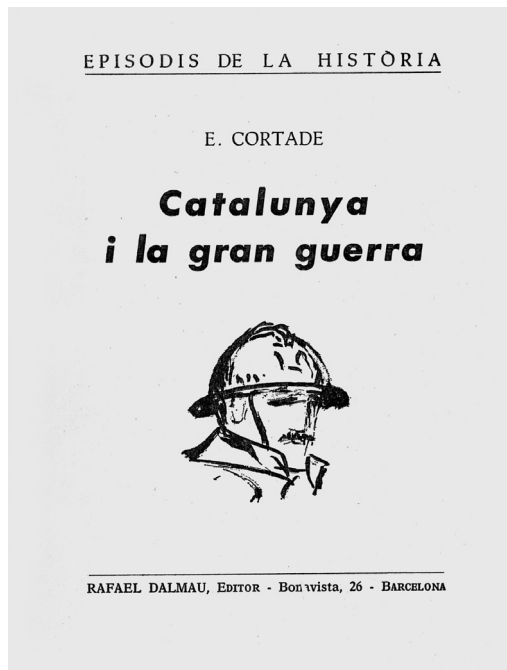

a canviar el nom per imposició de la censura (a partir del tercer volum es diu Biblioteca Literària Catalana) i dins la qual apareix aquell 1946 la primera obra en català (no cap reedició) autoritzada en la postguerra (*Mosaïc*, de Víctor Català). Encara al mateix any, Rafael Dalmau s'associa amb Joan Jover Biosca per fundar Dalmau y Jover, amb seu al número 1 del passatge Domingo. El nou segell continua la línia temàtica del barcelonisme (i publica, per exemple, *Un "tros" de Barcelona. Caldetas 1800*, de Joaquim M. de Nadal, o les *Visions barcelonines* de Francesc Curet, amb il·lustracions de Lola Anglada), però publica sobretot en castellà (abundants llibres tècnics o una *Enciclopedia de la religión católica*, en set volums). Per discrepàncies en la política editorial a seguir, els dos socis se separen el 1959. Mentre Jover es queda el fons i el nom comercial (Dalmau y Jover s'especialitza en obres destinades a l'ensenyament, sobretot de ciències naturals), Dalmau funda, flanquejat per la seva filla, una altra empresa, la darrera: Rafael Dalmau, Editor.

La realització més perdurable d'aquesta nova iniciativa (amb seu al número 26 del carrer de Bonavista) són els tres centenars de volums mal comptats d'una col·lecció de periodicitat mensual, *Episodis de la Història*, que, iniciada el 1960, dirigida fins a la mort per Ferran Soldevila, redactada per especialistes reconeguts i comercialitzada en bona part per subscripció (n'arriba a reunir un miler), s'erigeix en una sèrie de referència. Una sèrie que, en paraules de Joan Samsó, "pretenia fer conèixer als catalans la seva pròpia història, que vint anys llargs de franquisme i de censura havien fet del tot opaca al públic normal".

Li fan costat una col·lecció d'assaig, Panorama Actual de les Idees, amb una quarantena llarga de títols, una de narrativa (Al Guió del Temps) una de poesia (La Nau dels Somnis) o tres enciclopèdies temàtiques: la de l'excursionisme, en dos volums, la del *Món casteller*, també en dos, i la d'*Els castells catalans* (dirigida, il·lustrada i en bona part redactada per Pere Català i Roca), en sis. Encara una altra col·lecció, Nissaga, encetada el 1983, alterna obres sobre folklore i costums amb monografies sobre aspectes heterogenis de la realitat catalana.

g

Volum de la col·lecció més difosa i coneguda de Rafael Dalmau

Marcombo: la nissaga dels Boixareu

Marcombo (i, de manera complementària, Boixareu Editores) és un acrònim format per les primeres lletres dels cognoms de tres amics: Manuel Marín i Bonell (sense relació amb l'editorial homònima), Carles Comas i Josep Maria Boixareu Ginesta (1910-1996). Tots tres, que publicaven des de temps enrere la revista *Radioelectricidad*, s'associen per fundar a Barcelona el 1945 una editorial que, gestionada en exclusiva pel tercer (propietari alhora, des de 1950, de la Llibreria Hispanoamericana, als baixos de l'edifici del número 594 de la Gran Via, seu actual de l'empresa), se centra des del principi en el llibre tècnic. De bon començament, el catàleg, que aposta per l'electrònica com a columna vertebral, s'orienta a satisfer la demanda de radioaficionats, radiotècnics i tallers de ràdio, clientela que cap als anys 60 s'eixampla amb les facultats i escoles universitàries d'enginyers i pèrits. El 1967, Josep Maria i Joaquim Boixareu, cosins, compren la participació dels altres dos socis i Marcombo esdevé d'aleshores ençà una editorial familiar, dins la qual s'integra de ple, cap a 1970, Josep Maria Boixareu Vilaplana (1940), fill del fundador (i persona molt activa en la defensa gremial dels interessos del sector del llibre) i, fa ben poc, un nét, Jeroni Boixareu (1978), membre, doncs, de la tercera generació.

Començat a explorar des dels anys 50, el mercat iberoamericà constitueix una altra vocació històrica de la casa, que escampa distribuïdores per una colla de països (Portugal, Argentina, Xile, Veneçuela, Colòmbia, Uruguai, Bolívia i Mèxic i els estats centroamericans).

Els lligams més estrets s'estableixen amb Mèxic i Argentina, fins al punt de fer coedicions amb editorials d'aquests dos darrers Estats. En els anys dels contactes comercials més intensos (anterior a la gran crisi de 1982), Marcombo venia a Amèrica el 45% de la facturació (avui es manté entre el 15 i el 20%). Simultàniament, ha col·laborat o s'ha associat amb editorials estrangeres, com ara McGraw-Hill (amb la qual coedita el 1981, en 5 volums, un *Diccionario de términos científicos y técnicos*) i, en la dècada dels 90, el grup francès CEP Communication.

Al conjunt de títols publicats (que freguen els 1.200), cal afegir-hi quatre revistes d'electrònica (*Mundo electrónico*, *Actualidad electrónica*, *Productrónica* i *CQ Radio Amateur*), que encara es publiquen per bé que ja fora de l'òrbita de Marcombo. En el primer catàleg que n'he pogut localitzar, de 1952, s'hi observa una alternança de títols d'electrònica i de mecànica, una

Tria de títols
de Marcombo
Ediciones
Técnicas

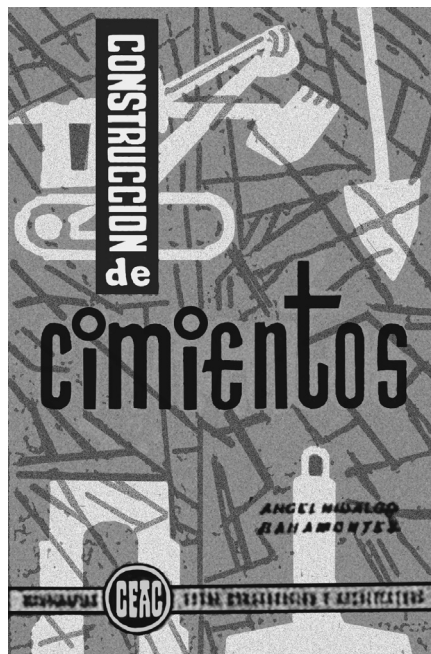

presència destacada de manuals sobre ràdio i una sensible majoria de traduccions (que, reduïdes avui al 10%, en alguns moments arriben a representar el 70% de la producció). Deu anys després, el 1963, l'oferta es continuava basant en l'electrònica i en la mecànica (dins la qual hi figuren manuals sobre automòbils, energia nuclear i arts i oficis), però s'havia eixamplat amb col·leccions de comerç i d'economia i empresa. Amb el temps, i sense abandonar la fidelitat als orígens, Marcombo ha anat incorporant altres matèries, com l'arquitectura i la construcció, un bloc d'antropologia, psicologia i pedagogia (per al qual es crea una segona marca, Boixareu Universitaria) i la secció d'informàtica (la qual, després d'enfilar-se als anys 90 al 50% de la producció, avui, superat un contratemps seriós per aquesta causa, no passa del 15%). Paral·lelament, ha anat adequant el catàleg a diferents sectors de públic, actualment constituït per tècnics i professionals, estudiants de cicles formatius de grau mitjà i superior (sovint manuals de doble edició, en català i en castellà) i, en menor escala, estudiants universitaris. Mencionaré encara la col·lecció Cultura, Tècnica i Societat, una coedició amb l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya que, en català, acull monografies científiques de caire general o cenyides al nostre àmbit geogràfic i cultural.

Dins el conjunt de la producció de Marcombo, hi ha quatre títols que, per motius diferents, encarnen fites de la seva trajectòria: *Radio Handbook* i *Transformadores eléctricos*, d'Enric Ras, *Tratado práctico de refrigeración automática*, de Josep Alarcón Creus, i *Instrumentación industrial* d'Antoni Creus Solé.

CEAC: formació professional, oci i educació

Fundat el 1946 com a centre d'ensenyament a distància per Joan Martí Salavedra (que ja treballava en una institució educativa) i per Josep Menal Ramon (intendent mercantil), CEAC (les inicials signifiquen Centre d'Estudis d'Aparelladors per Correspondència) comença a donar a conèixer monografies esparses sobre aspectes tècnics de la construcció, algunes amb tiratges acumulats altíssims (fins a 100.000 exemplars), el 1948, el mateix any que també inicia la publicació de revistes, igualment adreçades als

CEAC comença
publicant
monografies
sobre construcció
d'edificis

alumnes (*Cúpula*, *Técnica Mecánica* i *Ohmio*). Això no obstant, l'editorial pròpiament dita, establerta als orígens al número 5 de la ronda de Sant Pere, no es constitueix fins a 1957. Uns deu anys després no es podia pas dir que el nou segell publicués amb un ritme gaire viu, perquè un catàleg datable cap a 1967 recull no gaire més de cent títols: 115 de monografies tècniques (56 sobre construcció i les restants sobre mecànica, motor, decoració i retolació) i dues enciclopèdies, del motor i l'automòbil i de decoració, que havien d'acabar constant de 10 volums cadascuna. L'impuls editor, indèstriablement lligat als cursos de formació professional oferts pel centre, devia venir poc després, arran de l'adquisició, el 1968, de la primera empresa d'arts gràfiques (Gersa, radicada a Sant Joan Despí), de la creació d'una distribuïdora pròpia (Edigrup), de la implantació a l'Amèrica hispanòfona i, en fi, de l'absorció de l'Editorial Timun Mas (1972-1973). En els anys següents, palesant la vitalitat de la tasca d'edició, Josep Menal ocupa la presidència del Gremi d'Editors (1975-1978) i de la Cambra del Llibre (1980-1982). La incorporació en la direcció executiva, a partir de 1975, de dos fills dels fundadors, Joan Antoni Martí-Castro i Guillem Menal Alonso, comporta encara el creixement de CEAC, *holding* que arriba a agrupar no pas menys que 24 empreses, una de les quals, el grup editorial CEAC, dirigit per Jaume Pintanel, es constitueix formalment el 1993 (amb domicili al número 164 del carrer de Perú) i engloba aparentment tres segells: Ediciones CEAC, Timun Mas i Libros Cúpula.

Un llistat de títols de 1995, però, tracta aquest tercer segell com una branca del primer, que s'acosta als

1.150 títols, dividits en tres grans apartats. El primer, el fons tècnic, consta d'unes 460 monografies i es fragmenta en catorze temes (cadascun segmentat en aspectes diferents): automòbil, construcció, electrònica (aquests tres en lloc numèricament molt destacat), camió, motocicleta, agricultura, disseny, empresa, delineació, decoració, mecànica, electricitat, fusta i moble i turisme. El segon apartat, temps lliure,

**¡Me han ascendido!
Ya soy JEFE!**

No he necesitado ninguna recomendación. Con solo una hora diaria cada noche, en pocas meses me hice **TECNICO DIPLOMADO**. Naturalmente, enseñada mis jefes se dieron cuenta que yo no era el empleado de antes, con practica solamente. Vieron que cada dia apli cabo a mi trabajo los conocimientos técnicos que iba adquiriendo. Me fueron subiendo de categoría, aumentaba mi sueldo y hacia trabajos mejores y mas agradables. ¡AHORA YA SOY JEFE! Cualquiera que sea su edad, oficio o profesion, tambien Ud subirá de categoría, cobrará mas, poseerá un **TITULO TECNICO** y sera jefe, adquiriendo conocimientos técnicos, dedicando sus ratos libres al estudio de nuestros **CURSOS TECNICOS POR CORRESPONDENCIA**.

Cursos de MECANICA

Tecnico Mecanico
Encargado Mecánico
Maestro Tornero
Maestro Ajustador
Maestro Fresador
Maestro Soldador
Tecnico en Soldadura
Verificacion y Medicion
Ajustes y Tolerancias

Cursos de ELECTRICIDAD

Instalador Electricista
Montador Electricista
Tecnico Electricista
Maestro Electricista
Iluminacion Fluorescente

Cursos de DIBUJO Y PINTURA

Nuevo Curso de Dibujo
Nuevo Curso de Pintura al Oleo
Dibujo Humanistico
Rotulacion

Cursos de CONSTRUCCION

Técnico en Construcción
Maestro Albañil
Hormigon Armado
Topografia
Carpinteria
Ebanisteria

Cursos MOTOR Y AUTOMOVIL

Mecanico de Automoviles
Mecanico Diesel
Técnico en Motores
Electricidad del Automovil
Localizacion de Averias

Cursos de DELINEACION

Delineante Mecanico
Delineante en Construcción
Delineante General

Cursos de DECORACION

Decoracion
Pintor Decorador
Pintor Rotulista
Dibujante de Muebles
Decoracion del Hogar

**PRECISAMENTE AHORA
NUEVO CURSO
Comience un nuevo curso decisivo para su porvenir**

AUTORIZADO POR EL MINISTERIO DE EDUCACION Y CIENCIAS Nº 154

Solicite folleto gratuito y sin compromiso!

Escriba hoy mismo al Centro de Estudios

ceac

Aragón, 472-Dpto.G.37
BARCELONA-13

Miembro del Consejo Europeo de Enseñanza por Correspondencia

ENVÍEME GRATUITAMENTE SU BROCHURE INFORMANDO MEJOR SOBRE A COMO ACEPTAR MI PERSONAL RECOMENDACION POR CORRESPONDENCIA EL CURSO:

DE _____ 6.37

NOMBRE _____

DIRECCION _____

PUBLICACION _____

ESTUDE A UN ANTES DE DECIDIRME SI QUIERO INSCRIBIRME EN ESTE CURSO. SI QUIERO INSCRIBIRME EN ESTE CURSO, ENVIEME SU BROCHURE GRATIS SIN COMPROMISO.

NOMBRE _____ 2.25

DIRECCION _____

PUBLICACION _____

Mostra de la variada temàtica de cursos i publicacions de CEAC

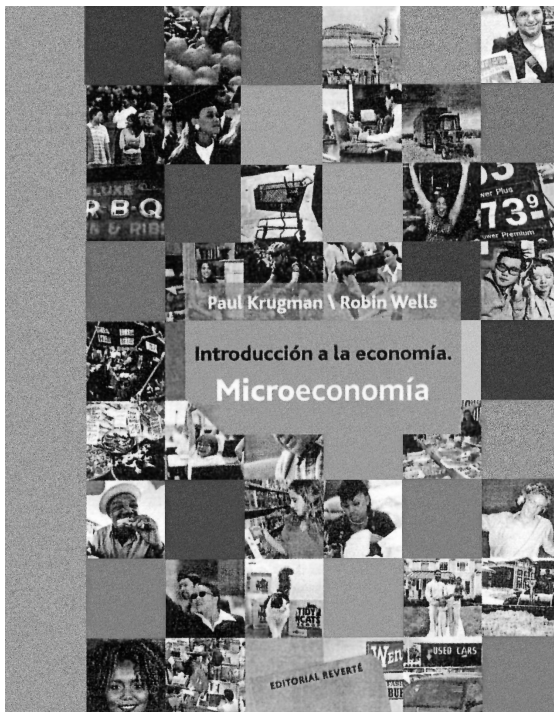

amb uns 470 títols, es classifica també en temes: artesanies, ceràmiques, llar, puericultura, pintura i dibuix, bricolatge, manualitats i, en darrer lloc, Libros Cúpula, dividits en seccions temàtiques (entre les quals imatge, salut, naturalesa i esoterisme). Finalment, el tercer apartat, psicologia i educació, amb poc més de 200 títols, es decanta sobretot per les matèries educatives, abordades per parcel·les temàtiques com ara educació infantil, educació especial, teatre escolar, pedagogia social, manuals universitaris o dues sèries de monografies. Prova de la vocació pedagògica de CEAC (línia dins la qual, per cert, es publiquen les dues úniques col·leccions en català) és la convocatòria, des de 1978, del premi d'educació Josep Pallach. Forçat per una greu malaltia a plegar de treballar l'estiu de 1998, Joan Antoni Martí-Castro mor el 2002. El mateix any, CEAC era absorbida pel Grup Planeta.

Reverté: una altra nissaga

El fundador de l'Editorial Reverté, l'enginyer industrial, nascut a Ulldecona, Pere Reverté Gil (1903-1981), oficial d'artilleria durant la guerra civil, el 1939 és empresonat al castell de Montjuïc, on coincideix amb Lluís Companys i des d'on tradueix una sèrie de manuals tècnics per a l'Editorial Gustavo Gili, per a la qual entra a treballar durant un temps així que pot sortir del presidi. Proveït dels coneixements del món del llibre que adquireix a can Gili i dels seus propis (és autor d'algun dels llibres del catàleg), el 1947 crea amb uns socis l'editorial del seu cognom, especialitzada des dels orígens en ciència i tecnologia

aplicada. Convençut que en tals matèries la punta de llança i el referent es trobaven fora, des dels anys 50 Pere Reverté prodiga els viatges per Europa i, sobretot, per Amèrica, continent on visita escoles i facultats tècniques per conèixer les necessitats d'aquest mercat i on comença a teixir una xarxa de comercialització. Una xarxa que un seu fill, Felip Reverté Planells (1933), consolida a la primeria dels 60 establint a Argentina, Colòmbia, Veneçuela, Brasil i Mèxic distribuïdores pròpies, que altrament també treballen per a altres editorials catalanes del ram

M

Un dels títols
més recents
i acreditats
del catàleg de
l'Editorial Reverté

tècnic. D'aquest ventall de filials avui només subsisteixen les de Colòmbia i Mèxic, que comercialitzen, això sí, un 60% de la facturació anual de la casa, avui codirigida per la tercera generació familiar, representada pels germans Reverté Mascó, Ramon (1963) i Xavier (1965), el primer en aquests moments des de Mèxic i el segon des de Barcelona.

Transcorreguts deu anys d'activitat, el 1957 la Reverté havia sobrepassat el centenar de títols, destinats a l'estudiós i al professional. Uns títols que s'agrupaven en no pas menys que divuit seccions, amb predomini notori de l'enginyeria mecànica i de la química. L'oferta de mica en mica es sedimenta fins que, en la dècada dels 80, qualla en el que és avui. El catàleg actual -integrat per centenars de títols (un 85% traduïts) i enfocat des de fa temps a l'estudiant universitari de ciències experimentals i tècniques aplicades, fins al punt que ha esdevingut una editorial de referència internacional en aquest ram-, es desglossa en els apartats següents (dividits al seu torn en seccions): ciències de la vida, medi ambient, física, matemàtiques, química, ciències aplicades (arquitectura, enginyeria i tecnologia) i ciències socials (administració i economia i educació física).

Diré per acabar que si els *long sellers* de la casa són la *Física para la ciencia y la tecnología*, de P.A. Tipler i G. Mosca, i la *Bioquímica* del trio Lubert Stryer, Jeremy M. Berg i John L. Tymoczko, una de les apostes recents és una acreditada *Microeconomía*, deguda al binomi Paul Krugman i Robin Wells.

Omega, Medici i Iberia: la trinitat de la família Paricio

Aquest triple segell, cadascun de funcionament autònom (però amb domicili compartit: el 26 del carrer de Plató, on es trasllada el 1984), té un origen indirecte i remot en el tercer, una petita editorial de novel·les de consum i de llibre pràctic fundada als anys 20 per Joaquim Gil Guiñón, que arran de l'esclat de la guerra civil, convençut que es tractava d'una militarada passatgera més, surt en missió comercial cap a l'Argentina, d'on ja no torna. De fet, avui dia els seus hereus regenten a Buenos Aires la distribuïdora Cúspide Libros, que representa en aquell país la producció d'Omega. Doncs bé: amb Joaquim Gil residint definitivament a Argentina, un seu cunyat, el reusenc Gabriel Paricio Fonts (1900-1989), es fa càrrec de l'Editorial Iberia –de la qual va adquirint gradualment la propietat i reprèn l'activitat en la immediata postguerra–, i, alhora, inicia el 1948 l'aventura d'Omega. Una aventura a la qual s'hi incorporen amb el temps dos fills del fundador, els germans Paricio Larrea, Antoni (1942) i Gabriel (1951) –el primer, de formació humanística, el 1967; el segon, de formació científica, deu anys després–, i un nét, Antoni Paricio Manaut (1968), fill del germà gran i, doncs, integrant de la tercera generació.

Amb centenars de títols (un 90% dels quals traduïts), el catàleg d'Omega, el més nodrit dels tres segells, en els orígens se centra en art (la col·lecció Poliedro, per exemple) i en fotografia. Concebut sobretot per a un públic universitari, avui abraça una gran diversitat de disciplines científiques (antropologia, medicina,

A

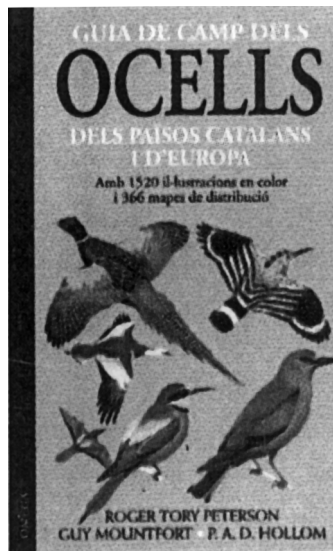
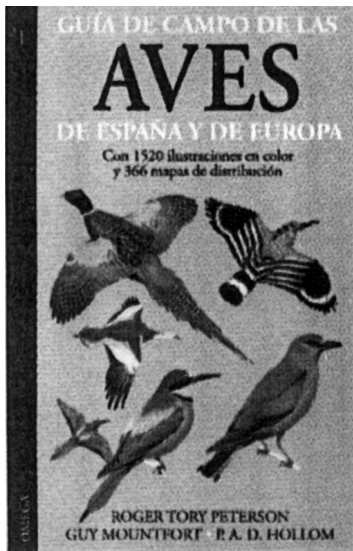
química o botànica, dins l'àmbit de la qual, per cert, es publica una de les obres més reeditades de la casa, el *Tratado de botánica* d'E. Strasburger) i tècniques aplicades (agricultura, ceràmica, gemmologia), però s'ha especialitzat en fotografia i vídeo (una vuitantena llarga de títols), biologia i, sobretot, guies de la naturalesa. I si avui està obrint una nova línia de so, vídeo i cinema, per a estudiants i professionals, dins les diferents branques de la biologia sobresurten títols com la *Biología molecular de la célula* (de B. Alberts), els *Principios de bioquímica Lehninger* (de P. van Eikeren) i dos manuals de Ramon Margalef: *Ecología* i *Limnología*. Pel que fa als quatre centenars de guies del naturalista, una esplèndida i ambiciosa col·lecció, comprenen el món animal (amb una secció per als domèstics), vegetal i mineral; n'és mostra la *Guía de campo de las aves de España y de Europa*, monografia clàssica del trio Peterson-Mountfort-Hollom que compta també, com altres títols, amb versió catalana. Diré encara que, tot i la seva vocació científica, Omega no desdenya les incursions en el llibre infantil il·lustrat i en les ciències socials i humanes, com ara la història i la literatura (dins la qual destaca la col·lecció *Vidas Literarias*, sèrie de biografies d'escriptors clàssics realitzades per escriptors actuals).

Per part seva, Ediciones Medici, fundades el 1982 i propietat compartida dels germans Paricio Larrea (50%) i d'Anna Dexeus (el 50% restant), ofereix un catàleg de dos centenars llargs de títols orientats majoritàriament a normes i consells de salut i d'educació infantil. Així, disposa d'una sèrie dedicada

a les embarassades (amb obres com *Qué se puede esperar cuando se está esperando*, també editada en català), d'una altra de puericultura (*La Nueva Madre y el Bebé*), d'una tercera sobre psicologia i conducta infantil i d'una quarta de consells generals (*Salud y Vida Diaria*).

Dues branques presideixen, finalment, l'oferta d'Iberia. D'una banda, la col·lecció *Obras Maestras*, la més antiga, que selecciona "*las más grandes obras de todas las literaturas en traducciones fieles y directas*" (i té sèries de clàssics grecs, llatins, castellans, francesos o anglesos i nord-americans); de l'altra, les de llibres d'autoajuda (*El Hombre que Triunfa*, *Educación Psico-Física*), incloent-hi una sèrie sobre ioga.

O

Aquesta guia de la naturalesa de l'Editorial Omega s'ha erigit en un autèntic referent

El llibre de text

Atesa la clientela a la qual va destinat, el llibre de consum escolar sofreix, a la immediata postguerra, els rigors censurs més extremats. Així, des de maig de 1941 l'autorització de nous títols requeria en el Consejo General de Educación, mentre que l'església catòlica recuperava una prerrogativa del concordat de 1851 en virtut del qual les diòcesis podien controlar els textos usats a les escoles. D'altra banda, el 1953 s'aprovaven els primers qüestionaris oficials, i cinc anys després es creava un organisme, el Centro de Orientación y Documentación Didáctica de Enseñanza Primaria (CEDOPEP), destinat a fer públiques les normes per a l'aprovació dels diferents manuals i a emetre informes sobre els presentats, de manera que s'erigeix en un segon filtre de qualitat i puresa ideològica. Per part seva, els editors de llibre escolar, conscients de la necessitat de fer sentir la seva veu, malden per organitzar-se. Un dels nostres més actius, per exemple, Frederic Rahola, de Teide, es troba, com explico en l'apartat següent, entre els principals promotors, el 1957, del Grupo de Editores de Libros de Enseñanza (GELE). Al llarg de la dictadura es produeix, en aquest àmbit, una gradual hegemonia de l'edició radicada o pròxima a Madrid, fenomen indestruïble del veïnatge amb una administració educativa que, amb regularitat, prodiga canvis de plans d'estudis que, a Catalunya, sempre agafaven, i agafen, més de sorpresa.

En conjunt, el llibre escolar acaba responent, amb el temps, a quatre models bàsics: el de text pròpiament dit, el de treball (amb exercicis i activitats), el o els de lectura i els de consulta (atles, diccionaris, enciclopèdies, antologies).

La Casals, contemplada per 136 anys

Encetada el 1870 (cosa que converteix l'editorial en la segona més antiga del país encara en actiu, immediatament després de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat), en els dos darrers volums ja m'ha llegut examinar l'aportació de la família Casals a l'àmbit del llibre. El segell editor principal, la Tipografia Catòlica Casals, continua després de 1939 en mans de Xavier Casals i Gambús (1896-1988), amb el temps acompanyat i després substituït per dos fills, Ramon (1936) i Joan (1945-1988) Casals i Lamarca, que s'hi incorporen respectivament el 1953 i el 1965 i que representen, doncs, la tercera generació. A banda del fons tradicional de llibre religiós (Biblioteca de la Família Cristiana, Libros de Religión y Piedad), al llarg dels anys 40 i 50 alberga principalment una línia de manuals científics universitaris, en col·laboració estreta amb els jesuïtes (Scientia, amb l'Institut Químic de Sarrià, i Tratados de Ciencia Moderna, amb l'Institut Biològic

de Sarrià) i amb la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona, i una altra, més reduïda, d'obres destinades a l'ensenyament. Simultàniament feia funcionar dues seccions igualment tradicionals, la de llibreria i la d'impremta, que el 1962 s'oferia "*a señores autores catedráticos y profesoras de toda clase de materias, que prefieren editar por su cuenta, la impresión de sus obras*".

L'any 1965 assenyala l'inici d'una mena de rellançament de la casa, que d'aleshores ençà intensifica tan notòriament la dedicació al llibre escolar que s'hi especialitza i que, l'any següent, traslladava la seu (del 108 al 79 del carrer Casp) i substituïa el nom històric pel de S.A. Casals d'Edició i Llibreria (canviat al seu torn el 1981 per l'actual d'Editorial Casals). En paral·lel, el 1969 l'empresa participa amb el 45% en la constitució d'Exclusives Escolars Torrens Casals, una distribuïdora que irromp en el mercat amb tanta empena que pràcticament acapara la comercialització de llibres de text en català. A més a més, des de 1975, i en col·laboració amb associacions confessionals de mestres de La Corunya i Sant Sebastià, s'emprenen edicions pioneres de llibres de text en gallec i en basc. Més encara: Joan Casals i Lamarca fundava el 1979, amb l'Associació de Mestres Rosa Sensat, l'Editorial Onda, pensada per a l'ensenyament infantil i primari (i integrada a Casals, amb catàleg propi, el 1999). Aquesta fase expansiva es trunca arran de la mort prematura, el 1988, de Joan Casals i Lamarca, que coincideix amb la del seu pare; l'empresa, que passa a ser controlada accionarialment pel grup madrileny Telepublicaciones, travessa moments molt difícils fins que, el 1994, els Casals en recuperen la propietat tot

integrant-hi una editorial madrilenya històrica, Magisterio Español, nom compartit amb el de Casals a partir d'aleshores en algunes col·leccions en castellà (Magisterio Casals). Avui, Ramon Casals i Roca (1964), fill de Ramon Casals i Lamarca i, doncs, membre de la quarta generació familiar, regeix la casa, que compta al catàleg amb més de 1.500 títols vius, prop de la meitat en la nostra llengua. Integrada dins Casals, funciona així mateix l'Editorial Combel, que, adquirida el 1992 i especialitzada en llibres per a infants de zero a vuit anys, ha publicat fins ara uns 700 títols, més de tres-cents dels quals en català.

L'oferta actual de llibre escolar comprèn, en doble edició català i castellà, gairebé totes les matèries i tots els cicles (de preescolar a batxillerat), a més de publicacions didàctiques complementàries (sobretot diccionaris i quaderns d'ortografia, càlcul i sintaxi) i de llibres de catequesi. Segons declaració pròpia, entre els principis que vertebraven tot aquest material figuren els de ser pedagògicament avançats i acadèmicament rigorosos, de promoure una formació en valors positiva i de presentar un disseny atractiu. Pel que fa als llibres de lectura, dedicats en exclusiva al mercat infantil i juvenil, sobresurten tres col·leccions en castellà heretades de Magisterio Español (Punto Infantil, Punto Juvenil i Novelas y Cuentos, aquesta darrera de clàssics), una en gallec (Trolebús) i dues en català: Casals Jove i una altra de còmics, presidida per *Massagran* i integrada per una sèrie dels publicats per la revista *Cavall Fort*. Tancaré aquesta síntesi afegint que enguany s'ha llançat una nova marca, Editorial Bambú, que, en català i en castellà, es proposa publicar llibres de lectura per a infants i adolescents per franges d'edats.

Edebé: la tradició educativa salesiana

Abandonat segons que sembla el segell editor Pax (la producció del qual examino en el volum anterior), en la postguerra les publicacions dels Salesians de Barcelona (domiciliades sempre al passeig de Sant Joan Bosco) es reprenen aixoplugant-se sota les marques Ediciones Domingo Savio (Edosa) i, en especial, Librería Salesiana, que el 1968 es fonen per donar lloc a Ediciones Don Bosco, transformades el 1983 en l'acrònim Edebé. Tots aquests segells han disposat sempre de tallers gràfics propis (Escoles Gràfiques Salesianes de Sarrià), que avui imprimeixen el 85% de la producció. Tinc al davant un catàleg de 1964 de la Librería Salesiana, prova fefaent que aleshores l'editorial encara mantenia, invariablement en castellà, una fidelitat estricta al confessionalisme militant anterior a 1936. S'hi troba, en efecte, un bloc hagiogràfic, de pietat, de formació mística i pedagògica i de catequesi fent costat a cinc col·leccions de novel·letes i lectures edificants per a infants i joves: Biblioteca Horas Serenas (50 títols), Biblioteca Amena Juventud (una trentena), Biblioteca la Forja, Ardilla (prop de 200 volumets) i Damasco (*"folletos que relatan la vida de los grandes convertidos de nuestro tiempo"*). S'hi troba, així mateix, una altra secció tradicional, la de les obres escolars, integrada pels ja clàssics manuals de formació professional i per un bloc de llibres de text, numèricament discret i de quatre o cinc matèries. S'hi troba igualment, en fi, alguna revista (com ara *Jóvenes*), material audiovisual de finalitats educatives i, sobretot, tres de les grans col·leccions teatrals heretades de preguerra, nodrides per centenars de títols: Galería Teatral Salesiana, Galería Lírico-Teatral i Galería Lírico-Recreativa.

D'ençà de 1968, el catàleg es renova profundament. Així, i a grans trets, se n'eliminen les publicacions de caire religiós i moral i s'especialitza en l'edició de llibres escolars, per a tots els nivells de l'ensenyament, i de materials didàctics per a docents i discent. I si en la dècada dels 80, coincidint amb el centenari de l'inici de l'activitat editorial, els llibres destinats a la formació professional (més de 200, de totes les branques) encara s'agrupaven en solitari, en la primeria de la dels 90 formaven ja part dels catàlegs generals, on acompanyaven les línies següents: educació infantil (en castellà, català, basc i gallec), primària (en les mateixes llengües), general bàsica (les mateixes llengües més la variant valenciana) i material complementari (en català i castellà). És aleshores (1993) que es convoca per primer cop el premi Edebé de literatura infantil i juvenil, les obres premiades del qual es publiquen en les quatre llengües oficials de l'Estat (i, gràcies a un acord amb l'ONCE, també en

braille); entre els guanyadors hi figuren Gabriel Janer Manila, Carlos Ruiz Zafón i Andreu Martín. Superada la segona meitat dels 90, Edebé es converteix en un grup editor amb el naixement de diferents marques a diferents territoris de l'Estat espanyol (Marjal al País Valencià, Guadiel a Andalusia, Rodeira a Galícia i Giltza al País Basc) i del continent americà (Argentina, Xile i Mèxic), les vendes al qual representen en l'actualitat un 10% de la facturació global. L'oferta actual del segell matriu, composta per milers de títols en diferents llengües -castellà (72,4%), català (20,5%), gallec (1,95%) i basc (1,8%) són les majoritàries- comprèn la formació dels alumnes (llibres de text i de literatura i publicacions de consulta, algunes en suport digital) i la dels educadors (professorat i famílies), dins la qual s'inclou una línia de textos universitaris. Acabaré dient que, signes dels temps, Edebé ha creat, amb la Universitat de Barcelona, un Campus Virtual d'Educació.

Teide o l'esforç sostingut

Fruit de la societat formada per dos cunyats, Frederic Rahola i d'Espona (1914-1992) i Jaume Vicens Vives (1910-1960), l'Editorial Teide neix el 1942. El primer, tot just tornat de l'exili, decideix simultaniejar l'exercici de l'advocacia amb l'activitat editorial, mentre que el segon, depurat de l'ensenyament, subsistia escrivint al setmanari *Destino* i treballant per a l'Editorial Gallach. Orientada des d'un bon començament a la difusió de materials i llibres escolars, la Teide debuta publicant mapes muts, atles i manuals de geografia i història. Uns manuals que se singularitzen tant per una

concepció didàctica pròpia d'un ensenyament actiu, inspirada en part per Alexandre Galí i a anys llum de l'aleshores hegemònica, com per la talla d'alguns dels autors, entre els quals trobem, a banda de Vicens mateix, figures com Enric Bagué o Santiago Sobrequés. En qualsevol cas, aquells primers títols obtenen una bona acollida, cosa que permet que, a partir de 1945, l'editorial creixi amb un ritme sostingut. Paral·lelament, desplega una línia de llibre universitari, encetada el 1951 amb la col·lecció Duran y Bas, de dret i economia, i amb la publicació d'una revista encara avui activa, l'*Índice Histórico Español*, fundada per Vicens Vives. Quatre anys més tard apareixien, també per a l'àmbit universitari, els primers títols en català: una història de la literatura i una col·lecció de gran prestigi, batejada Biografies Catalanes perquè la censura prohibeix el nom triat inicialment (Història de Catalunya), seguides el 1956 per la *Gramàtica catalana*, pòstuma, de Pompeu Fabra.

A finals de la dècada dels 50, amb uns 250 títols al catàleg, Rahola promou la primera associació d'editors de llibre de text de l'Estat: el Grupo de Editores de Libros de Enseñanza, sorgit el 1957 per avançar en la coordinació i per fer més operatives les relacions amb l'administració, especialment, és clar, l'educativa. Altres novetats es produeixen també en la mateixa dècada: coedicions d'atles i cartografia general amb l'Istituto De Agostini de Novara i el naixement de col·leccions d'art i de guies de viatge en quatre idiomes. La mort de Vicens Vives, escaiguda el 1960, marca un tombant decisiu en la casa, perquè, a causa de diferències amb la família, la viuda de l'historiador, Roser Rahola, decideix fer camí pel seu compte i funda l'Editorial Vicens Vives a partir de les obres del marit i d'una part del fons de la casa matriu.

Això no obstant, Teide entra als anys 60 amb molta empenta. D'una banda, obté la representació exclusiva a Espanya de De Agostini; de l'altra, distribueix per l'Estat fons d'ensenyament de diferents editorials catalanes; en tercer lloc, encara, inicia l'expansió a Amèrica (començada a Mèxic, Colòmbia, Perú i Xile i continuada a Puerto Rico i a Santo Domingo). Èxits de vendes esclatants com el del manual *Apto*, d'introducció al batxillerat elemental, alternen amb les primeres publicacions regulars de llibres de text en català i amb incursions en el terreny de les edicions de bibliòfil.

Els 70 assisteixen a la consolidació plena del llibre universitari. En donen fe col·leccions com *Hay que Saber/Què Cal Saber*, *Nàutica*, les de diccionaris i atles o les històries de l'art i les monografies artístiques; al marge, la col·lecció *Capdavanters* recuperava la memòria col·lectiva sepultada per la llosa del franquisme i obria la porta a biografies de polítics i intel·lectuals catalans de la Segona República. Alhora, per a l'ensenyament primari i secundari es programen a partir d'ara dues línies, la castellana i la catalana, cadascuna de les quals proveïda d'allò que l'editorial en deia paquets integrats: fitxes, exercicis, textos de consulta i de lectura, material complementari i guia del professor.

Després d'haver presidit el Gremi d'Editors entre 1971 i 1975 i d'haver estat conseller en el primer govern de la Generalitat restablerta que presideix Josep Tarradellas, Frederic Rahola abandona el 1984 la gestió empresarial coincidint amb el seu nomenament com a Síndic de Greuges. L'editorial passa aquell mateix any a mans de dos fills seus, Frederic i Cristian Rahola i Aguadé; traspasat el segon el 1997, avui hi

continua al capdavant el primer, acompanyat per dos fills. D'aleshores ençà, col·leccions d'assaig (com El Blau Marí), d'edicions de clàssics literaris (com Tria de Clàssics) o de manuals complementaris als sancionats oficialment (com Dotze18) flanquegen les de llibres de text, que al final dels 80 assoleixen un vell somni: oferir, de preescolar al curs preuniversitari, el ventall complet de llibres en català i en castellà. En l'actualitat, el catàleg de la casa ofereix, en totes dues llengües, una línia d'educació infantil, dues de primària, una de secundària obligatòria i una darrera de secundària. A tall de colofó, no em puc estar d'afegir que, en una decisió tan lloable com per desgràcia poc imitada, Teide va fer donació a l'Arxiu Nacional de Catalunya del fons documental generat entre 1943 i 1985.

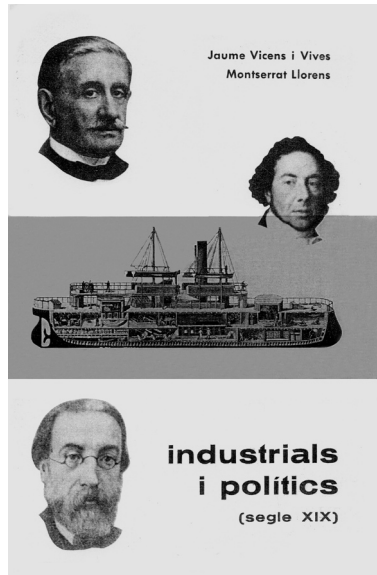
Sobrecoberta
de la gramàtica
pòstuma de Fabra

Vicens Vives: una herència fecunda

Fundada el febrer de 1961, l'Editorial Vicens Vives sorgeix, com acabo de consignar, d'una escissió de Teide. Un catàleg d'aquell mateix any –el primer de tots– dona compte d'aquest origen, manifesta el desig d'honorar la memòria de Jaume Vicens Vives i, en fi, declara que

inicia sus actividades con el firme propósito de continuar la publicación de obras de máximo interés cultural y científico que, redactadas por los mejores especialistas, aconsejen al hombre culto, sirvan de auxilio y referencia al profesor y sean instrumento eficaz para la juventud estudiosa.

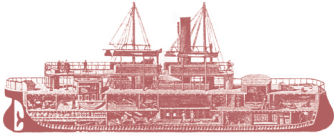
Així, doncs, comença a obrir-se pas amb cessions de drets rebudes de Teide: en essència, les obres de Vicens (sol o en col·laboració), la col·lecció Biografies Catalanes (aviat amb dues sèries: història i assaig), els mapes muts i llibres de text d'ensenyament primari i laboral i de formació professional (els de batxillerat, la nova editorial es compromet, en el contracte de participació amb Teide, a no treure'n cap a la llum en un termini de tres anys). Al capdavant hi figura Roser Rahola, ben aviat acompanyada pel fill gran, Pere Vicens, que al principi alterna la feina a l'editorial amb la docència universitària i que fa una estada d'aprenentatge de tres mesos a l'editorial parisenc Armand Colin. Pere Vicens, esdevingut director gerent de la casa, compatibilitza aquesta responsabilitat amb la presidència del Gremi d'Editors (1986-1993) i amb la presidència de la Unió Internacional d'Editors (2000-2004). Amb el temps, s'han incorporat a l'editorial dos fills més (un dels quals, Albert Vicens, presideix

actualment la Cambra del Llibre) i dos néts, de manera que l'empresa té, com Teide, una estructura netament familiar.

Com en la Teide dels orígens, doncs, Vicens Vives simultanieja el llibre de text per a primària i secundària amb una línia universitària, bàsicament centrada en història, geografia economia i matemàtiques. L'impuls decisiu, l'editorial l'experimenta sota la pressió de les disposicions educatives de 1967 (reforma del batxillerat) i de 1970 (nova llei d'ensenyament), que revisen a fons el concepte de llibre de text i obliguen a elaborar-ne molts de cap i de nou. Amb l'editorial plenament consolidada i a banda dels llibres escolars (per a alumnat i professorat), el catàleg de 1973 també desplega altres línies: Grandes Obras i Colecciones (dins les quals hi ha,

Un dels títols
més prestigiosos
de la col·lecció
Biografies
Catalanes, de
l'Editorial
Vicens Vives

bàsicament, les obres de Jaume Vicens i algunes d'història i d'art), Universidad y Cultura General (amb una gran varietat de matèries i l'inici d'una línia d'idiomes), Colecciones de Bolsillo i Cartografía. Projectada ja aleshores al mercat americà, l'editorial acaba publicant a Argentina, Xile i Perú i gestionant distribuïdores a altres països del continent.

Paral·lelament, Vicens Vives ha ampliat l'oferta educativa amb complements didàctics, molt abundants i variats: làmines, murals (de física, ciències naturals i biologia), jocs, material teatral i auditiu, fitxes autocorrectives, plànols urbans, mapes murals i muts, atlas i diccionaris. Alhora, i gràcies a constants inversions en tecnologia punta (i a la creació de Gráficas Instar), l'empresa opta per acomodar els continguts del catàleg d'infantil i primària a la realitat de cada comunitat autònoma, decisió que obliga a multiplicar el nombre de títols. Els darrers anys ha encetat col·leccions de literatura infantil i juvenil enfocades didàcticament, tant en castellà com en català: Aula de Literatura/Aula Literària, Clásicos Adaptados/Clàssics Adaptats, Piñata/Pinyata, Cucaña/Cucanya, Libros Ilustrados/Libres Il·lustrats (a més de Clásicos Universales i Clásicos Hispánicos, només en castellà). Al marge d'aquest bloc, i de l'àrea estricta d'ensenyament (amb les seccions d'educació infantil, primària i secundària i de batxillerat), actualment compta amb personalitat pròpia i destacada l'àmbit temàtic dels idiomes, que, sota el segell de Black Cat, publica materials diversos (lectures graduades, gramàtiques, quaderns de vacances, obres literàries) per a l'aprenentatge de l'anglès, el francès, l'alemany i l'italià.

El llibre infantil i juvenil

Bruguera: una indústria cultural

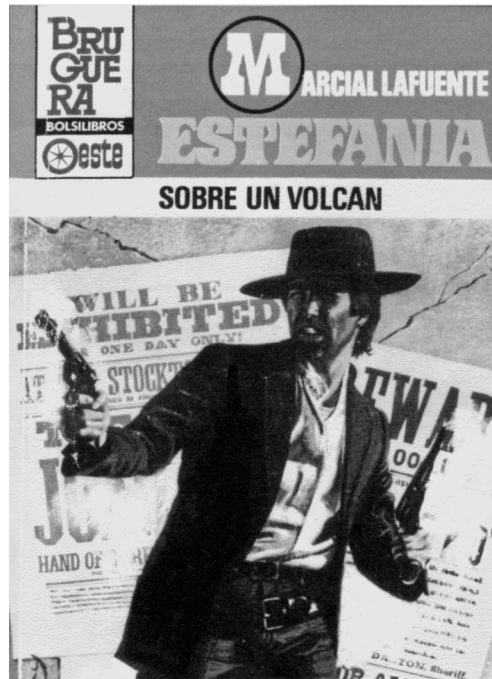
D'El Gato Negro, editorial de consum examinada en el volum anterior, se n'havien fet càrrec arran de la mort del fundador (1933), Joan Bruguera Teixidó, dos fills seus, Pantaleó (1911-1962) i Francesc Bruguera Grané (1912-198?), d'actuació tan divergent durant la guerra que, mentre que el primer forma part a Barcelona de la quintacolumna, el segon arriba a ser oficial de l'exèrcit republicà. El 1939, Pantaleó avala políticament Francesc i tots dos s'aparellen per mirar de surar enmig de les restes del naufragi, l'un fent-se càrrec de l'administració i l'altre de la política editorial d'una empresa a la qual rebategen amb el cognom familiar (i dins la qual entra també, ja als anys 60, Joan Bruguera Goset, fill de Pantaleó). La represa, molt modesta –i entrebancada per les restriccions en la concessió de permisos per a les publicacions infantils i pel favoritisme oficial descarat per les que eren fruit de la dictadura (com ara *Flechas y Pelayos*)–, l'han de basar en reedicions del fons, en sèries de cromos i en una Biblioteca Iris (d'aventures i viatges), fins que el 1945 obtenen l'autorització per tornar a publicar la revista *Pulgarcito*. Aleshores ja s'havia incorporat a la casa la persona decisiva en la seva expansió posterior, Rafael González Martínez, un antic periodista que, de 1946 a 1978 i assumint diferents responsabilitats directives, pren decisions i encapçala iniciatives que transformaran Bruguera en un autèntic imperi econòmic del paper imprès i, doncs, en una indústria cultural de primer ordre.

**BRU
GUE
RA**

Com abans de 1939, la producció editorial de Bruguera es comercialitza, sobretot, a través dels quioscos. És el cas, per començar, dels tebeos o còmics infantils i juvenils d'humor, dels quals destaquen el reprès i tot just esmentat *Pulgarcito* (1945-1986; amb tiratges setmanals que arriben als 250.000 exemplars els anys 70), *El DDT contra las penas* (1951-1977; amb 200.000 exemplars de sostre), *Tiovivo* (1957-1981; amb 225.000 de màxim) i *Mortadelo* (1970-1983; amb crestes de 240.000 exemplars). Sumant totes les capçaleres d'aquest caire que publicava el 1973, Bruguera en tirava mensualment 4.200.000 exemplars. També eren infantils i juvenils algunes d'aventures, protagonitzades per herois que, com *El capitán Trueno* (que arriba als 350.000 exemplars de tiratge), *El Jabato* o *El corsario de hierro*, el pas del temps no ha fet sinó afegir-los un escriu de ressonàncies mítiques. A tot plegat cal sumar-hi els còmics destinats explícitament a les adolescents (com *Lily*) o al públic adult (com *Can Can*). El conjunt forma una rastellera de dotzenes i dotzenes de revistes il·lustrades, que alberguen i popularitzen una munió irrepitable de personatges llegendaris del còmic, fruit de la imaginació d'un batalló de dibuixants i guionistes de plantilla (Josep Peñarroya, Josep Escobar, Jorge, Víctor Mora, Francisco Ibáñez o Manuel Vázquez).

El segon pern del formidable creixement de Bruguera el constitueixen les novel·les de consum per a adults en format de butxaca. M'estic referint als Bolsilibros, de periodicitat setmanal i majoritàriament consagrats al gènere de l'oest

(vuit col·leccions simultànies als anys 50) i al rosa o sentimental (un mínim de quatre col·leccions), dins els quals sobresurten respectivament, sense discussió possible, dos noms: Marcial Lafuente Estefanía i Corín Tellado, autors de milers de novel·les. Era aquest tipus de llibre el que Bruguera exportava amb enorme èxit a Amèrica, on escampa representacions i distribuïdores i on tenia empreses associades, si més no el 1962, a Bogotà, Buenos Aires i Rio de Janeiro. Per això, per poder mantenir el ritme frenètic de, almenys, dues dotzenes de

novetats novel·lístiques setmanals (amb tiratges sumats de més de mig milió d'exemplars), l'empresa reuneix un estol d'escriptors, autèntics forçats de la ploma que, com els autors dels còmics, treballaven en un règim laboral pròxim a l'esclavisme. Així ho condensa un d'aquests novel·listes prolífics, Francesc González Ledesma, que recorria al pseudònim de Silver Kane:

Fueron unas cuatrocientas del Oeste y unas cincuenta policiacas las que escribí desde 1951 o 1952 hasta 1980 o 1981. Tenía ganas de dejarlo, pero yo había firmado un compromiso con Bruguera. Era una casa insufrible, pero firmé un contrato de seis años que se iba renovando periódicamente. [...]. De 1955 a 1965 fui abogado de la editorial, pero no podía soportar los contratos sucios de Bruguera. [...]. Además el clima de Bruguera era muy malo. El señor Bruguera [vol dir Francesc Bruguera] favorecía el espionaje entre compañeros, la delación.

Al marge de les consignades, i amb el transcurs del temps, les iniciatives de Bruguera en el ram del llibre es multipliquen tant que costa fins i tot fer-ne un inventari precís. En un catàleg de 1978 en comptabilitzo prop de 200, de col·leccions, de les quals més de la meitat es destinen al públic infantil: volums de contes, àlbums de còmics i material divers (adhesius, retallables, pòsters, encunys, passatemp, quaderns per pintar). Bé es deurà comprendre, doncs, que d'aquest magma imprès jo aquí només n'ofereixi un simple tast. Una col·lecció juvenil de llarga vida és Historias, que neix el 1955, que varia de nom i de presentació amb els anys i que instaura una fórmula d'èxit: novel·les famoses

amb el text condensat i resumides simultàniament en vinyetes, acarades al text (fórmula que també explota una altra col·lecció amb centenars de títols, Joyas Literarias Juveniles); el gènere d'espionatge i policíac el servien col·leccions com James Bond, Punto Rojo, Archivo Secreto i Club del Misterio; una altra col·lecció longeva, Libro Amigo, neix el 1963, consta de múltiples sèries (la

majoria literàries i sobretot narratives), cap a 1980 sobrepassa els mil títols i segrega diferents filloles –com Bruguera Libro Clásico (literatura universal), Libro Blanco (divulgació històrica) i Libro Práctico; no es desdenyen tampoc, en fi, les obres enciclopèdiques, generals i temàtiques, en ocasions publicades per fascicles (com *Saber más*).

Afegiré encara que als anys 60 obre una línia en català i que, acabant la mateixa dècada, comença a difondre àlbums del prestigiós segell Dargaud, com ara Astérix i Lucky Luke. I no es pot tancar aquest panorama, tan succint, sense esmentar les incursions a la literatura culta de col·leccions com Libro Amigo (la darrera etapa), Club Bruguera o Narradores de Hoy. Eren ja els anys 70, quan Francesc Bruguera (que entre 1967 i 1971 havia presidit el Gremi d'Editors), malalt, ha de cedir el pòndol de l'empresa a Joan i Consol Bruguera, fills de Pantaleó, desproveïts de l'empenta de l'oncle. Una empresa que, entre impremta, editorial i distribuïdores comptava amb una plantilla, difícilment sostenible, de 2.100 persones. La crisi comença pels tallers gràfics de Parets del Vallès, que havien crescut de forma gegantina (600 treballadors!) i que de sobte es troben sense alguns encàrrecs externs importants (com ara les revistes del grup Zeta), i la remata el daltabaix econòmic del mercat americà a partir de 1982. La suspensió de pagaments d'aquell any dona pas, quatre anys després, a la fallida i a la liquidació. Els fons de còmics se'ls acaba quedant Ediciones B, un segell del grup Zeta que examinaré en el volum següent.

Pàgina següent: aquesta auca, obra de Francisco Ibáñez, un dels autors més celebrats de can Bruguera, es publica el març de 1966 a la revista *Nosotros*, una mena de butlletí intern de l'editorial.

AUCA DE LA EDITORIAL BRUGUERA UNA EMPRESA QUE ES LA PERA

1. La dirige un gran talento, hombre honrado y generoso, cabal, señorial, garboso. ¡Estooo... ¿qué hay del aumento?!

2. Y lo secunda, con maña, otra mente sin igual para el negocio genial y para pescar con caña.

3. Un germanico clamor de ese despacho proviene: «Estará allí la Marlene? ¡Qué va! Es el interventor»

4. Huyendo de las tormentas, los Gomiz Ilegal, remando, y don Francisco toma el mando de la Promoción de Ventas

5. La señorita Maria es nombrada secretaria y hallan ocupación varia primos, hermanos y tia

6. He aquí al Gran Jefe Hilario, que igual da publicidad a un «Can Can» de calidad que a un mejunje de herbolario.

7. Si quiere ver funcionar una maquina parlante al señor que esta al volante ¡preguntele que es un «Jaquar»!

8. Bien sentado en su sillita de cuarzo, hormigon y acero el señor Agut, ¡entero! labora tras sus barbita

9. En la Edición Infantil, ¡cuidado con la censura! El chico, dulce criatura y la nena, ¡bien viril!

10. Dios proteja al dibujante que, al pie de la Redaccion, pidió un sextero a Neron ¡Inconscienter! ¡So ignorante!

11. Para los tipos valientes, un deporte de gran clase escapar, sin darle el pase al portero, señor Fuentes

12. Si una multitud al trote ven al primer piso entrar no duelen, van a menear, a menear el bigote

13. Hombre, de bigote y puro realiza igual don Ramon, la venta de un galcon que la gran venta, del duro

14. Ni de Austerlitz, la contienda llega a dar tanto que hacer como lo da el componer el balance para Hacienda

15. Si al pasar por el primero ven farol, tienda y surben no es un grano de luen, es la señora Cuartero

16. Ni del sopo ni el charcol por mas que se vulgarice se dice lo que se dice del Enlace Sindical.

Molino o l'adaptació a l'evolució dels temps

Com queda dit en el volum anterior, Pau del Molino Mateus (1900-1968) residia des de 1938 a l'Argentina, on funda Molino Argentina, una editorial dotada de tallers gràfics propis que, mentre Espanya freturava de les matèries primeres indispensables, proveïa d'exemplars la central de Barcelona (on es preparaven els llibres), al capdavant de la qual hi havia l'altre germà, Lluís del Molino (1907-1990). El catàleg de 1940-1941, que detalla els preus dels volums en dòlars americans, reprèn col·leccions anteriors, com les tres sèries de la Biblioteca Oro (Roja, Azul i Amarilla), corresponents respectivament a novel·les d'aventures de l'oest i policíiques; paral·lelament, ofereix col·leccions noves, com La Novela Deportiva (integrada per obres de Josep Mallorquí), Violeta ("*novelas absolutamente morales*" de les "*mejores escritoras modernas*", gairebé totes anglosaxones, destinades al públic femení) o Narraciones Terroríficas. Alhora, incorpora part del fons de dues editorials de preguerra, Hymosa i Montesó (aquesta d'obres tècniques), però el factor decisiu és el predomini absolut del llibre infantil, que compta amb no pas menys que disset col·leccions, només dues de les quals, Aventuras de Guillermo (de Richmal Crompton) i Marujita, s'havien encetat abans de 1936; la majoria de les restants van acabar tenint, però, una vida fugaça.

L'any 1952 marca un punt d'inflexió en la trajectòria de la casa. La crisi política i econòmica argentina obliga a tancar la sucursal de Buenos Aires, de

manera que Pau del Molino retorna a Barcelona i incorpora a l'empresa un seu fill, Pau del Molino Sterna. El catàleg d'aquell any devia ser l'últim en què figuraven, com una mena d'apèndix, les edicions fetes a Amèrica, val a dir que les mateixes de Barcelona amb l'afegit d'alguna col·lecció d'autors autòctons (per exemple, la literària Clásicos Americanos). En síntesi, l'oferta global es dividia en quatre blocs temàtics: obres dirigides a la dona (Biblioteca El Ama de Casa i dues col·leccions de narrativa traduïda, Jovencitas i Lecturas Juveniles); novel·les d'aventures i policíiques (amb les col·leccions Relatos de pesadilla i Biblioteca Oro, que aleshores ja havia segregat dues filloles: Popular Oro i Selecciones de Biblioteca Oro);

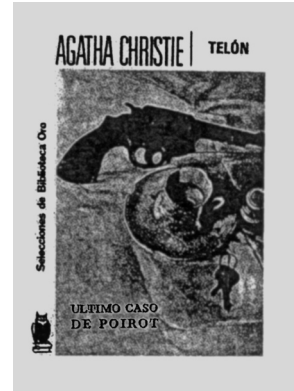
Dos títols d'una sèrie juvenil de gran popularitat publicada per l'Editorial Molino

novel·les per a la joventut (amb cinc col·leccions: Billy Colt, Alce Bill, Alce Blanco, Molino i Hombres Audaces; aquesta darrera, represa de la preguerra, arribarà als 300 títols); finalment, els llibres infantils, la secció més poblada de col·leccions i de títols, presenta a partir d'ara una enorme varietat: abecedaris, quaderns de dibuix i pintura, volums-joguina i musicals, contes il·lustrats de gèneres diversos o àlbums passablement educatius. En conjunt, l'aposta dels inicis de Molino pel llibre popular i de consum es reforçava tot ampliant el catàleg per al públic de menor edat.

Una quinzena d'anys després, el catàleg de 1966-1967 confirmava aquesta darrera apreciació. En feia ben pocs que la seu de l'editorial s'havia traslladat al número 166 del carrer Calàbria (el 1962) i en faltava un per al traspàs (1968) de Pau del Molino Mateus (dos després, el 1970, s'incorpora a l'editorial Lluís Antoni del Molino, fill de Lluís del Molino Mateus). Probablement molt tocades per la competència imbatible dels preus de la Bruguera, les col·leccions de novel·la de la Molino s'havien provisionalment reduït aleshores a la Biblioteca Oro (que tancarà el 1975 amb 674 títols publicats) i a sis derivats: Selecciones de Biblioteca Oro (amb més de 230 volums) i cinc Bibliotecas Oro més (Terror, Oeste, Espionaje, Casos Célebres i Extra). Per contrast, la magnitud adquirida per la producció infantil i juvenil havia aconsellat encabir les col·leccions, tan heterogènies com sempre, dins franges d'edat. Així, de 3 a 6 anys n'hi figuren 13; de 7 a 10, 23, entre les quals la Piloto, que publica efímerament, i

per primer cop a Espanya, tres àlbums d'Astérix; i d'11 a 16, 12, protagonitzades per la narrativa traduïda: Aventura (amb presència massiva de títols d'Enid Blyton), Obras Juveniles, Julio Verne, Karl May o Aventuras de Guillermo.

A banda d'una multiplicació de col·leccions (més d'un centenar!), el darrer catàleg consultat, corresponent a 1999-2000, posa en relleu tres novetats: la incorporació simultània d'edicions en català dins una quarantena llarga de col·leccions infantils i juvenils, la millora sensible de la presentació formal i la represa o inici de sèries d'autors o protagonistes de narrativa, juvenil i adulta. Entre les antigues perduren encara Agatha Christie, Jules Verne, Sherlock Holmes, Zane Grey, Enid Blyton o les Aventuras de Guillermo i, entre les noves, Alfred Hitchcock, Perry Mason y Los Tres Investigadores, Las Gemelas de Sweet Valley (de Francine Pascal) o El Club de Las Canguro (d'Ann M. Martin). Per part seva, la constel·lació de col·leccions infantils continuen responent al caire divers ja descrit: quaderns per pintar i retallar, aprenentatge de la lectura, recopilacions de coneixements bàsics, llibres de contes desplegable i de gran format, enciclopèdies temàtiques, jocs, vocabularis d'idiomes i volums acompanyats de vídeo. En una entrevista de 1995, Lluís Antoni del Molino declarava que el fons de la casa el constituïen més de 6.000 títols. En qualsevol cas, a mitjan 2004 l'Editorial Molino la va comprar el grup RBA, dins el qual es troba avui integrada.

L'Editorial Molino publica en exclusiva Agatha Christie en castellà i en català

Les dues cares de Toray

Ediciones Toray, nascudes el 1945 i transformades en societat anònima vuit anys després (i domiciliades als números 51-53 del carrer Arnau d'Oms), comencen difonent revistes i publicacions infantils i juvenils, àmbit que als anys 50 amplien amb incursions a la literatura de consum per a adults. Qualsevol catàleg d'aquell temps produeix la impressió que Toray segueix de molt a prop la petja de Bruguera per aprofitar els èxits de determinats gèneres. Així, mitja dotzena llarga de col·leccions exploten la línia de narracions il·lustrades seguint el patró del còmic, adscribibles al tema sentimental o rosa (Rosas Blancas, Susana, Graciela), al bèl·lic (Hazañas Bélicas) o al de l'oest (Hazañas del Oeste) o protagonitzades per herois diversos, pistolers (Arizona) o espadatxins (El Hijo del Capitán Coraje); per part seva, quatre altres col·leccions, qualificades d'edicions populars, alberguen novel·les setmanals presentades com els Bolsilibros i es destinen explícitament al públic femení (Azucena i Salomé) i a les aventures de l'oest (Seis Tiros) o de ciència ficció (S.I.P.). L'oferta restant ja es desdibuixa: els sempiterns contes infantils, algunes obres escolars i algunes altres de divulgació.

Amb els anys, el catàleg de la casa abandona els gèneres més pròxims als de can Bruguera i aposta decididament pel llibre infantil i juvenil, il·lustrat i sobretot narratiu (amb sèries de la factoria Disney i altres degudes als mateixos autors, com Enid Blyton, Puck o María Luisa Fischer). I si el 1986 ofería un màxim de més de vuitanta col·leccions, cinc anys

E

EDICIONES TORAY, S. A.
 Arnaldo de Oms, 51-53 **BARCELONA (16)**

BEST-SELLER POLICIACO

El hampa moderna vivida de cerca: su léxico, su dureza, los mil matices que constituyen sus más importantes facetas. Todo ello magistralmente tratado por unos escritores que conocen aquellos ambientes y sus vigorosos personajes. Un clima de "suspense" a lo largo de toda la obra.

BEST-SELLER DEL ESPACIO

Asombrosas historias desarrolladas en un mundo que quizás sea una realidad en un día no muy lejano y en el que perdurarán, sin embargo, las mismas debilidades que viene arrastrando el hombre desde el principio de nuestra civilización.

BEST-SELLER DE GUERRA

La guerra despiadada y cruel al desnudo. Las más primitivas reacciones humanas al lado de la abnegación más ejemplar sirviendo de telón de fondo a las pasiones desatadas por la violencia de la contienda.

Formato 11,5x17,3. 176 páginas. Cubiertas plastificadas. Precio: 15'- ptas.

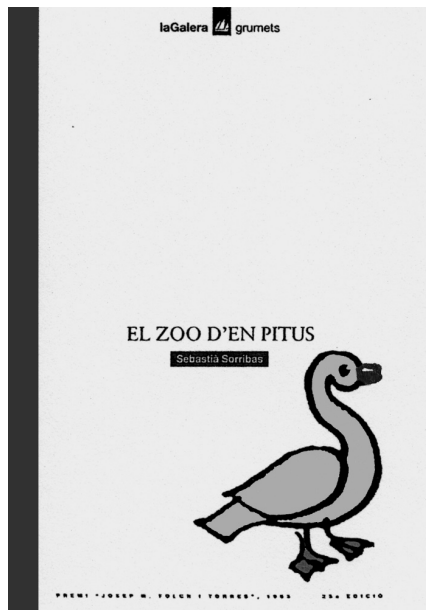
després s'havien reduït a una cinquantena, la meitat de les quals en doble edició castellà i català i agrupades temàticament en vuit apartats: novel·les (amb una col·lecció protagonitzada per Indiana Jones), biografies, contes en color, llibres didàctics, Walt Disney, contes amb encuny, còmics i activitats (manualitats, de fet). Aleshores ja feia temps que Toray, amb un altre domicili (número 6 del carrer Duero), pertanyia al grup madrileny Telepublicaciones, dins el qual (com Labor i Argos Vergara) acaba desapareixent als anys 90.

Simultàniament, l'empresa desplegava, des de 1960, una altra línia, ben diferent, l'edició d'obres mèdiques, dins les quals destaca al principi la col·lecció Medicina de Hoy. Una col·lecció que, dirigida pels prestigiosos facultatius Carlos Jiménez Díaz i Agustí Pedro Pons, pretenia “*poner al alcance de la Clase Médica Hispanoamericana los últimos adelantos de la Medicina actual española en forma de monografías, cursillos y estudios médicos [...]*”. Vint anys després, la secció havia agafat tanta volada que la integraven més de 200 títols, dividits per especialitats i la gran majoria traduïts (entre els autors autòctons sobresurt Pere Piulachs i Agustí Pedro Pons). Tot aquest fons acaba absorbit, en la dècada dels 80, per l'editorial francesa Masson.

La Galera, didàctica i lúdica

En els orígens, La Galera, fundada el 1963 per Andreu Dòria i Dexeus (1920-1995) –substituint en la direcció als anys 80 per un seu fill, Romà–, es vincula estretament al moviment de renovació pedagògica d'una escola barcelonina, Talitha, dins l'equip de docents de la qual sobresortia la figura de Marta Mata. Així, durant els primers anys l'editorial, que s'acaba establint al número 38 de la ronda del Guinardó i que el 1978 es transforma en societat anònima, se centra en la publicació de llibres i materials didàctics i de lectura, elaborats per autors i il·lustradors autòctons amb el desig explícit de fer una tasca de suplència, durant el franquisme, de l'inexistent llibre de text en català. D'aquí que, molt sovint, es tracti de publicacions infantils concebudes amb grans dosis

de didacticisme i acompanyades de qüestionaris, treballs i exercicis diversos. Fins a 1992, any en què La Galera s'integra al Grup Enciclopèdia Catalana, on continua, els successius catàlegs donen fe del protagonisme adquirit per grups de col·laboradors: Marta Mata, Eulàlia Valeri i Àngels Ollé entre els pedagogs; Sebastià Sorribas, Josep Vallverdú, Mercè Canela, Jaume Cabré i Joaquim Carbó entre els narradors; i Fina Rifà, Maria Rius i Pilarín Bayés entre els il·lustradors. Des del 1968, a més, La Galera es fa càrrec de la convocatòria del premi Folch i Torres (fundat el 1965), de literatura infantil i juvenil. Afegiré encara, per tancar aquesta introducció, que l'editorial és pionera, d'una banda, en la participació en la fira

Un gran èxit
de la narrativa
juvenil catalana

anual del llibre infantil i juvenil de Bolonya amb estand propi (a partir de 1966) i, de l'altra, en edicions simultànies en les quatre llengües de l'Estat (230 títols fins a 1987).

El primer dels catàlegs consultats, de 1968, s'ajusta estrictament al context escolar i educatiu del naixement de l'empresa. Encapçalat per la denominació "La Galera. Lectura activa", està integrat per un centenar de títols, tots il·lustrats (una altra constant de la casa) i la majoria quaderns de breu extensió. Entre les vuit col·leccions, classificades per franges d'edat (hàbit recurrent des d'aleshores), se'n troben de dedicades a les manualitats (Saps Com Es Fa?), a l'aprenentatge de la lectoescriptura (Primeres lmatges, Primeres Paraules) o al coneixement de l'entorn (Desplega Vela), però dominen absolutament les de narrativa, com La Galera d'Or o la més coneguda i de trajectòria més dilatada, Els Grumets de la Galera, el primer títol de la qual, *El zoo d'en Pitus*, de Sebastià Sorribas, esdevé, de passada, una de les novel·les catalanes més venudes de la història (en aquest 2006 ha arribat a les 40 edicions, que totalitzen 300.000 exemplars). Deu anys després, el 1977, s'havien duplicat títols i col·leccions, mentre que la tutela pedagògica requeia principalment en la institució Rosa Sensat. L'atenció prioritària apareixia migpartida entre les col·leccions de pràctica de llengua oral i escrita (les ja esmentades més alguna altra, com ara Parlem!, Lletra per Lletra o A Poc a Poc) i les de contes (Nous Horitzons), novel·les (ja mencionades més amunt) i teatre (Teatre, Joc d'Equip). Fins a 1982, La Galera no comença a publicar traduccions, que en el terreny de la narrativa tindran cabuda en la col·lecció Els Grumets de Mar Enllà.

En mans del Grup Enciclopèdia Catalana, des de 1992 l'editorial ha tendit, d'una banda, a prescindir de les col·leccions massa subjectes al model del llibre escolar o de text; i, de l'altra, ha potenciat la narrativa i els volums amb imatges i sense text per als nens d'1 a 4 anys. El catàleg del bienni 1998-1999, commemoratiu dels 35 anys de l'editorial i amb uns sis-cents títols, assigna a aquest darrer tipus de publicacions no pas menys que sis col·leccions, agrupades sota l'epígraf de Llibres per Mirar i Explicar; al seu costat s'hi troben Llibres Il·lustrats per Començar a Llegir, per a nens de 5 a 8 anys i amb tretze sèries o col·leccions, les mateixes de què consta una tercera secció, Àrea de

Coneixements i Multimèdia, que tan aviat insereix continguts de literatura popular com llibres de lectura en anglès, peces teatrals, tècniques dramàtiques, divulgació zoològica o contes interactius i multilingües en suport electrònic. Tanquen l'oferta set col·leccions de narrativa, concebudes per a nens i joves entre 8 i 16 anys (o més) i distribuïdes en tres sèries de la Grumets i les quatre d'El Corsari. Per acabar diré encara que, des de 2002, l'editorial publica *El Grumet*, un butlletí trimestral bibliogràfic i d'informació cultural.

L'edició literària

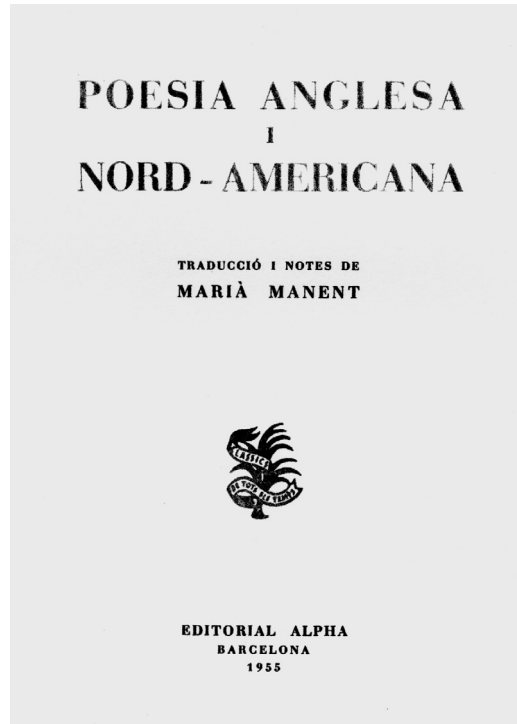
Alpha o el prestigi cultural

Ni el fet que Francesc Cambó donés suport personal i financer de primer ordre al bàndol insurrecte durant la guerra civil salven les publicacions de l'Editorial Alpha de les severíssimes prohibicions decretades pels vencedors. Així, i a desgrat de les expectatives de Cambó mateix i dels esforços i gestions de Joan Estelrich, fins a 1946 l'editorial només rep autorització per publicar dues obres, destinades en exclusiva als subscriptors: la continuació de la publicació de la Bíblia i un volum de la Fundació Bernat Metge que, preparat per Carles Riba, encara exiliat, ha d'aparèixer forçosament sense el seu nom. Mort Cambó l'any següent, Alpha es transforma en una societat anònima, el primer gerent de la qual, Salvador Millet i Bel, és substituït el 1957 pel gendre del fundador. Avui dia, l'Institut Cambó aixopluga totes les activitats editorials.

Mentrestant, a la Fundació Bernat Metge Riba i Estelrich es distribuïen responsabilitats com a la preguerra, si bé el segon, resident molts anys a l'estranger, s'hi vinculava només a distància. Les desaparicions consecutives d'Estelrich (1958) i de Riba (1959) obliguen a constituir, el 1960, el primer consell directiu, integrat paritàriament per hel·lenistes i llatínistes, tècnicament assessorats els primers anys per Joan Baptista Solervicens. Represa la publicació amb penes i treballs el 1942 i el 1946 (números 85 i 86), el ritme mitjà d'aparició dels volums se situa al

voltant dels tres o quatre anuals i s'incrementa sensiblement d'ençà de 1980. Quan escric aquestes ratlles s'ha arribat ja al número 350, de manera que s'han publicat, en una seixantena llarga d'anys, 215 volums (un centenar de traduccions del grec i la resta del llatí), dels quals una exigua minoria correspon a escriptors cristians. Acusada en diferents moments de no tenir presència pública, la Fundació Bernat Metge sembla haver entrat potser en una etapa de més projecció. Amb aquest propòsit, l'Institut Cambó i l'Institut Joan Lluís Vives (que agrupa totes les universitats de l'àrea catalanòfona) van signar el 2005 un conveni per potenciar-la i difondre-la dins els medis acadèmics i universitaris.

A banda d'una dotzena llarga de títols esparsos (dins els quals sobresurt la segona edició, en tres volums, de la *Història de Catalunya*, de Ferran Soldevila), pel que fa a les altres col·leccions el 1948 la Fundació Bíblica Catalana enllestia el quinzè i darrer volum de la Bíblia iniciada vint anys abans. Vint després, el 1968, en feia sortir, dins un volum únic, una nova traducció, feta directament a partir dels textos originals per un estol d'acreditats experts. També continua la publicació de la sèrie Monumenta Cataloniae (destinada a recopilar "materials per a la història de l'art a Catalunya"), que arriba als tretze volums de gran format i tiratge limitat amb títols de Josep Pijoan, Josep Puig i Cadafalch, Marçal Olivari, Joaquim Folch i Torres o Cèsar Martinell. De gran exigència i rigor resulta també una col·lecció nova, la Biblioteca Hebraico-Catalana, que això no obstant no ultrapassa els tres primers títols. Finalment, una segona col·lecció de nova planta, Clàssics de tots els Temps, sorgeix el

1953 per iniciativa de Millet i Bel i Solervicens i alberga fins a 1969, amb tiratges de 2.500 exemplars i enquadernació amb tela, una tretzena de títols escollits de la literatura universal en versions de reputats escriptors i traductors: l'*Odissea* (traducció de Carles Riba), *El paradís perdut* (traducció de Josep M. Boix i Selva), *La Divina Comèdia* i teatre de Shakespeare (traducció de Josep M. de Sagarra), *L'Eneida* (traducció de Miquel Dolç) o les *Faules* de La Fontaine (traducció de Xavier Benguerel).

Volum de la
col·lecció Clàssics
de Tots els Temps

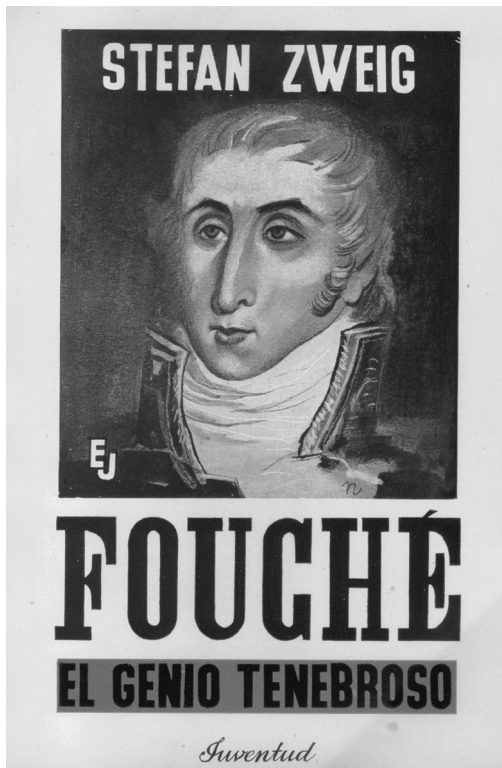
Juventud/Joventut, literatura per a adults i joves

Com Sopena i Molino, Juventud havia creat durant la guerra civil (1937) un segell editor a Buenos Aires, Juventud Argentina, actiu fins que les dificultats de tota mena de la postguerra comencen a superar-se; aleshores (cap a 1950), deixa de publicar i es transforma en una distribuïdora. El segon factor rellevant de la represa d'aquests anys 40 és la incorporació d'un director literari d'excepció, Marià Manent, que ja hi havia col·laborat abans de 1936 i que a partir d'aleshores n'esdevé el referent intel·lectual. L'empresa conserva encara uns quants anys, en tercer lloc, el segell Edita, sembla que radicada a Madrid. Finalment, el fundador de Juventud (i propietari únic des de 1941), Josep Zandrera, continua treballant-hi fins a mitjan dècada dels 50 i simultàniament hi fa entrar els cinc fills (començant per l'hereu, Pau Zandrera Tomàs, ja el 1943, i continuant per Lluís, Josep Maria, Conxita i Jordi), als quals acaba cedint equitativament les accions.

A grans trets, a partir d'ara la producció de la casa malda per mantenir un equilibri entre l'explotació del fons i les novetats i, des del punt de vista literari, es migparteix entre la destinada al públic adult i al juvenil i infantil. Així, en el catàleg de 1964 hi trobem, d'una banda, la continuació de col·leccions de preguerra, com la de biografies i memòries (una mena d'especialitat), la de novel·les contemporànies (en la qual Maurois conviu amb José Luis Martín Vigil, un dels escriptors més reeditats), Los Bellos Países o la de novel·les rosa (aixoplugada sota la denominació

d'Hogar), que amb tiratges de 40 i 50.000 exemplars i amb dos autors de punta, Rafael Pérez y Pérez i Luisa María Linares, constitueixen els grans èxits dels anys 40 i 50; de l'altra, hi figura un esplet d'iniciatives de nova planta: la col·lecció de butxaca Z (amb biografies, novel·les, teatre, obres literàries clàssiques o llibres de viatges, que el 1955 en substitueix una altra nascuda el 1948, Para Todos), la Juventud (que incorpora autores com Juana Spyri i Astrid Lindgren i sèries com la d'*Emilio y los detectives*), la primera sèrie (*Los siete*

E

El gènere biogràfic, una especialitat de l'Editorial Juventud

1957

secretos) d'una altra escriptora d'èxit, Enid Blyton, o els tretze primers àlbums de Tintín, començats a publicar el 1957 i en conjunt l'obra més venuda de la història de l'editorial. Dins una secció miscel·lània, no literària, hi descobrim també altres línies temàtiques noves: cròniques de viatges i d'aventures a països o indrets exòtics o remots (una constant des d'ara), una sèrie geogràfica, una enciclopèdia d'història natural (Los Grandes Libros de la Naturaleza), l'edició espanyola de monografies sobre bellesa, llar, cuina i modes d'una revista francesa (Enciclopedia Elle) i, en fi, una col·lecció religiosa (Destino: Dios), dins la qual José Luis Martín Vigil fa companyia, posem per cas, a Charles Moeller. Afegiré encara que en el llindar dels anys 60 i 70 comencen a sovintejar les col·leccions de nàutica, que el 1986, afegint-hi el catàleg de l'Editorial Noray (fundada el 1978 per Pau Zendrera Tomàs), sumaven ja uns 150 títols, la majoria distribuïts en tres grans col·leccions: Libros Técnicos, Biblioteca de a Bordo i Viajes y Expediciones.

Deu anys després, el 1995, els llibres vius del catàleg sobrepujaven els 1.700, més de 400 dels quals en català (la immensa majoria de publicacions infantils i juvenils) i més de 1.000 adscriuibles a diferents gèneres literaris, tant per a adults (una mica més de la meitat) com per a infants i joves. Als primers es dirigien col·leccions com Clásicos y Modernos (obres reunides en volums luxosament enquadernats, destinades sobretot a la venda a crèdit i degudes a escriptors com Stefan Zweig, Emil Ludwig, A.J. Cronin, Zane Grey o James O. Curwood), Biografías y Memorias (una setantena de títols, 10 dels quals de Zweig i 8 de Ludwig), Libros de Bolsillo Z (uns 180

EDITORIAL JUVENTUD anuncia el lanzamiento de

TINTÍN

El más simpático personaje de nuestros días, conocido ya por los lectores de "Blanco y Negro" y "Tres Amigos".

El pequeño héroe que admiran los chicos y los mayores.

Algo nuevo y sensacional, presentado en el formato de los Grandes Álbumes "Juventud" a todo color, con más de 400 dibujos.

Libros que divierten e instruyen al propio tiempo, y educan el gusto artístico de niños y mayores.

Empezarán a ponerse a la venta en diciembre de 1957:

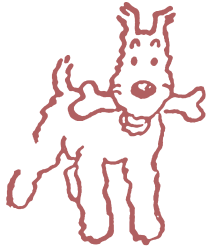
EL SECRETO DEL UNICORNIO
EL TESORO DE RACKHAM EL ROJO
OBJETIVO LA LUNA
EL CETRO DE OTOKAR

Cada álbum de 64 páginas a todo color, fuertemente encuadernado, 75 pesetas.

Estos Álbumes formarán pareja con

PETER PAN, ilustrado por Walt Disney
EL LIBRO DE LOS TRENES
PRIMER LIBRO DEL MUCHACHO MODERNO

El mejor regalo: un álbum de TINTÍN

títols, sovint repescats d'altres col·leccions), Universal (narrativa contemporània) o sèries de novel·les d'escriptors de consum (29 títols de Luisa María Linares o no pas menys que 100 de Pérez y Pérez). A costat seu, la vintena de col·leccions infantils, concebudes amb un criteri entre lúdic i educatiu, s'afegien a la desena de juvenils (entre les quals tres de dedicades monogràficament a les obres de Lindgren, Blyton i Carmen Kurtz) i totes plegades les flanquejava una desena d'àlbums de còmics, encapçalats per tres d'Hergé i seguits per altres de Derib-Job (Yakari), Roger Leloup (Yoko Tsuno) o Bob de Moor (Cori i Barelli). Fora de l'àmbit literari, val a destacar el manteniment de la tradició de les coedicions amb cases estrangeres (les col·leccions Las Grandes Civilizaciones i Archaeologia Mundi, la primera coeditada amb la ginebrina Arthaud i la segona amb la també suïssa Nagel), el creixement, amb una col·lecció de muntanyisme i alpinisme (Edelweiss), de la secció de nàutica, viatges i aventures (amb títols abundants de l'explorador Michel Peissel i del navegant Thor Heyerdahl) i, en fi, la introducció d'una línia de diccionaris i idiomes. L'evolució posterior del catàleg no aporta cap novetat substancial.

Aquell 1995, un canvi en la correlació de forces de l'accionariat familiar de Juventud provoca que Pau Zendera Tomàs hagi d'abandonar-ne el timó i, l'any següent, l'editorial mateixa, que avui continua en mans de Lluís Zendera Duniau i Carles Zendera Ferrés, nebots seus i, doncs, néts del fundador. D'ençà d'aleshores, Pau Zendera Tomàs presideix tres editorials pilotades per dos fills seus: Noray, Zendera Zariquiey i Sirpus.

Barcino, entre l'alta cultura i la divulgació

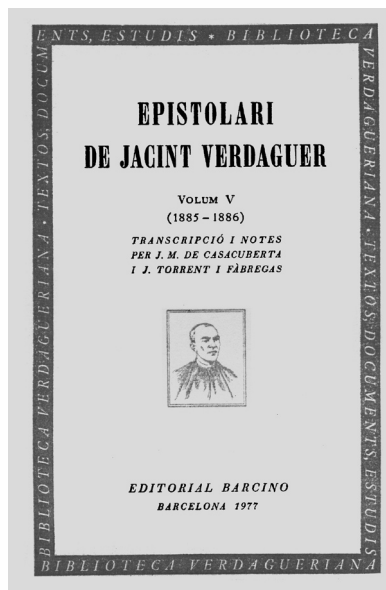
Forçat, com hem vist en un apartat anterior, a vendre a pes de paper tots els exemplars dels títols del fons prohibits pels vencedors de la guerra, Josep M. de Casacuberta opta per posar la Barcino en *stand by* a l'espera que amainés el temporal d'adversitats i per replegar-se personalment, com tants d'altres, en un exili interior, que aprofita per estudiar a fons la Renaixença i l'obra de Jacint Verdaguer, temes dels quals esdevé un expert reputat. Com si hagués volgut, però, donar fe de vida després de la catàstrofe, el mateix 1939 difonia un catàleg amb els títols autoritzats i pel febrer publicava un títol únic, amb l'obligat i ignominiós (i camuflat) marxamo del *III A. T. (Tercer Año Triunfal)*: la reedició facsímil del volum dedicat a Catalunya dels *Recuerdos y bellezas de España* (1839), de Pau Piferrer.

La represa de l'activitat editorial data de 1947, moment en què publica dos volums nous d'Els Nostres Clàssics, col·lecció que d'ençà d'aleshores subordina el propòsit divulgador al rigor filològic de les edicions crítiques de referència, encarregades a especialistes (com la d'Ausiàs March, preparada per Pere Bohigas). Sovint, Casacuberta orientava i ajudava els col·laboradors més joves, deixebles d'una lliçó permanent de modèstia –la modèstia del savi autèntic– i d'erudició filològica. Només tres col·leccions de preguerra sobreviuen al naufragi bèl·lic: l'Enciclopèdia Catalunya (que s'amplia amb

J

18 volums més), la Popular Barcino (que afegeix una cinquantena de títols) i Els Nostres Clàssics (l'única de totes tres avui encara viva). Les acompanyen nou col·leccions més (vuit de nova planta), que Casacuberta continua obrint en funció de la formació pròpia i, sobretot, de la indefallent voluntat de servei desinteressat a les necessitats culturals del país. Entre les més notòries destacaré, per ordre cronològic, les Publicacions de “La Revista”, represa, amb una quarantena llarga de títols, i en la mateixa línia temàtica, de la col·lecció creada per Josep M. López-Picó als anys vint; la Biblioteca Folklòrica Barcino, que agrupa una quinzena de monografies degudes a autors com Manuel Sanchis Guarner o Ramon Violant i Simorra; la Biblioteca Verdageriana, encapçalada per l'edició del fonamental epistolari, empresa per Casacuberta mateix; la Biblioteca Tramuntana, que, amb una trentena curta de volums, acull obres de les comarques pirinenques, com ara de Josep Sebastià Pons i Jordi-Pere Cerdà; la Biblioteca Renaixença; la Biblioteca Filològica Barcino, que aplega dos títols cabdals de Joan Coromines; els Manuals Lingüístics Barcino, amb una dotzena de títols, en diferents idiomes, per a l'aprenentatge de la llengua; o la Biblioteca Algueresea, integrada per cinc obres. Quan, el 1972, l'aleshores Fundació Carulla-Font (avui Fundació Lluís Carulla) n'assumia la gestió econòmica i administrativa, no feia sinó reconèixer la tasca duta a terme per la Barcino i tractar de garantir-ne la continuïtat. Casacuberta la va continuar dirigint fins a la mort, escaiguda el 1985.

A partir de la desaparició del fundador, succeït en la responsabilitat directiva per Amadeu-J. Soberanas, la Barcino, dotada d'un consell assessor, accentua el seu paper d'editorial de substitució, vocacionalment dedicada a editar títols inassumibles per part de l'edició comercial. D'ençà d'aleshores ha publicat algunes obres de referència i de gran format, com ara la *Flora dels Països Catalans* (1984-2001), en quatre volums; ha continuat la Biblioteca Verdageriana i la Biblioteca Renaixença; ha consolidat el desdoblament d'Els Nostres Clàssics, amb una sèrie A que frega els 140 volums (i que des del 101 ha crescut de format), i amb una sèrie B que, amb una vintena llarga (i amb mides encara més

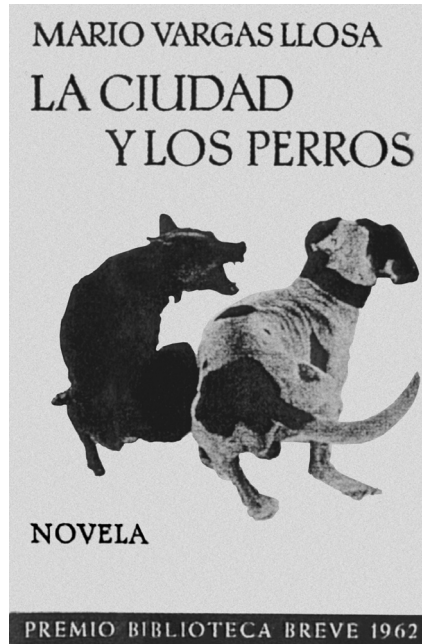

La Biblioteca Verdageriana, una de les col·leccions cabdals de l'Editorial Barcino

generoses), acull també textos posteriors al segle XV, tot plegat mantenint l'alt nivell d'exigència característic. Finalment, ha obert tres col·leccions noves: la Biblioteca Baró de Maldà, que alberga obres literàries posteriors a l'Edat Mitjana, la Biblioteca Barcino, que, en un cert retorn als orígens, difon literatura catalana medieval amb ortografia modernitzada, i la Biblioteca Digital, que, acomodació als signes dels temps, dóna a conèixer textos medievals en suport electrònic.

Seix Barral i l'obertura a l'exterior (amb un incís sobre Barral Editores)

Si el 1945 la marca registrada Editorial Seix Barral havia substituït el nom original d'Indústries Gràfiques Seix Barral, bona part del catàleg de 1956 era encara tributari del fons publicat fins a 1939. Així, el gruix principal el constituïa el llibre escolar, amb seccions de pàrvuls i de diferents disciplines (llengua espanyola, matemàtiques, geografia, història, ciències o religió) i amb material educatiu més o menys complementari (manualitats, joguines o teatrets retallables); s'hi trobaven també col·leccions per a un públic juvenil nascudes igualment a la preguerra, com ara biografies i novel·les d'aventures. Les novetats venien representades per una sèrie d'estudis erudits sobre artistes i corrents artístics, per una història cultural i artística d'Espanya aleshores incipient, pel centenar de títols d'una col·lecció, Estudio, que, amb monografies sobre les matèries més diverses, segueix el model fixat per la col·lecció Labor i, en fi, per la tot just iniciada Biblioteca Breve.

R

Com se sap, l'accés de Carlos Barral (1928-1989) a la direcció literària (1954) capgira l'orientació tradicional de la casa, fins al punt que el 1965 n'havien desaparegut la majoria de col·leccions històriques, començant pel llibre escolar. En el catàleg d'aquell any hi tenen encara una presència rellevant, això sí, obres de referència en diferents volums: *El mundo de la naturaleza* (dividida en quatre sèries), o la susdita *Historia de la cultura española*, en 7 toms. Però el protagonisme se l'enduen, sense discussió possible, dues col·leccions de narrativa, poesia i assaig, Biblioteca Breve (ja amb uns 125 títols) i Biblioteca Formentor

Una de les obres que forgen el prestigi del premi i de la col·lecció homònima de Seix Barral

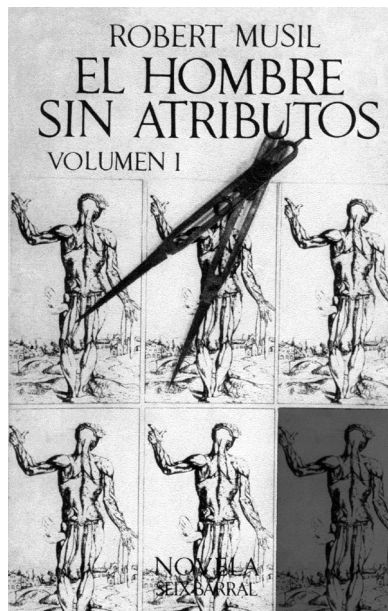
(amb una setantena llarga). Poques col·leccions literàries han concitat tants encomis i ditirambes com Biblioteca Breve, vaixell insígnia de la transformació barraliana que debuta publicant narrativa traduïda (en especial de l'anomenat *nouveau roman*: Alain Robbe-Grillet, Marguerite Duras, Michel Butor) i a partir de 1958 incorpora els guanyadors del premi de novel·la homònim (convocat en una primera fase fins a 1972), que tot seguit s'erigeix en el rival més temible del premi Nadal. El Biblioteca Breve, en efecte, que pretenia, segons les bases, guardonar "*aquellas obras que por su contenido, técnica y estilo respondan mejor a las exigencias de la literatura de nuestro tiempo*", comença premiant novel·la sociorealista d'escriptors espanyols i el 1962 distingeix *La ciudad y los perros*, de Mario Vargas Llosa, pòrtic de l'anomenat *boom* de la narrativa llatinoamericana. Amb el temps, la col·lecció Biblioteca Breve reuneix un munt de novel·listes espanyols de pes (García Hortelano, Luis Martín-Santos, Juan Benet o Juan Marsé), parangonables amb els escriptors descoberts per Destino en els anys 40 i 50.

En aquest procés de transformació de l'editorial, Barral compta, d'una banda, amb l'aquiescència i l'estreta col·laboració de Víctor Seix, representant de la segona família propietària de l'editorial, i, de l'altra, amb l'assessorament d'un diguem-ne comitè d'intel·lectuals rellevants: Joan Petit, Jaime Gil de Biedma, José Agustín Goytisolo o Josep M. Castellet. El seu propòsit, el mateix Carlos Barral el descrivia així en una entrevista de la primeria dels anys 70:

Cuando hace más de veinte años comencé mis actividades editoriales en Seix Barral, después de estudiar la producción de libros de otras empresas, llegué a la conclusión de que la necesidad más urgente, tanto de España como de los países de lengua española, era ponerse al día de las diferentes manifestaciones literarias y humanísticas surgidas después de la Segunda Guerra Mundial. Entonces me puse a publicar obras de autores europeos considerados de vanguardia [...].

S

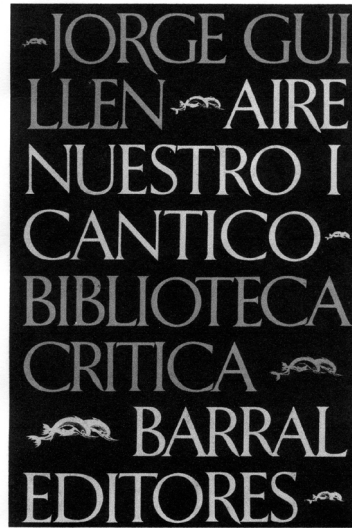
De portes enfora, l'altra iniciativa transcendental de Carlos Barral consisteix en l'organització dels Encuentros de Formentor, que a partir de 1961 esdevenen un aplec d'escriptors i d'editors internacionals, en el curs del qual s'atorguen dos premis: l'Internacional d'Editors i el Formentor de

novel·la inèdita. Dels estrangers convidats en la convocatòria de 1961, sobresortien, entre els editors, Heinrich Ledig-Rowohlt, Giulio Einaudi i Claude Gallimard. En síntesi, i en paraules de Xavier Moret, “*Los Encuentros de Formentor tuvieron el mérito de abrir la edición española al ámbito internacional*”. Una obertura que la resclosida i escleròtica dictadura és incapaç de pair. Després de l'edició de 1962, els següents Encuentros, prohibits a Espanya, han d'exiliar-se (el darrer, de 1967, té lloc a Tunísia).

El tramvia que, el 1967 i a Frankfurt (durant la fira del llibre), sega la vida de Víctor Seix, amb 44 anys, precipita alhora una crisi del projecte editorial. Amb aquella mort, en efecte, s'extingeix el *modus vivendi* tàcitament pactat entre el difunt i Carlos Barral i les tensions, sempre latents, afloren cruament a la superfície fins que, el 1969, aquest darrer es veu obligat a abandonar l'empresa. Ja en solitari, Carlos Barral protagonitza, de 1970 a 1977, una altra aventura professional, Barral Editores, que –plena d'apostes arriscades i presidida per l'afany de refinament intel·lectual marca de la casa– alterna narrativa d'escriptors nous (Hispanica Nova), una sèrie de novel·la negra, poesia (Insulae Poetarum) i assaig humanístic, sobretot traduït (Breve Biblioteca de Reforma, Breve Biblioteca de Respuesta), que dóna curs a projectes molt ambiciosos (com l'obra completa de poetes espanyols de l'anomenada generació del 27), que acull escriptors consagrats (Günter Grass, Peter Handke, Gabriel García Márquez) i que, per problemes econòmics, el 1973 ja havia absorbit l'Editorial Labor, dins la qual s'acaba diluint.

A large, stylized red letter 'R' is positioned on the right side of the page. It has a classic serif design with a long, sweeping tail that curves downwards and to the right.

Sense el personatge que li havia conferit una acusada personalitat, Seix Barral continua donant prioritat als gèneres narratius, originals i traduïts –com ho palesa una col·lecció dels anys 70, Nueva Narrativa Hispánica–, i compta en plantilla amb autors llatinoamericans de primer rengle (Vargas Llosa, Octavio Paz, Cabrera Infante, Carlos Fuentes). Com indico en un capítol precedent, l'empresa es fusiona amb Ariel el 1974; el nou segell (Ariel/Seix Barral) de seguida cau en una crisi que només salva la venda el 1982 al grup Planeta, dins el qual continuen publicant per separat conservant el nom respectiu. Sota la direcció literària de Pere Gimferrer, en els darrers anys les col·leccions més significatives de la casa (Biblioteca Breve, Biblioteca de Bolsillo, Biblioteca Formentor, Únicos, Los Tres Mundos) són literàries i presenten una notòria hegemonia de la narrativa, amb la mateixa alternança de textos originals

(entre els quals de Rafael Alberti, Manuel Vázquez Montalbán, Ernesto Sábato, Juan Goytisolo, Eduardo Mendoza, Juan Marsé, Antonio Muñoz Molina, Rosa Montero) i traduïts (Milan Kundera, Patrick Süskind, José Saramago, Susanna Tamaro). Des de 1999 s'ha reprès la convocatòria del premi de novel·la Biblioteca Breve.

Destino: un punt cardinal

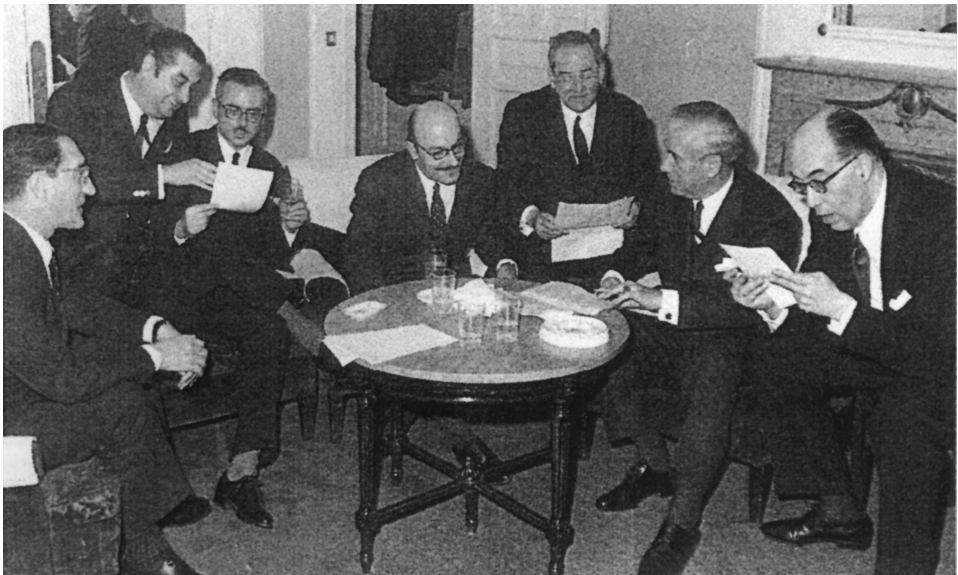
Amb aquest nom (i subsidiàriament també amb el d'Àncora), manllevat de la fraseologia feixista espanyola i de la revista homònima (que funda a Burgos, el 1937, un grup de falangistes catalans evadits), es crea a Barcelona el 1939 una editorial de llarga i fecunda trajectòria. Els tres socis que hi aporten capital (Josep Vergés, Ignasi Agustí i Joan Teixidor) comencen per publicar llibres de caire polític (com els quatre volums de la *Historia de la Segunda República Española*, de Josep Pla), però a partir de 1942 es decanten per la prosa literària, ja sigui exclusivament biogràfica (col·lecció Ser o no Ser) o, amb les col·leccions Ulises i, sobretot, Àncora y Delfín (denominació que devia voler remetre a la marca d'impressor d'Aldo Manuzio), narrativa en general, original (com Azorín o *Mariona Rebull*, d'Ignasi Agustí, el primer èxit) i traduïda (Emily Brontë, Joseph Conrad, Virginia Woolf). En relació a aquelles traduccions inicials, molts anys després, el 2001, Josep Vergés manifestava això que segueix a Xavier Moret:

Todos los editores hacían entonces traducciones y eran pocos los que pagaban derechos de autor [...]. No era fácil pagar, por otra parte. En aquellos años no te daban

divisas. Nosotros comprábamos avellanas y almendras, las exportábamos y gracias a eso obteníamos divisas y entonces se podía pagar.

El premi Nadal de novel·la castellana, inspirat en el Crexells de preguerra, creat en memòria d'un estret col·laborador de la casa mort prematurament (Eugeni Nadal) i convocat per primera vegada el 1944, impulsa per un costat l'activitat de l'editorial i per l'altre dóna a conèixer, en les dues primeres dècades, un reguitzell de narradors rellevants de la literatura espanyola del segle passat (Miguel Delibes, Ana María Matute, Rafael Sánchez Ferlosio o Carmen Martín Gaité). Ahora, el certamen fomenta la creació i el consum de literatura castellana a Catalunya, un efecte que Joan Samsó valora en els termes següents:

Jurat del premi Nadal de novel·la el 1968. D'esquerra a dreta, Joan Teixidor, Nèstor Luján, Josep M. Espinàs, Antoni Vilanova, Joan Ramon Masoliver, Josep Vergés i Rafael Vázquez Zamora.

Aquella iniciativa privada –i negoci editorial- del premi Eugenio Nadal significà el trencament de la constant històrica, d'un segle ençà, d'escriure la millor literatura, i també la de consum, en la llengua pròpia. Els creadors del certamen contribuïren decididament, sense altre escrúpol que el comercial, a crear una escola d'escriptors catalans en castellà. Alguns escriptors del país, molts de joves, que volien obrir-se camí i no renunciaven a una projecció pública impossible d'assolir escrivint en català, concorregueren a les convocatòries.

El premi Nadal té també un altre efecte, compartit per altres premis de repercussió social semblant, que Ignasi Agustí, un dels fundadors, descriu amb agudesa com l'acostament del fenomen literari a la burgesia, tradicionalment girada d'esquena fins llavors “*a la vibración estética de la lectura*”. Per aconseguir-ho, continua Agustí, havia calgut

hacer salir al escritor de su pequeña cáscara intimista y mezclarlo a esas pléyades de burgueses –y de bellas burguesas- que son amigos del mantel y de la sobremesa. Así, esos menús de hotel: consomé, turbó y ración de pollo alcanzan ya determinadas noches categorías metafísicas, al roce de la literatura.

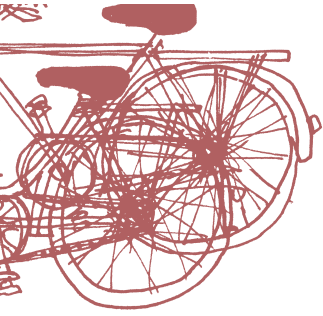
Una literatura que gràcies a la festa mundana dels premis, en fi, “*ya no es suspecta a una gran porción de la burguesía*”.

Per discrepàncies internes, el 1957 Vergés compra a Agustí la seva part de l'empresa, que a partir d'aleshores queda a càrrec de Vergés i Teixidor. Segons el crític i professor universitari Antoni Vilanova, molt vinculat a la revista i a l'editorial, els papers se'ls repartien així (aquest testimoniatge el recull també Xavier Moret):

La Editorial Destino la llevaba, de manera muy personal, Josep Vergés. [...] Vergés tenía una formación inglesa y una gran pasión por todo lo inglés. Estaba suscrito a varias revistas y suplementos literarios, por lo que estaba al corriente de todo lo que se publicaba en Gran Bretaña y en el mundo en general. [...] Teixidor era un lletraferit, un hombre de letras, y Vergés era más un hombre de empresa.

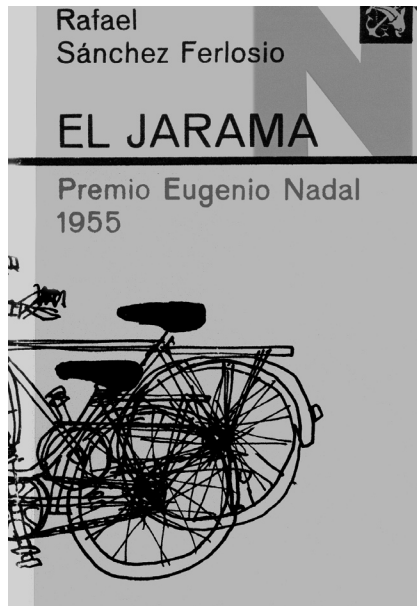
La primera col·lecció en català, El Dofí, publica títols amb comptagotes escanyat des de 1947 (només nou títols fins a 1960), alterna la creació literària (Arbó, Llor, Perucho) amb l'assaig històric (Vicens Vives) i no aposta per autors joves fins a la primera convocatòria del premi Josep Pla, que comença guanyant Terenci Moix (1968). En la nostra llengua, la iniciativa més important de l'editorial (i la més valorada per Vergés al cap dels anys) ha estat la publicació de l'obra completa, en 45 volums (1966-1982; un total de 29.000 pàgines), de Josep Pla, segon intent, i definitiu, de recopilació després del de l'Editorial Selecta, dins la qual, de fet, Pla, tot i la seva estreta vinculació al món de Destino, publica fins a 1965 la immensa majoria de l'obra en català. Fent balanç, Vergés confessava els últims anys de la seva vida que l'edició de l'obra planiana havia constituït la màxima satisfacció de la seva trajectòria professional.

Després de dues dècades un pèl llargues d'activitat, el 1962 Àncora y Delfín, amb 225 títols, s'havia erigit ja en la col·lecció estandard de la casa; li feien costat, entre altres, Ser o no Ser (que afegeix memòries a les biografies), Guías de España (dins la qual publiquen Josep Pla, Pío Baroja, Carles Soldevila o Joan Fuster), Guías al Día (de països europeus), Orbe (divulgació científica), La Espiga (obres religioses) i alguna obra monumental fora de col·lecció (com la *Historia general de las civilizaciones*).

Una vintena generosa d'anys més endavant, el catàleg, molt acrescut, havia experimentat canvis notoris. El continuava presidint la col·lecció Àncora y Delfín, que ultrapassava amb escreix els 400 títols, molts dels quals d'uns mateixos autors: 36 de Ramón J. Sender, 25 de Miguel Delibes, 16 de Francisco Umbral, 15 de Francisco García Pavón, 12 de Camilo José Cela, 10 d'Ana María Matute, 9 d'Álvaro Cunqueiro i Gonzalo Torrente Ballester o 7 de Carmen Martín Gaité, entre els originals; i 13 de Gilbert Cesbron o 7 de George Orwell (*Mil nou-cents vuitanta-quatre* és un dels grans *best sellers* de la casa) entre els traduïts. Paral·lelament, alguns d'aquests escriptors diguem-ne de plantilla havien començat a publicar-hi l'obra completa: Cela, Delibes, Matute, Sender i Torrente Ballester. Havien nascut altres col·leccions com *Historia Natural Destino*, *Destino Suspense*, *Nuestro Pasado* (monografies d'història antiga), *Libros de Arte*, *Tesoros del Mundo* o *Destinolibro* (de butxaca, integrada sovint per títols repescats d'altres col·leccions). I, com a gran novetat, s'havia donat entrada a col·leccions de literatura infantil i juvenil il·lustrada, en castellà i en català: *Apel·les Mestres* (amb aquest nom l'editorial convoca un premi des de 1981), *Munia*, *Ara Parlem* de o *Serán Famosos*. Per a adults i en català, es mantenia *El Dofí* i *Imatge de Catalunya* (monografies variades de gran format amb moltes fotografies) i eren novetat *L'Àncora*, de narrativa contemporània (sobretot traduïda), *Llibres de Lectura* i *Llibres a Mà* (coedició de llibres de butxaca).

El 1986, Vergés es desfeia del seu paquet d'accions a l'editorial, el 50%; el comprava Julià Viñuales, que amb Andreu Teixidor (fill de Joan Teixidor i propietari del 50% restant) l'acaba venent, quatre anys després, al

J

Grup Planeta, que ja en té el 100% i on Destino continua, fins fa ben poc sota la direcció de Joaquim Palau. En aquests moments, Àncora y Delfín ja ha superat els 1.000 títols, Destinolibro ha esdevingut sobretot una col·lecció per a l'ensenyament secundari i universitari (i ha generat la sèrie Clásicos Contemporáneos Comentados), Imago Mundi alberga assaig de temes molts heterogenis, El Mundo del Arte compta amb monografies sobre estils i corrents i es coedita, amb la Fundació Gala-Salvador Dalí i en català i en castellà, l'obra literària del pintor; finalment, en la nostra llengua sobresurten dues col·leccions: L'Àncora, de prosa narrativa, amb més de 130 títols, i la Biblioteca Pompeu Fabra, consagrada a la traducció de textos literaris cabdals de la literatura universal.

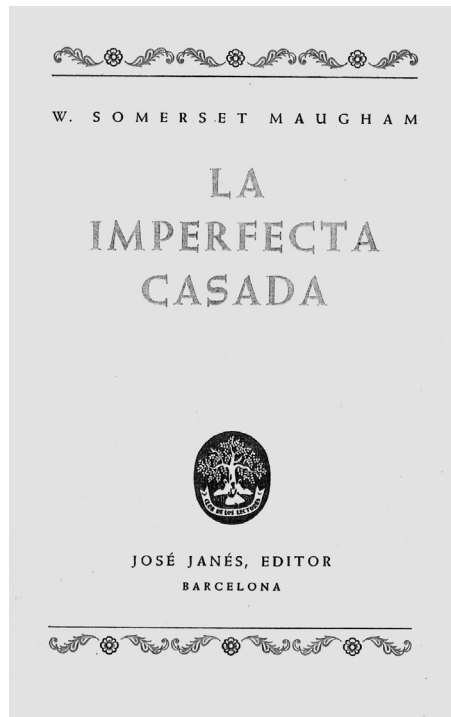

Josep Janés, en castellà des de 1939: un nom de llegenda

A enaltir la figura de Josep Janés, mort d'accident automobilístic el 1959, als 45 anys, hi ha contribuït una pila de testimonis que el van conèixer, editors i escriptors en primer lloc, que n'han acabat fent una personalitat llegendària de la nostra edició. Exiliat durant unes quantes setmanes a la fi de la guerra, Janés torna a Barcelona i és empresonat, situació de la qual el deslliuren alguns dels falangistes defensats per ell durant la guerra. El juny de 1940 reprèn l'activitat editorial, ara forçosament en la llengua de l'imperi. Durant un any, Janés s'associa amb l'escriptor falangista Fèlix Ros, un dels que l'havia avalat per treure'l de la presó, i publica quatre col·leccions (La Rosa de Piedra, Saeta Blanca, Antología i Euro) dins l'editorial Emporium. Tot seguit, ja en solitari i amb l'empenta i la tenacitat característiques, inicia una trajectòria intensa i fecunda d'editor literari sota múltiples segells (Lauro, Ànfora, Nausica, La Gacela o Apolo, aquest darrer adquirit al seu propietari anterior), per bé que acaba predominant el de José Janés Editor (amb seu al 316 del carrer de Muntaner). És de justícia afegir que, a desgrat de dificultats econòmiques cròniques, Janés, de generositat proverbial, auxilia intel·lectuals represaliats pel franquisme encarregant-los obres o traduccions, de vegades impublicables per raons censors i, doncs, destinades a ser desades en un calaix a l'espera de temps millors.

La frenètica activitat de Janés es concreta en 1.600 títols, publicats sovint amb ritmes altíssims (hi va haver mesos que en va treure a la llum una trentena),

distribuïts en més de 50 col·leccions, amb enorme predomini de la narrativa traduïda i amb presència més que significativa de l'anglosaxona, fet en part explicable per l'amistat de Janés amb Walter Starkie, primer representant del British Council a Espanya en acabat de la guerra. Val a esmentar, a més, la convocatòria de dos premis literaris: el Premio Internacional de Primera Novela (començat a atorgar el 1947 amb un jurat que, presidit per Eugeni d'Ors, comptava amb la presència de Somerset Maugham) i el Premio Joven Literatura (que debuta guardonant

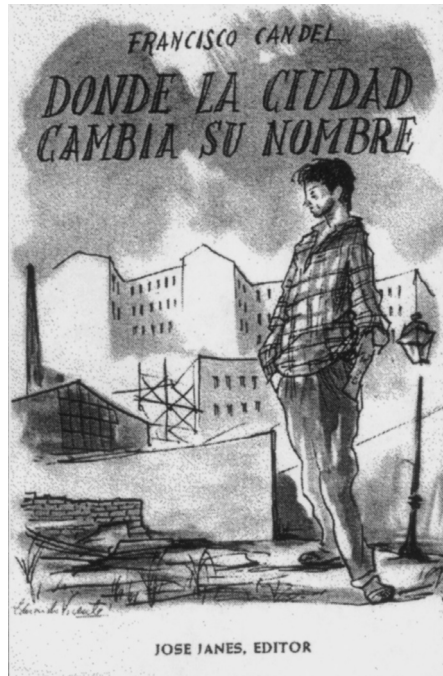

Juan Goytisolo). En una conferència publicada el 1955, Janés definia el seu ideal d'editor bo i reportant una conversa amb Gustau Gili i Roig:

Yo le decía que a mi modo de ver existe el editor industrial y comerciante, atento sólo a su negocio, y para el cual toda otra consideración no cuenta. Éste sobrevive, pero deja muy poca estela tras de sí. Existe el editor con un sentido casi misional de su profesión, para el cual lo que no cuenta es el aspecto profesional de su empresa. Éste suele dejar estela, pero no sobrevive. Su estela, por consiguiente, es también de corta duración. Mi aspiración era poner al servicio de este último concepto lo que tiene de sólido y de creador el primero.

Així, i segons Hurtle, el Janés de postguerra va lluitar per mantenir incòlumes els principis d'actuació professional que havien vertebrat la seva trajectòria editora abans de 1936: comerç, cultura, catolicisme i catalanisme (les quatre C).

Davant la impossibilitat material de consignar totes les col·leccions (que sovint comparteixen autors i títols), descriu a continuació les més nodrides i rellevants, bastantes de les quals integrades per obres de preu elevat, gran extensió i acurada presentació formal (un altre signe distintiu de Janés): bon paper (quan n'hi havia, és clar), enquadernacions en tela amb relleu i sobrecobertes il·lustrades per prestigiosos professionals. Començaré per Maestros de Hoy, que oferia una selecció d'obres de novel·listes coetanis (A. J. Cronin, Mika Waltari, Sinclair Lewis, Stefan Zweig, Giovanni Papini o William Saroyan), mentre que Los Clásicos del Siglo XX aplegava obres completes d'un imponent enfilall de grans escriptors (entre els

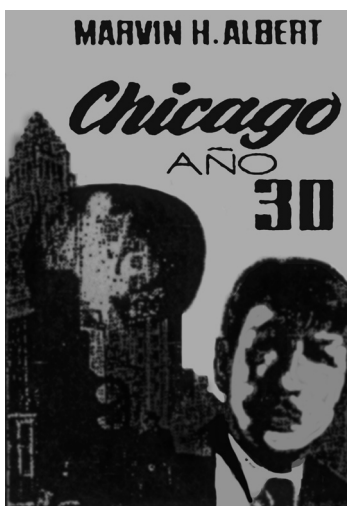
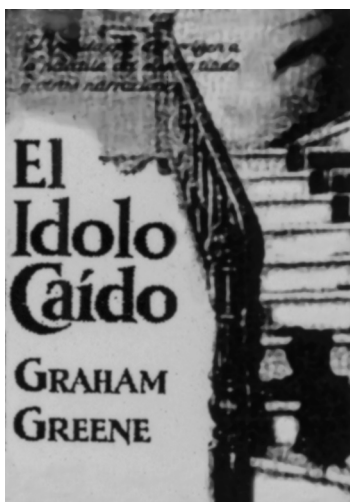
quals Lajos Zilahy, W. Somerset Maugham, André Maurois, Thomas Mann, Marcel Proust, Rudyard Kipling, Maurice Baring, François Mauriac, Aldous Huxley, Luigi Pirandello, Virginia Woolf i H. G. Wells); per part seva, Los Premios Nobel de Literatura, Los Premios Pulitzer de Novela i Los Premios Goncourt de Novela oferien, en volums de més de 2.000 pàgines en paper bíblia i enquadernats amb pell i or, una rastellera de títols d'escriptors distingits amb aquests guardons. Altres col·leccions, de dimensions més corrents i preus més assequibles, difonien en volums solts molts dels títols integrats dins les obres de gran format anteriors o incidien en altres línies temàtiques:

és el cas d'El Mensaje, que resumia "*los mejores afanes del editor*" i que, amb el desig d'oferir "*un corpus representativo de la literatura universal*", comprenia "*todas las obras fundamentales de cada autor*"; o de Manantial que no Cesa, amb una seixantena de títols de narrativa contemporània; o d'Horizonte, que pretenia aplegar "*los mejores autores de nuestros días*" (i que publica molts títols de Somerset Maugham i de P. C. Wren); o de Los Libros de Nuestro Tiempo, que, alternant la literatura amb la història, "*recoge las obras más significativas para la comprensión de los problemas de nuestra época*"; o de Los Escritores de Ahora, que constava de tres sèries (butxaca, policíaca i aventures); o d'Aretusa, "*una panorámica de la novelística contemporánea*" (amb alguns escriptors fins ara no consignats, com ara Massimo Bontempelli, Julien Green, Maxence van der Meersch i Liam O'Flaherty); o, encara, de La Aventura del Hombre, amb títols representatius "*del esfuerzo que ha realizado el hombre por la conquista del mundo de la materia y del mundo del espíritu*". Per part seva, altres quatre col·leccions difonien narrativa d'humor: El Monigote de Papel, La Hostería del Buen Humor, Wodehouse (amb més de 40 novel·les d'aquest escriptor) i El Club de la Alegría (amb destacada presència de Chesterton). Enmig d'aquest catàleg oceànic amb prou feines treia el cap una solitària col·lecció en català, Rosa dels Vents, que recuperava el nom d'una anterior a 1939 i que, només amb quatre títols, difonia narrativa d'escriptors coetanis. Mencionaré per acabar l'única col·lecció científica: es tracta de Publicaciones Médicas, composta per una trentena llarga de monografies.

De Germán Plaza a Plaza&Janés

Nascut a Valladolid i establert des de 1928 a Barcelona, Germán Plaza Pedraz comença obrint una distribuïdora de llibres, Comercial Gerplá, que complementa durant la Segona República amb l'Editorial Cisne (la qual posa en circulació, entre altres productes, la revista *Florita*, una de les primeres pensades específicament per a les adolescents). Ja a la postguerra, la seva activitat editora, amb el segell Clíper i distribuïda sobretot als quioscos, es desplega a través de la col·lecció Wallace, de narrativa policíaca, i de diferents sèries novel·lesques (d'amor, aventures, misteri, oest), entre les quals sobresurt tot un fenomen popular: *El Coyote*, de Josep Mallorquí, amb prop de 200 títols (i amb tiratges de 50.000 exemplars). Un fenomen popular que, aparegut el

30

Dos títols de la col·lecció Libros Plaza

1944 i traduït (segons l'editor) a onze idiomes, capitalitza l'empresa i li permet, d'una banda, crear una eficaç xarxa de distribució per tot Espanya i, de l'altra, emprendre altres iniciatives, aparegudes sota el nom d'Ediciones Plaza, com ara fotonovel·les difoses per mitjà d'episodis enquadernables.

El 1953, ja amb el segell d'Ediciones G.P. i la direcció literària de Mario Lacruz, Plaza comença a publicar un altre èxit, la cèlebre Enciclopedia Pulga. Integrada per volums de 64 pàgines d'un format minúscul (6x8 cm), s'imprimia en una rotativa Man de sis cossos a fi que els grans tiratges (sembla que certs títols arriben als 100.000 exemplars) n'abaratissin el preu de venda al públic (entre 1,5 i 8 pessetes). Per torna comercialitza, com a complement indispensable, un moble llibreria fet a mida per encabir-hi tots els volums. L'Enciclopedia Pulga difon centenars de títols de temes heterogenis, destinats al consum massiu i de contingut sovint condensat o abruptament escurçat: *“Todo el maravilloso mundo de la ciencia, del arte, de la técnica, de la literatura, historia, viajes, biografías, etc. a su alcance”*. Així, un text publicitari afegia que *“millares de españoles alejados de los libros gustarán de este placer espiritual”* i l'editor en persona assegurava el 1956 que amb la col·lecció havia pretès *“dar lectura a las clases menos dotadas, colocar libros en el corazón de la calle”*. Havia perseguit, en altres paraules, una finalitat educativa:

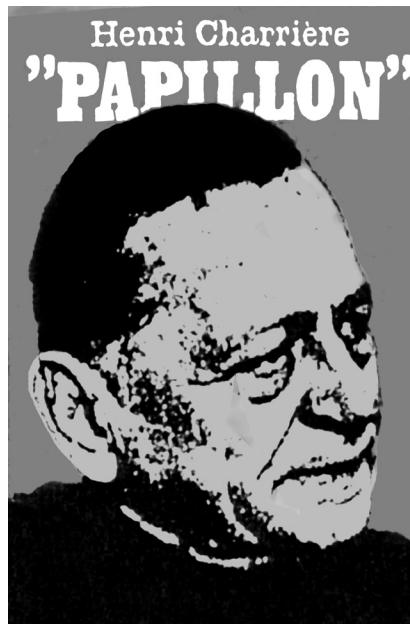
conseguir que se aficionen a la literatura, el conocimiento de las Artes, de la Ciencia y de la Historia aquellos millares de españoles e hispanoamericanos que hasta hoy no tienen otra lectura que el diario de la mañana. Cuando hayan adquirido esta afición por el camino fácil que

presentan las ediciones económicas, se convertirán automáticamente en clientes para las ediciones de más precio y de más amplias y profundas ambiciones.

Dos anys després, el 1955, apareix una altra col·lecció d'ampli ressò, Libros Plaza, de narrativa contemporània sobretot traduïda, que aprofita originals de novel·les esdevingudes èxits cinematogràfics i que en un missatge publicitari s'anunciava així:

*Todos le dirán lo mismo...
El tedio le ha dominado,
se adivina por su traza.
¿Es que aún no se ha enterado
de que existen Libros Plaza?*

"P

Un dels best
sellers de
Plaza&Janés

La col·lecció, que publicava un volum nou cada setmana en format de butxaca, opta per cobertes vistosament acolorides i genera un premi de novel·la Libros Plaza, convocat per primer i únic cop el 1957. Arran de la mort de Josep Janés (1959), el seu fons editorial el compra Germán Plaza, que funda així la societat Plaza&Janés. El mateix 1959, la vetlla de l'absorció dels diferents segells de Josep Janés, el catàleg de les Ediciones G. P. presumia de preus reduïts i exhibia 165 volums de la col·lecció Libros Plaza, 36 de Libros Cisne (integrada també per traduccions de novel·les contemporànies), 100 d'El Búho i 72 de G. P. Policiaca (totes dues consagrades a la novel·la negra, amb clàssics del gènere com Dashiell Hammett o Ellery Queen), 24 de Quién Fue (de biografies), 75 de Libros Alcotán (traduccions de narrativa d'aventures i de viatge) i 34 d'El Gorrión (de llibres d'humor, originals i traduïts).

La incorporació dels fons de Janés produeix un efecte multiplicador en la producció del nou segell, que el 1962 (quan ja se n'havia fet càrrec un fill del fundador, Carlos Plaza, i havia obert filials a Buenos Aires, Mèxic D.F., Bogotà i Rio de Janeiro) declarava publicar cinquanta obres mensuals de mitjana (!). Produeix també un increment de col·leccions de novel·la (sempre amb sensible majoria de traduccions), algunes procedents de l'editorial absorbida i altres creades de nova planta, com la cèlebre Reno, de butxaca, que, ja el 1975, arriba als 500 volums) i que acull escriptors del segle XX (com Maxence van der Meersch, Cécil Saint-Laurent o Mika Waltari, tres dels de més èxit). Si a aquestes

circumstàncies hi sumem l'obertura de noves línies temàtiques (obres de referència, llibres infantils i juvenils, història, poesia i divulgació cultural), es comprèn fàcilment que el catàleg de 1974 fos el més extens fins aleshores. La literatura hi tenia encara un pes decisiu, presidida per la novel·la (amb alguna col·lecció nova, com Rotativa, de butxaca, o Novelistas del Día, dins la qual publiquen autors de *best sellers* com Frederick Forsyth, Dominique Lapierre i Larry Collins i Henri Charrière) i acompanyada per la poesia (Selecciones de Poesía Española i Selecciones de Poesía Universal), però la història, la geografia, l'art, la divulgació cultural (Enciclopedia Horizonte, El Arca de Papel), el reportatge més o menys periodístic (La Vida es Río) i la crònica i l'assaig sobre fets i personatges d'actualitat (Tribuna, Testigos de España) i fins i tot la parapsicologia i l'ocultisme (Otros Mundos) li disputaven l'hegemonia. No hi podia faltar, naturalment, un *Diccionario enciclopédico ilustrado*, en 6 volums. I dins el bloc infantil i juvenil, integrat per vuit col·leccions, sobresortien diccionaris i enciclopèdies temàtiques i quatre sèries narratives. En aquells anys del que ara se'n diu tardofranquisme, Plaza&Janés promociona algunes novetats per mitjà de la publicitat televisiva i posa de moda les gires dels escriptors amb més ganxo mediàtic.

Mort Germán Plaza el 1976, un any després els seus descendents venien el 40% de Plaza&Janés a la multinacional Bertelsmann, que acaba comprant-ne el 100% i on continua. En tornaré a tractar al volum següent.

Aymà: vocació i activisme cultural

Les circumstàncies de la creació de l'editorial Aymà resulten indestriables del desenllaç de la guerra civil. Els fundadors, Jaume Aymà i Ayala (1882-1964) i Jaume Aymà i Mayol (1911-1989) –pare i fill– es troben el 1939 plegats de braços perquè es queden sense feina, i el fill, professor de català de la Generalitat, sense cap possibilitat de recuperar-la. Posats en aquesta tessitura, i aprofitant els coneixements tècnics que Aymà pare havia adquirit a l'Institut Català de les Arts del Llibre, el 1939 mateix publiquen mitja dotzena d'obres amb els segells editors d'Alcides i Atlántida, però l'empresa no arrenca fins que el 1942 es constitueix Ediciones Aymá, que dos anys després esdevé Aymà Editor i que el 1957, amb l'entrada de Fèlix Escalas i Fàbregas i d'altres accionistes, es constitueix en societat anònima.

Fins a 1946 la casa publica, si us plau per força, només en castellà i obté, en diferents col·leccions de narrativa traduïda (La Bahía, Órbita), alguns èxits ressonants, com ara, en lloc destacat, el 1942, *Lo que el viento se llevó*, de Margaret Mitchell (que ens pocs dies va exhaurir 12.000 exemplars i obra de la qual arriba a vendre'n centenars de milers). De fet, reuneix un pom d'autors de renom i projecció (Walter Pater, Rilke, Chesterton, Pearl S. Buck) i edita una seixantena llarga de novel·les de Simenon. Complementàriament, explota el tema cultural barceloní (sucedani tolerat de catalanisme cultural) amb dues col·leccions de rigor contrastat: Barcelona Històrica y Monumental, dirigida per Agustí Duran i Sanpere, i Barcelona, Divulgación Històrica. Així que l'anomenada “escletxa” de 1946 ho fa possible, l'editorial abandona els perills de l'edició

clandestina en català (amb dates anteriors a 1936 i peus d'impremta estrangers) i inaugura, amb el suport econòmic de Fèlix Escalas, una col·lecció autoritzada en la nostra llengua, la Col·lecció Literària Aymà, que de 1947 a 1950 difon, amb tiratges de mil exemplars, una quinzena de títols, els més destacats dels quals, amb diferència, són la *Primera història d'Esther* i *Ariadna al laberint grotesc*, de Salvador Espriu, i *Poesia de Pere Quart*. Uns títols impulsats per objectius tan ambiciosos com el següent:

El desig primordial de la Col·lecció Literària Aymà és de procurar al lector una sèrie de lectures selectes, on al costat de la novel·la, el conte i la narració, trobi també les grans obres del teatre i de la poesia i les més altes mostres del pensament dels nostres escriptors.

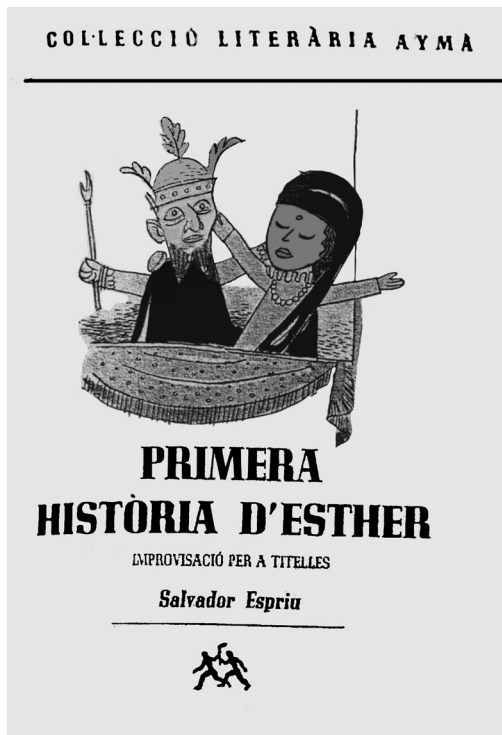

L'obra més venuda del catàleg d'Aymà

A l'empara d'aquesta col·lecció els Aymà convoquen, el 1947, sense haver sol·licitat cap permís, el premi de novel·la Joanot Martorell, nascut versemblantment per contribuir a evitar que, darrere del Nadal, els escriptors catalans passessin en massa a escriure en castellà. D'ençà de 1951, el Joanot Martorell passen a concedir-lo alternativament Aymà i la Selecta, fins que el 1960 és substituït pel Sant Jordi. Desapareguda la Col·lecció Literària Aymà, els editors en projecten una altra, Dafne, exclusivament de novel·la, que, sorgida el 1951, no va més enllà dels tres títols. La substitueix al seu torn, el 1955, una altra de trajectòria molt més dilatada, el Club dels Novel·listes, que, ideada pels editors i Xavier Benguerel i dirigida successivament per Joan Oliver i Joan Sales, es programa per competir amb les novel·les publicades per l'Editorial Selecta i fins a 1959 surt sota el paraigua d'Aymà.

Paral·lelament, els Aymà despleguen una col·lecció de bibliòfil, Guió d'Or, que entre 1947 i 1962 dona a conèixer, amb tiratges de 350 exemplars comercialitzats per subscripció, dotze títols de tema històric, alguns dels quals d'autors ben rellevants (Jordi Rubió i Balaguer, J. E. Martínez Ferrando, Miquel Coll i Alentorn o Joan Reglà). Recau en els Aymà també el mèrit d'haver editat les primeres obres monumentals en la nostra llengua des de 1939, com ara *Les terres catalanes*, de Pere Blasi, o *L'art català* (1955), sota la direcció de Joaquim Folch i Torres, publicades totes dues per fascicles. Destacaré encara, per acabar, dues sèries d'èxit per al públic infantil: *Babar*, de Jean de Brunhoff (volums que traduïa, per cert, Carles Riba), i els Àlbums Infantils de Daniel Rops, de narracions bíbliques.

La presència dels fundadors a l'editorial s'acaba el 1962, any en què la compra un industrial i mecenes, Joan Baptista Cendrós, que acaba fonent-la amb altres editorials i col·leccions acabades d'adquirir o en fase d'adquisició (Proa, Els Llibres de l'Óssa Menor, Quaderns de Teatre de l'ADB), de manera que m'hi tornaré a referir més endavant. Per part seva, els Aymà creen l'Editorial Delos-Aymà, escassament activa, els fons de la qual traspassen, mort ja Aymà pare, a l'Editorial Andorra, fundada en aquell principat el 1967.

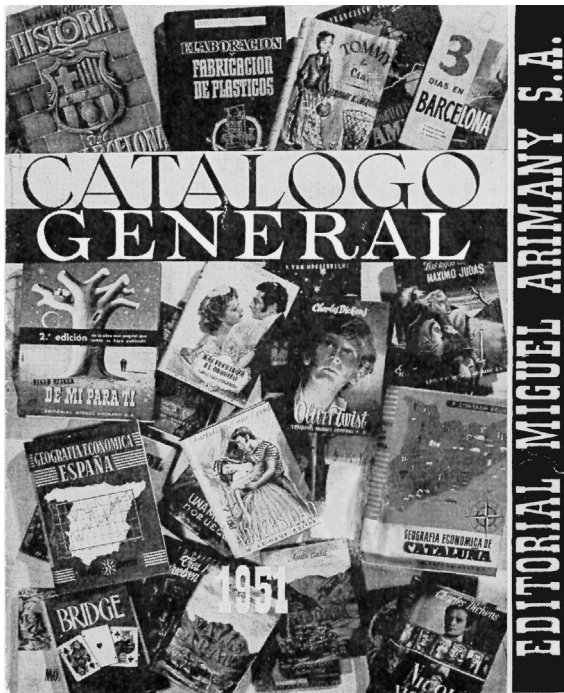
Un títol fonamental de la literatura catalana de postguerra. Al peu de la coberta, el logotip d'Aymà, d'un simbolisme transparent

Miquel Arimany o la tenacitat

Miquel Arimany i Coma (1920-1996), tot un personatge, treballador infatigable, escriptor i lexicògraf entre altres de les seves activitats polifacètiques, constitueix un model d'editor modest i sacrificat. I dotat de prou coratge per fer front els seriosos entrebancs econòmics que en jalonen la trajectòria (1942-1987), sempre al número 7 de la plaça Duc de Medinaceli i sota les denominacions successives de M. Arimany-Editor i Editorial Miquel/ Miquel Arimany S.A. Als anys 40 i 50 el nostre home publica, gairebé sempre en castellà, col·leccions de variada gamma temàtica: guies turístiques multilingües (Guías Arimany), guies excursionistes (La Montaña y el Mar), llibre pràctic destinat a la dona (Nuestro Hogar), normes i instruccions de jocs de naips i de futbol (Juegos y Deportes), divulgació de temes d'actualitat (Lo Que Debe Ud. Saber), manuals de geografia, arquitectura o de lèxic industrial (Obras Científicas y Técnicas) i, quantitativament predominants, novel·les traduïdes, per al públic adult (Aldebarán, El Trébol de Cuatro Hojas i Ventana Abierta, amb autors com Jane Austen, Dickens, Thackeray i, sobretot, W. W. Jacobs) i per a l'infantil i juvenil (Robinsones).

Simultàniament, Arimany havia fundat una revista literària de llarga vida i col·laboracions de guix, *El Pont* (1952-1953 i 1956-1992, amb 110 números en total), que genera uns reculls antològics de textos publicats, i el 1958 obria la primera col·lecció en català, Sant Jordi, de narrativa juvenil. Amb el temps, i al marge de col·leccions noves i de la remodelació d'alguna de les antigues (La Roda, Libros-Guía / Llibres Guia Arimany

o Els Dies i els Homes, la qual antologa l'obra de grans escriptors, presentats per crítics d'anomenada), l'activitat de la casa s'acaba centrant en tres àmbits: obres per a l'ensenyament del català a joves i a adults (degudes quasi totes a l'editor mateix), diccionaris monolingües i bilingües (encapçalats pel *Diccionari Català General* i pel *Diccionari escolar català Arimany 3 en 1*, tots dos fruit també de l'esforç de l'editor) i, finalment, i batejat amb el nom genèric de Maragall, un repertori de blocs diaris, dietaris, calendaris i agendes per a ús de particulars i professionals.

A

P

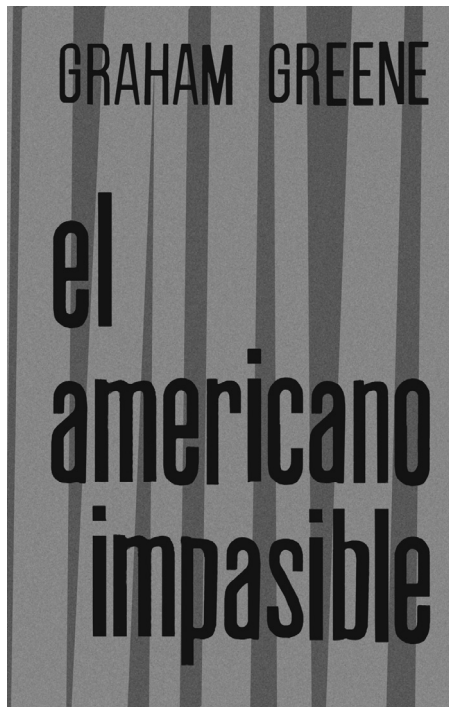
Luis de Caralt i la selecció intel·lectual

D'una nissaga d'industrials monàrquics d'acreditat i granític espanyolisme i cosí del realitzador cinematogràfic Delmir de Caralt, el falangista Lluís de Caralt Borrell (1916-1994), primer tinent d'alcalde i ponent de cultura de l'Ajuntament de Barcelona (dins el qual impulsa, des de 1951, els premis Ciutat de Barcelona), funda el 1942 a Barcelona una llibreria (emplaçada a la Rambla) i una editorial (domiciliada al carrer de Ganduxer), totes dues amb el seu nom. Amb un ritme sostingut mitjà de més de 50 títols l'any, el 1967 (25è aniversari) ja n'havia publicat 1.500, una gran majoria traduïts, pràcticament tots literaris, acuradament presentats (enquadernats en tela i amb sobrecoberta la majoria), exclusivament en castellà i distribuïts en un ampli ventall de col·leccions (que en el catàleg de 1948-1949 ja eren quinze). Al costat de Janés, Luis de Caralt, amb un catàleg sovint enlluernador (dóna a conèixer, per exemple, noms cabdals de la *lost generation* nord-americana) s'erigeix en l'editorial en castellà de la postguerra més activa i incisiva en la publicació de narrativa traduïda.

Detallo les col·leccions a partir d'un catàleg de gener de 1962. La Gigante, per començar, la més extensa, coneguda i perdurable (i destinada a reunir "*lo más selecto de la literatura universal*"), se centrava en la novel·la i se subdividia en seccions segons la literatura representada: nord-americana (una vuitantena de títols d'una cinquantena d'autors, entre els quals Erskine Caldwell, William Faulkner, Ernest Hemingway, Sinclair Lewis i John Steinbeck);

l'anglesa (una altra vuitantena de títols i una trentena d'autors, com ara Arnold Bennet, Cecil Roberts, J. B. Priestley o Graham Greene, nom, aquest darrer, que l'editorial sembla que introdueix a Espanya); l'espanyola (una cinquantena de títols i una vintena llarga d'autors, dels quals amb prou feines sobresurt Rafael García Serrano, Mario Lacruz i Tomás Salvador); la francesa (una trentena llarga de títols i una dotzena d'autors, encapçalats per Georges Bernanos, Cécil Saint-Laurent i Henri Troyat); l'alemanya (una trentena de títols i vint-i-tres

e

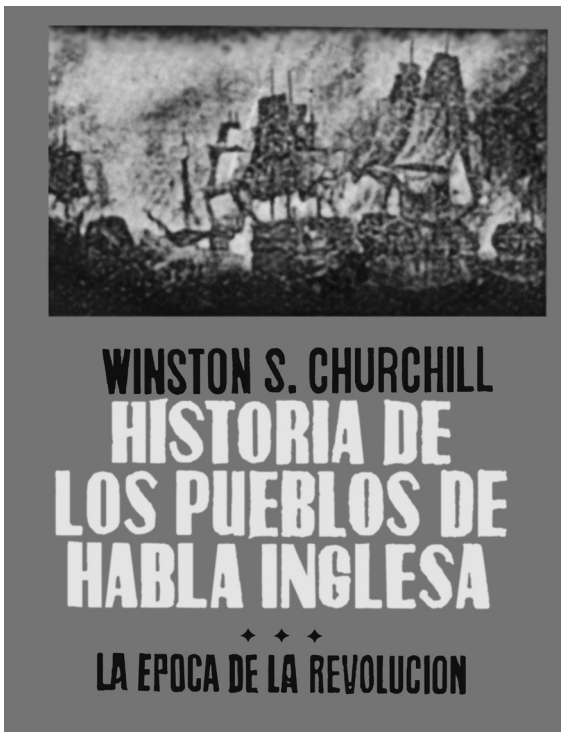
Una novel·la de
Luis de Caralt

autors, alguns de tant renom com Hermann Hesse, Eric M. Remarque i Stefan Zweig); l'hongaresa (onze títols i vuit autors); l'anomenada nòrdica (deu títols i sis autors); la romanesa (només set títols, sis dels quals d'un dels escriptors de més èxit de la casa, Constant Virgil Gheorghiu, autor de *La hora veinticinco*); i deu literatures més, de presència més reduïda o testimonial (rusa, polonesa, italiana, oriental, brasilera, iugoslava, holandesa, txecoslovaca, grega i australiana). En comparació a aquesta, la resta de col·leccions empal·lideixen numèricament, per bé que n'hi ha una colla d'elevat interès. És el cas, en segon lloc, de La Novela Històrica, integrada aquell 1962 per una vintena de títols, amb algun autor de relleu com Frank G. Slaughter; en tercer lloc, de La Torre de Marfil, amb trenta títols (representants de "*los más finos frutos del ingenio humano: los de aquellos escritores cuya divisa es la del arte por el arte*"), entre els quals s'hi localitza, a més d'alguns dels consignats a la col·lecció Gigante, una rècula de figures de talla (Maurice Barrès, Isak Dinesen, Aldous Huxley, D. H. Lawrence, Giovanni Papini o Bertrand Russell); de La Vida Vivida, que, en quart lloc, amb una setantena de títols, recopila experiències viscudes, dietaris i llibres de memòries (amb volums del comte Ciano, Noel Coward, el general de Gaulle, Adolf Hitler, Curzio Malaparte o el general Rommel); en cinquè lloc, és el cas també de Grandes Figuras, amb una vintena de biografies de personatges destacats en els àmbits de "*la Religión, la Historia, las Bellas artes y el Amor*"; o, en sisè lloc, de Los Libros de la Sirena, amb vint títols de novel·la

sentimental; o encara, en setè i darrer lloc, de la col·lecció Cultura, fragmentada en seccions: artística, literària, religiosa, històrica (la més nodrida, amb trenta títols) i mèdica (que, amb quinze títols, recull manuals autobiografies i tractats de divulgació).

Fites remarcables de la trajectòria de l'editorial són la convocatòria del premi Simenon de novel·la policíaca o la publicació de diferents butlletins informatius que, d'aparició irregular i de contingut

S

Volum i logotip
d'una col·lecció de
llibres d'història de
Luis de Caralt

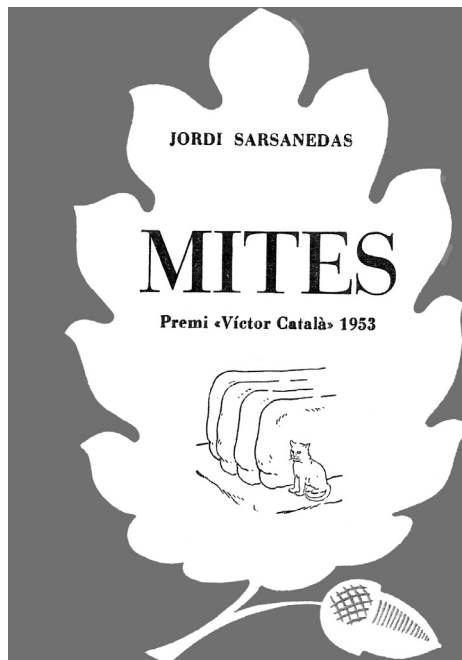
miscel·lani, esdevenen autèntics succedanis d'una revista literària. Així, he pogut consultar números esparsos, datats entre 1944 i 1953, del *Servicio de información bibliográfica*, del *Servicio de información editorial* i, sobretot, del *Panorama literario*, desdoblant en Luis de Caralt editor i Luis de Caralt llibreter (en aquest tercer títol hi intervé probablement Josep M. Castellet, molt vinculat a l'editorial). Què s'hi pot trobar? A banda de publicitat editorial, que predomina de forma absoluta, una mica de tot: semblances i anècdotes d'escriptors, comentaris i fragments d'obres, enquestes, un noticiari literari internacional i fins i tot passatemps.

El 1976 l'editorial és comprada per Noguer, ja propietat de la Rizzoli i la Larousse. Tots tres segells formen la societat Norildis, que dona nom també a una distribuïdora, i continuen el catàleg de Luis de Caralt, dins el qual apareixen col·leccions noves (que enumero seguint un catàleg de 1978): Biblioteca Universal Caralt (de butxaca, amb un centenar llarg de títols de temes variats, en bona part procedents d'altres col·leccions), Las Novelas de Simenon (una setantena de títols), Las Novelas de Maigret (una vuitantena de títols), Bestsellers de la Violència (una vintena de novel·les policíaques), Ciencia Ficción (una vintena de títols) o Biblioteca Práctica (una quinzena llarga). L'experiència no funciona i una suspensió de pagaments a finals dels 70 acaba desembocant en fallida i en la consegüent dissolució de Norildis. Avui el fons de Luis de Caralt s'ha integrat en la raó social Noguer Caralt Editores, a la qual ja m'he referit dins l'apartat dedicat a l'Editorial Noguer.

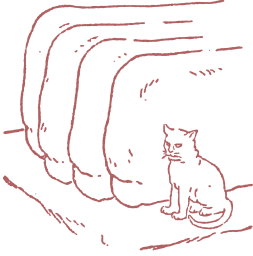
La Selecta (amb Aedos de torna): el combat per refer el públic lector

Amb el bagatge professional adquirit a la Llibreria Catalònia de preguerra treballant al costat d'Antoni López-Llausàs, el llibreter Josep M. Cruzet i Sanfeliu (1903-1962) es reincorpora el 1939 amb el tercer soci, Manuel Borràs de Quadras, a l'establiment, ara rebatejat en castellà per obligació (Casa del Libro). Mentre amb el mateix Borràs i amb Josep M. Trias de Bes obria una altra llibreria (Occidente, al passeig de Gràcia), Cruzet madurava la idea d'esdevenir també editor i, així, el 1941 sol·licita i obté permís per publicar

M

Volum de la
Biblioteca Selecta,
de l'editorial
homònima, que
utilitza la branca
amb la fulla de roure
i la gla com a logotip
d'acusat simbolisme

l'obra completa de Jacint Verdaguer, amb l'exigència infamant, això sí, de conservar “*la ortografia de la època*” (ho hem vist en un capítol precedent). Quan el 1946 inscriu al registre l'Editorial Selecta, el nostre home ja duia al cap una planificació del futur catàleg, bàsicament literari, i tota una estratègia a desplegar en aquell context tan advers per als seus propòsits: sacrifici personal, diplomàcia, possibilisme i dosis massives de tenacitat i de noble obstinació.

Animat per l'ambició de convertir-se en l'editor en català més important de tots els temps, Cruzet anava adquirint els drets dels escriptors de més relleu amb la intenció, segons Joaquim Molas, de fer un inventari complet del passat. Així, en el pla de publicacions, declara Josep M. Cruzet,

Hi havia de ser representada l'obra dels millors autors catalans d'abans i ara, tractant d'evitar la dispersió i la improvisació que tan sovint havien afectat moltes de les nostres empreses culturals.

Aquest propòsit d'ordenació de la tradició literària recent anava acompanyat pel d'estendre ponts amb el passat i, doncs, garantir-ne la continuació i pel de recuperar el prestigi de la literatura en la llengua del país:

Vaig creure que havia de dedicar-me al desenrotllament d'un projecte editorial, fruit de llarga meditació, encaminat a assegurar la continuïtat de la literatura catalana i demostrar-ne la real i viva existència l'any 1945.

Tot plegat s'encaminava, al capdavant, a projectar-se públicament per contribuir a formar un nucli estable de lectors. Per això, falcat en la plataforma de la Casa del

Libro i en una distribuïdora pròpia (Distribucions Catalònia), Cruzet programa un seguit d'activitats: 1) edició, des de 1949 fins a la primera dels 60, d'una tribuna d'aparició irregular, a mig camí de la publicitat i del recull de notícies, la *Crónica literaria*. *Servicio de información bibliográfica de Editorial Selecta S.A.*, que rebien els clients més fidels; 2) celebració de concursos d'estiu o commemoratius d'efemèrides d'escriptors, sovint acudint al mitjà radiofònic;

b

JOSEP CARNER
OBRES COMPLETES
Poesia - Prosa - Teatre

biblioteca
perenne

EDITORIAL
SELECTA
BARCELONA

3) creació dels premis literaris de Santa Llúcia, que a partir de la primera convocatòria (1951), van aplegant guardons per distingir diferents gèneres: el de novel·la Joanot Martorell (compartit amb Aymà Editors fins que el 1960 Cruzet funda pel seu compte el Sant Jordi), l'Óssa Menor de poesia, l'Aedos de biografia, el Víctor Català de contes o el Josep Yxart d'assaig; i 4) organització a la llibreria de presentacions de llibres i d'unes sessions literàries (anomenades Sesiones literarias de la Casa del Libro), destinades a

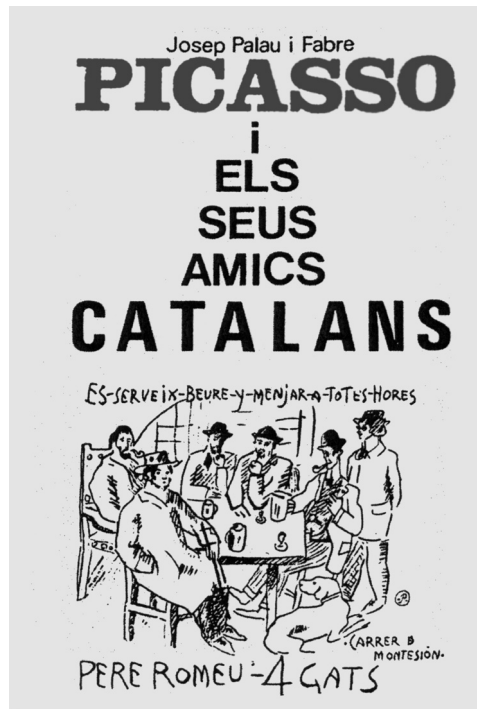
actualizar el momento literario, y establecer un contacto personal del autor con sus lectores [...] mediante la celebración periódica de conferencias, lecturas, charlas y firmas de ejemplares.

Quedava encara el flanc dels escriptors. Forçat per les circumstàncies, Cruzet segueix en aquest terreny una trajectòria conservadora: publicació d'autors consagrats i escassa predisposició al risc d'exposar-se amb els desconeguts, que això no obstant disposaven de la plataforma dels premis de la diada de Santa Llúcia. Diria que els grans èxits els obté amb dos escriptors contractats gairebé en exclusiva, Josep Pla i Gaziol, especialment el primer, de qui publica no pas menys que 50 títols fins a 1963, 29 dels quals pertanyents a la primera recopilació de l'obra completa.

El catàleg de la Selecta es distribueix en quatre col·leccions, quatre biblioteques de nom híbrid (llegible tant en català com en castellà): Perenne, Excelsa, Selecta Universal i Selecta. La primera, la predilecta de l'editor, pretenia "recollir l'obra completa

o la més copiosament representativa dels grans autors catalans"; s'inicia amb la de Verdaguer, no desdenya clàssics medievals (Llull, *Tirant lo Blanc*) i es completa amb Costa i Llobera, Maragall, Guimerà, Oller, Rusiñol, Ruyra, Víctor Català o Emili Vilanova. En segon lloc, la Biblioteca Excelsa, complementària de l'anterior, perseguia també recopilar obres completes, però sobretot d'"autors catalans actuals" (i aquí inclou Josep M. de Sagarra, Eugeni d'Ors i Llorenç Riber) o d'aquells més reculats amb obra d'extensió reduïda (Miquel dels Sants Oliver). Per part seva, la tercera

C

Un dels títols de caire biogràfic de l'Editorial Aedos

4 GATS

col·lecció, la Biblioteca Selecta Universal, aspirava a “posar en mans dels lectors catalans les creacions dels millors autors estrangers, traduïdes per les plomes més aptes”; víctima de les severíssimes restriccions imposades a les traduccions al català, a empentes i rodolons publica a partir de 1951 una vintena curta de títols (Kipling, Tagore, Daudet, Poe, Defoe, Swift, o Gogol) i Cruzet l’acaba tancant tres anys després.

En quart i darrer lloc situo la col·lecció més nodrida, la Biblioteca Selecta, que adopta fins al número 200 un format petit (10 x 14 cm), que assoleix 100 títols el 1952 i que els 300 als quals arriba el 1961 (amb un total de 170 autors) la converteix aleshores en la més extensa de tota la història en català. Segons un full publicitari, volia aplegar “les principals creacions literàries dels millors autors catalans” i es tractava, en paraules de Josep Pla, d’una “col·lecció normal destinada a una divulgació àmplia”. Un cop consolidada, acaba dividida en dotze seccions temàtiques, distingibles pel color de la coberta: novel·les, proses literàries, assaigs, història, folklore, clàssics, ciutats i paisatges, antologies, poesia, teatre, viatges i divulgació i traduccions. L’examen dels cent primers títols –fruit, diu Joaquim Molas, d’un equilibri entre literatura, censura i economia– posa en relleu un elevat nombre de reedicions de preguerra, la inexistència d’escriptors joves i presència molt desigual dels diferents gèneres (50% de narrativa, 25% de poesia i 7% de teatre), mentre que els èxits de vendes es concentren en títols de Josep Pla, Miquel Llor, Josep M. de Sagarra o Víctor Català.

Quan el 1962 Josep M. Cruzet se suicidava, l'edició en català acabava d'entrar en una nova fase, més expansiva i no tan desfavorable. La Selecta va continuar treballant seguint les pautes del fundador, però ja no recupera la posició capdavantera dins l'edició en català i amb el temps va perdent gas i sobreviu reeditant el fons. Per un costat, perd els escriptors de més incidència pública (Pla se'n va a Destino i Gaziel mor el 1964) i, per l'altre, sorgeix ja una competència seriosa i audaç, com ara Edicions 62, justament l'editorial que acaba comprant-la el 1998. En qualsevol cas, d'ençà de 1962 la Biblioteca Perenne assoleix els 33 títols, la Selecta ultrapassa amb escriu els 500 i, a banda de la col·lecció Club de Butxaca (coeditada), se'n creen de noves, com l'Antílop (que publica molts autors premiats per Santa Llúcia) i la Selecta Teatral.

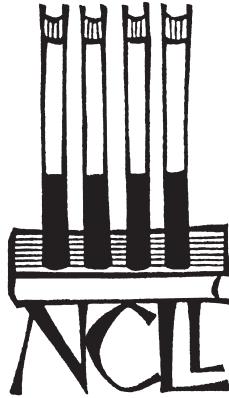
L'Editorial Aedos mereix, si més no, unes ratlles finals. Concebuda el 1947 com un complement de la Selecta (amb la qual, però, no té res a veure des del punt de vista administratiu i comercial), era propietat de Maria Borràs de Quadras, germana de Manuel i esposa de Cruzet, el qual, de fet, se n'erigeix en el cap visible. En castellà dona a conèixer llibres d'art, una sèrie de biografies i manuals d'agricultura i zootècnia, i en català, obres de gran format d'història i geografia (Enciclopèdia Catalana), altres de folklore (Tresor de Catalunya), una secció miscel·lània i la col·lecció més nodrida, Biblioteca Biogràfica, que integren, a més de biografies, llibres de memòries i monografies històriques. Durant anys patrocina dos premis: el de biografia i l'agrícola Aedos.

Albertí: novel·les i diccionaris

Per bé que llicenciat en Dret, Santiago Albertí (1930-1997) entra de primer en el terreny del periodisme fins que el 1954 compra a un activista, Joan Grasses, una Nova Col·lecció Lletres que fins aleshores tot just s'havia encetat i que, en les seves mans, es converteix en la primera d'una nova editorial (Albertí, Editor). Segons el nou responsable es tractava d'una antologia incomparable de la novel·la d'avui i d'un esforç per posar "la narrativa moderna a l'abast de tothom"; en la col·lecció, que arriba a 1962 i a 68 títols i que aconsegueix 1.675 subscriptors, predominen de forma aclaparadora els narradors autòctons (amb una clara voluntat d'alternar noms consagrats amb promeses). Simultàniament, l'editor forçava els límits permissius de la censura amb altres iniciatives, com

ara els quatre únics números autoritzats de la revista *Quart Creixent* (1957-1958) i la col·lecció *Els Autors de l'Ocell de Paper*, una sèrie de petits quaderns que pretenia bastir no pas menys que una “antologia literària comprensiva d’assaig, narrativa i poesia dels països catalans”. A la primeria dels anys 60, Albertí intervé decisivament en la creació de Difusora General, sembla que la primera distribuïdora especialitzada en el llibre en català després de 1939. Sens dubte, però, el nom de l’editorial s’associa sobretot a altres títols, escrits per Albertí mateix: els quatre volums d’un *Diccionari biogràfic*, que ha esdevingut una obra de referència, una monografia històrica sobre l’11 de setembre de 1714 i, en especial, el *Diccionari castellà-català i català-castellà* i el *Diccionari de la llengua catalana* (tots dos amb edicions abreujades i amb repetides reedicions). D’ençà del traspàs del fundador, de l’empresa, que bàsicament reedita i actualitza el fons de diccionaris, se n’ha fet càrrec una filla seva, Elisenda Albertí (1960).

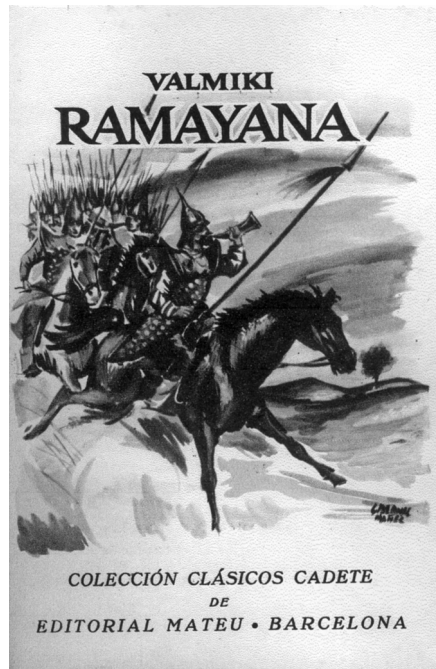
En la pàgina anterior i en aquesta, ventall de títols i logotip de la Nova Col·lecció Lletres, d’Albertí Editor

La Mateu, entre la ficció, la història i les obres de referència

Obra personal de Francesc Fernández Mateu (El Masroig, 1916-Barcelona, 1992), que, quan no recorria a pseudònims, sempre firmava Francesc F. Mateu o Francesc Mateu, l'editorial del seu nom desplega durant trenta anys (1944-1973) una notòria activitat que essencialment descansa en tres peus: narrativa per a adults, grans obres publicades en fascicles i literatura infantil i juvenil, segurament la secció més difosa i la que li dóna més fama. En conjunt, parlem d'un miler de títols i d'una trentena llarga de col·leccions. El fundador i propietari, docent de llatí i de filosofia i autor de novel·les i de capítols d'obres enciclopèdiques de la pròpia editorial, era un personatge d'empenta i iniciativa, que paral·lelament munta una xarxa de llibreries i, per a les seves edicions, compra una linotip i les enquaderna. El primer catàleg que n'he vist, de 1947, consta d'una vuitantena d'obres distribuïdes en 7 col·leccions, només dues de les quals (Tesoro Infantil i El Zorro) es destinen als lectors més joves; la resta conté novel·la contemporània traduïda (com La Hoja Perenne, amb títols de Grazzia Deledda, Joseph Roth, Sinclair Lewis o Vicki Baum), novel·la policíaca (Obras de Entretenimiento) o cròniques d'episodis i personatges de la tot justa acabada Segona Guerra Mundial (Grandes Actualidades).

Sis anys després, el 1953 La Hoja Perenne ja havia difós 43 novel·les. Li feien costat, dins el mateix gènere i amb gran majoria d'escriptors contemporanis, col·leccions noves com Imperia, Arco de Triunfo o,

sobretot, la Biblioteca Moderna Mateu, amb tres sèries, qui sap si imitació de les de l'Editorial Molino: Roja y Blanca (de novel·la general), Roja y Amarilla (de novel·la policíaca) i Roja y Azul (de cultura general i viatges). Una quarta col·lecció, Acción y Pensamiento, es reservava a les biografies, a les memòries i a les cròniques històriques i periodístiques, amb presència sovintejada d'autors com Emil Ludwig, Stefan Zweig i Augusto Assía. Aquell 1953, però, s'havia encetat ja la que serà la col·lecció més cèlebre de la història de la casa, la Colección Juvenil Cadete (*"El mejor regalo, el mejor juguete: un libro de la Colección Cadete"*). Se n'havien publicat ja 63 volums i reunia els clàssics de

la novel·la juvenil i d'aventures (Robert L. Stevenson, Jules Verne, A. Dumas, Walter Scott, Charles Dickens, James Fenimore Cooper, Mark Twain, Louise May Alcott o Henry Rider Haggard). Anava flanquejada per una mena de sèrie derivada, els Clàssics Cadete, que comença per adaptar obres de clàssics grecollatins i més endavant arriba fins a escriptors del segle XVIII, i per una col·lecció de contes per als més menuts, Galas Infantiles.

El catàleg de l'editorial s'havia modificat i multiplicat el bienni 1966-1967, començant pel desbordant increment de l'oferta infantil i juvenil, consistent en no pas menys que setze col·leccions, la gran majoria de narrativa. Les encapçalava la Juvenil Cadete, ja amb 200 títols i un club de lectors, seguida, entre altres de les noves, per Cadete con Faldas, Grandes Biografías, Mujeres Insignes, Clásicos Universales, Grumete, Para tu Hijo / Para tu Hija i Colegial/Colegiala. Per als adults, la col·lecció més nodrida havia esdevingut Todo para Muchos, amb 150 títols de ficció narrativa, pensament, biografies, assaig i cròniques històriques i periodístiques; després venien, entre les més significatives, La Pluma (52 novel·les clàssiques i contemporànies), Angustia (30 novel·les policiaques), Libros Condensados (literatura universal), El Óscar (8 obres d'humor) o Vernacle (l'única de ficció en català, amb cinc novel·les coetànies traduïdes). Feia poc temps aleshores que la casa havia iniciat l'aventura de l'edició de grans obres en fascicles, amb títols ressonants però financerament problemàtica. Es tracta d'un *Quijote* il·lustrat per Dalí, d'una *Divina Comedia* amb gravats de Gustave Doré, de *Las Grandes Religiones* (5 volums), de l'*Enciclopedia del Saber*

Humano (amb 12 volums previstos), d'*España, qué hermosa eres!* i d'*América, qué hermosa eres!* (cadascuna amb 3 volums), d'un *Nou Testament* (2 volums) o de *Dolça Catalunya* (enciclopèdia temàtica en 8 volums). Malalt, Francesc Mateu abandona l'editorial el 1971, que continua funcionant mig d'esma dos anys més. El 1973, l'Editorial Nauta es queda amb tots els fons a excepció de la col·lecció Maldoror, de narrativa, poesia i assaig, una de les darreres, absorbida per l'Editorial Labor. Diré per acabar que, en una decisió que cal aplaudir amb fervor, la viuda de l'editor va cedir tota la documentació de l'editorial a la biblioteca de la Universitat de Barcelona.

Títol i logotip
d'una col·lecció de
l'Editorial Mateu

R

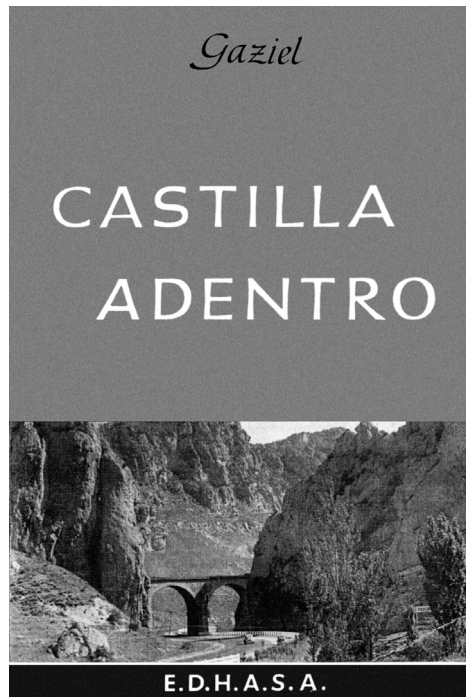
Edhasa: el retorn d'un gran editor

Exiliat el primer any de guerra civil, Antoni López-Llausàs, factòtum de la Llibreria Catalònia fins a 1936, recalca finalment a Buenos Aires, on funda i regenta l'Editorial Sudamericana, de brillant i dilatat catàleg dins el ram de la ficció narrativa i de l'assaig. Propietat seva o molt participada per ell, uns quants anys després, la raó social Edhasa (Editorial y Distribuidora Hispano Americana) es crea a Barcelona el 1946 amb el doble propòsit de publicar títols propis i de distribuir a Europa els fons de diferents editorials americanes, bàsicament argentines i mexicanes. Així, en un moment o altre de la seva trajectòria fa de distribuïdora d'una dotzena i mitja de segells editors de l'Amèrica hispanòfona, entre els quals sobresortien Sudamericana, Fondo de Cultura Económica, Porrúa Hermanos, Emecé, Losada, Kapelusz, Sur, Hermes, Minotauro i Librería del Colegio.

Simultàniament a aquesta activitat de distribució i a la difusió d'un butlletí de novetats bibliogràfiques, *Edhasa Mensual*, la casa anava engruixint el propi catàleg, que cap a 1965 s'acostava als dos-cents títols, més del 90% dels quals de narrativa

anglosaxona traduïda. Els encapçalava numèricament, amb més de cent volums, una col·lecció de llarga vida, Nebulae, des dels orígens consagrada a la ciència-ficció, seguida, entre les més significatives i nodrides, per Séptimo Círculo (de novel·la policíaca), per Cobra (novel·les de Thomas Mann, Graham Greene o Simone de Beauvoir) i El Puente, amb 13 títols d'autors hispànics, en algun cas (Gaziel i, potser, Ferrater Mora), traduïts del català. Deu o dotze anys després, el 1978, el catàleg no havia crescut gaire, però havia experimentat canvis apreciables. D'una banda, es mantenien col·leccions com Nebulae

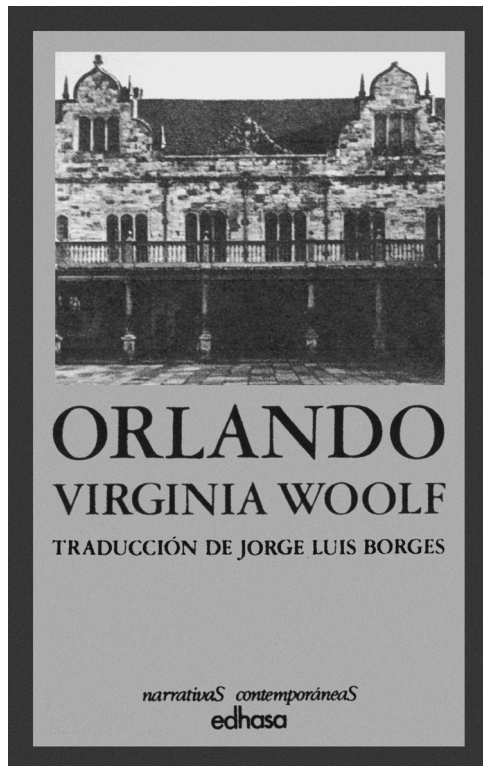

(completada ara amb *Minotauro*, també dedicada a la ciència-ficció) o *El Puente*, però se n'havien encetat de noves: dues de butxaca (*Pocket i Latinoamericana de bolsillo*), dues d'obres completes d'autor (Dale Carnegie i Krishnamurti), una d'art (*Bolsilibros de Arte Unesco*) i, sobretot, una de prestigiosa i llarga trajectòria, *Narrativas Contemporáneas*, que reuneix primeres espases de les lletres mundials. D'altra banda, funcionava aleshores una petita secció en la nostra llengua, integrada per col·leccions com *El Punt* (amb títols sobre llengua i literatura catalanes) o *El Be Negre* (llibre de divulgació il·lustrat), a més d'alguna obra esparsa com el *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, els drets del qual continuen avui en mans de la casa. També en català, i de 1985 a 1994 (any en què se'n fa càrrec l'Editorial Proa), Edhasa publica una col·lecció de literatura universal traduïda de gran alè i ambició, *Clàssics Moderns*. Una col·lecció que, dirigida per Francesc Parcerisas, se centra en la narrativa dels segles XIX i XX i reuneix plomes com les de Virginia Woolf, Hermann Hesse, James Joyce, Gerald Durrell o Ursula K. Le Guin.

La novel·la traduïda continua sent el puntal temàtic de la casa, que, per cert, es trasllada a la seu actual (*Diagonal 519-521*) en la dècada dels 80. A les col·leccions d'aquest gènere ja esmentades s'hi ha sumat *Narrativas Históricas* (amb un parell de centenars de títols, la gran majoria d'escriptors anglosaxons contemporanis), *Series* (aventures), *Detectives Medievales/Detectives en la Historia*. *Biblioteca Graham Greene*, *Tarzán o Tierra Incògnita* (relats de descobridors i exploradors). Ha continuat

Narrativas Contemporáneas, que acull ja uns 150 títols d'un solidíssim elenc d'autors (Camus, Céline, Lawrence Durrell, Faulkner, Gombrowicz, Huxley, Naguib Mahfuz, Mercè Rodoreda, Salinger, Steinbeck o Gore Vidal). I paral·lelament ha desplegat diverses col·leccions d'assaig, de biografies i memòries, com ara Aforismos, Ensayo, Los Libros de Sísifo o Testimonio. Avui dirigida per Daniel Fernández, Edhasa conserva una petita finestra per als llibres en català, d'història general i literària i de llengua.

R

E

Grijalbo, de Mèxic a Barcelona

Joan Grijalbo Serres (1911-2002) era, el 1937, militant del Partit Socialista Unificat de Catalunya i delegat del govern de la Generalitat a la Cambra del Llibre, circumstància que determina el seu futur professional. Exiliat a Mèxic, treballa a l'Editorial Atlante, finançada per Juan Negrín, fins que el 1949 funda una empresa pròpia, l'Editorial Grijalbo, centrada en la narrativa, la història i l'assaig i proveïda d'una àmplia xarxa de filials per un reguitzell de països hispanòfons. Cap a 1960 torna a Catalunya amb el gerent de l'editorial, Manuel Martínez Roca, i de primer obre una distribuïdora per comercialitzar a Espanya la seva producció mexicana, una distribuïdora que l'any següent ja funciona també com a editorial, amb un peu a cada continent. (Manuel Martínez Roca acaba no entenent-se amb Grijalbo i el 1965 funda l'editorial homònima amb el seu germà Francesc.)

Amb un percentatge molt crescut de traduccions (una constant de la casa), el catàleg de Grijalbo a Barcelona es manté essencialment fidel a les línies temàtiques desplegades des dels orígens. En la dècada dels 60 hi predominen, doncs, els gèneres històrics (amb monografies i cròniques de realitats del moment), dins els quals situo dues col·leccions biogràfiques: Figuras Imperiales i, sobretot, Biografías Gadesa (nom amb què l'editor volia homenatjar la població natal); li fa costat la narrativa, integrada majoritàriament per obres d'actualitat degudes a escriptors nord-americans; i en tercer lloc, el pensament o l'assaig polític, sociològic i econòmic (amb molts títols clàssics de filosofia marxista) alterna amb les obres completes de Georg Lukács o amb

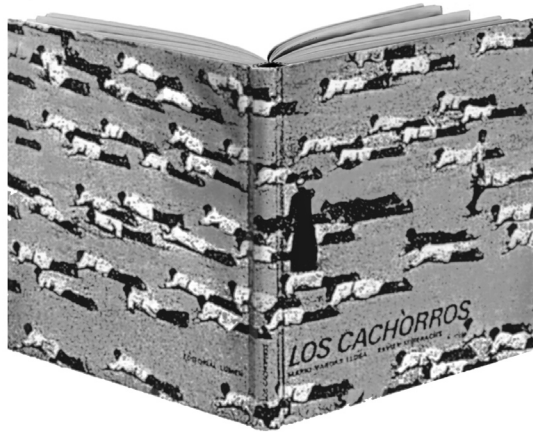
incursions encara tímides en l'edició d'obres de gran format. Amb el temps, les novetats provenen de lleus ampliacions del ventall temàtic (com la col·lecció Biblioteca Básica Juvenil, de coneixements bàsics, coeditada amb Danae i Mondadori) i, en especial, de l'aposta decidida pel *best seller* narratiu, dins el qual els èxits més ressonants els obté amb *El padrino*, de Mario Puzo, i amb un seguit d'autors com Irving Wallace, Taylor Caldwell i Hermann Wouk. (A destacar, dins la veta narrativa, la col·lecció Plec de Setze, que difon novel·listes clàssics o d'èxit i tradueix a la nostra llengua García Márquez i Vargas Llosa.)

En el catàleg de 1980 hi figuren sis blocs temàtics, numèricament presidits per dues sèries de *best sellers* (de ficció i de no ficció), amb un total superior als 250

títols; hi havia en segon lloc llibre pràctic, compost per obres d'autoajuda, gastronomia o per les de N. Vincent Peale; una línia nova, la pedagogia i la psicologia, incorporava també, en tercer lloc, manuals de relacions humanes i de sexologia; dins els gèneres històrics, en quart lloc, sobresortien els títols que, com *La guerra civil española*, de Hugh Thomas, passaven revista al passat més recent, mentre que les Biografías Gadesa ultrapassaven ja els vuitanta volums, diria que tots traduïts; en cinquè lloc, el bloc de filosofia i sociologia insistia en la difusió del pensament marxista; el sisè i darrer lloc l'ocupava la secció de diccionaris i grans obres, sens dubte la que presentava més canvis. Si els diccionaris incloïen cinc títols del prestigiós segell Collins (un altre èxit de vendes de la casa), dins les grans obres s'hi trobaven set volums d'una enciclopèdia temàtica (*Variomundo*), onze d'una història de la guerra civil espanyola, sis de *Sigma (El mundo de las matemáticas)* o quatre d'una *Historia mundial de la mujer*. El nostre editor iniciava poc després un procés expansiu que el duria a constituir un grup del mateix nom, objecte d'examen en el volum següent.

Lumen, que neix dos cops

Els orígens de Lumen remunten a una editorial religiosa fundada el 1936 a Burgos pel sacerdot i pedagog Joan Tusquets i Terrats, que el 1940 ja l'havia traslladada a Barcelona (al número 219 del carrer de Rocafort). En consonància amb la dèria del Tusquets d'aleshores, furetejador de lògies i flagell de maçons, l'editorial s'orienta prioritàriament a les obres de catequesi, de devoció i de predicació i als llibres de text de religió per

a l'ensenyament. L'empresa feia la viu-viu sense entrebancs fins que, el 1960, la compra un germà del propietari, Magí Tusquets, que tot seguit la capitalitza i la cedeix a una filla, Esther, convertida així de sobte als 23 anys en editora.

Amb el suport econòmic del pare, Esther Tusquets trenca amarres amb el passat de l'editorial i comença publicant llibres infantils, alguns dels quals integrats en una col·lecció, *Grandes Autores*, que surt amb l'objectiu de "*poner a los mejores autores de todos los tiempos en manos de los niños*". En aquests inicis s'obren dues col·leccions més: *Palabra e Imagen*, que alterna textos literaris, sobretot d'encàrrec (de Cela, Delibes, Matute, Neruda o Vargas Llosa), amb fotografies que els il·lustren i/o interpreten (d'Oriol Maspons, Joan Colom, Ramon Masats o Xavier Miserachs), i *Palabra en el Tiempo*, que, dirigida per Antoni Vilanova, "*aspira a ofrecer un panorama completo de las diversas corrientes ideológicas, literarias y estéticas del momento presente*"

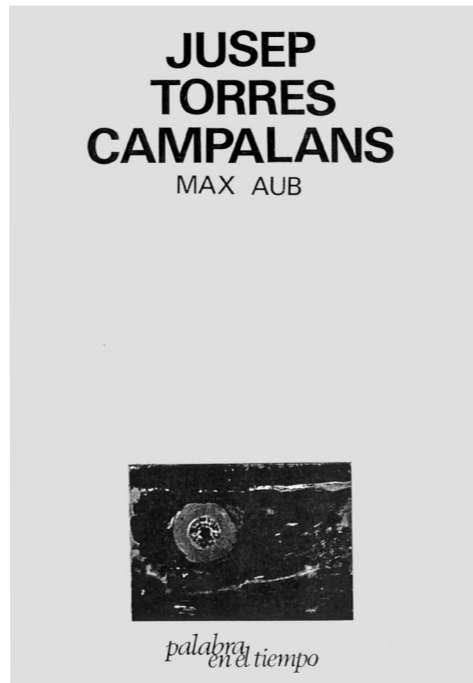
Títol de la col·lecció *Palabra e Imagen*, de l'Editorial Lumen

i que es convertirà en la més representativa. En aquesta primera dècada, Òscar Tusquets, germà de l'editora i arquitecte, es feia càrrec de la secció de disseny, i la seva dona d'aleshores, Beatriz de Moura, treballa també a Lumen des de 1963 (tots dos en sortiran el 1968 per fundar l'editorial Tusquets). El catàleg de 1979 dóna fe de la permanència d'aquelles tres col·leccions i de l'existència d'altres de noves, com Poesía, Palabra Menor i les úniques que Lumen ha acollit en català: Sis Joans, de narrativa de grans autors per a joves, i Paraula Menor, de prosa i poesia d'escriptors contemporanis (entre els quals Kafka, Celan, Segimon Serrallonga i Francesc Parcerisas). Aquell any l'editorial comptava ja amb els dos puntals que n'asseguraran la viabilitat econòmica per sempre més: l'assagista i novel·lista italià Umberto Eco i el dibuixant i guionista argentí Quino; segons Esther Tusquets, tots dos els hi cedeix *gratia et amore* un Carlos Barral desdenyós d'incorporar-los a Barral Editores. Seguint la petja del còmic de Quino *Mafalda*, dels onze àlbums del qual es venen milions i milions d'exemplars, Lumen incorpora també les tires de Charlie Brown (col·lecció Carlitos y Snoopy), de Charles M. Schulz.

El 1996, una Esther Tusquets fatigada d'haver d'afrontar, en les seves paraules, la gestió financera de l'empresa (que fins a la mort, el 1989, havia dut el pare), ven el 80% de les accions a Plaza&Janés (integrada ja dins el grup Bertelsmann), que el 2001, amb motiu de la jubilació de l'editora, n'aconsegueix el 100%. Quan plega, coincidint amb el quarantè aniversari de Lumen, l'editora deixava enrere un catàleg d'uns 800 títols, la gran majoria literaris. Els presidia, amb uns 150, la col·lecció Palabra en el Tiempo, dins la qual proliferen

primeres figures de la literatura contemporània (James Joyce, Samuel Beckett, Virginia Woolf, Franz Kafka, Hermann Broch, William Golding, Alberto Moravia, Louis-Ferdinand Céline, Marguerite Yourcenar, Claude Simon) al costat d'altres que, com Umberto Eco, procuren a la casa *best sellers* de ressonància mundial (d'*El nombre de la rosa* se'n ven més d'un milió d'exemplars). En segon lloc, la col·lecció Poesía (continuació d'El Bardo, col·lecció iniciada per José Batlló) reunia una norantena de volums, originals i traduïts i amb una equilibrada proporció entre la literatura espanyola i catalana (Blas de Otero, Pablo

p

Una altra
col·lecció de
l'Editorial Lumen

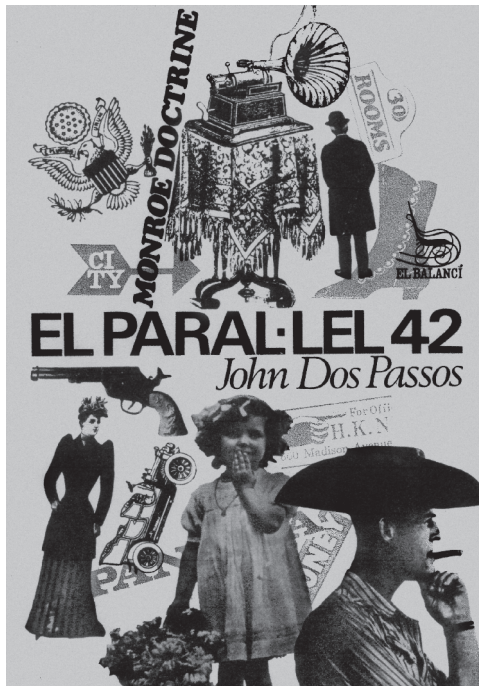
a

Neruda, Gabriel Celaya, José Agustín Goytisolo, Joan Salvat-Papasseit, Salvador Espriu, Pere Quart, Joan Brossa) i les d'altres llengües (Rainer Maria Rilke, Walt Whitman, Saint-John Perse, Iannis Ritsos, Philip Larkin). A continuació, Femenino Lumen, amb una trentena de volums, donava cabuda a narrativa, original i traduïda, d'escriptores contemporànies, mentre que Palabra Menor difonia títols d'altres col·leccions en edicions de butxaca. I si a l'apartat de vària sorprenem alguna sèrie curiosa com els Libros de Bridge, l'altre bloc temàtic amb personalitat pròpia l'integrava el llibre infantil i juvenil: una norantena de narracions il·lustrades, totes traduïdes, i les col·leccions A Favor de las Niñas (una vintena d'obres) o Grandes Autores (una cinquantena, entre els quals Puixkin, Daudet, Thackeray, Faulkner, Robert Graves, Ray Bradbury, Ana María Matute, Carmen Martín Gaité). En l'actualitat, Lumen, sotmesa a una dràstica descatalogació de títols, forma part de l'eixam d'editorials absorbides per Random House Mondadori; manté una línia exclusivament literària (amb narrativa, poesia i assaig) i l'atenció per les publicacions infantils i juvenils, dins les quals ha reprès l'edició en la nostra llengua.

Edicions 62: un abans i un després

És molt probable que Edicions 62 (una de les poquíssimes que s'han pres la molèstia d'historiar-se de dins estant, i a més de forma admirable) sigui la primera editorial en català de la postguerra concebuda i planificada amb criteris fonamentalment empresarials. Fundada el mateix any que li dona nom per Ramon Bastardes i Max Cahner, des dels orígens tracta de

situar-se en pla d'igualtat amb la competència més solvent. Així, està regida per una societat anònima, des de 1963 participa amb estand propi a la fira de Frankfurt (la primera vegada que hi ha, segons sembla, un estand dedicat en exclusiva al llibre en català), crea una distribuïdora (Ifac) i, molt atenta als aspectes formals, en fi, encarrega el disseny de logotips, publicitat i llibres a diferents professionals del ram. Altrament, i si més no en la primera etapa que ara considerem, un afany sembla presidir la confecció del catàleg: el de transferir al català el llegat cultural universal que per raons històriques encara no s'hi

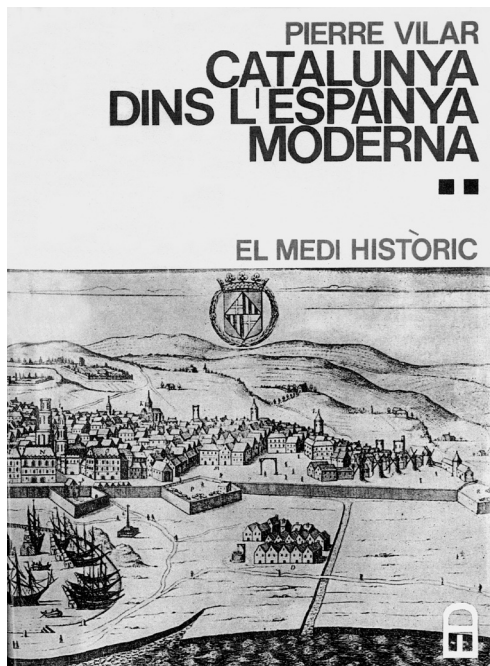
En la col·lecció El Balanci, Edicions 62 comença a difondre títols primordials de la narrativa universal

42

havia incorporat, tant el clàssic com el de l'actualitat més viva. D'aquí el pes decisiu que de sempre hi han tingut les traduccions, amb crestes tan vistoses com el 62% que assoleixen el 1968.

El nou segell debuta amb una col·lecció inicialment només d'assaig, Llibres a l'Abast, que esdevindrà una de les més representatives i que, amb originals i traduccions (sovint de la celebrada col·lecció *Que sais-je?*), aspirava a oferir "una visió essencial de les realitats i dels problemes del nostre temps". Donen fe d'aquest propòsit títols com el primer de tots, *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster, o *Els altres catalans*, de Francesc Candel, un dels més venuts dels primers anys. El 1963 s'encetava una altra col·lecció llegendària, *La Cua de Palla*, de novel·la policíaca traduïda que dirigeix Manuel de Pedrolo, seguida el mateix any per la *Blanquerna*, de literatura religiosa, i l'any següent per *Estudis i Documents* ("destinada a publicar obres fonamentals d'investigació sobre els aspectes sociològics i culturals que afecten la nostra comunitat") i per una *Biblioteca de Pensament Cristià*. Aquell 1964 s'incorporava a l'editorial un director literari de renom, Josep M. Castellet, que, al costat de diversos assessors (entre els quals sobresurt, per la continuïtat en el temps i per la transcendència de les iniciatives, Joaquim Molas), resulta decisiu en l'orientació decididament literària de la casa. D'ençà d'aleshores, en efecte, neixen col·leccions de narrativa com *El Balancí* (que dona a conèixer en la nostra llengua escriptors com Vasco Pratolini, Marguerite Duras, William Faulkner, Italo Calvino, Graham Greene, Heinrich Böll, Francis Scott Fitzgerald, John Dos

Passos, Bertolt Brecht, William Golding, Leonardo Sciascia o Günter Grass) i El Trapezi, aquesta destinada al públic juvenil (i amb autors com Alain Fournier, William Saroyan o Maksim Gorki), acompanyades de Clàssics Catalans del Segle XX (obres completes de Carles Riba, Llorenç Villalonga, Salvador Espriu o Joan Fuster) i d'Antologia Catalana ("una síntesi textual i crítica de la cultura catalana"). L'assaig literari disposava de la tribuna de Cara i Creu, mentre que el de caire més polític (amb molts títols de filosofia marxista) tenia cabuda dins L'Escorpí, col·lecció que segrega dues branques: L'Escorpí/Teatre i L'Escorpí/Poesia, que alternen originals i

Segon volum d'una obra de referència, publicada per Edicions 62 dins la col·lecció Estudis i Documents

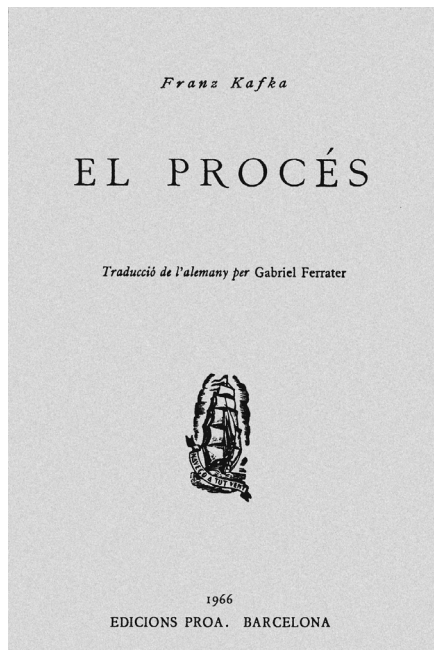
traduccions i acullen escriptors joves. I una col·lecció de còmics, Charlie Brown, obra de Charles M. Schulz, arrodonia l'oferta.

De forma simultània, l'editorial havia creat el 1964 un segell en castellà, Ediciones Península, originàriament pensat per albergar traduccions del fons en català, per difondre obres d'escriptors en aquella llengua i per contractar llibres estrangers per a les dues llengües. I havia començat el 1965 un projecte, ideat per Cahner, de gran ambició, una enciclopèdia que, un cop descartada l'opció de traduir-la d'una de forana, es planteja com una obra creada de cap i de nou i es posa sota la direcció de Jordi Carbonell. Com que d'aquest projecte i, sobretot, de la culminació me n'ocuparé *in extenso* en el volum següent, basti dir ara que, mancat de càlculs ajustats sobre costos i durada, va estar a punt d'enfonsar l'empresa, que passa per un trágol duríssim i que tot just en pot fer sortir, el 1969, el primer volum.

Sense enciclopèdia i sense Max Cahner, forçat a anar-se'n, Edicions 62 surt molt tocada de la crisi, que la marcarà durant molts anys. Es tanquen col·leccions, s'alenteix la producció, es renoven càrrecs de gestió i, en fi, tota l'activitat s'encara a l'estabilització econòmica, aconseguida cap a 1973. És l'any en què es programa l'edició de grans obres il·lustrades (entre les quals l'excel·lent sèrie de la *Història gràfica de la Catalunya contemporània*, encarregada a Edmon Vallès), que, venudes sobretot a crèdit, obtenen una gran resposta del públic. Un any després, el 1974, sorgia una col·lecció de butxaca, El Cangur, que aplegarà alguns dels títols més venuts de la casa, la trajectòria de la qual reprendré en el volum vinent.

Un altre retorn: Proa (falcada amb Aymà)

Que jo sàpiga, Proa constitueix l'únic cas d'editorial que, nascuda abans de 1939, es manté activa a l'exili i en acabat torna a Barcelona, on avui feliçment continua després d'haver commemorat, el 2003, 75 anys d'existència. En efecte: tal com acabo dient en el volum anterior, el propietari de Proa, Josep Queralt, s'exilia a Perpinyà, on, enmig d'imaginables dificultats de tota mena, pot arribar a publicar una vintena de títols, la gran majoria novel·les i la meitat corresponents al cicle narratiu *El pelegrí apassionat*, de Joan Puig i Ferrer, que contribueix al sosteniment econòmic de l'editorial de la qual havia estat director

Aquesta novel·la, primera obra de Kafka publicada a Espanya, es dona a conèixer en la col·lecció A Tot Vent, d'Edicions Proa

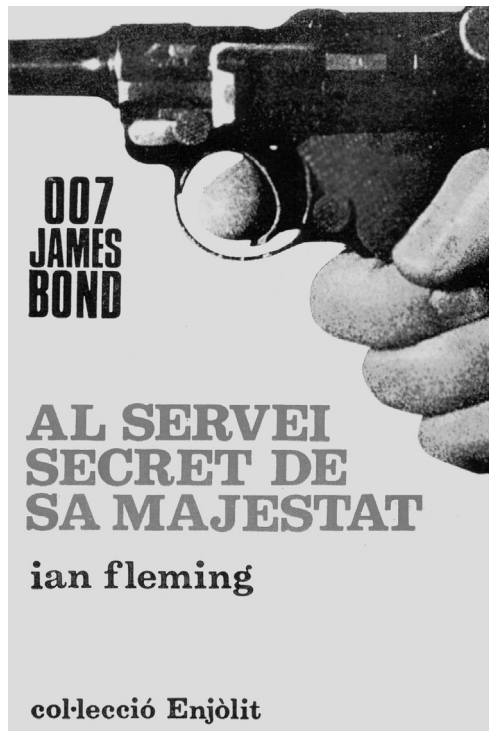

literari. Després d'unes, segons sembla, àrdues negociacions, Joan Baptista Cendrós i Carbonell, que, com he indicat més amunt, el 1962 havia adquirit l'Editorial Aymà (de la qual només conserva la Col·lecció Literària), compra Proa un any després a Josep Queralt, que moria a Perpinyà el 1965.

En mans d'un activista milionari com Cendrós, el nou segell, que alterna la doble denominació Aymà-Proa amb la individual de cadascun i que contracta Joan Oliver (Pere Quart) de director literari, fa una entrada de cavall sicilià en el mercat pels volts de la diada de Sant Jordi de 1964, amb anuncis a plana sencera fins i tot a diaris de Madrid i amb un eslògan publicitari –“La propera festa del llibre serà de color taronja”– que remetia al color de les cobertes de la col·lecció més emblemàtica i identificadora de Proa: la de narrativa A Tot Vent. Aquesta justament continua sent, a partir d'aleshores, la més nodrida, amb un centenar de títols que, seguint la tradició, combinen obres originals (C.A. Jordana, Artís-Gener, Arbó, Pedrolo, Espinàs, Porcel) i sobretot traduïdes: de l'anglès (Dickens, Greene, Huxley, Steinbeck, Dos Passos, Hemingway, Faulkner, Capote, Salinger, Lawrence), del francès (Maupassant, Mauriac, Sartre, Malraux), de l'alemany (Kafka, Zweig, Mann, Rilke, Musil), de l'italià (Pavese, Moravia), del rus (Vladim Frolov, Vitali N. Siomin) i del grec modern (Vassilis Vassilikos). Val a subratllar que, d'aquest estol d'escriptors estrangers, una dotzena es publicaven a Espanya per primer cop, i s'hi publicaven en català, detall que dona la pauta de l'empenta i l'audàcia d'aquesta represa de l'editorial. Una editorial que, no satisfeta encara amb la precedent oferta novel·lística, n'obria tres col·leccions

més, noves de trinca: Zenit, Tròpics (que publica, entre altres, Lawrence Durrell i Henry Miller) i Enjòlit, policíaca i d'espionatge, amb títols d'Eric Ambler o, principalment, de Ian Fleming (la sèrie de James Bond). L'altra gran col·lecció, Els Llibres de l'Óssa Menor, fundada per Josep Pedreira, consagrada a la poesia i convocant del premi Carles Riba, s'incorpora el 1966 a Aymà-Proa, dins la qual n'apareixen una setantena de volums més, gairebé tots originals i amb acusada alternança de poetes madurs i novells. I pel

**007
JAMES
BOND**

Títol d'una de
les col·leccions
del doble segell
Aymà-Proa

j

que fa a La Mirada, una col·lecció històrica, dona a conèixer una quinzena d'assajos o cròniques de temes contemporanis (Martin Luther King, David Ben Gurion, Alberto Moravia).

Altres col·leccions foranes acaben encabint-se dins el nou segell: els Quaderns de Teatre de l'ADB (Agrupació Dramàtica de Barcelona) o les de l'Editorial Alcides. Altres, encara, fins a arribar a una vuitena, diversificaven l'oferta (llibres d'ensenyament, biografies, art, història i cultura de Catalunya) i comptaven amb un nombre de títols més aviat testimonial. Quan el 1978 Proa celebrava mig segle, havia perdut molt del gas de catorze anys enrere. Les vendes no corresponien ni a les inversions ni a les expectatives, de forma que l'empresa entra en una fase d'atonía que culmina, quatre anys després, en el traspàs de la marca i el fons a la Fundació Enciclopèdia Catalana, del patronat de la qual Cendrós era membre. Me'n tornaré a ocupar, doncs, en el volum següent.

Anagrama i Tusquets, collita del 69: tot just els primers passos

Sens dubte, l'esperit innovador i inconformista de la tasca editora de Carlos Barral es transfereix, en el món de l'edició en espanyol, a tres segells que n'hereten l'esperit culturalista i la ideologia esquerranosa: Lumen, Anagrama i Tusquets, fills tots tres d'iniciatives d'intel·lectuals burgesos barcelonins adscrits a l'anomenada *gauche divine*. Lumen, renascuda el 1960, l'he examinat en un apartat anterior; als orígens d'Anagrama i de Tusquets, que

publiquen els primers llibres el mateix any, m'hi refereixo tot seguit, per bé que en tornaré a tractar, i per separat, en el volum següent.

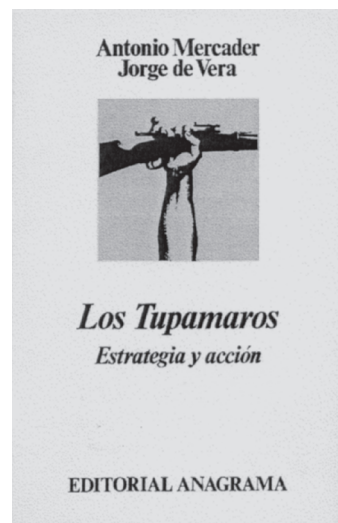
Anagrama sorgeix modestament per obra i gràcia d'un enginyer audaç i lletraferit, Jorge Herralde, que comença obrint simultàniament tres col·leccions altament significatives dels seus propòsits: dues d'assaig més o menys polític, Argumentos i Documentos, i una d'assaig literari en català d'existència fugaç (amb Pavese, Sartre o Artaud), Textos, l'única en la nostra llengua en la història de la casa, si més no fins ara. Un any més tard, 1970, n'apareixien dues més, Serie Informal (de narrativa i assaig literari) i els cèlebres Cuadernos Anagrama (d'assaig en quaderns breus), seguides el 1971 per Cinemateca Anagrama, el 1972 per Guías Alfabéticas (manuals universitaris) i el 1974 per Biblioteca de Antropología. Per torna, el 1972 es convocava la primera edició del premi Anagrama d'assaig, aleshores i ara un dels poquíssims consagrats al gènere. En l'avinentsa dels primers 25 anys de l'editorial, el 1994 Herralde reflexionava sobre aquesta arrencada fulgurant:

Anagrama empieza como una editorial básicamente de ensayo, en la que los textos políticos tenían gran importancia. [...] Se publicaron libros de una amplia gama de coloratura de izquierdas, dedicando una atención especial a todas las heterodoxias [...].

Fueron años muy excitantes, estimulantes. Una de mis vocaciones editoriales es ejercer como de sismógrafo, como cronista de la época que vivo. Quería que la editorial fuera una caja de resonancia del marxismo, del surrealismo, del situacionismo, de todos los ismos apetecibles. La editorial era un supermercado de la contestación.

Animat per aquest desig, l'editorial acull autors com Mao, Trotski, Rosa Luxemburg, Bakunin, Kropotkin, Lenin, el Che Guevara, Andreu Nin, Joaquim Maurín, Wilhelm Reich, Hans Magnus Enzensberger, Chomsky o Althusser, de manera que atreu com un imant les ires censors i sofreix una cadena de segrestos d'edicions (he tingut ocasió de parlar-ne en el capítol consagrat a la censura).

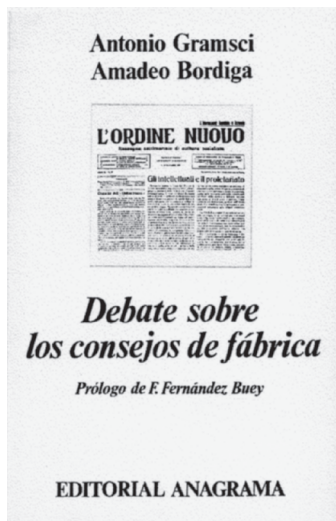
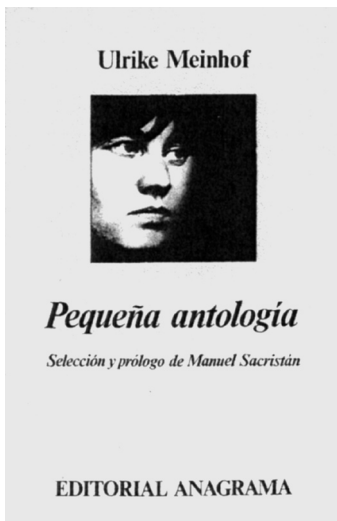
Per part seva, la brasilera Beatriz de Moura, filla d'un cònsol del Brasil a Barcelona, casada aleshores amb l'arquitecte Òscar Tusquets i cunyada, doncs, d'Esther Tusquets, funda l'editorial d'aquest nom a mitges amb el marit després d'haver passat cinc anys treballant a Lumen. Els inicis, modestos i artesanals, es caracteritzen per col·leccions de llibres de format i gruix reduït i d'audaços dissenys: els Cuadernos

Ínfimos i els Cuadernos Marginales, que donen a conèixer sobretot textos literaris, de cinema i d'arquitectura d'estètiques heterodoxes i d'autors inconformistes. Així ho definia programàticament Moura mateixa el 1994:

Desde el principio, me propuse tres metas: 1. reivindicar las vanguardias literarias de nuestro siglo y la literatura que no por marginada, minoritaria e incluso "maldita" deja de ser menos importante; 2. aportar elementos para un debate vivo, activo, en el terreno la cultura, de las ideas, mediante textos refractarios a las ortodoxias vigentes y que suscitaran polémica; y 3. publicar la narrativa de autores noveles españoles e hispanoamericanos.

Després d'aquestes dues col·leccions primerenques (que comencen albergant traduccions, entre altres autors, de Samuel Beckett, Theodor Adorno, Charles

En la pàgina anterior i en aquesta, quatre mostres d'uns combatius i militants inicis (col·lecció Documentos)

Baudelaire, Émile Zola, André Gide, Alain Robbe-Grillet, Hermann Broch, Sigmund Freud, William Faulkner, Malcolm Lowry o Gérard de Nerval), n'apareix una tercera, Acràcia, que a partir de 1974 difon textos clàssics de l'anarquisme (com ara Pierre-Joseph Proudhon) i monografies que l'aborden des de diferents punts de vista. No cal ni afegir que, com amb Anagrama, la censura també s'hi acarnissa. Tres anys després, el 1977, a l'editorial hi entra Antonio López Lamadrid (del llinatge dels López marquesos de Comillas), que contribueix a convertir-la en una societat anònima el 1978: a fer-la passar, segons les seves pròpies paraules, d'una editorial artesana a una petita empresa editorial.

Cartell dissenyat per
Enric Satué per a la
sèrie Los Heterodoxos
de la col·lecció
Cuadernos Ínfimos,
de l'Editorial Tusquets

Apèndix

Acta de la reunió de la Cambra del Llibre del 3 de febrer de 1939

Tot i que ja m'hi refereixo en un capítol del volum, es reprodueix a continuació en facsímil, pel seu valor històric i documental, l'acta de la primera reunió de la Cambra del Llibre després de l'ocupació militar de Barcelona, una setmana abans que s'acabés la guerra a Catalunya. La signen al final Joaquim Sopena Domper, president, i Santiago Olives Canals, secretari en funcions i ben segur que autor de la llegible cal·ligrafia del document.

Sesión del día 3 de febrero de 1939.

En la ciudad de Barcelona, a 3 de febrero de 1939, a las 16 h. 15', en el domicilio social de la Cámara Oficial del Libro, celebra una sesión extraordinaria el Consejo Directivo de la entidad actuando de Secretario el que suscribe. Asisten los socios anotados al margen. Han excusado su asistencia los Sres. Aguirreurreta, Benavent y Santamans.

El Sr. Sopena, antiguo Presidente de la Cámara, saluda a sus compañeros y declara abierta la sesión. El Secretario, después de referirse sucintamente a las vicisitudes experimentadas por la Cámara durante los treinta últimos meses, da cuenta de la dimisión presentada por D. Manuel Sánchez Lario de su cargo de Presidente en fecha 24 del mes pasado, dimisión impuesta por su obligada ausencia de Barcelona al quedar movilizado. A partir del día siguiente a la entrada de las tropas Nacionales en Barcelona, se recibieron en la secretaría varias peticiones escritas y verbales para que en el menor plazo de tiempo

posible fuera convocado el Consejo Directivo de la Corporación. Al propio tiempo, un buen número de casas de las que integran dicho Consejo comunicaron la sustitución de su representante por la persona del gerente o el propietario. En estas condiciones, la Secretaría estimó que era urgente recabar de la Superioridad el necesario permiso para celebrar una sesión extraordinaria. En fecha 31 del mes pasado una comisión de la Cámara se puso en contacto con el Sr. jefe de Ediciones del Servicio Nacional de Propaganda del Ministerio de Gobernación, Don Pedro Lain. Dicho Sr. Manifiesto que el Servicio de referencia era llamado a entender en todo lo que se refiriera al libro y declaró que a partir de aquella fecha la corporación quedaba intervenida por dicho organismo y su local provisionalmente requisado a los efectos de su adecuada protección. El Sr. Lain se encargó de obtener el necesario permiso de reunión y anunció que asistiría a la sesión convocada a fin de saludar al Consejo en pleno y precisar las orientaciones a seguir.

Renovación del Consejo y su Junta de Gobierno. - Las comunicaciones de sustitución de representantes recibidas por la Secretaría General son en número de diez y corresponden a las siguientes casas: Editorial Labo., Editorial Lopeña, Salvat Editores, Justavo Gili, Editorial Juventud, Eymoa, Lira y Barral, Imprenta Algeriana, Catalonia y Fotolitografía Barquino. Siguiendo el mismo orden, los representantes sustituidos y los vocales que pasan a ocupar su lugar son: El Sr. Sanchez Lario por el Sr. Balaguer, el Sr. Alvarez B. por el Sr. Lopeña, el Sr. Muñoz por el Sr. Salvat, el Sr. Martínez por el Sr. Gili, el Sr. Del Comal por el Sr. Lendreras, el Sr. Justierrez Laraya por el Sr. Eñías, el Sr. Pecesans por el Sr. Barral, el Sr. Fois por el Sr. Santamansi, el Sr. Ledesma por el Sr. Fornas y el Sr. Pujol por el Sr. Salvat B.

El Secretario añade que debe proveer la Presidencia y la Vice Presidencia 2ª de la Cámara por dimisión del Sr. Sanchez Lario y por desaparición de la Asociación de Escritores Catalanes que representa al Sr. Maseras. Quedan, además cinco vacantes por cubrir, correspondientes a los puestos que ocupaban los representantes de: Naga, Asociación de Escritores Catalanes, Asociación de Escritores Castellanos, Di-

rección General de Comercio y Ministerio de Instrucción Pública.

El Sr. Juli, como Presidente Honorario de la Cámara, propone
 otorgar un voto de gracias a D. Joaquín López por las facilidades
 de todo orden dadas a la corporación durante un período particular-
 mente crítico de su existencia. Propone además, que el Consejo reelija al
 Sr. López para la Presidencia e invite al antiguo Vicepresidente 2.º
 D. Arcadio de Bobes a ocupar el cargo que ha quedado vacante, en-
 tiendo al propio tiempo el puesto de vocal reservado a Pagna que
 dicha empresa no llegó a ocupar. El Sr. Juli propone, finalmente, que
 la Cámara designe a D. Enrique Nación para ocupar la vacante produ-
 cida por el Sr. Maseras y reservar los tres puestos restantes a disposi-
 ción de la Superioridad con el propósito de que estén representados den-
 tro de la Cámara los Ministerios de Gobernación, de Industria y Co-
 mercio y de Educación Nacional. Son aceptadas unánimemente
 las propuestas formuladas por el Sr. Juli. En consecuencia, y a
 reserva, desde luego, de lo que la Superioridad resuelva en definitiva
 sobre el régimen interior de la Cámara y su futuro inmediato, el Con-
 sejo Directivo ofrece la siguiente composición: Grupo I (Editores) D.
 José María Bataquer, por la Editorial Labor S.A.; D. Joaquín López,
 por la Editorial Ramón López S.A.; D. Santiago Salvat, por
 Salvat Editores S.A.; D. Justavo Juli, por Justavo Juli, Editor;
 D. José M.^o Álvarez, por Editorial Molino; D. José Luchera, por
 la Editorial Juventud S.A.; D. Alfredo Gallard, por Montaner y
 Simón S.A.; D. Francisco Elias, por Ediciones Humana; D. Eduar-
 do Baral, por D. J. Lix y Baral Hnos. S.A. Grupo II (Libros) D.
 Valentín Santamans, por la Imprenta Elgerviana y Librería
 Sami S.A.; D. Manuel Bonis, por la Librería Catalonia; D. Rigo-
 berto Serra, por la Librería Linteo; D. Legimunceta Pilella, por la
 Librería Vilella. Grupo III (Artes Gráficas) D. Arcadio de Bobes,
 por las Gráficas Bobes S.A.; D. Emilio Bregalla, por las Encuader-
 naciones Bregalla; D. Emilio Salvat, por la Foto litografía Bregalla.
 Grupo IV (Fabricantes de Papel) D. Lluís Aguirresuñeta, por La Pa-
 pelera Española S.A.; D. Pedro Pascual, por H. Pascual Domenech
 S.A. Grupo V (Cooperación y Organización Oficiales) D. Jorge Rubio,

D. Enrique Ubián, por la Editorial U. de Vicente Ubián, Vacante; Vacante; Vacante.

Los cargos de la Junta de Gobierno quedan distribuidos en la siguiente forma: Presidente: D. Joaquín Sopena; Vicepresidente 1º: D. Manuel Borrás de Guadras; Vicepresidente 2º: D. Arcadio de Foces; Tesorero: D. José Lendera; Contador: D. Pedro Lencarost; Vocales: D. José M^o Álvarez y D. Américo Salvat.

El Pleno toma el acuerdo de elevar a la Superioridad una copia autorizada de las dos relaciones transcritas significándole que se somete de antemano a lo que ésta resuelva en definitiva sobre la composición del Consejo Directivo de la Cámara y su Junta de Gobierno.

El Sr. Salvat propone que conste en acta la satisfacción del Consejo por la liberación de sus compañeros D. Justino Lili, D. Joaquín Sopena y D. Rigoberto Lirera, encarcelados por el Gobierno Negro. Así se acuerda.

El Sr. Sopena agradece la prueba de confianza y las expresiones de simpatía con que le han honrado sus compañeros y propone:

Mandar un mensaje de adhesión al jefe del Estado.

Expresar en visita oficial a las autoridades locales la adhesión de la Cámara al nuevo orden.

Abordar inmediatamente el estudio de los problemas que tiene planteada la industria y el comercio del libro en términos más pecuniaris.

El Consejo acepta la triple propuesta del Sr. Sopena y levanta por breves momentos la sesión para recibir al Sr. jefe del Servicio Nacional de Propaganda D. Domingo Piedruejo y el jefe de Ediciones del mismo Servicio D. Pedro Lain.

Programa de actuación inmediata. - El Sr. Piedruejo dirige un saludo a los reunidos y expresa su satisfacción ante el hecho de la espontánea y entusiasta adhesión de la Cámara al Movimiento Nacional de España. Comunica a los reunidos que el Servicio cuya Jefatura ostenta, está expresamente encargado de entender en toda lo que directa e indirectamente se refiera al libro. Sentimo necesario señalar que el mis-

no limitado, sino a las directivas totalitarias que le informan, interviene no solo en el aspecto económico del libro, sino en un aspecto político y moral, recordándose las funciones rectoras que un tiempo estaban en manos de la iniciativa individual o bien de organismos constituidos democráticamente. El Sr. Riduejo asegura de que la Cámara apreciará el cambio profundo operado en España a partir del veintitantos de Julio de 1935, no duda que dicha corporación acomodándose al nuevo orden se sujetará a las normas que dicte el Servicio Nacional de Propaganda y le prestará su colaboración más entusiasta renunciando a procedimientos de gobierno actualmente desechados como incompatibles con la orientación dada por el Caudillo para la reconstrucción y el engrandecimiento de España. El Sr. Riduejo invita al Pleno a que someta una relación de los componentes que lo integran a la subsiguiente aprobación del Servicio Nacional de Propaganda el cual está llamado a resolver en definitiva sobre la suerte de la corporación. Con este gesto el Consejo acreditará de un modo patente su acatamiento a la jerarquía que constituye la piedra angular de la España Nacional. A partir de esta fecha la Cámara debe renunciar a toda acción autónoma; los organismos competentes del nuevo Estado se encargarán de dictar normas y fijar la orientación a seguir.

El Sr. Lopena agradece las palabras del Sr. Riduejo y expresa su conformidad completa con las directivas que ha dejado expuestas. El Sr. Gili se congratula de que por primera vez en España el Gobierno se interese abiertamente por los problemas culturales y económicos del libro y propugne una clara política llena de promesas para el futuro.

El Sr. Riduejo se despide de los reunidos y prosigue la sesión bajo la presidencia del Sr. Lain.

El Sr. Lopena invita al Sr. Lain a que concrete el punto de vista del Gobierno en materia de precios de venta. El Sr. Lain declara que como criterio general se ha establecido el mantenimiento de los precios de cubierta para los libros publicados con anterioridad al 13 de Julio de 1935 y la fijación del precio de las publicaciones aparecidas con posterioridad a dicha fecha se ha hecho tomando como base de cálculo los precios de coste actuales. Por lo que respecta al papel, los precios son

fijados con carácter uniforme en un trámite Sindical del Pabel y Easton, adscrito al Ministerio de Industria y Comercio. La mano de obra y, en consecuencia, las tarifas de impresión han sufrido ligeros aumentos debidos principalmente a las modificaciones decretadas por el Gobierno; no es posible señalar una cifra uniforme para todo el territorio nacional; puede sin embargo, evaluarse aproximadamente en un 15-20% sobre las tarifas anteriores al levantamiento; la Asociación de Impresores de Bilbao estará sin duda en condiciones de cuentas a sus colegas de Barcelona a este respecto. En lo tocante a las tarifas de imprenta y ed. d. s. s. s., también se ha producido un ligero aumento de precio. En la España Nacional no se ha planteado la cuestión de las encuadernaciones por no haberse publicado más que libros a la rústica o en cartóné. Los editores de Barcelona al calcular el coste de las ediciones aparecidas durante los últimos treinta meses, si son encuadernadas deberían desde luego basarse en los precios vigentes para las telas de encuadernación. Cabe añadir que las obras de lujo o de bibliófilo no están sujetas a otra norma que la que sus características externas impongan en materia de precios.

El Sr. Sopena agradece las explicaciones del Sr. Lain y observa que sería oportuno tener en cuenta un caso particular que escapa a la regulación vigente. Se trata de la conveniente unificación de precios de las obras publicadas serialmente en una misma colección o biblioteca y que por su precio deban considerarse ediciones de tipo llamado popular o económico. La aplicación rigurosa de las normas fijadas por el Gobierno, determinaría una notoria desigualdad entre los precios de cubiertas de las obras publicadas antes de Julio de 1936 y los de las aparecidas posteriormente. La Cámara estima que sería oportuno autorizar en tales casos al editor a que unificara los precios dentro de la misma serie o colección aplicando con carácter facultativo un reducido aumento (en ningún caso superior al 25%) a los precios anteriores a la guerra. Dicho aumento haría posible la venta de las obras referidas a un precio uniforme inferior, desde luego, al que resultaría de aplicar las cifras de coste actual.

El Sr. Lain invita a la Cámara a que formule una propuesta concreta que el Servicio Nacional de Propaganda se encargará de cursar y será resuelta rápidamente. Para ocuparse del problema que plantea el suministro de papel para la industria editorial. El Ministerio ha podido comprobar que los stocks existentes en Barcelona son verdaderamente exiguos en cantidad y de calidades muy bajas. En la zona nacional se ha seguido editando utilizando los tipos corrientes anteriores al levantamiento y, desde luego, lo mismo podrá decirse de Barcelona en seguida que se restablezca la normalidad. El problema se reduce a obtener del Gobierno la necesaria ampliación de los cupos que actualmente tiene otorgados para la importación de pastas. El Sr. Lain tiene la seguridad de que será posible lograr la necesaria ampliación y, a este efecto, ruega a la Cámara que rápidamente informe al Servicio Nacional de Propaganda sobre las necesidades de la industria editorial de Cataluña en materia de papel.

Por lo que respecta al régimen de exportaciones, no se han dictado todavía normas concretas. En todo caso, el organismo competente a quien deberían dirigirse los exportadores, es el Ministerio de Industria y Comercio que debe haber ya establecido una delegación en Barcelona. La facturación en dólares como venía haciéndose, se continúa altamente beneficiosa.

El Sr. Lain termina su exposición congratulándose del entusiasmo con que la Cámara se dispone a coadyuvar a la labor iniciada por su Departamento, sabiendo que se cifra de un modo especial en el fomento del libro y la elevación de sus posibilidades económicas y culturales. Se despidió del Consejo abrigando el propósito de volver en breve plazo una nueva reunión que permita concretar los puntos que todavía sea posible, por falta de datos, fijar con precisión.

liquidación de cuentas y Balance-Inventario. - El Secretario da lectura al siguiente Balance-Inventario cerrado a 31 de diciembre de 1938 que queda aprobado: Activo: Mobiliario, 519'26, Depósitos, 300. Cat. Gral. Librería, 52830'32, Banco Hispano, 18070'40, Caja, 1005'57, Banco Urquijo, 46298'33, Resultas 35-37, 5000,

Resultas 38, 3462'12, Total: 127686'30. Pasivo: Capital, 110680'02
Liquidación 36-37, 6255'16, Liquidación 1938, 86'85, Resultas 36-
37, 4754'32, Resultas 1939, 5909'95, Total, 127686'30, cuyo
balance el Consejo aprueba y acusa de clerical a la Superioridad
para su aprobación definitiva. Se da lectura asimismo a la Li-
quidación del Presupuesto de 1938 que acusa un superávit de
86'85 ptas. El déficit que acusaba la liquidación del Presu-
puesto 1936-37, ha podido ser enjugado durante el ejercicio de
1938 saldando con un superávit de 6255'16 ptas. El ^{5º} Pleno
se entera con satisfacción del saneamiento operado en la economía
interna de la corporación.

El Secretario somete finalmente a la aprobación del Pleno el Movimiento de Tesorería correspondiente al mes anterior que arroja un saldo líquido disponible de 69493'13 ptas. Teniendo en cuenta que las disponibilidades de la Cámara a 19 de Julio de 1936 se cifraban en 44898'31 ptas. puede desde ahora afirmarse que la situación de la entidad a pesar de los quebrantos sufridos es satisfactoria, por cuanto, además de disponer de los mismos saldos que antes de la guerra, le quedará todavía un fondo bloqueado de unas 25000 ptas. El Consejo expresa nuevamente su satisfacción por los resultados a que se ha llegado y aprueba el Movimiento de Tesorería.

Asuntos varios. - El Sr. Gili propone que conste en acta la satisfacción del Pleno por la labor desarrollada durante los últimos treinta meses por el Sr. Olives, el cual se puso al frente de la Secretaría a partir de Agosto de 1936 y se ha esforzado en salvar las múltiples dificultades derivadas de la guerra y la revolución con la mejor buena voluntad. El Sr. Lopera recoge la propuesta del Sr. Gili y pide al Consejo que se exprese al Sr. Olives la consideración que ha merecido su labor otorgándole una gratificación a título extraordinario de 2000 pesetas llamada a compensar el tiempo en que primero como Vice Secretario y después como Secretario General ha venido percibiendo los emolumentos señalados con anterioridad a 18 de Julio de 1936.

sin aumento alguno y en una moneda sujeta a la inflación pa-
 vorosa producida por la política financiera del Dr. Negrín. El
 Sr. Zili propone además que el Sr. Olives quede confirmado en su
 cargo de Secretario General, a reserva desde luego, de la posible
 reincorporación del titular D. Augusto Matos. El Consejo aprue-
 ba las propuestas formuladas por los Sres. Zili y Sepena.

El Sr. Olives expresa al Consejo su vivísima gratitud por
 la prueba de consideración y aprecio de que ha sido objeto. Agra-
 dece que estima haber tan sólo cumplido un deber estricto desarrol-
 lando con todo el entusiasmo la labor que merece ahora la expresi-
 va aprobación del Consejo. Por otra parte, al hacerse cargo invitado por
 el Consejo Directivo que se constituyó en enero de 1938, de la Secreta-
 ría General de la Cámara, se consideró en situación de interino aten-
 dida la posibilidad de que D. Augusto Matos pudiera reintegrar-
 se algún día a sus antiguas funciones. Al agradecer la confirma-
 ción de que es objeto por el nuevo Consejo, se complace en declarar
 que sigue estimándose en la misma situación de interinidad por
 las mismas razones apuntadas. Una larga y estrecha colaboración
 en la Secretaría de la Cámara con el Sr. Matos, le permite abig-
 rar la esperanza de que en el caso de poder ocupar nuevamente la
 Secretaría General dicho Sr., desde su antiguo puesto de Vice Secre-
 tario le será posible laborar con la misma eficacia y con no me-
 nor entusiasmo por los intereses vitales de la Corporación.

No habiendo otro asunto que tratar, se levanta la sesión a
 las 7 h. 45'.

Joaquín Sepena

Vivostana

Bibliografia
i índex
onomàstic

Bibliografia

Agustí, Ignasi. «El negocio editorial y los premios literarios». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1959 y el de 1960*. Barcelona: Biblioteca Central, 1961, pàg. 53-66.

Altés, Francesc X.; Massot i Muntaner, Josep; Faulí, Josep. *Cinc-cents anys de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

Anagrama. 25 años. 1969-1994. Barcelona: Anagrama, 1994.

Beneyto, Antonio. *Censura y política en los escritores españoles*. Barcelona: Plaza&Janés, 1977.

Bibliofília a Catalunya (des del s. XIX). Barcelona: Fundació Jaume I, 2001.

Bonada, Lluís. «Edicions 62. Dos mil títols, vint milions de llibres». Dins *Serra d'Or*, núm. 333 (juny 1987), pàg. 25-30.

Bonada, Lluís. «Barcino: el passat té futur». Dins *Serra d'Or*, núm. 334 (juliol-agost 1987), pàg. 21-25.

Bonada, Lluís. «Selecta-Catalònia: a l'espera del nou impuls». Dins *Serra d'Or*, núm. 337 (novembre 1987), pàg. 27-30.

Bonada, Lluís. «La Galera va sortir de port ara fa vint-i-cinc anys». Dins *Serra d'Or*, núm. 343 (maig 1988), pàg. 37-40.

Bonada, Lluís. «Pòrtic, del combat polític a l'envit comercial». Dins *Serra d'Or*, núm. 341 (març 1988), pàg. 20-24.

Bonada, Lluís. «Rafael Dalmau, un episodi de la història editorial». Dins *Serra d'Or*, núm. 362 (febrer 1990), pàg. 26-30.

Borràs Betriu, Rafael. *La batalla de Waterloo. Memorias de un editor**. Barcelona: Ediciones B, 2003.

Borràs Betriu, Rafael. *La guerra de los planetas. Memorias de un editor***. Barcelona: Ediciones B, 2005.

Buxó-Dulce de Voltres, María José. *Catálogo de publicaciones de la Diputación Provincial de Barcelona y de sus instituciones y servicios*. Barcelona: Casa de Caritat, 2^a 1977 (1^a ed.: 1966).

Castellano, Philippe. «Diccionarios y enciclopedias en la época contemporánea». Dins: *La memoria de los libros. Estudios sobre la historia del escrito y de la lectura en Europa y América*. Vol. II. Salamanca: Instituto de Historia del Libro y de la Lectura, 2004, pàg. 679-700.

Cendán Pazos, Fernando. *Edición y comercio del libro español (1900-1972)*. Madrid: Editora Nacional, 1972.

Cendán Pazos, Fernando. *Medio siglo de libros infantiles y juveniles en España (1935-1985)*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez; Ediciones Pirámide, 1986.

Cisquella, Georgina; Erviti, José Luis; Sorolla, José A. *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama, 22002.

Clàssics i més. L'Editorial Barcino i Josep Maria de Casacuberta. Barcelona: Barcino, 2005.

Conversaciones con editores en primera persona. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2006.

Díaz-Plaja, Guillem. «Una política del libro español». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1969 y el de 1970*. Barcelona: Biblioteca Central, 1971, pàg. 47-53.

Diccionari d'història eclesialstica de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya; Claret, 1998-2001. 3 vols.

Edicions 62. Mil llibres en català (1962-1979). Barcelona: Edicions 62, 1979.

Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987). Barcelona: Edicions 62, 1987.

Editorial Mateu. 1945-1973. Barcelona: Departament de Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003.

«Editorial Molino». Dins *Literatura Infantil y Juvenil*, núm. 151 (febrer 1995), pàg. 30-37.

Escolar Sobrino, Hipólito (dir.). *Historia ilustrada del libro español. La edición moderna. Siglos XIX y XX*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez; Pirámide, 1996.

Estruch, Joan i altres. «L'edició del llibre religiós a Catalunya. Evolució i tendències: 1960-1974». Dins *Perspectiva Social* (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona), núm. 6 (1975), pàg. 117-137.

Fuster, Joan. *L'aventura del llibre català*. Barcelona: Empúries, 1992.

Gallofré Virgili, M. Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

García Padrino, Jaime. *Libros y literatura para niños en la España contemporánea*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez; Ediciones Pirámide, 1992.

Germinabit. L'expressió religiosa en llengua catalana al segle XX. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2002.

Gili i Roig, Gustau. *Bosquejo de una política del libro*. Barcelona: [l'autor], 1944.

Gómez-Reino y Carnota. Enrique. *Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966)*. Madrid: Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

Grupo CEAC. 50 años. Barcelona: CEAC, 1996.

Güell, Antoni M.; Reixach, Modest. *La producció editorial a les àrees lingüístiques restringides: el cas català*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1978.

Guiral, Antoni. *Cuando los cómics se llamaban tebeos. La Escuela Bruguera (1945-1963)*. Barcelona: El Jueves, 2004.

Gutiérrez, Fernando. "Recuerdo de José Janés". Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1958 y el de 1959*. Barcelona: Biblioteca Central, 1960, pàg. 53-61.

Herralde, Jorge. *Opiniones mohicanas*. Barcelona: El Acantilado, 2001.

Hurtley, Jacqueline A. *José Janés: editor de literatura inglesa*. Barcelona: PPU, 1992.

Janés i Olivé, Josep. «Aventuras y desventuras de un editor». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1953 y el de 1954*. Barcelona: Biblioteca Central, 1955, pàg. 51-66.

Josep M^a. *Cruzet i la seva obra*. Barcelona: Selecta, 1964.

El libro español. Revista mensual del Instituto Nacional del libro español. Número extraordinario del XVI Congreso de la Unión Internacional de Editores (Barcelona, 1962).

Llanas, Manuel. «Josep M. de Casacuberta, editor: servei, rigor i tenacitat». Dins *L'Avenç*, núm. 306 (octubre 2005), pàg. 48-51.

Marín, Dolors i Ramírez, Agnès. *Editorial Nova Terra. 1958-1978. Un referent*. Barcelona: Mediterrània, 2004.

Manent, Albert. *Escriptors i editors del Nou-cents*. Barcelona: Curial, 1984.

Manent, Albert. *Del Noucentisme a l'exili. Sobre la cultura catalana del Nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

Manent, Albert i Crexell, Joan. *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

Manent, Albert i Crexell, Joan. *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

Marsá, María. «La producción editorial española de postguerra. Una propuesta metodológica». Actas del I Congreso Universitario de Ciencias de la Documentación. Teoría, historia y metodología de la Documentación en España (1975-2000). *Cuadernos de Documentación Multimedia* (Universidad Complutense de Madrid), núm. 10 (2000), pàg. 359-377.

Mas i Solench, Josep M. «Editorial Labor. Setanta-cinc anys d'història». Dins Serrats i Ollé, Jaume. *Barcelona cultural. 1915-1990*. Barcelona: Labor, 1990, pàg. 113-142.

Menal, Josep. «La problemática económica de la edición». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1970 y el de 1971*. Barcelona: Biblioteca Central, 1972, pàg. 47-60.

Molas, Joaquim. «La Selecta: una editorial significativa». *L'Avenç*, núm. 6 (octubre 1977), pàg. 39-43. Reproduït a *Obra crítica/2*. Barcelona: Edicions 62, 1999, pàg. 212-221.

Moret, Xavier. *Tiempo de editores. Historia de la edición en España, 1939-1975*. Barcelona: Destino, 2002.

Noms per a una història de l'edició a Catalunya. José Manuel Lara Hernández. Josep Lluís Monreal. Josep Vergés. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2001.

Noms per a una història de l'edició a Catalunya. Roser Rahola. Pablo Zendera. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, 2003.

Piñol, Josep M. «L'aventura editorial: una interpretació del relançament del llibre religiós». Dins *El nacionalcatolicisme a Catalunya i la resistència. 1926-1966*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona; Edicions 62, 1993.

Plaza, Germán. «Los problemas del libro popular en España». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1954 y el de 1955*. Barcelona: Biblioteca Central, 1956, pàg. 49-56.

Puntí, Jordi. «Mig segle al Club dels Novel·listes». Dins *El País. Quadern*, 24-XI-2005, pàg. 1-3.

[Regueira, Tino] *Guía visual de la Editorial Bruguera (1940-1986)*. Barcelona: Glénat, 2005.

Riera, Carme. «Carmen Balcells, alquimista del libro». Dins *Quimera*, núm. 27 (1983), pàg. 23-29.

Ruiz Bautista, Eduardo. *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón: Trea, 2005.

Salvat, Santiago. «El editor y sus problemas». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1948 y el de 1949*. Barcelona: Biblioteca Central, 1950, pàg. 29-47.

Samsó, Joan. «Editorials i premis literaris». Dins *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Vol. 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, pàg. 207-396.

Sopena, Joaquim. «El editor y la imprenta». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1955 y el de 1956*. Barcelona: Biblioteca Central, 1957, pàg. 55-68.

Tusquets Editores. 1969-1994. 25 años. Barcelona: Tusquets, 1994.

Tusquets, Esther. *Confesiones de una editora poco mentirosa*. Barcelona: RqueR, 2005.

Vila-Sanjuán, Sergio (coord.). *La ciudad que creyó en los libros / The city that believed in books*. Dossier central de *La Vanguardia Magazine*, 21-IV-1996.

Vila-Sanjuán, Sergio. *Pasando página. Autores y editores en la España democrática*. Barcelona: Destino, 2003.

Vila-Sanjuán, Sergio (coord.). *La ciudad de los libros*. Barcelona: La Vanguardia, 2006.

Zendrera Fecha, Josep. «El libro, el público y el éxito». Dins *Catálogo de la producción editorial barcelonesa comprendida entre el 23 de abril de 1951 y el de 1952*. Barcelona: Biblioteca Central, 1953, pàg. 35-55.

Índex onomàstic

A

Adler, Alfred.....	136
Adorno, Theodor.....	267
Agustí, Ignasi.....	94, 206, 208
Alarcón Creus, Josep.....	148
Alba, Víctor.....	104
Albertí, Elisenda.....	241
Alberti, Rafael.....	206
Albertí, Santiago.....	240
Alberts, B.....	156
Alcott, Louise May.....	244
Aldecoa, Ignacio.....	96
Alsinet, Ramona.....	108
Althusser, Louis.....	266
Álvarez, Josep M.....	33, 34
Amades, Joan.....	79
Ambler, Eric.....	263
Ametlla, Claudi.....	104
Amin, Samir.....	110
Anglada, Lola.....	144
Arbó (cf. Juan Arbó, Sebastià).....	209, 262
Ardèvol, Emili.....	98
Argullós, Alexandre.....	138
Arias-Salgado, Gabriel.....	16
Arimany, Miquel.....	226, 227
Arruga, Hermenegild.....	79
Artaud, Antonin.....	265
Artigal, Josep.....	116
Artís-Gener, Avel·lí (cf. també Tísner).....	262
Asimov, Isaac.....	109
Assía, Augusto.....	243
Austen, Jane.....	226
Ayats, Montse.....	11

Ayer, A.J.....	110
Aymà i Ayala, Jaume.....	222
Aymà i Mayol, Jaume.....	75, 222

B

Badia, Oriol.....	116
Badia i Margarit, Antoni.....	96
Bagué, Enric.....	136, 165
Bakunin, Mikhaïl A.....	266
Balaguer, Josep M.....	33, 224
Ballester, Maria.....	44
Ballesteros, Antonio.....	78
Ballester Canals, Joan.....	74
Balmes, Jaume.....	128
Balzac, Honoré.....	94, 104
Baring, Maurice.....	136, 215
Baroja, Pío.....	209
Barral, Carlos.....	201, 202, 203, 204, 254, 264
Barral, Eduard.....	34
Barrès, Maurice.....	230
Bartra, Agustí.....	108
Bastardes, Ramon.....	256
Batló, José.....	255
Baudelaire, Charles.....	268
Baum, Vicky.....	88, 242
Bayés, Pilarín.....	185
Beauvoir, Simone.....	247
Beckett, Samuel.....	255, 267
Benavent, Pere.....	34
Benet, Juan.....	202
Benguereel, Xavier.....	191, 224
Bennet, Arnold.....	229
Benoit, Pierre.....	136

Ben Gurion, David.....	264
Berg, Jeremy M.....	154
Berl-Lunge.....	132
Bernanos, Georges.....	229
Bertrana, Aurora.....	143
Bladé i Desumvila, Artur.....	104
Blasi, Pere.....	224
Blixen, Karen.....	96
Blyton, Enid.....	181, 182, 194, 196
Bobes, Arcadi.....	34
Boff, Leonard.....	126
Bohigas, Pere.....	197
Boix, Maur M.....	114
Boixareu, Jeroni.....	146
Boixareu Ginesta, Josep M.....	146
Boixareu Vilaplana, Josep M.....	146
Boix i Selva, Josep M.....	92, 191
Böll, Heinrich.....	258
Bontempelli, Massimo.....	216
Borges, Jorge Luis.....	90
Borràs, Rafael.....	102, 140
Borràs, Segimon.....	11
Borràs de Quadras, Manuel.....	34, 233
Borràs de Quadras, Maria.....	239
Borrat, Maria Montserrat.....	72
Botella, Àlex.....	11
Bradbury, Ray.....	256
Brecht, Bertolt.....	90, 259
Broch, Hermann.....	255, 268
Brontë, Emily.....	206
Brossa, Joan.....	256
Bruguera, Justí.....	114
Bruguera Goset, Consol.....	176
Bruguera Goset, Joan.....	171
Bruguera Grané, Francesc.....	39, 47, 171, 174, 176
Bruguera Grané, Pantaleó.....	171, 176
Bruguera Teixidó, Joan.....	171
Brunhoff, Jean de.....	224
Buck, Pearl S.....	88, 222

Bukowski, Charles.....	106
Butor, Michel.....	202

C

Cabré, Jaume.....	185
Cabrera Infante, Guillermo.....	205
Cahner, Max.....	256, 260
Caldwell, Erskine.....	228
Caldwell, Taylor.....	251
Calsamiglia, Josep.....	138
Calvet, Agustí (cf. Gaziel).....	236, 239, 247
Calvino, Italo.....	258
Cambó, Francesc.....	189, 190
Camus, Albert.....	90, 249
Candel, Francesc.....	258
Canela, Mercè.....	185
Canibell, Eudald.....	69
Cañellas, Anton.....	116
Capmany, Aureli.....	143
Capmany, Maria Aurèlia.....	118
Capote, Truman.....	96, 262
Capri, Joan.....	94
Caralt, Lluís de.....	10, 98, 99, 228, 229, 231, 232
Carbó, Joaquim.....	115, 122, 185
Carbonell, Jordi.....	260, 262
Cardenal, Ernesto.....	126
Cardó, Carles.....	118, 140
Carnegie, Dale.....	248
Carrera, Joan.....	116
Casacuberta, Josep M.....	20, 21, 68, 197, 198, 286, 288
Casaldàliga, Pere.....	126
Casals Gambús, Xavier.....	159
Casals Lamarca, Joan.....	160
Casals Lamarca, Ramon.....	11
Casals Roca, Ramon.....	11
Casares, Julio.....	128

Castaño, Josep.....	116
Castellet, Josep M.....	202, 232, 258
Castello Branco, Camilo.....	136
Castells, Jaume.....	94
Català, Víctor.....	144, 236, 237, 238
Català i Roca, Pere.....	145
Cela, Camilo José.....	96, 97, 210, 253
Celan, Paul.....	254
Celaya, Gabriel.....	256
Céline, Louis-Ferdinand.....	249, 255
Cendrós, Joan Baptista.....	225, 262, 264
Cerdà, Jordi-Pere.....	198
Cesbron, Gilbert.....	210
Charrière, Henri.....	221
Chesterton, Gilbert K.....	90, 216, 222
Chomsky, Noam.....	266
Christie, Agatha.....	181
Ciano, Galeazzo.....	230
Cierva, Ricardo de la.....	101
Cirici, Alexandre.....	86, 100
Collins, Larry.....	221, 252
Coll i Alentorn, Miquel.....	224
Colom, Joan.....	253
Comas, Carles.....	146
Comas, Josep.....	116
Comín, Alfons Carles.....	116, 118, 123
Companyns, Lluís.....	152
Congar, Yves M.....	122
Conrad, Joseph.....	120, 206
Cooper, James F.....	244
Coromines, Joan.....	198
Costa i Llobera, Miquel.....	237
Creus Solé, Antoni.....	148
Crompton, Richmal.....	178
Cronin, A.J.....	194, 214
Cruzet, Josep M.....	22, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 288
Conqueiro, Álvaro.....	210
Curet, Francesc.....	144
Curwood, James O.....	194

D

Dalmau, Rafael.....	39, 78, 79, 82, 143, 144, 145, 285
Daudet, Alphonse.....	238, 256
Defoe, Daniel.....	238
Deledda, Grazzia.....	242
Delibes, Miguel.....	207, 210, 253
Derib-Job.....	196
Dexeus, Anna.....	156
Díaz-Plaja, Guillem.....	46, 93, 100, 286
Dickens, Charles.....	226, 244, 262
Dinesen, Isak.....	230
Dolç, Miquel.....	191
Dòria, Andreu.....	184
Dòria, Romà.....	184
Dostoievski, Fiodor.....	94
Dos Passos, John.....	90, 258, 262
Dumas, Alexandre.....	104, 244
Duran i Sanpere, Agustí.....	222
Duras, Marguerite.....	202, 258
Durrell, Gerald.....	248
Durrell, Lawrence.....	249, 263

E

Eco, Umberto.....	254, 255
Eden, Anthony.....	96
Eikeren, P. van.....	156
Einaudi, Giulio.....	204
Elias, Francesc.....	34
Enzensberger, Hans Magnus.....	266
Escalas i Fàbregas, Fèlix.....	222
Esclasans, Agustí.....	143
Escobar, Josep.....	172
Espinàs, Josep.....	116
Espinàs, Josep M.....	207, 262
Esriu, Salvador.....	68, 223, 256, 259
Etapé, Fabià.....	138

Estelrich, Joan.....	189
Estrems i Borràs, Joaquim.....	69

F

Fabra, Pompeu.....	124, 125, 165, 167, 211, 248
Fàbregues, Sebastià.....	116
Faulkner, William.....	90, 228, 249, 256, 258, 262, 268
Fernández, Daniel.....	249
Fernández Mateu, Francesc (cf. també Mateu, Francesc).....	242
Ferrater Mora, Josep.....	247
Figueres, Josep M.....	96
Fischer, Bobby.....	108
Fischer, María Luisa.....	182
Fitzgerald, Francis S.....	258
Fleming, Ian.....	263
Folch, Xavier.....	138
Folch i Torres, Joaquim.....	185, 190, 224
Fontana, Josep.....	138, 141
Fontserè, Eduard.....	127
Font i Quer, Pius.....	132
Fornas, Josep.....	104, 105
Fornés, Josep.....	130
Forsyth, Frederick.....	221
Fournier, Alain.....	259
Fraga Iribarne, Manuel.....	24, 29
Freud, Sigmund.....	268
Frolov, Vladim.....	262
Fromm, Erich.....	126
Fuentes, Carlos.....	205
Fuster, Joan.....	209, 258, 259, 287
Gallimard, Claude.....	204
Gallofré, Maria Josepa.....	20, 22, 287
Garaudy, Roger.....	126
García Hortelano, Juan.....	202
García Márquez, Gabriel.....	95, 204, 251
García Pavón, Francisco.....	210
García Serrano, Rafael.....	229
Gaulle, Charles de.....	230
Gaziel.....	236, 239, 247
Genet, Jean.....	106
Gheorghiu, Constant V.....	230
Gide, André.....	268
Gili i Esteve, Gustau.....	39, 47, 127
Gili i Galfetti, Gabriel.....	129
Gili i Galfetti, Mònica.....	129
Gili i Roig, Gustau.....	33, 45, 48, 127, 214, 287
Gili i Torra, Gustau.....	128, 129
Gil de Biedma, Jaime.....	202
Gil Guiñón, Joaquim.....	155
Gimferrer, Pere.....	205
Girardi, Giulio.....	119
Gironella, Josep M.....	88, 90, 102
Gogol, Nikolai V.....	238
Golding, William.....	255, 259
Gombrowicz, Witold.....	249
Gómez Farrerons, Ramon.....	11
González-Ruano, César.....	96
González Ledesma, Francesc.....	174
González Martínez, Rafael.....	171
Gorki, Maksim.....	259
Goytisolo, José Agustín.....	202, 256
Goytisolo, Juan.....	206, 214
Gracián, Baltasar.....	136
Grass, Günter.....	95, 204, 259
Grasses, Joan.....	240
Graves, Robert.....	256
Green, Julien.....	216, 262
Greene, Graham.....	95, 229, 247, 248, 258
Grey, Zane.....	181, 194

G

Galí, Alexandre.....	165
Gallard, Alfred.....	34

Grijalbo, Joan.....	10, 107, 142, 250
Güell, Antoni M.....	76, 77, 287
Guevara, Ernesto Che.....	266
Guimerà, Àngel.....	237

H

Haggard, Henry R.....	244
Hammett, Dashiell.....	220
Handke, Peter.....	204
Hauser, Arnold.....	135
Hemingway, Ernest.....	228, 262
Hergé.....	196
Herralde, Jorge.....	28, 265, 288
Hesse, Hermann.....	230, 248
Heyerdahl, Thor.....	196
Hidalgo, Diego.....	134
Hitchcock, Alfred.....	181
Hitler, Adolf.....	230
Hollom.....	156
Holz.....	133
Hugo, Victor.....	104
Hurtley, Jacqueline.....	214, 288
Huxley, Aldous.....	90, 136, 215, 230, 249, 262

I

Ibáñez, Francisco.....	73, 172, 176
Inglés, Teodor.....	114

J

Jacobs, W.W.....	226
Janés, Josep.....	10, 73, 88, 89, 94, 99, 212, 213, 214, 217, 219, 220, 221, 228, 254, 285, 287, 288
Jiménez de Parga, Manuel.....	138
Jiménez Díaz, Carlos.....	184
Joan XXIII.....	119

Jong, Erica.....	98
Jordana, Cèsar August.....	262
Jorge.....	172
Jou, Lluís.....	69
Jover Biosca, Joan.....	144
Joyce, James.....	248, 255
Juan Arbó, Sebastià.....	209, 262
Juncadella, Miquel.....	116
Jung, Carl G.....	136

K

Kafka, Franz.....	254, 255, 261, 262
Kane, Silver.....	174
Kazantzaki, Nikos.....	90
King, Martin Luther.....	264
King, Stephen.....	109
Kipling, Rudyard.....	215, 238
Kirschner.....	132
Krishnamurti, Jiddu.....	248
Kropotkin, Piotr A.....	266
Krugman, Paul.....	154
Kundera, Milan.....	206
Küng, Hans.....	122
Künkel, Fritz.....	136
Kurtz, Carmen.....	196

L

Lacruz, Mario.....	94, 218, 229
Lafuente Estefanía, Marcial.....	173
Laiglesia, Álvaro de.....	90
Laín Entralgo, Pedro.....	34
Lampedusa, Giuseppe Tomasi di.....	96
Lapierre, Dominique.....	221
Lara Hernández, José Manuel.....	88, 289
Larkin, Philip.....	256
Lawrence, D.H.....	230, 262
La Fontaine, Jean de.....	191

Ledig-Rowohlt, Heinrich.....	204
Leita, Joan.....	119
Leloup, Roger.....	196
Lenin.....	266
León, fray Luis de.....	136
Lessing, Doris.....	95
Lewis, Sinclair.....	90, 214, 228, 242
Le Carré, John.....	95, 96
Le Guin, Ursula K.....	248
Linares, Luisa María.....	193, 196
Lindgren, Astrid.....	193, 196
Llor, Miquel.....	209, 238
Lluís i Monreal, Josep.....	11, 18, 99
Lull, Ramon.....	237
Lombardero, Manuel.....	89
Loon, Hendrik W. van.....	136
López-Llausàs, Antoni.....	233, 246
López-Picó, Josep M.....	198
López Ibor, Juan José.....	101
López Lamadrid, Antonio.....	268
López Llaví, Josep M.....	116
Lowry, Malcolm.....	268
Luca de Tena, Torcuato.....	90
Ludwig, Emil.....	194, 243
Luján, Nèstor.....	101, 207
Luxemburg, Rosa.....	266

M

Mahfuz, Naguib.....	249
Malaparte, Curzio.....	230
Mallorquí, Josep.....	178, 217
Malraux, André.....	95, 262
Manent, Albert.....	68, 192, 288
Manent, Marià.....	192
Mann, Thomas.....	95, 215, 247, 262
Manuzio, Aldo.....	206
Mao Zedong.....	266
Maragall, Joan.....	126, 227, 237

March, Ausiàs.....	32, 197
Margalef, Ramon.....	156
Marín Bonell, Manuel.....	146, 288
Maritain, Jacques.....	122
Marsé, Juan.....	202, 206
Martí-Castro, Isabel.....	11
Martí-Castro, Joan Antoni.....	150, 152
Martín, Andreu.....	164
Martin, Ann M.....	181
Martín-Santos, Luis.....	202
Martinell, Cèsar.....	190
Martinell, Maria.....	121
Martínez Alsinet, Manuel.....	11, 108, 111
Martínez Ferrando, Jesús E.....	224
Martínez Roca, Francesc.....	107
Martínez Roca, Manuel.....	107, 108, 250
Martín Gaité, Carmen.....	207, 210, 256
Martín Vigil, José Luis.....	192, 194
Martí Salavedra, Joan.....	149
Martorell, Oriol.....	74, 94, 118, 224, 236
Masats, Ramon.....	253
Masoliver, Joan Ramon.....	136, 207
Maspons, Oriol.....	253
Massot i Muntaner, Josep.....	114, 285
Mata, Marta.....	184, 185
Mateu, Francesc.....	242, 245
Matons, August.....	33, 36, 42
Matute, Ana M.....	207, 210, 253, 256
Maugham, William S.....	88, 213, 215, 216
Maupassant, Guy de.....	262
Mauriac, François.....	215, 262
Maurier, Daphne du.....	90
Maurín, Joaquim.....	266
Maurois, André.....	192, 215
May, Karl.....	181
Meersch, Maxence van der.....	120, 216, 220
Meinke, Hans.....	71
Menal, Guillem.....	150
Menal, Josep.....	66, 149, 150

Mendoza, Eduardo.....	206
Millà, Àngel.....	23, 69, 72
Millà, Lluís.....	23, 69, 72
Miller, Henry.....	263
Millet i Bel, Salvador.....	189, 191
Millet i Maristany, Fèlix.....	68
Miñano, Joaquim.....	11
Miracle, Lluís.....	136, 137
Miracle, Mercè.....	11
Miserachs, Xavier.....	253
Misser, Joan.....	121
Moix, Terenci.....	209
Molas, Joaquim.....	234, 238, 258, 289
Molino, Lluís Antoni del.....	180, 181
Molino Mateus, Lluís del.....	178, 180
Molino Mateus, Pau del.....	178, 180
Molino Sterna, Pau del.....	179
Montale, Eugenio.....	95
Montero, Rosa.....	206
Moor, Bob de.....	196
Mora, Víctor.....	172
Moravia, Alberto.....	106, 255, 262, 264
Moret, Xavier.....	204, 206, 208, 289
Mosca, G.....	154
Mounier, Emmanuel.....	122
Mountfort.....	156
Moura, Beatriz de.....	254, 266, 267
Munné, Antoni.....	116
Muntanyola, Ramon.....	120
Muñoz Molina, Antonio.....	206
Musil, Robert.....	262

N

Nabokov, Vladimir.....	95
Nadal, Eugeni.....	207
Nadal, Joaquim M. de.....	143, 144
Nadal, Jordi.....	138
Namora, Fernando.....	96

Negrín, Juan.....	250
Neruda, Pablo.....	253, 256
Nerval, Gérard de.....	268
Nin, Andreu.....	266
Noguer, germans.....	96, 97, 98, 99, 232

O

O'Flaherty, Liam.....	216
Olivar, Marçal.....	190
Oliver, Joan.....	74, 224, 262
Oliver, Miquel dels Sants.....	237
Olives, Santiago.....	21, 33, 35, 42
Ollé, Àngels.....	185, 288
Oller, Narcís.....	237
Ors, Eugeni.....	68, 213, 237
Orwell, George.....	210
Otero, Blas de.....	255

P

Palau, Joaquim.....	211
Palau i Fabre, Josep.....	68
Panyella, August.....	100
Papini, Giovanni.....	90, 214, 230
Parcerisas, Francesc.....	248, 254
Pardo, José.....	96
Paricio Fonts, Gabriel.....	155
Paricio Larrea, Antoni.....	11, 155, 156
Paricio Larrea, Gabriel.....	155, 156
Paricio Manaut, Antoni.....	155
Parker, Chris.....	109
Pascal, Francine.....	181
Pasternak, Boris.....	96
Pastor, Ludwig von.....	128
Pater, Walter.....	222
Pavese, Cesare.....	262, 265
Paz, Octavio.....	205
Peale, N. Vincent.....	252

Pedreira, Josep	73, 263
Pedrolo, Manuel de	118, 258, 262
Pedro i Pons, Agustí	79
Peissel, Michel	196
Pemartín, Julián	42
Peñarroya, Josep	172
Pepe-Illo	128
Pérez y Pérez, Rafael	193, 196
Perucho, Joan	101, 209
Peterson	156
Petit, Joan	202
Pfleger, Georg W.	132
Piaget, Jean	110
Picasso	127, 128
Piferrer, Pau	197
Pijoan, Josep	78, 190
Pintanel, Jaume	150
Pinyol i Font, Josep M.	120
Pinyol i Torrents, Ramon	11
Pirandello, Luigi	215
Pischel, G.	97
Piulachs, Pere	184
Pla, Josep	23, 206, 209, 236, 238
Plaza, Germán	61, 217, 220, 221
Pla i Pallejà, Jaume	69
Poblet, Josep M.	104
Poe, Edgar Alan	238
Pons, Josep Sebastià	79, 184, 198
Pontón, Gonzalo	138, 142
Porcel, Baltasar	262
Pratolini, Vasco	258
Priestley, J.B.	229
Proudhon, Pierre-Joseph	268
Proust, Marcel	215
Puck	182
Puig i Cadafalch	190
Puig i Ferreter, Joan	261
Puig Palau, Albert	93
Puig Quintana, Pere	74

Puixkin, Aleksandr S.	256
Puzo, Mario	251

Q

Quart, Pere (cf. també Oliver, Joan)	223, 256, 262
Queen, Ellery	220
Queneau, Raymond	106
Queralt, Josep	261, 262
Quevedo, Francisco de	136
Quino	254
Quiroga, Elena	96
Quoist, Michel	122

R

Ràfols, Josep F.	86, 143
Rahola, Pilar	105
Rahola, Roser	165, 168, 289
Rahola i Aguadé, Cristian	166
Rahola i Aguadé, Frederic	166
Rahola i d'Espona, Frederic	164
Ramírez, Leonard	116
Ramos, Demetrio	25
Ras, Enric	148
Reglà, Joan	224
Reich, Wilhelm	266
Reixach, Modest	76, 77, 287
Remarque, Eric M.	230
Reventós, Joan	140
Reverté Gil, Pere	152, 153
Reverté Mascó, Ramon	154
Reverté Mascó, Xavier	11, 154
Reverté Planells, Felip	153
Riba, Carles	68, 69, 73, 189, 191, 224, 259, 263
Riber, Llorenç	237
Ricciotti, Giuseppe	136

Rico, Francisco.....	142
Ridruejo, Dionisio.....	34, 35
Rifà, Fina.....	185
Rilke, Rainer M.....	222, 256, 262
Riquer, Martí de.....	140
Ritsos, Iannis.....	256
Rius, Maria.....	185
Robbe-Grillet, Alain.....	202, 268
Roberts, Cecil.....	229
Rodoreda, Mercè.....	73, 249
Rodríguez de la Fuente, Félix.....	81
Roig, Martí.....	114
Rojas, Carlos.....	102
Rommel, Erwin.....	230
Rops, Daniel.....	224
Ros, Fèlix.....	88, 212
Roth, Joseph.....	242
Roth, Philip.....	95
Rubió i Balaguer, Jordi.....	224
Rubió i Ors, Joaquim.....	68
Ruiz Bautista, Eduardo.....	42, 43, 289
Ruiz de Villa, José Luis.....	101
Ruiz Zafón, Carlos.....	164
Rulfo, Juan.....	90
Rusiñol, Santiago.....	237
Russell, Bertrand.....	230
Ruyra, Joaquim.....	237
Ryan, Cornelius.....	108

H

Sábato, Ernesto.....	206
Sacristán, Manuel.....	138
Sagarra, Josep M. de.....	68, 96, 191, 237, 238
Saint-Exupéry, Antoine de.....	120
Saint-John Perse.....	256
Saint-Laurent, Cécil.....	220, 229
Sales, Emili.....	110
Sales, Joan.....	73, 139, 224

Salgari, Emilio.....	104
Salinger, Jerome D.....	249, 262
Salvador, Tomás.....	229
Salvat, Emili.....	34
Salvat-Papasseit, Joan.....	256
Salvat (i Espasa), Ferran.....	78
Salvat (i Espasa), Santiago.....	33, 39, 47, 54, 78
Salvat i Dalmau, Joan.....	78, 82, 256
Salvat i Dalmau, Manuel.....	82
Salvat i Dalmau, Santiago.....	47
Samsó, Joan.....	144, 207, 290
Sánchez-Cordovés.....	133
Sánchez Ferlosio, Rafael.....	207
Sanchis Guarnier, Manuel.....	198
Sanglas, Manuel.....	11
Santamaria, Joan.....	143
Santos Torroella, Rafael.....	70
Saramago, José.....	206
Saroyan, William.....	214, 259
Sarró, Ramon.....	136, 138
Sarsanedas, Jordi.....	115
Sartre, Jean-Paul.....	262, 265
Schulz, Charles M.....	260
Sciacca, Michele F.....	138
Sciascia, Leonardo.....	259
Scott, Walter.....	244
Segarra, Ireneu.....	115
Seix, Víctor.....	202, 204
Selva, J.....	86
Sender, Ramón J.....	210
Serrallonga, Segimon.....	254
Serrano Suñer, Ramón.....	39
Shakespeare, William.....	69, 191
Silone, Ignazio.....	95
Simenon, Georges.....	222, 231, 232
Simon, Claude.....	255
Siomin, Vitali N.....	262
Skinner, B. F.....	110
Slaughter, Frank G.....	90, 230

Soberanas, Amadeu-J.....	199
Sobrequés, Santiago.....	165
Solà, M. Lluïsa.....	115
Soldevila, Carles.....	143, 209
Soldevila, Ferran.....	140, 144, 190
Soldevila, Llorenç.....	11
Solervicens, Joan Baptista.....	189, 191
Sopena (Domper), Joaquim.....	19, 33, 34, 35, 47, 63, 84
Sopena Egusquiza, Joaquim.....	87
Sopena Egusquiza, Ramon.....	87
Sopena Rimblas, Ramon.....	85
Sorribas, Sebastià.....	185, 186
Sparks, Beatrice.....	109
Spyri, Juana.....	193
Starkie, Walter.....	213
Steinbeck, John.....	90, 228, 249, 262
Stevenson, Robert L.....	244
Strasburger, E.....	156
Stryer, Lubert.....	154
Suqué, Carme.....	115
Surís, Nicolau.....	91
Süskind, Patrick.....	206
Swift, Jonathan.....	238

T

Tabucchi, Antonio.....	106
Tagore, Rabindranath.....	238
Tamaro, Susana.....	206
Tarradellas, Josep.....	104, 166
Teilhard de Chardin, Pierre.....	119
Teixidor, Joan.....	206, 207, 208, 209, 210
Tellado, Corín.....	173
Teresa de Jesús, santa.....	136
Thackeray, William M.....	226, 256
Thomas, Hugh.....	252
Tipler, PA.....	154
Tísner (cf. també Artís-Gener, Avel·lí).....	106

Toole, John Kennedy.....	106
Torras Domènech, Salvador.....	34
Torrell, Salvador.....	69, 72
Torrente Ballester, Gonzalo.....	210
Torres, Màrius.....	140
Tovar, Antonio.....	22
Trias de Bes, Josep M.....	233
Trotsky, Lev.....	266
Troyat, Henri.....	229
Tuñón de Lara, Manuel.....	135
Tusquets, Esther.....	253, 254, 266
Tusquets, Joan.....	252
Tusquets, Magí.....	253
Tusquets, Òscar.....	254, 266
Twain, Mark.....	244
Tymoczko, John L.....	154

U

Úbeda, Jordi.....	11, 105
Umbral, Francisco.....	210
Unwin, Stanley.....	60

V

Valbuena Prat, Àngel.....	128
Valeri, Eulàlia.....	185
Vallès, Edmon.....	260
Vallverdú, Josep.....	77, 122, 185
Vall i Perdigó, Josep M.....	69
Vargas Llosa, Mario.....	202, 205, 251, 253
Vassilikos, Vassilis.....	262
Vázquez, Manuel.....	172
Vázquez Montalbán, Manuel.....	206
Vélez, Pilar.....	67
Verdaguer, Jacint.....	22, 197, 234, 237
Verdura, Josep.....	116, 118
Vergés, Josep.....	206, 207, 208, 209, 210, 289

Verne, Jules.....	104, 181, 244
Vicens, Pere.....	168
Vicens Vives, Jaume.....	164, 168
Vidal, Gore.....	249
Vidal i Barraquer, Francesc.....	114, 123
Vila-Sanjuán, José Luis.....	102
Vila-Sanjuán, Sergio.....	11
Vilanova, Antoni.....	207, 208, 253
Vilanova, Emili.....	237
Vilaseca, Salvador.....	72
Vilaseca i Marcet, Josep M.....	123
Vila d'Abadal, Marià.....	120
Villalonga, Llorenç.....	74, 259
Vinyoli, Joan.....	132
Viñuales, Julià.....	210
Violant i Simorra, Ramon.....	198

W

Wallace, Irving.....	198
Waltari, Mika.....	214, 220
Wells, H.G.....	215
Wells, Robin.....	154
Whitman, Walt.....	256
Wodehouse, P.G.....	216
Woolf, Virginia.....	119, 206, 215, 248, 255
Wouk, Hermann.....	251
Wren, P.C.....	88, 216

X

Xirinacs, Lluís M.....	119, 126
------------------------	----------

Y

Yerby, Frank.....	88
Yourcenar, Marguerite.....	255

Z

Zendrera (Fecha), Josep.....	34, 36, 39, 47, 59, 192
Zendrera Duniau, Lluís.....	196
Zendrera Ferrés, Carles.....	196
Zendrera Tomàs, Conxita.....	192
Zendrera Tomàs, Jordi.....	192
Zendrera Tomàs, Josep M.....	192
Zendrera Tomàs, Lluís.....	192
Zendrera Tomàs, Pau.....	192, 196
Zilahy, Lajos.....	90, 215
Zola, Émile.....	104, 268
Zunzunegui, Juan Antonio de.....	96
Zweig, Stefan.....	194, 214, 230, 243, 262

Si, d'una banda, el panorama de l'edició palesa la ruptura radical amb el passat provocada pel desenllaç de la guerra civil, de l'altra guanya en varietat al llarg de la dictadura. Una varietat a la qual se suma una clara expansió a partir dels anys seixanta.

